

ئىمام شافىيى

مەزىنەلىك فەقىھى ئىسلام

مەزىنەلىك فەقىھى ئىسلام

www.iqra.ahlamontada.com

حەبىب مۇھەممەد سەئىد

بۆدابهزانىنى جۆرهها كتيب:سەردانى: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود كتایههائى مختلف مەراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی , عربی , فارسی)

ئىمام شافىيى

مەزىنە تەرىقەت قەھرى ئىسلام

جەبىر مەھمۇد سەئىد

کتابخانه مجلس شورای اسلامی

ناوی کتیب : نیمام شافیعی

نووسەر : حبيب محمد سعيد

چایلی : یہ کہہ م

سائی چاپ : ۱۴۲۲ ک - ۲۰۰۱ ز

مافی چاپ بو نووسره

ژماره‌ی سیاردن ۱، ۲۷۷، ی ۲۰۰۱ ز

پیشہ کی

الحمد لله رب العالمین و الصلاة والسلام علی سید المرسلین محمد و علی آلہ وصحبہ اجمعین .
 لہ ماوہی بیست و سی سال دا قورٹانی پیروڑ ہاتہ خواروہ و کرایہ خہ لاتی محمد
 المصطفی ﷺ ، کہ نہ خشمہ کی تیر و تمواوی خواہی بوو بۆ گرووی ئادہ میزاد تا ناخرزہ مان .
 ئہم نہ خشمہ رہ نگینہی پمروہ ردگار ہمورہ نمو نہ حکامانہی تیدا بوون کہ خوای گمورہ
 بۆ ریک و پیک کردنی ژانی مروٹ نارد بوونی ، تا دین و گیان و عقل و وچہ و سامانی
 شون کہوتوانی دینی خوا پاریزراو بی .

سوننہتی پیغہ مبریش ﷺ کہ بریتی رہ لہ فہرماشت و کردار و برپارہ کانی ، بووہ
 روون کمرہوہی قورٹان تا موسلمانان بہ جوانی لئی تی بگن . سمرہ پای نموہی کہ ہاوہ لآن
 - خوا لی یان رازی بی - عمرہ بون و ، قورٹان بہ زمانی نموان ہاتبووہ خواروہ و ، بہ
 چاکی لئی تی دہ گیشتن و ، زیاد لہوش کہ پیغہ مبرہی خواہان ﷺ لہ ناودا بوو
 پرسیاریان لی دہ کرد ، یان خوہی ہندی شتی بۆ روون دہ کردنموہ و ، بۆ نہ انجام دانی
 ہندی شتیش ہلی دہ نان و ، لہ نہ انجام دانی ہندیکی تیش دوورہ پمیزی دہ کردن ..
 ہاوہ لآنیش - خوا لی یان رازی بی - ہی وایان ہبوو توانای وەرگرتنی زانستی زیاتر
 بوو و ، ہی واشیان ہبوو زوو بہ زوو موسلمان بوو بوو و ، ہی واشیان ہبوو بہ ہیچ
 شیوہ کہ لہ کوڑی پیغہ مبرہ ﷺ دوور نہ دہ کہوتموہ . لہ بمر نموہ ہندی لہ ہاوہ لآن
 ریوایتی فہرموودہ یان زیاتر دہ کرد و ہندیکی کہ متر .. کاتیکیش کہ پیغہ مبرہی خوا
 ﷺ بہ پمروہ ردگاری گیشتموہ ، زانستی قورٹان و فہرموودہ لہ سنگی ہاوہ لآن دا بوو ،
 بہ لآم ہمرہ کہیان بہ پتی توانای لہ بمر کردن و زیرہ کی خوہی .

کہ سوپای رزگاری خوازی نیسلام لہ دوورگہ دہرچوو و بۆ رزگاری گہ لان بمرہ و ولاتان
 کہوتہ ری و ، ولاتان رزگار کران ، ہاوہ لہ شارہ زاکان یان نموہ بوو سہربازی سوپای
 رزگاری بوون ، یان لہ شارہ گمورہ کانی نموہ ولاتانہ دا نیشتہ جی دہ بوون تا خہ لکہ کہ لہ
 نیسلام شارہ زا بگن ..

بەمە هەندیک نیشته جیی شام و ، هەندیک عیراق و ، هەندیکیش میصر بوون .. بەلام زۆری زۆریان مەدینهیان کردە مەلەبەندیکی گشتیی و تیایا مانەوہ .

دیارە کە هاوہ لآن دەگەشتنە ھەر ولاتیک دەبوونە سەرچاوەی زانست و ، فەتوا لەوان داوا دەکرا و ، بەرەبەرە مرۆفە زیرەک و دڵسۆز و خواناسەکانیان لێ کۆبوونەوہ و مەردانە بوونە قوتابی قورئان و چینی تابیعین پی گەشت .

کە سەردەمی تابیعینیش ھاتە بەرەوہ ، زاناکانیان زانست و فیکھی قورئان و سوننەت و ، ئیجتیھاد و فەتوای هاوہ لانیان وەرگرت و ، بە پیتی سەردەمی خۆشیان را و حوکمی خۆیان خستە سەری . دواي ئەوانیش تابیی تابیعین ھاتن و ئەوانیش زانست و ئیجتیھاد و دەلیلی پش خۆیان وەرگرت و ، بە پیتی پیوستیی رۆژگاری خۆشیان ئیجتیھادی خۆیان کرد .. بەمە موسلمانان بوونە خواوەنی زانستیک زۆر ، تا موسلمانان لە سایەدا ھەموو گیر و گرفتیکیان چارەسەر بکەن ، دواي ئەوہی بووبوونە خواوەنی کۆمەلگایەکی پیشکەوتوو ، کە ئەو رۆژە سەرزەویی کۆمەلای وەھا خۆندەوار و چاوکراوە و پیشکەوتووی تیدا نەبوو .. ئەو رۆژە سەرانسەری زەویی لە تاریکی و زولم و دواکەتن دا دەگەوزایەوہ ..

جا ھەندیک لە زانایان دەقەکانی قورئان و سوننەتیان بۆ پریری کاروباری رۆژانە بەکار دەھێنا و ، ھەندیکیش لەو دەقانە حوکمان دەردەھێنا و ، ئەگەر دەقیشیان دەست نەکەوتایە رایان بۆ فەتوادان بەکار دەھێنا و ئیجتیھادیان دەکرد .

بە بۆنەئە ئەم بۆچوونە جیاوازی دەو قوتابخانە دروست بوون : یەکەم : قوتابخانەئە فەرموودە لە حیزاز . دووھەم : قوتابخانەئە (رأي) لە عیراق .

بەلام شافیهیی - خوا لێی رازی بی - دەری تابیبەتی خۆی بوو ، چونکە خواي گەورە زیرەکی کەم وێنە و ، لێ ھاتنی زۆر و ، راستیی و پاکیی و ئیخلاص و تەقوای پی بەخشیی بوو ، تا لە ماوہیەکی کەمی تەمبە زانستی ئەو رۆژە ھەمووی کۆ بکاتەوہ .

یەکەم جار لە مەککە زانستی لە سوفیانی کۆری عوبەینە و ، موسلیمی کۆری خالیدی زنجیی و ، سەعیدی کۆری سالمی قەدداح ، داوودی کۆری عەبدورپەحمانی عەططار و ، عەبدولمەجیدی کۆری عەبدولعەزیزی کۆری ئەبورواد وەرگرت . پاشان خۆی گەیانە مەدینە تا زانست لە خزمەتی نیمام مالیکی کۆری ئەنەس و ، ئیبراھیمی کۆری سەعدی ئەنصاریی و ، عەبدولعەزیزی کۆری موحەممەدی دەرەویدی و ، ئیبراھیمی کۆری ئەبو یەحیای ئەسلەمی و ، موحەممەدی کۆری سەعیدی کۆری ئەبو فودەیک و ، عەبدوللای کۆری نافیی صائغ دا وەرگرت .. دواي ئەوہش خۆی گەیانە یەمەن و لە موطریفی

کۆری مازین و ، هیشامی کۆری یوسفی قازبی صه نعاء و ، عومهری کۆری نه بوسه لمهی هاوه لئى نهوزاعیی و ، یه حیای کۆری حه سسانی هاوه لئى له یثی کۆری سه عدیش زانستی وه رگرت .. ههروه ها له وه کیعی کۆری جه پراح و ، نه بوئوسامه حه ممدادی کۆری ئوسامه و ، ئیسماعیلی کۆری عولیه و ، عه بدولوه ههبابی کۆری عه بدولمه جید زانستی وه رگرت ، ههروه ها زانستی نه هلی (رأي) له موحه ممه دی کۆری حه سن به بیستن لئى وه رگرت و ، له کتیبه کانیشی باری و شتریکی نووسینه وه ..

به م شیوه یه نیمام شافعی توانیی زانستی زۆربه ی مه زه به کانی سه رده می خۆی وه رگرت ، که کسی تر توانای نه بووه نه وه مووه زانسته له شار و ولاته جورا و جوره کان دا کو بکاته وه ، سه ره پای له به رکردنی کو مه لئیکی زۆر له فه رموده ی پیغه مبه ر ﷺ ، به راده یه ک که وتراوه : « لیس هناك حدیث فی الأحکام لم یضمنه الشافعی کبه ».

دوای وه رگرتنی نه وه مووه زانیاری به شه رعی به ده ستی به کار کرد : عه قلی فراوان و ، چاوساغیی و دووره بینیی و ، ئیخلاص و دل سۆزی و ، زانیینی عه ره بی به ک که هیچ کهس شان له شانی نه دا ، نه مانه ی هه موو خستنه کار بو ئیجتیهاد .. بو ده ست خستنی ده لیلی شه رعی .. تا نه وه بوو نه خشه یه کی ژیرانه ی ، به پشت گیری به هیژترین به لگهی شه رعی ، بو مه زه به کهی دار پڑا ..

به مه شافعی ، جیاواز له هه موو مو جته هیدانی تر کاری ده کرد .. یه که م جار بناغهی داده پڑا و پاشان به ده لیل و به لگهی ریک و پیک بو چوونه کانی داده مه زراند ، تا نه وه بوو مه زه به بی شافعی بووه قوتابخانه ی سی هم له نیوان قوتابخانه ی (رأي) و قوتابخانه ی (حدیث) دا .

شافعی یه که م جار بایه خی به قورئانی پیروز ده دا .. هه ولئى دا به جوانیی لئى تی بگا و ، به فه رموده ی صه حیحیش ئایه ته کانی روون بکاته وه .. به مه هه نگاوئیکی گه وه ی نا بو نه وه ی به شیوه یه کی فراوان که لک له فه رموده وه رگری بو ده رهینانی حوکمه شه رعی به کان ..

جا له بهر نهوهی کۆمه‌لگای کورده‌وارییمان به درێژایی میژووی ئیسلام پابه‌ندی مه‌زه‌به‌یی نیمام شافیعیی بووه و ، زانا به‌رێزه‌کانیش له‌و قوتابخانه‌ نازیزه‌ زانستیان وه‌رگرتوووه ، وامان به‌ چاک‌ زانیی شتی‌ک له‌ ژبانی مامۆستای پایه‌به‌رز و مه‌زن‌ترین فه‌قیه‌ی ئه‌ه‌لی سوننه‌ت ب‌خه‌ینه‌ به‌رده‌ست گه‌لی کوردی موسڵمان ، به‌و هیوایه‌ی جیی ره‌زامه‌ندیی خوای گه‌وره‌ بی‌ت و ، موسڵمانانیش که‌لکی لی وه‌ریگرن .. سا خوا کۆمه‌ک بی‌ت ..

سلیمانیی

ک ١٤٢٢/١/١٦

ز ٢٠٠١/٤/١٠

پښتني شافيعي

په کهم صندهی حوکمی دهولتهی عهیباسیی ، له بارهی شارستانییتی و روشنبیری و فیکر و زانستهوه به چهرخی زیرین و گهشاوهی نیسلام داده نریت ، چونکه خهلیفه بهویهری ریک و پیکریهوه دهستی بهسهر کاروباری ولات دا گرتبوو و ، پیوستیی موسلمانان لهو ولاته پان و بهرینه دا به هویه کانی گواستنهوهی شهو سهردهمهوه جی به جی ده کبران .. موسلمانان زور حساوه و چاوکراوه و دل ناسووده و بی خهم بوون .. خویان سهرداري سهرزهویی بوون ..

خهلیفه یانی په کهم دهست رویشتهوی سهرزهویی ..

کومه لگای نیسلامیی یانی کومه لی پیشکه وتوو و خاوهن مافی سهرزهویی ..

قورثان و سوننهت یانی نرخ و بهها دیاریی کردن بو مرؤف .. هیچ کافرک له روی نه دههات له ناستی خوردا چاو هل بیی ، چ جای گالته به نیسلام و موسلمانان بکات .. شهو روژه پیاو پاسهوانی شهریهت و دهولتهی شهریهت بوون .. شهو پیاوانه سهنکی میثوولهیان بو کافران و مونافیقان دانه دنا .. هتا زانا بهرزه پایه داره کان بوونیان بو خهلیفهش له قهلم نه ددها و ، خویان له دام و دهزگای به دوور ده گرت ، تا زیو و زیری دهولته کار نه کهنه سهر دلیان و ، شهو پرؤگرامه قیامهتی یه که بو خویان و شاگردانیان نه خشه کیشاوه له که دار نه بیټ و ، کومه لی موسلمان ههردهم چاوی له نالای شه کاوهی قوتابخانهی شهریهت بیټ ، که دهسته دهسته و پؤل پؤل زانا خواناسه ره بیانی به کان تیایا دهرده چن و ، شرک و فهرمان بهیری سهرشانی خواپهرستان ده گرنه نه ستو و ، ههریه که له قولیکه وه خهریکی گهیاندنی بانگی ته وحید ده بیټ ، تا به تیشکی زیرینی نیسلامی بی گهرد تاریکیی کفر و نیلحاد بره ویتته وه و ، شهو دیوه زمهیه له سهر شان و ملی ناده میزادی بی چاره بخریته خواره وه ..

نا لهم چهرخه روونا که گهشاوه دلرپینه پر به خته وه ری به دا نیمامی شافيعي هاته دنیاوه و ، بو خزمهتی نیسلام دهستی به کار کرد ، تا یه کي له موعجیزه کانی نازیزی

نه بیزراومان چه زره تی محمد المصطفی ﷺ بیته دی ، که ناماژه بو نیمام شافعی ده کات که زانایه کی قوره ییش سه زره ویی پر له زانست ده کات ، که ده فهرموی : (عالم قریش یملأ طباق الأرض علماً) .^۱

له روژی (حروراء) ییش دا ، کاتیک که نیمام عهلی ویستی عه بدوللای کوری عه عباس - خوالی یان رازی بی - بنیری بو لای خه واریج نه فهرموده یه بو گیرایه وه که ده فهرموی : « لا تؤموا قریشاً ، واتموا بها ، ولا تقدّموا علی قریش وقدّموها ، ولا تعلموا قریشاً ، وتعلموا منها ، فإن إمامة الأمين من قریش تعدل إمامة الأمين من غیرهم وإن علم عالم قریش لیسع طباق الأرض » .

جا نیمام عهلی به عه بدوللای فهرمو : پی یان بلّی : له سه رجیی تاوان بارم ده کهن ؟ شاهیدی ده دم که پیغه مبهری خوا ﷺ نه وهی فهرموه .^۲

جا له باره ی نهو فهرمایشته ی نازیه وه : « عالم قریش یملأ الأرض علماً » نیمامی پایه بهرز (ابو نعیم عبدالملک بن محمد الفقیه) ده ری برپوه که زانایه کی قوره ییشی سه زره ویی له زانست پرده کات و ، کتیبی زوری ده بن و ، موسلمانان به پیرو گه نجه وه ته درسیان ده کهن و ، ده یانکه نه چاوساغی خویان و له فدتوا شهرعی به کان دا پشتیان پی ده به ستن .

جا ماموستا (عبدالملک) ده ری ده بری که نه ناونیشانانه تنها شافعی ده گرنه وه و تنها زانستی نه و کاریگری زانستی نه مه که نهو فهرموده یه پی ته تویل بکریت .^۳

نیمام شافعی : نه بو عه بدوللا ، موحه ممدی کوری نیدرسی ، کوری عه عباسی کوری عوٹمانی ، کوری شافعی ، کوری سائبی ، کوری عوبهیدی ، کوری عه بدیه زیدی ، کوری هاشمی ، کوری موطنه لیبی ، کوری عه بدمه نافه که باپیری باپیری پیغه مبهره ﷺ . واته له عه بدمه ناف دا یدک ده گرن .

نیدرسی باوکی شافعی له میژوودا شتیکی نه وتوی له سهر نه نو سراوه نه وه نده نه بی که له مه دینه دا ژیاوه و ، دوایش بو عه سقه لان ، که ده که ویته ولاتی فهله سستین ، کوچی کردوه و ههتا مردنی له وی ماوه ته وه .

^۱ سهیری ته خریجی نه فهرموده یه بکه له (کلبات رسائل النور / ۲ / المکتوبات ص ۱۳۷ ، ۱۴۴) دا .

^۲ الطبقات الکبری للسیکی (۱ : ۱۹۸) .

^۳ الإمام الشافعی ، فقه السنة الاکبر / عبدالغنی الدقر ص ۴۰ - ۴۱ .

عه‌بباسی کوری عوٹمانی بایپیشی له میژوودا زۆر باس نه‌کراوه ئه‌وه‌نده نه‌بی که
فه‌رمووده‌ی ریوایه‌ت کردووه و لیشی‌یه‌وه ریوایه‌ت کراوه .

عوٹمانی کوری شافیهی باوکی بایپیشی تا سه‌رده‌می خه‌لافه‌تی نه‌بولعه‌بباسی
سه‌فح ژیاوه و ، شافیهی کوری سانیبی بایپیری بایپیشی که به بۆنه‌ی نه‌وه‌وه نازناوی
(شافیهی) لی‌نراوه ، هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر بووه و له فه‌رمووده‌یه‌کیش‌دا که حاکم
ته‌خریجی کردووه و نه‌نه‌س ریوایه‌تی کردووه باسی هاتووه . نه‌لیت : روژتکیان پیغه‌مبه‌ر
ﷺ له ژێر چادرتیک‌دا ده‌بی‌ت و سانیبی کوری عوبه‌یدیش دیته‌ خزمه‌تی و کوره‌که‌شی ،
واته‌ شافیهی کوری سانیب ، له‌گه‌ل‌یا ده‌بی‌ت . نه‌وه‌ بوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌یریکی
کوره‌که‌ی کرد و فه‌رمووی : (من سعادة المرء أن يشبه أباه)^۵ فه‌رمووی : خوش‌به‌ختی‌یه
که‌سیک له باوکی خۆی به‌جیت ..

سانییش ، واته‌ باوکی شافیهی ، له کاتی جه‌نگی به‌دردا موشریک بووه و له‌ناو سوپای
قوره‌یش‌دا هه‌لگری ئالای نه‌وه‌ی هاشیم بووه و سه‌ره‌نجام دیل ده‌کریت و به‌ فیدیه‌ خۆی
رزگار ده‌کات . پاشان موس‌لمان ده‌بی‌ت . لیتی ده‌پرسن : به‌ر له‌وه‌ی فیدیه‌ بده‌یت بۆچ
موس‌لمان نه‌بویت ؟ نه‌لیت : نه‌م‌ویست موس‌لمانان له‌و فیدیه‌یه‌ بی‌به‌ش بکه‌م که به
ته‌مای بوون .

کاتیکیش که له‌گه‌ل عه‌بباسی کوری عه‌بدولموطه‌للیب‌دا به‌ دیلی ده‌یان‌هیننه‌ خزمه‌ت
پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ری ده‌پری که له‌گه‌ل سانیب‌دا برای یه‌که‌ترین که ده‌فه‌رمووی :
(هذا أخي وأنا أخوه)^۶.

وتراویشه که : سانیب له‌ شیوه‌دا له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چووه . جارێکیان نه‌خۆش
ده‌بی‌ت ، عومه‌ر نه‌فه‌رمووی : هه‌ستن با به‌چین عه‌یاده‌ی سانیبی کوری عوبه‌ید بکه‌ین ،
چونکه‌ نه‌و له‌ پیاوه‌ پالفته‌کانی قوره‌یشه‌^۷ ..

عوبه‌یدی کوری عه‌بد یه‌زیدیش له « الإصابه » دا به‌ هاوه‌ل له قه‌له‌م دراوه . هه‌روه‌ها
عه‌بد یه‌زیدی کوری هاشمیش هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بووه ..

^۵ الإصابة (۲ : ۱۱) .

^۶ الإصابة (۲ : ۱۱) .

^۷ الإصابة (۲ : ۱۱) .

هاشمی کوری موطه‌للیبیش برآزای هاشمی کوری عه‌بدمه‌نافه ، که باپیره گه‌وره‌ی پیغه‌مبه‌ری خواجه . جا له‌بهر نه‌وه‌ی که موطه‌للیب و هاشم برآیه‌تی‌یان زۆر خوش بووه موطه‌للیب کوره‌که‌ی ناو ناوه هاشم .

موطه‌للیبی کوری عه‌بدمه‌نافیش مامه‌ی عه‌بدولموطه‌للیبی باپیری پیغه‌مبه‌ری خوا بووه و ههر نه‌ویش پتی گه‌یاندووه . چونکه هاشمی کوری عه‌بدمه‌ناف له شاری یه‌ثریب له هۆزی خه‌زرج ژتیک ماره‌ده‌کات و کۆرپکی لئی ده‌بی و ناوی ده‌نی (شیه‌الحمد) - که عه‌بدولموطه‌للیبه - له‌گه‌ل دایکی‌دا سەردانی یه‌ثریب ده‌که‌ن و هاشمیش بۆ بازرگانیی به‌ره‌و شام ده‌رده‌چی و له‌وئ له شاری غه‌ززه‌ کۆچی دۆلایی ده‌کات .. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک موطه‌للیب ده‌چیت بۆ یه‌ثریب و ده‌بینی و (شیه‌الحمد) ی برآزای گه‌وره‌ بووه . ئیتر له پاشکۆ‌ی‌دا هه‌لی ده‌گرئ و ده‌ی‌هینیت‌ه‌وه مه‌ککه و که خه‌لکی له پاشکۆ‌ی‌دا ده‌ی بینن و ده‌زانن به‌نده‌یه و کریوه‌تی ، له‌بهر نه‌وه ناوی ده‌نین عه‌بدولموطه‌للیب . هه‌ندیکیش نه‌ئین : له‌بهر نه‌وه‌ی که موطه‌للیب شه‌یه‌ی برآزای به‌خێوکردووه ناویان ناوه عه‌بدولموطه‌للیب .

به‌ئێ عه‌بدمه‌ناف چوار کوری هه‌بوون : هاشم و موطه‌للیب و عه‌بدشه‌مس و نه‌وفه‌ل ، به‌لام هه‌روه‌ک هاشم و موطه‌للیب په‌یوه‌ندی‌یان پته‌و بوو ، نه‌وا مناله‌کانیشیان هه‌روا یه‌کتریان زۆر خوش ده‌ویست ، هه‌تا نه‌وه‌ی موطه‌للیب ، به‌موسلمان و کافریانه‌وه ، شان به‌شانی نه‌وه‌ی هاشم ، له‌وکاته‌دا که قورپه‌یش گه‌مارووی ئابووری خسته‌بووه سه‌ر پیغه‌مبه‌ر و موسلمانه‌کان ، پشت‌گیری موسلمانه‌کانیان کرد . بۆیه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له کاتی دابه‌ش کردنی (خمس) دا نه‌وه‌ی موطه‌للیبیشی وه‌ک نه‌وه‌ی هاشم له قه‌لم دا و له (خمس) به‌شی دان . به‌لام نه‌وه‌ی عه‌بدشه‌مس و نه‌وه‌ی نه‌وفه‌ل به‌شی نه‌دان هه‌رچه‌نده نه‌وانیش وه‌ک نه‌وه‌ی موطه‌للیب ئامۆزای نه‌وه‌ی هاشم بوون .

پێویسته له یادی‌شمان بێ که به‌ناوبانگ‌ترین هۆزی موه‌ضر که‌نانه‌یه و ، قورپه‌یشیش له که‌نانه‌یه و ، هه‌رکه‌سیک له نه‌وه‌ی نه‌ضری کوری که‌نانه بوو‌یت به‌ قورپه‌یشی‌یان ژماردووه .

جا له‌بهر نه‌وه‌ی که قورپه‌یش نه‌هلی حه‌رم و پارێزگاری مائی خوا بوون ، له‌ناو عه‌ربه‌کان‌دا پایه‌دار بوون و ، له کاتی گه‌شتی بازرگانیی‌دا که‌س نه‌ی ده‌توانی ده‌ستیان بۆ به‌ری ، یان ری‌یان لی بگرئ . نه‌وه‌تا قورنانی پیروژ ئاماره‌ بۆ نه‌مه ده‌کات و ده‌فه‌رموئ :

﴿ وقالوا : إن تتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا ، أو لم نمكن لهم حرماً آمناً يجي إلهم ثرات كل شيء ، رزقاً من لدنا ، ولكن أكثرهم لا يعلمون ﴾ . (القصص : ۵۷)

کافره کان ده یانوت : نهی موحه ممد ! نه گهر نیمه شوین نه م ریبازی هیدایه ته بکهوین له گه لدا ، نهوا هه موو خه لکه که ده بیته دوژمنمان و له شوین و ماوای خویمان دا ده مان فرپنن . خوای گه وره ش وه لآمی نهو نه فامانه ده داته وه : که هه ر نیمه لهو خه ره می مه که که یه دا ته مکین مان بهوان نه به خشویه که له هه موو لایه که وه رزقیان به سهردا ده بارتینن ؟ له گه ل نه وه ش دا زوړ به یان بهو نیعمه ته نازانن .

هه ووه ها قورنانی پیروژ له سووره تی (قریش) دا منعت به سهر قوره یش دا ده کات که رزقی پاک و بی گهر د و نه من و ناسایشی پی به خشویون و ترس و برسیتی لی دوور خستو نه ته وه .

هه موانیش ده یزانن که له ناو هه موو عه ره ب دا قوره یشی به کان به عه قل و ژیری و دانایه تی و دان به خوډا گرتن ناسرابوون .. چپی ره وشتی به رز هه بوو نهوان ده ستیان پیوه ده گرت . له بهر نه مه بوو بوونه سهر دار و خه لک شوینیان ده کهوت .

نه وه تا نیمام بوخاری فهرمووده یه ک لهو باره وه له نه بوهوره یه وه - خوا لی رازی بی - ریوایه ت ده کات که پیغه مبه ری خوا ﷺ ده فهرموئ : « الناس تبع لقریش في هذا الشأن . مسلمهم تبع لمسلمهم ، وکافرهم تبع لکافرهم ... الحديث » .

هه ووه ها موسلیم یش له جابیری کوری عه بدولآوه - خوا لی رازی بی - ده گیرپته وه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه : « الناس تبع لقریش في الخير والشر » . ده فهرموئ : قوره یش چاک بن یان خراب بن خه لک شوین پی یان هه ل ده گرت ..

زوړ به ی نهوانه ی که ژبانی نیمامیان نووسیوه له سهر نه وه یه ک ده نگن که دایکی له هژی (نه زد) ه و ، هه ر هه مووشیان له سهر نه وه یه ک ده نگن که ناسره تیکی زوړ خواناس و ره وشت به رز بووه و ، خاوه نی فیطره تیکی پاک و خاوین بووه .^۸

له باره ی زیره کی دایکی شافیعی به وه ده گیرپته وه که له گه ل پیاویک و ژنیک تر دا ده چنه به رده م قازی مه که بژ شاهیدی دان .. لهو کاته دا قازی ده یه وی ژنه کان یه ک یه ک بانگ بکات بژ شاهیدی ، که چپی دایکی نیمام نارازی ده بی و به قازی نه لی :

^۸ الطبقات الکبری (۲ : ۱۷۹) .

بۆت نیه ئەو کارە بکەیت ، چونکە خۆی گەورە دەفەرموی : ﴿ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى ﴾ (البقرة : ۲۸۲) . بەمە قازیبی واز لەو بۆچوونە خۆی دینێ .
 ئیبن حەجەر ئەم ھەلوێستە بە لاوە چاک دەبێت ، کە ئەلێت : « وهذا فرع غريب ، واستنباط قوي »^۹ .

لە روژی جومعە دوا روژی مانگی رەجەبی سالی صەد و پەنجای کۆچیی دا نیمام شافعی ھاتۆتە دنیاو ، کە ئەو سالیە نیمام ئەبوحنەیفە کۆچی دوایی تیدا کردووە . بەلام نووسەرانی بۆ شوێنی لە دایک بوونی جیاوازییان ھەیە . ھەندێ ئەلێن لە غەزە و ھەندیکیش عەسقەلان و ھەندیکیش یەمەن و ھەندیکیش مینا ، بەلام ئەوێ راستتر بێ ئەوێ کە لە غەزە لە دایک بووە و دایکی بردوویەتی بۆ عەسقەلان ، وەک یەکیک لە قوتابیەکانی ، کە موحنەمدی کورپی عەبدوللای کورپی عەبدولحەکەمە گیراویەتەو .^{۱۰} پاشانیش لە تەمەنی دوو سالی دا براوە بۆ مەککە و لەوێ گەورە بووە .^{۱۱}

بەلام ئیبن حەجەر وەھای بۆ چوو کە لە غەزە عەسقەلان لە دایک بووە و ، لە تەمەنی دوو سالی دا دایکی بردوویەتیەو بۆ حجاز بۆ ناو خزمەکانی ، بەلام کە گەشتۆتە دە سالی لە ترسی ئەوێ کورپەکە نەسەبی خۆی لە یاد بکات یان بھەوتی ھیناویەتەو مەککە ناو خزمە قورپەیشیەکانی .^{۱۲}

کە شافعی چاوی کردەو و فامی پەیدا کرد خۆی لە مەککەدا بینی .. مەککە شۆینی دابەزینی وەحی و ، مەلەبەندی گەشەکردن و پەرەسەندنی ئیسلام .. ئەو مەککەییە کە لە ھەموو کون و قوربێکی سەرزەوییەو دڵان کە مەندکیش دەکات .. ئەو مەککەییە کە خوا بە بۆنە کەعبە پیرۆزەو شەرەف مەندی کردووە ..

لە مەککەدا کە چاوی ھەل ھینا مزگەوتی حەرامی بینی کە ھەردەم لە قورئان خوێن و زانای حەدیث و شارەزای فێقھ و خەمخۆرانی ئیسلام و قوتابی و گۆی گران پەرە و ، کەعبە پیرۆزیش لە ناوھەستی دا بە درێژایی سالی بە شەو و بە روژ لە تەواف کەرانی چۆل نابێت ..

^۹ توالی التأسيس (۴۶) .

^{۱۰} توالی التأسيس (۴۹) .

^{۱۱} شذرات الذهب (۲ : ۹) .

^{۱۲} توالی التأسيس (۴۹) .

لەم شوێنە پیرۆزەدا و لەناو زانیان و پیاوچاكانی موسلماناندا شافعیی چاوی هەل
 هینا و ، بە ژیرانە جێی خۆی کردەووە و رووی لە وەرگرتنی زانیاری نا ..
 سەرەتا دایکی ژیر و بەسەلیقەیی ویستی کۆرەکەیی بداتە دەست مامۆستایەك تا
 خوێندەووە و نووسینی قێر بکات ، بەلام بیری کردەووە ئەوێکی دەست کورت توانای نیە
 مووچەیی مامۆستاکی بەدات ، ئیتر کۆرەکەیی چۆن بخوێنێت ؟ مامۆستا کە ئەمەیی زانیی
 و هەستیشی بە نەجیبیی و زیرەکیی و رهوش جوانیی شافعیی کرد ، وازی لە کرێی خۆی
 هینا و بەوێندە رازی بوو کە هەر کاتێ خۆی لەوێ نەبێ ئەم جێی بگرتەووە . بگرە
 لەوانەشە مامۆستا هەستی کرد بێ کە بۆ فیۆکردنی شافعیی ئەوێندە ماندوو نابێ کە
 شایانی کرێ وەرگرتن بێ . چونکە تا مامۆستا نایەتکی فیۆی منالێک دەکرد خیرا
 شافعیی - هەر بە بیستنی - لەبەری دەکرد و ، مامۆستا هەر شتێکیشی بۆ قوتابیان
 دەخوێندەووە تا بە دوایدا بی نووسن ، خیرا شافعیی هەمووی لەبەر دەکرد ، تا رۆژیکیان
 مامۆستا پێی ئەلێ : بۆم حەلال نیە هیچت لی وەر بگرم .^{۱۳} بەم شیوەیە خەریک بوو هەتا
 ئەو بوو لە تەمەنی حەوت سالییدا هەموو قورئانی لەبەر کرد .^{۱۴}
 ئەمە سەرەتای زانست وەرگرتنی شافعیی بوو . دواي ئەو دەچێتە مزگەوت و ،
 بەوێرێ حەز و تاسەمەندییەووە و ، بە میشکیکی ساف و زیرەکەووە لە خزمەتی زانیاندا
 زانست وەر دەگرت ، بەلام ئەوێندە دەستی کورت دەبێت ناتوانی بۆ نووسینەووەی ئەو
 زانستەیی کە دەی بیست کاغەز بکێت .. ناچار دەست بە کوێردنەووەی ئیسقان و دەفەیی
 شانی و شتر و پارچە پیستە دەکات هەتا فەرموودەیان لەسەر بنووسیتەووە ، تا چەند
 کووبەییەکی دایکی لەم شتانە پێ دەکات ..^{۱۵}
 ئەوێندە دەست کورت دەبێ خزمێکیان ئامۆژگاریی دەکات تا واز لە خوێندن بهێنێ و
 دەست بداتە کاسپیی کردن ، کەچی نیمام دلێ نایەت دەست لە زانست هەل بگرێ ، تا
 خۆی گەورە لە بەخششی خۆی رزقی بۆ ئەنێری .^{۱۶}

^{۱۱} معجم الأدباء (۱۷ : ۲۸۴) .

^{۱۲} شذرات الذهب (۲ : ۹) .

^{۱۳} معجم الأدباء (۱۷ : ۲۸۴) آداب الشافعي ومناقبه (۲۵) .

^{۱۴} نوالی التأسيس (۵۰) .

تا برینی ئەم قوناغەش هیشتا شافیهی بالغ نەبوو بوو . هەر لەم قوناغەدا کتیبی (الموطأ) ی نیمام مالیک ی لەبەر کرد ، که هیشتا نەچووبوو خزمەتی نیمام مالیک بۆ خۆندن .

موزەنبی لە نیمام شافیهی یەوێ ریوایەتی کردووێ که فەرموویە : « لەحهوت سالیی دا قورئانم لەبەر کردووێ و ، لە دە سالییش دا (الموطأ) » .^{١٧}

هەر بەو مندالییە حەزی لەوێ بوو بە چاکیی لە زمانی عەرەبیی شارەزا ببی ، بۆ ئەمە سەری لە دەشت و بیابان دەدا بۆ فێربوونی نەحو و ئەدەب و خەریکی لەبەرکردنی شیعەر دەبوو .. جارێکیان تووشی موسلیم ی کۆری خالیدی زنجیی^{١٨} دەبیت و پرسیری لی دەکات : رۆڵە ! خەلکی کۆیت ؟ ئەلێت : خەلکی مەککەم . دەپرسی : مالتان لە کۆی دایە ؟ ئەلێت : لە شیوی (خەیف) . دەپرسی : لە چ هۆزێکی ؟ ئەلێت : لە نەوێ عەبدەمەنافم . ئەلێت : بەخ ، بەخ !!

خوای گەورە شەرەفمەندی دنیا و قیامەتی کردووێت ، خۆزگە ئەم زیرەکیی و تی گەیشتنەت بۆ ئەم فێقه بەکار بهێنایە ، ئەو کاتە بۆت چاکتر دەبوو .^{١٩} هەر وەها کەسانی تریش نامۆزگاری دەکەن هەتا واز لە شیعەر بهێنن و روو لە فێقه و زانستی قورئان بکات . که دێتەوێ مەککە دەچێتە خزمەتی سوفیانی کۆری عوبەینە و چەندێ خوا وستی لەسەر بێ زانستی لی وەر دەگرێ .. هەر وەها دەچێتە خزمەتی موسلیم ی کۆری خالیدی زنجیی و لەویش زانست وەر دەگرێ ، پاشانیش دەچێتە مەینە و لە خزمەتی نیمام مالیکدا دەمیشتەوێ .^{٢٠}

لە راستیی دا شافیهی فێربوونی عەرەبی و شارەزابوون لە شیعری بۆ خزمەت شەریعت دەوێست ، بۆیە که روو لە فێقه دەکات ، دەست بەرداری شارەزابوون لە عەرەبی نابێ ، تا سەرەنجام دەبێتە مامۆستای مامۆستایان و نیمامە شارەزاکانیش

^{١٧} توالی التأسيس (٥٠) .

^{١٨} موسلیم ی کۆری خالیدی زنجیی : مامۆستا و موفتیی حەرەمی مەککی و فەقیهی مەککە بوو . پیاوێکی خواناس بوو و لە سالی ١٨٠ ی کۆچی دا کۆچی دواوی کردووێ .

^{١٩} المجموع (١ : ١٥) .

^{٢٠} صفة الصفوة (٢ : ١٤٠) المجموع (١ : ١٥) .

شانازی پیوه ده کمن .. به راده یه ک که نه گهر سوفیانی کورپی عوبه ینه ی ماموستای^{۲۱} تهفسیری قورنان یان فهتوای داوا لی بکرایه ، ناوړی نه دایه وه بۆ لای شافیهی و ده یوت: پرسیار لهو منداله بکمن^{۲۲}.

ههروه ها موسلیم ی کورپی خالیدی زنجیی ماموستا و موفتیی مه ککه که یه کهم ماموستای شافیهی بووه که ته مه نی شافیهی ده گاته (۱۵) سالی پی نه لی: « نه بر عه بدوللا! فهتوا بده . به خوا کاتی نهوت هاتووه که فهتوا بدهیت »^{۲۳}.

له م قوناغه دا شافیهی نهو فهرموودانه ی که به لای سوفیانی کورپی عوبه ینه ی شاره زای فهرمووده ی حهره می مه ککی یه وه بوون نووسینه وه و ، فیهی شلی له موفتیی مه ککه موسلیم ی کورپی خالیدی زنجی یه وه وهرگرت و ، فهرمووده شی له سه عیدی کورپی سالمی قه دداح و ، داوودی کورپی عه بدورپه حمانی عه ططار و ، عه بدولمه جیدی کورپی عه بدولعه زیزی نه زدی یه وه گیراوه ته وه .

بیشری مورسیی وتویه : له مه ککه دا گه نجیکم دیوه نه گهر بمینی ده بیته پیاوی (ناوداری) دنیا . کاتیکیش بیشر - که موخته زیله ده بیت - حه جی مالی خوا ده کات و ده گه رپته وه ، هاوه لانی پرسیار نه وه ی لی ده کهن که له مه ککه دا چاوی به کی که وتووه : نه لیت : پیاویکم دیوه که نه گهر له گه لتان دا بیت ههرگیز نابه زرین و ، نه گهر له دژیشان بیت وریا بن و خوتان ناماده ی بکمن ، نهویش موحه ممه دی کورپی ئیدرسی شافیهی یه^{۲۴} . له م قوناغه دا له مزگه وتی که عبه دا وانه ی به خه لک وتووه . حهرمه له نه لیت : چاوم لی بووه شافیهی له مزگه وتی حهرام دا خه لکی قیر ده کرد و ته مه نیشی سیانزه سالان بوو^{۲۵} . ئیسته ش با سه رنجیکی نیمام شافیهی بگرین بزانیان له م قوناغه دا چ چالاکی یه کی لاوانه ی لی هاتووه ..

^{۲۱} سوفیانی کورپی عوبه ینه : ماموستای حه دیت بووه له حهره می مه کی دا . له شاری کووفه له دایک بووه و نیسته جیی مه ککه بووه و ، ههر له وئ له سالی ۱۹۸ ی کۆچی دا کۆچی دواپی کردووه . خاوه نی زانستیکی یه کجار زۆر بووه . لهو باره وه نیمام شافیهی نه فهرموئ : نه گهر مالیک و سوفیان نه بوونایه زانستی حیجاز تیاده چوو.

^{۲۲} وفيات الأعیان (۱ : ۵۶۶) .

^{۲۳} وفيات الأعیان (۱ : ۵۶۶) .

^{۲۴} تذهیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۳) .

^{۲۵} تذهیب الأسماء واللغات . حهرمه له : کورپی یه حیای کورپی عه بدوللا ی ته جیی یه . نیمامیکی پایه دار بووه . یه کی بووه له هاوه لانی شافیهی و فهرمووده ی لهویش و له کهسانی تریشه وه ربوایه ت کردووه . سالی (۲۳۴) ی کۆچی کۆچی دواپی کردووه ..

کاتیڤ که بۆ فیربوونی زمانی عمره‌بیی بۆ بیابان دهرده‌چوو ، هه‌ندێ هونه‌ری تریش فیر بوو ، وه‌ک تیراندازی . نه‌وه‌نده‌ شاره‌زایی تیدا په‌یدا کرد که له‌ ده‌ تیردا ده‌ یان نۆیان نیشانه‌که‌یان ده‌پیکا . هه‌روه‌ها شاره‌زای زانستی پزیشکییش بووه .^{۲۶} شان به‌ شانی نه‌مه‌ش شافعیی خۆی فیری سوارچاکیی کردووه‌ و سوارچاکیکیشی لی دهرچوو که هاوتای نه‌بیٔ . ره‌بیع وتویه : شافعی . له‌ هه‌موو که‌سیک ئازاتر و سوارچاک تر بووه ، به‌ راده‌یه‌ک که نه‌گهر نه‌سه‌که‌ی له‌ غاردا بویه‌ گۆی ده‌گرت و خۆی هه‌ل نه‌دایه‌ سه‌ری . نه‌مه‌ش نه‌وه‌مان بۆ دهرده‌خات که هه‌موو نه‌ندامیکی ئومه‌ته‌ی ئیسلام ، به‌ تایبه‌ت زانیان و پێشه‌وایانی ، خۆی بۆ جیهاد ناماده‌ ده‌کرد .. هه‌ر هه‌موو پاله‌وانی مه‌یدان بوون بۆ لووت شکاندنی هه‌ر کافرێک که بیه‌وی پێ بخاته‌ خاکی ئیسلامه‌وه .

هه‌روه‌ها نیمام شافعیی ده‌نگی زۆر خۆش بووه ، به‌ راده‌یه‌ک که خه‌لکی ده‌هینایه‌ گریان . به‌حری کۆری نه‌صر وتویه : کاتیڤ بمان‌ویستایه‌ بگرین به‌ یه‌کتیریمان ده‌وت : هه‌ستن بابچین بۆ لای نه‌و لاهه‌ موطه‌للیبی‌یه‌ تا قورئانمان بۆ بخوێنی . که نه‌هاتینه‌ لای ده‌ستی به‌ خوێندنی قورئان ده‌کرد ، تا نه‌وه‌ بوو له‌به‌ر خۆشیی ده‌نگی هه‌ندیک بی‌هۆش ده‌که‌وتن و خه‌لکه‌که‌ ده‌نگی گریانیان به‌رز ده‌بوویه‌وه . که حالی خه‌لکه‌که‌ی ده‌دی نه‌ویش له‌ قورئان خوێندن ده‌ستی هه‌ل ده‌گرت .^{۲۷}

نیمام نه‌حه‌مه‌دیش باسی ده‌نگ‌خۆشیی نیمام شافعیی کردووه‌ که له‌ کاتی قسه‌کردن‌دا ده‌نگی وه‌ک ده‌نگی زه‌نگ زه‌نگاوه‌ته‌وه .

نیمام شافعیی وه‌ک خواناسیکی ره‌هبانیی جل و به‌رگی ساده‌ی له‌به‌رکردووه‌ و پێلاوی ساده‌شی له‌ پێ کردووه‌ . نه‌مووستیله‌یه‌کی له‌ په‌نجه‌ کردووه‌ که لێی نووسراوه : « کفی بالله‌ ثقة‌ محمد بن‌ إدريس‌ » .

له‌وه‌ ده‌چێ نیمام شافعیی دواي گه‌رانه‌وه‌ی له‌ مه‌دینه‌ ژنی هینابی و ، ته‌نها یه‌ک ژنی هیناوه‌ که ناوی هه‌مه‌ی کچی نافیعی کۆری عه‌به‌سه‌ی کۆری عه‌مری کۆری عوثمایی کۆری عه‌فقان بووه .

شافعیی ته‌نها دوو کۆری بوون و له‌به‌ر خۆش‌ویستنی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ردووکیانی ناو ناوان موحه‌مه‌د هه‌رچه‌نده‌ خۆشیی ناوی موحه‌مه‌د بووه .

کۆره‌ گه‌وره‌که‌ی که موحه‌مه‌د نه‌بو عوثمان بووه ، فه‌رموده‌ی له‌ باوکی و ، له‌ سوفیانی کۆری عویه‌ینه‌ و ، عه‌بدوهره‌زاق و ، نه‌حه‌دی کۆری حه‌نبه‌ل وه‌رگرتووه‌ و ،

^{۲۶} توالی التأسیس (۶۷) ، ته‌ذیب‌الاسماء‌واللغات (۱ : ۶۵) .

^{۲۷} الراي بالرفیات (۲ : ۱۷۳) .

ماو دیه کیش بۆته قازیی ناوچهی جهزیره و لهوئ فهرموودهی بلاوکردۆتهوه و زانایانی جهزیرهش ریوایه تیان لیوه کردووه . ههروهها له ههلهبیش بۆته قازیی و سالانیکی زۆر لهوئ ماوهتهوه .

نیمام نهحمه دی کورپی ههنبهل بهم کورپی نیمام شافیهیی فهرمووه : له بهر سی شت خوشم نهوئیت : کورپی نه بوعه بدوللا ، واته شافیهیی ، پیاوئیکی قورپه یشییت ، پیاوئیکی ههل گری سوننهتیت . نه م کورپی نیمام له گهل نیمام نهحمه ددا له سه ر خوشه کردنی پیستهی مردارهوه بوو وت و وئژی ههیه .

نه م کورپی بووه که باوکی لۆمه و نامۆزگاریی کردووه که فهرموویه : « کورپه کهم ! به خوا نه گهر بزانه ناوی سارد پیاوه تییم نهرووشیئ به گهرمی نه بی نای خۆمهوه »^{۲۸} . کورپی دووهه میشی موحه ممه د نه بولحه سه ن بووه که دایکی که نه زه ک بووه و ، کاربه ده ستیی قنسرین و عه واصیم ی کردووه . هه ر به مندالیی له گهل باوکی دا هاتۆته میصر و هه ر له وئش له مانگی شه عبانی سالی دووصه د و سیی و یه کدا کۆچی دواپی کردووه .^{۲۹}

ههروهها تاقه کچیکیشی بووه که ناوی زهینه ب بووه ، که شووی به نامۆزایه کی شافیهیی خۆی کردووه و کورپکی لئی بووه به ناوی نهحمه دی کورپی موحه ممه دی کورپی عه بدوللا و به کچهزای شافیهیی ناسراوه . نهوهوی نه لئیت : نیمامیکی دیار بووه که له خاوخیزانی شافیهیی دا دوا ی شافیهیی خۆی که سیک وئنه ی نهو نه بووه .. به ره که تی باپی ری بۆ نهو گه رابوو یه وه ..

^{۲۷} الطبقات الکبری (۲ : ۷۱ - ۷۲) .

^{۲۸} الطبقات الکبری (۲ : ۷۳) .

^{۲۹} الطبقات الکبری (۲ : ۱۸۶) .

بهره‌و مه‌دینه‌ی هه‌ووه‌ره

ئه‌وه‌ی شافیه‌یی بناسیایه که چه‌نده شه‌یدای عیلم و زانسته ، ده‌ی‌زانیی که به زانست و فیه‌قی مه‌ککه تیر ناخوات و ، تاسه‌ی ناشکی و ، مه‌گمر بهره‌و مه‌دینه بکه‌وته ری و بچیته خزمه‌تی ئیمامی مه‌دینه و خاوه‌نی زانستی هه‌ر جه‌وت فه‌قبه‌ه گه‌وره‌که‌ی مه‌دینه ، ئیمام مالیکی کوری نه‌نه‌س - خوا لئی رازی بی - تا زانسته‌که‌ی ئه‌ویش وه‌رگری ، وه‌ک ئیمام نه‌وه‌ویی - ره‌حه‌ته‌ی خوا‌ی لی بی - باسی کردوه .^{۳۱}

مه‌دینه له هه‌موو شوێنی زیاتر زانای پایه‌داری تیا هه‌ل‌که‌وتن و ، دانیش‌توانیشی له دانیش‌توانی هه‌موو ناوچه‌یه‌کی تر زیاتر ده‌ستیان به ره‌وشته به‌رزه‌کانه‌وه گرتبوو . چونکه کاتی که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له جه‌نگی حونه‌ین گه‌رایه‌وه مه‌دینه دوانزه هه‌زار هاوه‌لی چاک شاره‌زای له مه‌دینه‌دا به‌جی هه‌شتن که ده هه‌زاریان له مه‌دینه‌دا مانه‌وه و ته‌نها دوو هه‌زاریان به ولات و ناوچه‌کانی تر‌دا بلا‌وه‌یان لی کرد .. بۆیه دانیش‌توانی مه‌دینه له هه‌موو شوێنی زیاتر شاره‌زای فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوون و ، زیاتریش ئاگاداری هه‌لس و کهوتی بوون . بۆیه ئیمام (ربیعة الراي)^{۳۲} پشتی به زانستی مه‌دینه ده‌به‌ست چونکه خه‌لکیکی زۆر له خه‌لکیکی زۆره‌وه یه‌ک به یه‌کی فهرمووده‌کان ده‌گیرنه‌وه ، به پیچه‌وانه‌ی ناوچه‌کانی تره‌وه که یه‌کیک له یه‌کیکه‌وه ریوایه‌ت بکات . خو هه‌ر کاریک ئه‌هلی مه‌دینه له سه‌ری بوونایه ئه‌وا ره‌بیعه وه‌ری ده‌گرت . دوا‌ی ئه‌ویش ئیمام مالیک وه‌های ده‌کرد . زانایانی مه‌دینه‌ش ئه‌وه‌نده که پشتیان به فهرمووده‌ی مه‌دینه ده‌به‌ست پشتیان به فهرمووده‌ی شوێنه‌کانی تر نه‌ده‌به‌ست و ، له ده‌ست‌کاریی ده‌ترسان . هه‌تا ئیمام مالیک وای داده‌نا که نه‌گمر فهرمووده‌یه‌ک له مه‌دینه دوورکه‌وته‌وه لاواز و بی‌گیان ده‌رده‌چیت که ده‌ی‌فهرموو : « إذا جاوز الحدیث الحرّین ضعف شجاعته » . هه‌روه‌ها

^{۳۱} ته‌ذیب‌الاسماء واللفات (۱ : ۷۴) .

^{۳۲} ربیعة الراي : کوری فهرمووخ‌ی ته‌یمی‌یه . ئیمام‌یکی پایه‌داری فهرمووده و فه‌قیه‌یکی خاوه‌ن نیجته‌یه‌اد بووه . له‌به‌ر نه‌وه‌ش نازناوی (الراي) لی‌تراوه چونکه زۆر شاره‌زای قیاس بووه و له مه‌دینه‌ش‌دا ئه‌هلی نه‌توا بووه . مامۆستای ئیمام مالیک بووه . سالی (۱۳۶) ی کۆچی کۆجی دوا‌یی کردوه .

کووفه‌ی ناوانابوو یانه‌ی سککه لی‌دان ، واته وه‌ک دیره‌م و دینار لی‌ده‌دری وه‌ها له‌ویش
فهرمووده دروست ده‌کرت . بویه نه‌وه‌ی هه‌زی له‌عیلم و زانست بویه نه‌بویه سه‌ری له
مه‌دینه بدایه و ، بچویه‌ته خزمه‌تی زاناکانی و ، فهرمووده‌ی له (حافظ) ه‌کانی
وه‌ربگرتایه و ، هه‌رچی‌یان نات‌ه‌واو بویه راستیان بک‌ردایه‌ته‌وه ، که یه‌کی له‌وانه نیمام
شافیعی بوو .

جا وا نیمام شافیعی خۆی چیرۆکی نه‌و گه‌شته‌یمان بۆ ده‌گیرته‌وه :

« پاشان له‌مه‌ککه ده‌رچووم و ، چرومه بیابان لای هۆزی هه‌ژه‌یل ، تا فیری زمانیان
بیم و ، خووپه‌وشتیان وه‌ربگرم ، که زمان پاراوترینی عه‌ره‌بن . نه‌فهرموئ : هه‌ڤده سال له
ناویان‌دا مامه‌وه که له‌گه‌ل کۆچ‌کردنیان کۆچم ده‌کرد و ، له‌گه‌ل بارخستنیان بارم ده‌خست .
کاتی‌کیش گه‌رامه‌وه مه‌ککه ده‌ستم به‌شیر وتن کرد و ، خووپه‌وشت و هه‌وال و ده‌نگ و
باسی رۆژانی عه‌ره‌به‌کانم ده‌گیرانه‌وه . نه‌وه بوو پیاویکی زوبه‌یری له‌ نامۆزاکانم دای به
لام دا و وتی : نه‌بوعه‌بدوللا ! به‌لامه‌وه سه‌خته نه‌م زمان و ره‌وان‌بێژی و زیره‌کی‌یه‌ت
فیقه‌ی له‌گه‌ل‌دا نه‌بیت ، چونکه به‌وه ده‌بیت سه‌رداری سه‌رده‌مه‌که‌ت . وتم : مه‌به‌ستت
کی‌یه مابی ؟ پیمی وت : مالیکی کوری نه‌نه‌س - سه‌رداری نه‌و رۆژه‌ی موسلمانان - (واته
بچۆ بۆ لای نه‌ویش) . نه‌فهرموئ : نه‌مه که‌وته دلمه‌وه و ، هاتمه سه‌ر نه‌وه (الموطا)
له‌به‌ر بکه‌م . لای پیاویکی مه‌ککه خواستم و له‌نۆ شه‌ودا له‌به‌رم کرد . پاشان چووم
بۆلای والیی مه‌ککه و نامه‌یه‌کم لی وه‌رگرت بۆ والیی مه‌دینه و بۆ مالیکی کوری
نه‌نه‌س . نه‌فهرموئ : گه‌یشتمه مه‌دینه و نامه‌که‌م گه‌یانده ده‌ست والیی . که خویندیه‌وه
وتی : رۆله ! نه‌گه‌ر له‌ناو جه‌رگه‌ی مه‌دینه‌وه به‌پی و به‌پی‌خواسیی بکه‌ومه ری تا بگه‌مه
ناوجه‌رگه‌ی مه‌ککه ، به‌لامه‌وه ئاسانه‌تره له‌وه‌ی تا ده‌رگای مالیکی کوری نه‌نه‌س به‌رۆم .
تا له‌ده‌رگای نه‌ودا نه‌وه‌ستم به‌هیچ شیوه‌یه‌ک زه‌لیللی به‌خۆمه‌وه ناییم . منیش وتم :
خوا کاری نه‌میر به‌چاک بگیری . نه‌گه‌ر نه‌میر بیه‌وی با بنیری به‌دوای هه‌تا بیت ..
وتی : هه‌یه‌هات ! خۆزگه که خۆم و نه‌وانه‌ش وان له‌گه‌لم‌دا سوار ده‌بووین و تۆز و خۆلی
عه‌قیق به‌سه‌رمان‌دا ده‌باریی ، که‌می له‌پتو‌یستی‌یه‌کانمان ده‌ست گیر ببویه .
نه‌فهرموئ : به‌لێنی عه‌صرم دای و هه‌موومان سواربووین ، ده‌به‌خوا هه‌ر وا بوو که وتی ..
تۆز و خۆلی عه‌قیقان به‌سه‌ردا باری . پیاویک چوه‌و پێشه‌وه و ته‌قه‌ی له‌ده‌رگا دا ..

که نیزه کیکی رهش هاته دهرهوه و نه میر پیی وت : به گهره کت بلئی من وام له
دەرگادا..^{۳۳}

نه فرموی : که نیزه که که چوه ژورهوه و ، ماوه یه ک دواکهوت . پاشان گهرایهوه و
وتی : گهره م سه لامت لی ده کات و نه فرموی : نه گهر پرسیارت هیه له پارچه کاغه زیک
دا بی نیره ، وه لامت بۆ دیتسهوه . نه گهر بۆ بیستنی فرموده شه نهوا رۆژی کۆرپهستن
ده زانیت و مه وهسته . والیی به که نیزه که که ی وت : پیی بلئی : بۆ کاریکی گرنگ نامه ی
والیی مه که م پییه بۆی . نه فرموی : چوه ژورهوه و که هاته دهرهوه کورسی به کی به
دهستهوه بوو و دای نا . پاشان نه وهنده مان زانی مالیک که پیریکی بالا بهرز بوو و
ریشیکی سوننه تی هیشتبووه وه و طمیله سانی له بهر کردبوو ، به سام و هیه به تیکه وه هاته
دهرهوه و دانیشته .. والیی نامه که ی پیشکش کرد . که گیشته (إن هذا الرجل من
أمره وحاله ... فتحدثه وتفعل وتصنع) نامه که ی فری دا و پاشان فرموی : سبحان
الله! نهوه زانستی پیغه مبهری خوا ﷺ وای لی هاتوه که به نامه به دهست بهیتری؟!
نه فرموی : چاوم لی بوو والیی نه ی ده ویرا دم بکاتهوه . لئی چوومه پیشهوه و وتم : خوا
چاکت بۆ بکات . من پیاوکی نهوه ی مو طه لیبم و نه مه حال و به سه رهاته مه .. که
قسه کانمی بیست ماوه ی سه عاتیک لیم ورد بوویهوه ، مالیکیش خاوه نی فیراسهت بوو .
پیمی فرموو : ناوت چی به ؟ وتم : موحه ممه د . فرموی : موحه ممه د ! شهرمی خوا
بکه و له گونا و تاوان دووره پهریز به . تو پایسه دار ده بیت .^{۳۴} پاشان فرموی : به سه ر
چاو. بۆ سبه ی نی خۆشت و نهو که سه ش که بۆت بخوینیتسهوه یین. وتم : خۆم ده خوینمه وه .
نه فرموی : بۆ به یانی چووم بۆ لای . هه ر له بهر دهستم به خویندن کرد بۆی و کتیه که ش

^{۳۳} نهو سه رده مه زانایان وه ها ریزی خوشیان و زانسته کهشیان ده گرت . ده بو کار به دهستان بچوونایمه بهر دهرگای
نهوان .. ده گیر نهوه که خلیفه رهشید ده نیری به دای نیمام مالیکندا تا بیت و فرموده ی بۆ بگیریتهوه .. واته تا به
فرموده ی نازیز ﷺ نامۆزگاری بکات .. تا قیامت و مردنی بهر بخاتهوه .. که چی وه لام ده داتهوه : پیوسته نهو
بیته خزمه تی زانست . رهشید بهره و مالی نیمام ده کویته ری و پال به دیواره کهوه ده دا (ههتا دهرگای بۆ بکرتسهوه) .
مالیک نه فرموی : نه ی نه میری نیمان داران ! ریزگرتن له زانست بهشیکه له ریزگرتن له پیغه مبهری خوا ﷺ . نهوه بوو
خلیفه له بهر دهستی نیمام دا دانیشته و نهویش فرموده ی بۆ خویندهوه .

^{۳۴} پیاوانی خوا که کاری نوێ خوازی دینی خویان پی ده سپیری هه ره که یان به دای نهو که سه دا ده گهری که ده بیته
جیگری و کاری له دهست وه رده گری و به پاکیی و بی له که دینی خوا ده گیه نی .. نه مانه په یوه ندی به کی مه عنهوی له
نیوانیاندا هیه . دیاره نیمام مالیکیش چاوه پروانه و چاوه و چاو ده کات نهو که سه بناسی که ده بیته جیگری .. هه ر که
سهیری ناوچاوی شافعی کرد ، خیرا به نور و به صیره تی نیمان دار بۆی دهرکهوت که نه مه پیاوای چاوه روان کراوه !

به دهستمهوه بوو . ههرچی سام و ههیهتی مالیکم لی دهنیشت و دهومیست بی یرم ، جوان خویندن و شارهزایی چاکم له عمرهیی دا سهرنجی رادهکیشا و ، دهی فهرموو : رۆله! زیاتر بخوینه . تا نهوهبوو له چهند رۆژتکی کهم دا تهواوم کرد . پاشان له مه دینه مامهوه ههتا مالیکی کورپی نه نهس کۆچی دواپی کرد ..^{۳۵}

جا ههرچنده شافیهیی یه کجار دهست کورت بوو ، بهلام غیرهتیککی ناوازه ی خسته بهر خۆی ههتا زانستی مه دینهش به دهست بهیئنی . نیمام مالیکیش له بهر خاتری والیی مه دینه و مامۆستاکهی مه ککهی موسلیمی کورپی خالید ، که لیلی پاراپیهوه نهویش نامهیهکی بداتی بۆ نیمام مالیک ، گلی دایهوه .

شافیهیی به ناوات گهیشته .. نیمام مالیک به قوتایی قه بوولی کرد .. نه میش له بهردهم مامۆستادا چۆکی دادا و دهستی به خویندنی «الموطأ» کرد . سهرهتا نیمام لهوه دهترسا شافیهیی نه توانی به چاکیی فهرمووده کانی پیغه مبهر ﷺ بخوینیتهوه ، بۆیه داوای لی کرد که سیک بانگ بکات تا بۆی بخوینیتهوه . بهلام شافیهیی خۆی چاک نامادهی نه دیواخانه ناوازهیه کردبوو ، له خوای دهومیست نیمام وهری بگری ، بۆیه نهک خویندنهوهی کتیهبه کهی رهوان کردبی ، بهلکو به یه کجاریی له بهری کردبوو و بهوپهری فه صاحته و زمان پاراوییهوه بۆی ده خویندنهوه و ، ههرچی بی و یستایه له شهرمی نیمام دا بووهستی ، نیمام غیرهتی ده خسته بهری و داوای لی ده کرد بهردهوام بی ، ههتا نهوهبوو به چهند رۆژتکی کهم تهواوی کرد . شافیهیی ههر بهوه نهوهستا بهلکو ههموو زانستیککی ، وهک فهرمووده و فیهقه و نیجتهیهاد و فهتوای هاوه لآن و تابیعین و ههلس و کهوتی دانیشتوانی مه دینهی له نیمام مالیک وهرگرت ..

سهره پای ههموو نه مه سهری له یهک به یهکی مامۆستا و زانایانی مه دینه دا و چیی زانستی قورئان و فهرمووده یان به لاوه بوو وهری گرت .

نهو که زانستی سوفیانی کورپی عویهینهی له مه ککه و ، زانستی مالیکی کورپی نه نهسی له مه دینه وهرگرتبی ، مانای وایه زانستی حیجازی ههر ههموو به دهست هیئاوه ..

شافیهیی خۆی نه فهرموئ : « نه گهر مالیک و سوفیان نه بوونایه زانستی حیجاز تیا ده چوو » .^{۳۶}

^{۳۵} کاتی نیمام مالیک کۆچی دواپی دهکات له سالی ۱۷۹ ی کۆچی دا ته مهنی نیمام شافیهیی بیست و نوو سال ده بیته .

^{۳۶} نهو جیی خۆی بووه که نیمام مالیک له ناخر و نۆخری ته مهنی دا به پهروۆش بی بۆ ناسینی نهو که سهی که دواپی

^{۳۷} ی کاری نوو خوازی پی ده سپیرری ..

^{۳۸} اداب الشافعی (۲۰۵) .

هروه‌ها نه‌فرموی: «مالیک و سوفیان هاتای یه‌کن بۆ دامه‌زراندنی زانستی حجاز».^{۳۷}
 نیمام شافعی متمانه‌یه‌کی زۆری به زانستی مه‌دینه بووه، به تایبته زانستی نیمام
 مالیکی مامۆستای، بۆیه شانازی ده‌کرد که خۆی سه‌ر به زانایانی مه‌دینه بزانیته و
 ده‌ی‌فرموو: که وتم: «قال بعض اصحابنا»، نه‌وه مه‌به‌ست نه‌هلی مه‌دینه‌یه، به‌لام که
 وتم: «قال بعض الناس»، نه‌وه مه‌به‌ست نه‌هلی عیراقه^{۳۸} ..

مالیک له‌به‌ر چاوی شافعی دا نه‌ستیره‌یه و فرمووشیه: ته‌گه‌ر له مالیکه‌وه
 فرمووده‌یه‌ک گیرایه‌وه بۆت نه‌وا به هه‌ردوو ده‌ستت توند بی‌گه‌ر. هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی «
 الموطأ» ددری ده‌برۆ که نه‌و رۆژه له‌سه‌ر زه‌ویی دا هیچ کتیبی‌کی فرمووده له‌و راست‌ترین^{۳۹}.
 نیمام شافعی، وه‌ک هه‌ل‌گیرکی راسته‌قینه‌ی قورئان، که کاری به‌پۆه‌بردنی
 ئیسلامی له مالیکی پیشه‌وایه‌وه وه‌رگرتبۆ، ده‌ی‌زانسی له‌م کاره‌دا که‌سێ پیش نیمام
 مالیک ناکه‌وێ، بۆیه به‌ درێزایی ته‌مه‌نی هه‌ر ستایشی ده‌کرد و، ریشی نه‌ه‌دا که‌سێ
 به‌ جۆری ناوی پیشه‌واکه‌ی به‌ریت.

شافعی متمانه‌یه‌کی زۆری به‌و فرموودانه هه‌بوو که زانایانی هه‌ردوو هه‌ره‌می مه‌ککی و
 مه‌ده‌نی، به‌ تایبته نیمام مالیک، ریه‌یه‌تیان ده‌کردن .. له هه‌مان کات دا هه‌ر
 فرمووده‌یه‌ک له غه‌یری نه‌وان دا ریه‌یه‌ت بکرایه و، لای نه‌وان شوینه‌وارکی نه‌بویه، نه‌وا
 پشتی پێ نه‌ده‌به‌ست، نه‌وه‌بوو ده‌ی‌فرموو:

«لوصح الإسناد - من حديث العراق - غاية ما يكون من الصحة، ثم لم أجد له أصلاً عندنا - يعني
 بالمدينة ومكة - على أي وجه كان، لم أكن أعني بذلك الحديث، على أي صحة كان».

زۆری به‌ دل‌ بوو که نیمام مالیک به‌ وردی فرمووده‌ی هه‌ل‌ نه‌سه‌نگاند، هه‌تا ته‌گه‌ر
 گومانی له هه‌ندیکی ببویه، نه‌وا وازی له هه‌ر هه‌مووی ده‌هینا، چونکه هه‌ر که‌سێ به
 لایه‌وه پله‌ی (ثقة) ی نه‌بویه ریه‌یه‌تی لیه نه‌ده‌کرد ..

شافعی نه‌فرموی: به مالیکی کۆری نه‌ه‌سیان وت: سوفیانی کۆری عوبه‌ینه شتی وه‌های
 به‌ لاوه هه‌یه که له زوه‌ری‌یه‌وه وه‌ری‌گرتوه نه‌و شته به‌ لای تۆوه نه‌یه. مالیک ده‌فرموی: جا
 ده‌بۆ هه‌ر فرمووده‌یه‌کم بیست بی‌گیرمه‌وه؟! که‌واته من ده‌مه‌وێ سته‌میان لی‌بکه‌م^{۴۰}.

^{۳۷} آداب الشافعی (۲۰۵).

^{۳۸} آداب الشافعی (۱۹۶).

^{۳۹} آداب الشافعی (۱۹۶).

^{۴۰} آداب الشافعی (۱۹۹ - ۲۰۰).

گەشتی یەمەن

لەو ماوەیەدا کە شافیعیی لە مەدینەدا بوو جار و بار، لەبەر بێ-تاقەتیی ، سەری لە مەککە دەدا یەو ، چونکە نیشتمانی باوای پیرانی بوو و ، دایکی ژیر و دڵسۆزیشی لەوێ بوو کە هەردەم خەریکی نامۆژگاری کردنی بوو و ، مامۆستا بەرێزە کانیشی لەوێ بوون ، کە هەرگیز لە یادی نەدەکردن و چاکەیان لەبەر چاوی ون نەدەبوو.

لەو کاتەدا کە لە مەدینە بوو و لای نێمام مالیک دەیخوێند هەندێ لە خزمەتی دلیان لێی هەل کەوت بوو و ، بە هیچ شێوەیەک دەستی یارمەتی یان بۆ درێژ نەدەکرد ، بە مەرجێ شافیعیی یەكجار دەست کورت بوو ، بە رادەیهك کە خۆی دەری پرپۆه کە مەگەر خوای گەورە بزانی هەژاری چەندێ تەنگی پرپۆه لێ چنی بوو . ئەو خزمەتی لەسەر ئەو دەستی یارمەتی یان بۆ درێژ نەدەکرد کە گوا . شافیعیی لە مەزەهەبی مەککە وازی هێناوە و چۆتە لای نێمام مالک و لای ئەویش دەرس نەخوێنی .. بەلام یەکیکیان بە ناچاری صەد دیناری بۆ نارد .

بە بۆنەی ئەم دەست کورتییەو شافیعیی ناچاری کارکردن دەبیت ، بۆ ئەمە گەشتیک بۆ ولاتی یەمەن ئەکات .

حومەیدی لە شافیعییەو دەگیرێتەو کە باسی گەشتەکی یەمەنی دەکات :
« والی یەکی یەمەن هاتە مەککە و پیاویکی قورەیشیی دواندی تا بکەومە گەلی بۆ یەمەن و ، دایکیشم پارەیت و هەهای نەبوو تا بۆ خۆ رێک خستەم بێم داتی . ناچار خانوویەکم کردە بارمە و لە گەلیا رویشتم . کاتی گەشتین دەستم بە کار کرد بۆی و ، لە سەری سوپاس کرام و ، کاری چاک تریشی پی سپاردم » .^{٤١}

کەرابیسییش لە رێوایەتیی تردا دەگیرێتەو کە نێمام شافیعیی فەرموویە :
موصعب (ی زوبەیری) پێمی وت : هاروون پڕەشید فەرمانی بۆم دەکردوو تا بێمە قازی یەمەن ، ئایا قۆش دیت لە گەلماندا ، بەلکو خوا ، لە جیاتیی یارمەتی دانی ئەو

^{٤١} توالی التأسیس (٦٩) . ئەو والیەش (حماد البربري) بوو .

پیاوه ، دهستی یارمه‌تییت بۆ درژ بکات ؟ مه‌به‌ستی له‌و پیاوه خزمه‌یه‌تی که صهد دینار یارمه‌تی بۆ ناردبوو و ، له‌سهر نه‌وه‌ش که چووبوو مه‌دینه و له‌ خزمه‌تی نیمام مالیکندا ده‌رسی خۆیندبوو ره‌خنه‌ی لی گرتبوو .

نه‌فه‌رموئ : نه‌و بۆ کاری قه‌زاوه‌ت به‌ره‌و یه‌مه‌ن که‌وته ری و ، منیش له‌گه‌لیا رو‌بشتم . که ده‌گاته یه‌مه‌ن سه‌ره‌تا کارکی بچکۆله‌ی پی ده‌سپیرری و ، له‌به‌ر ده‌ستپاکی و کارجوانی سوپاسی ده‌که‌ن و کاری چاک‌تریشی پی ده‌سپیرن و ناویانگی زانایی و موسلمانن له‌ناو خه‌لکدا بلاوه‌ ده‌کات ، به‌ راده‌یه‌ک که ده‌نگ و باسی ده‌گاته‌وه مه‌که‌ه و خه‌لکی سوپاس و ستایشی ده‌که‌ن ، سوفیانی کوری عویه‌ینه‌ی مامۆستاشی روو به‌ رووی نیمام شافیهیی ده‌ری ده‌برئ که ره‌وشت جوانی نه‌و بلاوه‌ی کردوو و ، پییشی را ده‌گه‌یه‌نی که نه‌گه‌رپته‌وه سه‌رکاره‌که‌ی . هه‌روه‌ها مامۆستایه‌کی تری مه‌که‌شی که ناوی ئیبراهیمی کوری نه‌بویه‌حیا ده‌بی‌ت داوای لی ده‌کات واز له‌ کار کردن به‌یینی ، هه‌رچه‌نده موحتاجیش بی‌ت . چونکه موسلمانان زیاتر به‌ خزمه‌تی نه‌و موحتاجن . نه‌م موحتاجی کاری دنیا به‌ و موسلمانانیش موحتاجی کاری قیامه‌تن . چونکه زیره‌کی و زانستی شافیهیی چاه‌ه‌روانی نه‌وه‌یان لی ده‌کرا که پیاوکی سه‌ردار و پی‌شه‌وای لی ده‌رچی بۆ موسلمانان .

پاشان کاروباری نه‌جوانی پی ده‌سپیرری که له‌وه ده‌چی بوو بیته قازی نه‌و ناوچه‌یه‌ی یه‌مه‌ن . خه‌لکه‌که فیر بووبوون هه‌ر کار به‌ده‌ستیکیان بۆ به‌هاتایه‌ لی ده‌چونه‌ پیش و به‌ به‌رتیل فریوان ده‌دا و له‌ ری راست ده‌یان ترازان . جا وسته‌ویانه نیمام شافیهیی و لی بکه‌ن ، به‌لام که نه‌و ده‌یه‌وی به‌ داد و یه‌کسانن له‌گه‌لیان بجوولیته‌وه ، پی‌یان ناخۆش ده‌بی‌ت و له‌ مه‌که‌ه شکاتی لی ده‌کرئ و ره‌وانه‌ی عیراق ده‌کرئ .^{۴۲}

له‌ ریوایه‌تیکی تردا نیمام ده‌ری ده‌برئ که له‌ یه‌مه‌ن به‌ جوانی کاری کردوو تا ناویانگی ده‌رچوو ، به‌لام والی‌یه‌کی سته‌مکاری لی بووه ، که نیمام وسته‌ویه‌تی له‌ سته‌م و ناوه‌وایی ده‌ستی بگرئ رقی له‌ نیمام هه‌ل گرتوو و به‌ تۆمه‌تی دژایه‌تی ده‌وله‌ت و پشت‌گیری عه‌له‌وی‌یه‌کان تاوان‌باری ده‌کات و ، ناوی تیکه‌ل به‌ ناوی چهند که‌سنیکی عه‌له‌ویی ده‌کات و خه‌لیفه‌ ناگادار ده‌کات که شافیهیی له‌ فه‌رمانی دا نیه .

^{۴۲} توالی‌ التأسیس (۶۹) .

ئەو والی یە (محمد البربري) یە کە لە ساڵی ۱۸۴ی کۆچی دا رەشید کردوو یەتیە والیی مەککە و یەمەن و ھەر لەو ساڵەش دا بوو کە شافعییی لە یەمەن کار بە دەست دەگرت . رەشیدیش وەلامی نامەکە ی والیی وەھا دەداتەوہ کە ئەو عەلەوی یانە و شافعییش لە گەلێانە حەوالە ی بەغداد ی پایتەختی دەوڵەتی عەبباسیی بکات .

بەئێ لە ساڵی ۱۸۴ی کۆچی دا شافعییی بە بالی بەستە حەوالە ی عیراق دەگرت . کە گەیشتە بەغداد فەرمانی بەسەردا درا کە شاری بەغداد بەجێ نەھێلێ و ھەرکاتی خەلیفە داوای کرد با ئامادە بیت . بەمە لە بەغداد مایەوہ و ، نەمیش ئەم مانەوہ یە بە ھەل زانی و دەستی کرد بە وەرگرتنی زانست ، بە تایبەتی زانستی موخەممەدی کوری حەسەنی قوتابی تیمام ئەبوحنیفە - خوا لێی رازی بی - . ئەوہ بوو چیی پارە ی پی بوو ھەمووی لە پیناوی کتیبەکانی موخەممەددا خەرج کرد . بەلام بە چاکیی نارامی دەگرت و متمانە یەکی زۆری بە خوا ی گەورە ھەبوو . لە لایەکەوہ دەست کورت و گیرفان خالی ، لە لایەکی ترەوہ بی ئاگا وەھا تاوان بار کراوہ کە خەلیفە دەست بەجێ بی کوژی . بەم حالەوہ چاوەروانیی کۆمەکیی خوا بوو و ، لە ھەمان کات دا بو وەرگرتنی زانیاری و راست کردنەوہ ی زانستی عیراق ساتیک وچانی نەئەدا .

شافعییی ئەفەرموێ : لە پیناوی کتیبەکانی موخەممەدی کوری حەسەن دا شەھت دینارم خەرج کرد ، پاشان بە وردیی سەرنجم دان . ئەوہ بوو لە پال ھەر مەسئەلە یە کەدا فەرموودە یە کەم دانا^{۱۲} . واتە بو راست کردنەوہ ی مەسئەلە کە . چونکە زانستی عیراق وەک زانستی حیزاز نەبوو ، کەمتر فەرموودە بەکار دەھێنرا .

شافعییی خواناسانە و بە پاکیی و بە ئیخلاصەوہ لە بەغداد مایەوہ ... ئەوہ ندە لە گەل خوا دا راستی دەکرد ھەتا خوا دەرووی لێ کردەوہ .

کاتیک کە برانە ژوورەوہ لای خەلیفە رەشید ، خەلیفە داوای شمشیری کرد و فەرمانی دا لە ملی عەلەوی یەکانیان دا . پاشان بە گلەیی یەوہ رووی لە شافعییی کرد و وتی : کاکێ شافعییی ! لیمان ھەل گەپایتەوہ و لە دژمان پشت گیری عەلەوی یە کانت کرد ؟!

شافعییی فەرمووی : ئە ی ئەمیری ئیمان داران ! پەلە مەکە تۆ بانگ کەری و منیش بانگ کراو . تۆ ھەرچیت بوئ توانات بەسەر من دا ھە یە ، بەلام من ھەرچیم بوئ بەسەر تۆ دا توانام نیە . ئە ی ئەمیری ئیمان داران ! رات چۆنە دەربارە ی دوو پیاو : یەکیکیان بە

^{۱۲} آداب الشافعی و مناقبہ (۲۴) .

برام دهزانی و ، یه کیکیشیان به بهندهم دهزانی ، ده بی کامیانم خوش بوئ ؟ وتی : نه ویهان که به برات دهزانی . وتم : دهی نهوه تۆیت نهی نه میری نیمان داران . نه فدرموی : پیمی وت : چۆن ؟ وتم : نهی نه میری نیمان داران ! ئیوه له نهوهی عه بیاسن و نهوانیش له نهودی عه لیین و ، ئیمهش نهوهی مو طه لیبین . جا ئیوهی نهوهی عه بیاس به برای خۆتانمان دهزانن و نهوانیش به بهندهی خۆیانمان دهزانن ..

به مه توو رهیی به کهی خه لیفه نه ما و ، ریک دانیش و داوای له نیمام کرد که نامۆژگاری بکات . نهویش نهوهندهی نامۆژگاری کرد ههتا دهستی به گریان کرد . پاشان فهرمانی دا په نجا ههزار دیره می بدنی .^{٤٤}

لهو ماوهیهدا که نیمام شافعی له بهغداد بوو موحه ممه دی کوپی حه سه ن زۆر ریزی لی ده گرت ، به راده یه ک که نه بو حه سسان و توو به : نه م دیوه موحه ممه د ریز نه هیچ که سیك بگری و هک ریزگرتنی له شافعی .^{٤٥}

شافعییش به چاوی ریزه وه سه یری موحه ممه دی کوپی حه سه نی کردووه . شافعی خۆی زۆر زمان پاراو بووه که چی له زمان پاراوی موحه ممه دیش زۆر رازی بووه که فهرمویه : « هه رکاتی قسه ی بکر دایه وه هات به بیردا ده هات که قورئان له سه ر زمانی نهو هاتۆته خواره وه » .^{٤٦}

هیچ کام له وانهی که باسی نه م گه شته ی شافعی یان گیراوه ته وه ده ریان نه خستوو له م گه شته ی یه که م جاری دا له به غداددا چه ند ماوه ته ره ، به لام وه ک ده رده که وی زۆر ماوه ته وه تا زانست له مامۆستایان وه ربگری و کتیه کانی موحه ممه دی کوپی حه سه ن بنوو سیته وه و له گه ل زانایان و فه قیه هکاندا به را به رکیتی زانستیانه بکات . ده گرنجی تا نزیک کۆچی دوایی موحه ممه دی کوپی حه سه ن واته تا سالی ١٨٩ ی کۆچی مایته وه ، پاشان گه راپیتته وه بۆ مه که که ..

کاتیکیش که به غدادی به جی هیش کار به گه ری به کی وه های له دل و دهروونی دۆستانی و ناحه زانی دا به جی هیش که هه رگیز له بیر نه چۆتته وه ، به راده یه ک که هه ر هه مرویان شاهیدی یان له سه ر ژیری و تی گه یشتن و زیره کیی نه ودا ..

^{٤٤} معجم الأدباء (١٧ - ٢٨٧) ، تواری التأسیس (٧٠) .

^{٤٥} تواری التأسیس (٧١) .

^{٤٦} الجواهر المضية (٢ : ٤٣) .

موحه ممدی کوری ئیسحاقی صه غغانیی دهر بارهی شافعیی پرسیار له یه حیای کوری نه کئهم^{۴۷} ده کات ، شهویش له وه لأم دا ده ری ده بری که عه قل و تی گه یشتن و زیهنی قور هیشیی و ، عه قل و تی گه یشتن و میشکی بی گهر د بووه و ، شتی زوو پیکاه . خو نه گهر له فهرمووده دا قول بوایه ته وه نه وا ئوممه تی ئیسلام پیوستیی به هیچ زانایه کی تر نه ده بوو که ده یوت : « کنا عند محمد بن الحسن في المناظرة كثيراً ، فكان الشافعي رجلاً قرشي العقل والفهم والذهن ، صافي العقل والفهم والدفاع ، سريع الإصابة . ولو كلن أمعن في الحديث لاستغنت به امة محمد عن غيره من العلماء » .^{۴۸}

^{۴۷} . حیای کوری نه کئهم : قازی ده کی پایه دار بووه ، یه کی بووه له فهقیهه سهرداره کان .. په یوه ندیی به خه لیفه . ده وه کردوه . شهویش کردوویه ته قازی به صره و پاشان سهزۆکی قازیانی به غداد ، سهره پای شه ری که کاروباری .
^{۴۸} . ی پی سیارد بوو . سانی (۲۴۲) ی کۆچیو ، کۆچی دوایی کردوه .
 ۱ . ئاتاس (۵۶) .

گه‌پانه‌وه‌ی بۆ مه‌ککه

خوای گه‌وره به سۆز و به‌زه‌یی خۆی ئیمام شافیعیی له‌و داوه‌ رزگار کرد ، که به بوختانی والیی یه‌مه‌ن خه‌ریک بوو خه‌لیفه له‌ ملی بدات .. ئه‌وه بوو له‌و ماوه‌یه‌دا که له‌ عیراق مایه‌وه زانستیکی زۆری ده‌ست کهوت ، که گه‌پایه‌وه بۆ مه‌ککه باری وشتریکی زانستی (أهل الرأي) پێ بوو سه‌ره‌پای روون کردنه‌وه و تی‌بینی‌یه‌کانی قوتابی‌یه گه‌وره‌که‌ی ئیمام ئه‌بو‌حه‌نیفه ، موحه‌مه‌دی کوری حه‌سه‌ن .

به‌مه زانستی حیجازی کۆکرده‌وه - که زۆربه‌ی زانستی سوننه‌ت و شوئنه‌وار و هه‌لس و کهوت بوو - و ، زانیاری (أهل الرأي) عیراقیشی - که بریتی بوو له‌ فیهقه و قیاس و یاسا وه‌رگرتن - ده‌ست‌گیر بوو ..

ئهو هه‌مووه ماوه‌یه که له‌ به‌غداد مایه‌وه ، به‌ هه‌موو هیزیکیه‌وه به‌رگری له‌ مه‌زه‌به‌ی مالیکی ئیمامی ده‌کرد و ، له‌گه‌ڵ ته‌هلی عیراق‌دا به‌را به‌رکی‌ی ده‌کرد و به‌ل‌گه‌ی له‌سه‌ر راستیی مه‌زه‌به‌که‌ی ده‌هینایه‌وه . تا ئه‌وه بوو ئه‌م به‌ل‌گه‌ هینانه‌وه‌یه خسته‌یه سه‌ر ئهو رێ‌یه که به‌ل‌گه‌کانی به‌ جوانیی هه‌ل‌بسه‌نگینی و ده‌ست بداته هه‌ل‌بژاردن و جیا‌کردنه‌وه‌یان تا ئاگاداری به‌ل‌گه‌ی به‌ هیز و لاواز و راست و هه‌له‌ ببێ ..

ئهم بۆ‌چوونه‌ی کاتی به‌ دل‌دا هات که گه‌پا‌بریه‌وه مه‌ککه و له‌ هه‌ردوو زانسته‌که‌ی حیجاز و عیراق‌دا ته‌واو قوول بووبویه‌وه و ، به‌ وردیی سه‌رنجی بناغه و لق و پۆپی مه‌زه‌به‌کانی ده‌دا .. ئه‌وه بوو له‌ ئه‌نجام‌دا بیری (نیجته‌هادی موطله‌ق) به‌سه‌ری‌دا هات .. چونکه ئه‌م به‌ کۆمه‌کیی و پشت‌گیریی خوای گه‌وره زانستی زانیانی به‌رو دوا‌ی وه‌رگرتوه و ، ئاگاداری رای هه‌موو فه‌قیه و فه‌رمووده‌ناسیکه و ، دوا‌ی هه‌ل‌سه‌نگاندنیش خالی هیز و لاوازی هه‌ریه‌که‌یان دیاری کردوه . که‌واته ئه‌م‌پۆ ته‌رکی سه‌رشانی ئه‌مه که له‌ هه‌موو زانستیکی به‌ل‌گه‌ به‌هیز و ریک و پیکه‌کان ، که له‌ هه‌موو به‌ل‌گه‌یه‌ک زیاتر له‌ قورئان و سوننه‌ته‌وه نزیکن ، هه‌ل‌ببژی‌ی ، تا راستترین بۆ چوونی ده‌ست بکه‌وێ ..

لیره‌دا نیمام شافعییی وازی له بهرگری له هه‌موو شتی‌ک هینا بۆ شه‌وی ته‌نها بهرگری له حق بکات .. وازی له خویشی و له هه‌موو نیمام و پیشه‌وایه‌کیش هینا که ده‌مارگیری بۆ بکا و هه‌ولئ سهرخستنی بدات ، به هه‌موو دلێکه‌وه هاته سهر شه‌وه کۆمه‌کی حق بێت تا بپیتته پاسه‌وانێکی نه‌مین بۆ شه‌ریعه‌تی خوا و پارێزگاریی لی بکات تا به جوان‌ترین شتیه بکه‌وتته به‌رده‌ستی موسلمانان .

به‌لێ وه‌ک زانا‌یان ده‌گیرنه‌وه شافعییی زانستی عه‌بدولمه‌لیکی کورپی عه‌بدولعه‌زیزی کورپی جوهره‌یجی^{۱۹} له چوار مامۆستا وه‌رگرتوه : له موسلیم ی کورپی خالید و ، سه‌عیدی کورپی سالم و ، عه‌بدولمه‌جیدی کورپی عه‌بدولعه‌زیزی کورپی شه‌بو روواد و ، عه‌بدوللای کورپی حاریشی مه‌خزوومی . له‌ولاوه سه‌رۆکایه‌تی فیه‌قی مه‌دینه که‌وته ده‌ست نیمام سالی‌ک و ، شه‌وه بوو شافعییی چوه خزمه‌تی و چیی زانستی لایبو وه‌ری گرت .. هه‌روه‌ها سه‌رۆکایه‌تی فیه‌قی عیراقیش که‌وته ده‌ست نیمام شه‌بوحنیفه و زانستی (أهل الرأي) عیراقیشی له موچه‌مه‌دی کورپی حه‌سه‌نی قوتابی شه‌بوحنیفه وه‌رگرت ..

به وه‌رگرتنی شه‌م هه‌موو زانستانه ، شافعییی پیاوێکی تاقانه‌ی لی ده‌رچوو .. به راده‌یه‌ک که توانیی به‌ردی بناغه بۆ هه‌موو زانسته‌کاندا بنێ .. ده‌ستی دایه دانانی (اصول) و نه‌خشه‌کێشانی (قواعد) به شتیه‌یه‌ک که هه‌موو لایه‌ک ، چ دۆستان و چ نه‌یاران مل‌که‌چی زانسته‌که‌ی بوون و ، ناوبانگی هه‌موو جیهانی ئیسلامیی پێ کرد و شه‌و پیاوه‌ی لی ده‌رچوو که تا ئیستاش موسلمانان به پیشه‌وای خوێانی ده‌زانن ..

که شافعییی به لی‌هاتنی ته‌واو و زانستی رێک و پێکه‌وه توانیی جله‌وی نیجته‌هاد به ده‌ست بگری‌ت و ، به سه‌لیقه‌ی ته‌واوه‌وه (اصول) و (قواعد) داب‌پێژێ ، له مزگه‌وتی حه‌رامیشدا له مه‌که‌که شه‌لقه‌یه‌کی ده‌رس و ته‌نه‌وی دانا .. که ناوبانگی به هه‌موو لایه‌کاندا رویشت ، شه‌یدایانی زانست روویان له مه‌که‌که نا ، تا گوێ له شافعییی بگرن و له نه‌خشه ره‌نگینه‌کانی که‌لک وه‌ربگرن ..

یه‌کێ له‌وانه‌ی که که‌لکی له نیمام شافعییی وه‌رگرت ، نیمام شه‌مه‌دی کورپی حه‌نبه‌ل بوو ، که بۆ حه‌ج‌کردن سه‌ری له مه‌که‌که‌دا و هاته مزگه‌وتی که‌عبه‌وه تا به خزمه‌تی گه‌وره پیاوانی فیه‌قه و هه‌دیث بگات به تایبه‌ت سوفیانی کورپی عویه‌ینه . که شه‌لقه‌ی ده‌سه‌که‌ی

^{۱۹} نین جوهریج : له سه‌رده‌می خۆیدا فه‌قیه‌ی حه‌ره‌می مه‌کیی و ، نیمامی نه‌هلی حیجاز بووه . یه‌که‌م که‌سێکه له مه‌که‌که‌دا بۆ زانسته شه‌ری‌یه‌کان کتیی دانا بۆ .. له به‌ره‌ت‌دا خه‌لکی رۆم بووه و ، بۆته مه‌والیی قوریه‌ش . سالی ۱۵۰ ی کۆچی کۆچی دوابی کردوه .

شافیهیی بینی و ، خویشی له عیراقدا لهوهو پیش شافیهیی دیی بوو و بۆی سه لما بوو که خاوهنی زیره کی به کی کهم وینهیه و نهو (اصول) و (قواعد) انه کی که لهوی بیستبوون له کهسی تری نه بیستبوون ، لهبر نه مه وازی له کۆری همر ههموو نهو زانا پایه دارانه هینا و خۆی گه یانده کۆری شافیهیی .

موحه ممه دی کۆری فه ضلی فمپراء نه لیت : گوتم له باو کم سوو که دهی وت : « له گهل نه حمه دی کۆری حه نه لدا چووم بۆ حه ج و ، لهوئ له یه ک شویندا بارمان خست . به یانیی ده رچوو و منیش به دوا یدا ده رچووم . ههموو مزگهوت به دوا یدا گه رام نه له کۆری نیبن عویه نه و نه هیچ کهسی تر دا نه م دی ، تا که دۆزیمه وه ده بینم له لای نه عرابی به ک دانیشتوه . وتم : نه بوعه بدوللا ! وازت له نیبن عویه نه هینا وه هاتوویت بۆ لای نه مه ؟! پیمی فهرموو : بی ده نگ به . نه گهر له شوینیکدا فهرمووده یه کت له کیس بجی له شوینیکی تر دا ده ست ده که ویت . به لام نه گهر عه قلی نه مه ت له کیس بجی ده ترسم ده ست نه که ویت هوه .. که سم نه دیوه له م گه نجه له قورنان شاره زاتر ییت . وتم : نه مه کی به ؟ فهرمووی : موحه ممه دی کۆری ئیدریسه » .^{٥٠}

نیسحاقی کۆری راهویه^{٥١} وتویه : له مه که که دا له گهل نه حمه ددا بووم ، پیمی فهرموو : « وه ره با پیاوکتک پیشان بدهم که به چاوی خۆت پیاوی وه هات نه دیبی » . شافیهیی پیشان دام .^{٥٢}

حومه یدیش وتویه : « نه حمه دی کۆری حه نه ل له مه که که دا به بۆنه ی سوفیانی کۆری عویه نه وه له لامان مایه وه . روژتکیان پیمی فهرموو : پیاوکتکی قوره شیی لی ره دایه که شاره زایی و زانستی به لاویه . منیش وتم : نه وه کی به ؟ فهرمووی : موحه ممه دی کۆری ئیدریسی شافیهیی به . نه وه بوو نه حمه دی کۆری حه نه ل له عیراقدا چوو بووه خزمه تی .. کۆلی نه دا هه تا رای کی شام بۆ لای » .

^{٥٠} توالی التأسيس (٥٦)

^{٥١} نیسحاقی کۆری نیبراهیمی کۆری موخه لله دی ته میمی میروزییه ، له سه رده می خۆی دا زانای خۆراسان بووه . یه کی که له گه وه پیاوانی له بر کردنی حه دیث ، پله ی (ثقة) ی وه رگرتوه . (دارمی) وتویه : نیسحاق به هۆی راستگویی خۆیه وه بۆته سه ردارای ته هلی مه شریق و مه غریب . سالی (٢٣٨) ی کۆچی کۆچی دوا یی کردوه ..

^{٥٢} صفة الصفوة (٢ : ١٤٢) .

بیشری مورسیش که قه‌ده‌ری بوو و کهس نه‌توانیوه به‌را به‌رکئی له‌گه‌ل‌دا بکات، له‌و ماوه‌یه‌دا له‌ مه‌ککه‌دا چاوی به‌ شافعی ده‌که‌وی و له‌ باره‌یه‌وه نه‌لّیت : نیوه‌ی عه‌قلی نه‌هلی دنیا له‌ لای نه‌مه .

حه‌سه‌نی کوری موحه‌مه‌دی زه‌عه‌رانی ده‌گیرتته‌وه و نه‌لّیت : « ناماده‌ی کوری بیشری مورسی ده‌بووین ، به‌لام نه‌مان ده‌توانی به‌را به‌رکئی له‌گه‌ل‌دا بکه‌ین . نه‌وه بوو چووین بۆ لای نه‌حه‌مه‌دی کوری حه‌نبه‌ل و پیمان وت : ماوه‌مان بده‌ با (الجامع الصغیر) ی نه‌بو حه‌نیفه‌ له‌ به‌ر بکه‌ین تا نه‌گه‌ر به‌رام به‌رمان وه‌ستان وه‌لامیان بده‌ینه‌وه . فه‌رمووی : نارام بگرن . ئیسته‌ نه‌و پیاوه‌ موطه‌للیبی‌یه‌ی که له‌ مه‌ککه‌دا دیومه‌ دّیته‌ لاتان . نه‌لّیت : شافعی هاته‌ لامان . چووین بۆ لای و ، داوای هه‌ندی کتیبی خۆیمان لی کرد ، نه‌ویش کتیبی سوئند له‌گه‌ل بوونی شاهیدی دا پیمان . منیش له‌ ماوه‌ی دوو شه‌ودا دیراسه‌م کرد ، پاشان چووم بۆ لای بیشری مورسی و لّی چرومه‌ پیشه‌وه . که بینیمی وتی : نه‌ی خاوه‌نی حه‌دیث ، بۆچی هاتووی ؟ وتم : واز له‌وه‌ بیته‌ . به‌لگه‌ی به‌تال بوونه‌وه‌ی سوئند له‌ کاتی بوونی شاهیددا چی‌یه‌ ؟ به‌را به‌رکیم له‌گه‌ل‌دا کرد و به‌زاندم . وتی : نه‌مه‌ له‌ ژیری خۆتانه‌وه‌ نیه‌ . نه‌مه‌ قسه‌ی نه‌و پیاوه‌یه‌ که له‌ مه‌ککه‌دا دیومه‌ .. نیوه‌ی عه‌قلی دنیا له‌ لای نه‌وه »^{۵۳}.

به‌ره‌ به‌ره‌ نه‌لقه‌ی ده‌رس وتنه‌وه‌که‌ی شافعی له‌ مزگه‌وتی حه‌رام‌دا زیادی ده‌کرد ، چونکه‌ وه‌لامی هه‌موو جوّره‌ پرسیاریکی زۆر به‌ ریک و پیکیی تیدا ده‌درایه‌وه . عه‌بدوللای کوری موحه‌مه‌دی کوری هاروونی فریابی نه‌لّیت : له‌ مه‌ککه‌دا چاویم به‌ نه‌لقه‌یه‌کی گه‌وره‌ که‌وت که‌ پیاوکی به‌سه‌ره‌وه‌ بوو . که‌ پرسیارم له‌ باره‌یه‌وه‌ کرد ، وتیان : نه‌وه‌ موحه‌مه‌دی کوری ئیدریسی شافعی‌یه‌ . جا گویم لی بوو ده‌ی فه‌رموو : له‌ باره‌ی هه‌ر شتیکه‌وه‌ پیتان خۆشه‌ پرسیارم لی بکه‌ن ، تا وه‌لامتان بده‌مه‌وه‌ . ئایه‌تی قورئان بیته‌ ، سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ، فه‌رمووده‌ی هاوه‌لان بیته‌ . له‌ دلّی خۆم‌دا وتم : نه‌م پیاوه‌ به‌جهرگه‌ . پاشان پرسیارم لی کرد : له‌ باره‌ی که‌سێکه‌وه‌ له‌ ئیحرام‌دا بیته‌ و زه‌رده‌واله‌ بکوژیت ده‌لّیت چیی ؟

فهرمووی : خوی گهوره فهرموویه : ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾^{۶۴} (الحشر : ۷) . سوفیانی کوری عویهینهش له عهبدولمهلیکی کوری عومهیرهوه ، له رهبعییهوه ، له حوذهیفهوه دهگیرتهوه وتوویه : پیغهمبهری خوا ﷺ فهرموویه : (اقتدوا باللذین من بعدي ابي بکر و عمر)^{۶۵} ههروه ها سوفیانی کوری عویهینه ، له (مسعر) هوه ، له قهسی کوری موسلیم هوه ، له طاریقی کوری شیهابهوه بۆمانی گیرایهوه که عومهر - خوا لئی رازی بی - فرمانی داوه شهو کهسهی له نیحرامدا بیت زهردهواله بکوژیت .^{۶۶}

نیمام شافیهی لهم تهمنهیدی دا ، وهک کهسیکی زۆر بهوهفا له کۆری مامۆستای جارانی و فهرمووده ناسی حهرهمی مهکیکی ، سوفیانی کوری عویهینه دوا نهده کهوت ، لهولاه نیبن عویهینهش متمانهیهکی باشی به زانست و فیهقی شافیهی دهکرد ، بگره له بهردهم خه لکدا پرساری مانای نایه تیک ، یان فیهقی فهرمووده یهکی له شافیهی دهپرسی ، نهویش وهلامیکی وه های ده دایهوه که قینکی به دلی مامۆستاکه ی ده گه یاند و ، خهریک بوو له خویشان دا بال بگرتهوه .

نیبراهیمی کوری موحه ممدی کوری عه بباس ده گیرتهوه و ئه لیت : له کۆری نیبن عویهینه دا بووم و شافیهیش لهوئ ناماده بوو .. شهوه بوو سوفیان شهو فهرمووده یه ی صه فیه و دوو پیاهه که ی له زوهری یه وه گیرایه وه^{۶۷} ، که تیای دا هاتوه : «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ»^{۶۸} جا نیبن عویهینه به شافیهی وت : شهبو عه بدوللا ! فیهقی شه فهرمووده یه چی یه ؟ فهرمووی : نه گهر شهو خه لکه پیغه مبهری خویان ﷺ تۆمهت بار بگردایه ، شهوا بهو تۆمهت بار کردنه یان کافر ده بوون ، به لام پیغه مبهری خوا نه ده بی خه لکانی دوی خوی دادا ، که فهرمووی : نه گهر ئیوه وه ها بوون ، شهوا ئاوه ها بکهن هه تا زهنتان پی نه بری ، نهک شهوی که پیغه مبهر ﷺ - که نه مین و ده ست پاکیکه

^{۶۴} قورنانی پیروژ فرمان به سر نیمان داران دا ده دات که به چاکیی به گوئی پیغه مبهری خوا ﷺ بکهن : چ فرمانیکی دا با جی به جیی بکهن و ، له چ شتیکیش دورره په ریزی کردن با واز لهو شته بهینن ..

^{۶۵} فرمان به نیمان داران ده کات که نیقتیدا به نه بریه کر و عومهر بکهن .

^{۶۶} معجم الادباء (۱۷ : ۳۱۶) .

^{۶۷} مهبست لهو فهرمووده یه که پیغه مبهری خوا ﷺ له گهل صه فیه ی هاوسه ری دا ده بیت و تووشی دوو پیای موسلمان دهن و ناگاداریان ده کات که شه نافرته ی وا له گهل هاوسه ریه تی .

^{۶۸} ده ری ده بری که شهبتان وهک خوینی ناو ده مار له مرؤف جیا نایته وه و کوئی لی نادات ..

۱۰. وه حی بۆ ناردووہ - تۆمەتبار بکریّت . ئیبن عوبەینە وتی : ئەبو عەبدوللا ! خوا
 باداشتی چاکەت بداتەوہ ، ئەوہی پیمان خوۆشە لە تۆوہ دەی بیستین .^{۵۹}
 لە ئەلقەہی دەرس و تنەوہ کەہی مزگەوتی حەرامدا ، بە بۆنەہی ئەو باسە گرنگ و نوێیانەدا
 ئە شافیهیی لیّیان دەدوا ، ناویانگی زیاتر بلّاوہی دەکرد ، بە رادەیک ناویانگی زانیەتی
 ئەیشتە عیراق و بۆ زانیان دەرکەوت کە شافیهیی چ زانستیککی بەنرخ لەوێ پەخش
 دەکات ، تا ئەوہبوو حافیظی عیراق نیمامی ناودار عەبدورپەرەحمانی کورپی مەھدی نامەہی
 بۆ مەککە بۆ شافیهیی نارد و داوای لیّ کرد - بەو گەنجیہ - لە بارەہی ماناکانی
 قورئانەوہ کتیبیک بنووسی و ، چیی ھەوآلی وەرگیرا و بەلگەہی یەکنەنگی ھەہی تیایدا
 کۆیان بکاتەوہ و ، ناسخ و مەنسوخ قورئان و ھەدیشی تیدا دیاریی بکات . ئەویش
 کتیبی (الرسالة) ی بۆ ئەو مەبەستە نووسی و ،^{۶۰} چونکە وەلامی نامەکەہی
 عەبدورپەرەحمان بوو ناوی نا (الرسالة) و ، حارثی کورپی سورەہیجی نەقلا
 خوازمیسی ، پاشان بەغدادی بۆی برد ، لە بەر ئەوہ ئەویش نازناوی (**نقال**)
 وەرگرت .^{۶۱}

^{۵۹} توالی التأسیس (۵۴) .

^{۶۰} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۱۳) . عەبدورپەرەحمانی کورپی مەھدی پێشەواہکی یەکجار خواناس بووہ . فەرموودەہی لە
 شوعبە و ئەرەبی و مالیک وەرگرتوہ . نیمام شافیهیی لەم بارەہیوہ نەفەر مۆی : لە دنیا دا پێنازانم کەستیک ھاوشانی
 بیت . سالتی (۱۹۸) ی کۆچی کۆچی دوایی کردووہ .

^{۶۱} نقال : لە شافیهیی و ، ھەمەئەہی کورپی سلمە و ، کورپی عوبەینە و غەیری ئەوانیشەوہ فەرموودەہی رێوایەت کردووہ
 . سالتی ۲۳۶ ی کۆچی دوایی کردووہ .

دوووهم و سىڤههه گهشتى بۆ عىراق

بۆ جارى دوووههه نىمام شافىيى له سالى ١٩٥٠ ي كۆچىيى دا گهشتى بۆ بهغداد كېرد ..
ئهم گهشتى چ بۆ خۆى و ، چ بۆ موسلمانان زۆر به پىت و بهرهكهت بوو ، ههرچهنده
گهشتىكى كورت بوو و تهنها دوو سالى خاياند ..

ئهم گهشتى زۆر پىويست بوو ، چونكه به راستىيى ههر دوو قوتابخانهكهى ئهو رۆژه :
قوتابخانهى (حديث) و ، قوتابخانهى (راي) ، چالاكى رىك و پىكيان نهبوو ..
زانايانى قوتابخانهى (حديث) ههمو زانستىكيان برىتىيى بوو له سهرنجدانى روالهتى
دهرهوهى فهرمووده و خهلكىكى زۆرىش ، به هيواي شوينكهوتنى سوننهت ، شوينيان
كهوتبوو .. له ههمان كاتدا زانايانى (راي) ش خهريكى كارىكى بىسهروبن بوون ، كه
تهنها مهبهستيان بهرگرىيى كردن بوو لهو را و بۆچوونانهى كه بلاويان كردبوونهوه و ، هيزى
دهولهتيش له پشتيان بوو .. نىمامى شافىيىش ههرجارى پيشوو گهيشتبوو ئهو قهناعهته
كه هيج قوتابخانهيهكيان كهلكى شوينكهوتنى پيوه نهماوه .. بۆيه رايهكى ئيجتیهادیي
بۆ خۆى پىك هينا تا له ناتهواويى ههر دووولا خۆى دهرباز بكات .

بهلام سهردانى يهكهمى له بهغداد له كوئ و سهردانى دوووههه مى له كوئ ؟
جارى يهكهم به تاوانبارى و قۆلبهستراويى دهبرىته بهردهم خهليفه . بهلام جارى
دوووههه ستايشىكى زۆرى كهلهزانايانى نىسلام سهرانسهرى ولاتى ئىسلامى ، به تايبهت
بهغدادى پايتهختى پرکردوو .. كهلهزاناي وهك ئهممهدى كورپى حهنبهل و ، ئىسحاقى
كورپى راهوويه و ، بيشرى موريسىي و ، عهبدوپرهمانى كورپى مههدىيى ستايشى
شافىيىيان كردوو و ، دانيان به زانستى بهرزى ئهو دا ناوه ..

بهلام ئهمرۆ شافىيىيى وا له تاقىيى كارىيهكى يهكجار سهختدا .. ئاشكراكردنى را و
بۆچوونى خۆى ههروا ئاسان نهبوو .. پشت ههل كردن له بۆچوونى كهه و كورتى ههلگرانى
فهرمووده و له بۆچوونى دور له سوننهتى نههلى (راي) و ، برىاردانى قوتابخانهيهكى
سىڤههه لهو ناوهندهدا ههروا شتىكى ئاسان نهبوو ..

شوین کهوتنی سوننهت به ریک و پیکیی و ، کهلک وه رگرتنیش له تاقیی کاریی نه هلی
(رأي) و ، پاشان پیکهینانی قوتابخانه یه کی بههیز له ههردووکیان ههروا کاریکی
ساده نه بوو .. بهلکو کاریکی یه کجار سهخت بوو .. پیویستی به زانستیکی یسه کجار فراوان
و ، بهلگه و دهلیلیکی یه کجار بههیز هه بوو ، که له بهر دهه کهله زانایانی ههردوولادا خوی
پیی رابگیرئ ..

نه مه کاریکی یه کجار مهزن بوو ..

رزگارکردنی شهریهت ..

رزگارکردنی فهرمووده ..

رزگارکردنی میشکی مرووف ..

رزگارکردنی هه موو نه مانه له ده مارگیری و تاقمه پهرستی و مل ملاتی نه فس و
ناره زووه کان ..

نه مه کاره پیاویکی پالنهوانی دهویست .. پیاویک که ره پوهوی میژوو بگوریت ..

خوای گه و ره بۆ نه مه کاره نوی خوازی به مهزنه نیمام شافیهیی هه ل بۆارد .

به راستیی شافیهیی خوا پی داو بوو ..

داخو خاوهنی چ پلهیه کی بهرزی ئیخلاص بوو بی ؟

داخو چهنده سهرگهرمی خوا پهرستی بوو بی ؟

داخو چهنده به وردیی خوی له گونا هه پاراستی ؟

به راستیی شافیهیی پیاوی مهیدان بوو !!

جا میژوونووسان گه شته کانی شافیهییان تیکه ل و پیکه ل باس کردووه ، بۆیه جیاوازی

له وهدا ههیه که له به غداد بۆته میوانی کی ؟ ههنده ئه لئین : میوانی نه بوحه سسانی

زیادی بووه و ، ههنده یکیش ئه لئین : میوانی زه عفهرانی بووه و ، ههنده یکیش ئه لئین :

میوانی بیشری موریهیی بووه ، که له بهر ریز لی گرتن شافیهیی له نهومی سهره وهدا

داناوه و ، خۆشی له خواره وه . تا نه وه بوو دایکی شافیهیی به شافیهیی ئه لیت : نه بو

عه بدوللا ! لای نه مه زیندیقه دا چیی ده کهی ؟ نیتر نهویش ده گوێزته وه بۆ شوینیکی تر^{۶۲}.

نه مهش له بهر نه وهی که بیشر خاوهنی بیروباوه پی موخته زیله بووه و پرواشی به (إرجله)

بووه و ، له سهر رای (الجهمیه) ش بووه .

^{۶۲} توالی الناسی (۷۲) .

که شافعی گه‌یشته به‌غداد ، رووی له مزگه‌وتی (الغری) کرد ، که چه‌ندین نه‌لقه‌ی ده‌رسی تیدا بوو .. له گو‌شه‌یه‌که‌وه ده‌ستی دایه بلاو‌کردنه‌وه‌ی نهو (اصول) و (قواعد) و (فقه) ه‌ی که پی‌یان گه‌یشتبوو .. به‌ره به‌ره چ قوتابیان و چ زانایان روویان کرده ده‌رسه‌که‌ی .. یه‌که‌م جار به‌شی زو‌ریان بو‌ تا‌قیی‌کردنه‌وه‌ی ده‌هاتن .. بگه‌ره هه‌ندیکیان زو‌ر به‌ خو‌یان و بو‌چوونه‌که‌یان‌دا ده‌نازیی و ، به‌ لو‌وتی به‌رزوه‌ بو‌ نه‌وه هاتبوون تا گالته به‌م فیه‌ زانه تازه‌یه بکه‌ن .. به‌لام که گو‌ی‌یان لیی ده‌گرت به‌نج ده‌بوون .. خو‌یان پی‌نه‌ده‌گیرا و ته‌سلیم ده‌بوون .. که له‌وانه نه‌بو‌ته‌ور و ، حوسه‌ینی کوری عه‌لیی که‌رابیسی بوون ..

نه‌بو‌ته‌ور نه‌لیت : « که شافعی گه‌یشته عیراق ، حوسه‌ینی کوری عه‌لیی که‌رابیسی - که هاتو‌چۆی نه‌هلی (رأي) ده‌کرد - هاته لام و پیمی وت : پی‌او‌یک له هه‌ل‌گرانی حدیث هاتوه و خو‌ی به‌ فیه‌ له قه‌له‌م ده‌دا ، هه‌سته با بچین گالته‌ی پی‌ بکه‌ین .. که چو‌ین بو‌ لای ، حوسه‌ین پرسیاریکی لی‌ کرد .. نه‌وه‌نده‌ی وت : خوا فهرموویه .. پی‌غه‌مبه‌ری خوا فهرموویه هه‌تا له ژو‌وره‌که‌دا هیچمان نه‌ده‌بینی . نه‌وه بوو وازمان له بیرو بو‌چوونی خو‌مان هینا و که‌وتینه شو‌ین نهو » .^{۶۳}

له ری‌وایه‌تیک‌ی تردا نه‌بو‌ته‌ور نه‌لیت :

« یه‌ک‌ی له هاوه‌لانی موحه‌مه‌دی کوری حه‌سه‌ن بووم . کاتی‌ک که شافعی هاته ناومان ، به‌ وینه‌ی گالته‌که‌ره‌وه هاتمه کو‌ره‌که‌یه‌وه و له باره‌ی (الدور) وه پرسیاریکم لی‌ کرد . که‌چی وه‌لامی نه‌دامه‌وه ، به‌ل‌کو پرسیار‌ی لی‌ کردم : له نو‌یژدا ده‌ستت چو‌ن به‌رز ده‌که‌یته‌وه ؟ وتم : به‌م شی‌وه‌یه . فهرمووی : ده‌ی هه‌له‌ت کرد ! وتم : نه‌ی چو‌ن بکه‌م ؟ فهرمووی : ئیبن عویه‌ینه له زوه‌ری‌یه‌وه ، له سالم‌وه ، له باوکیه‌وه بو‌ی گیرامه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ردوو له‌په ده‌ستی تا ئاستی هه‌ردوو‌شانی به‌رز ده‌کردنه‌وه .. هه‌روه‌ها کاتی‌ که به‌ رو‌کو‌وع‌دا ده‌چوو و ، کاتی‌ک‌یش که له رو‌کو‌وع‌ سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه .

نه‌بو‌ته‌ور نه‌لیت : نه‌مه چووه دله‌وه و ، زی‌اتر هاتو‌چۆی لای شافعییم ده‌کرد و ، بو‌ لای موحه‌مه‌دی کوری حه‌سه‌ن‌یش که‌متر . تا نه‌وه بوو رو‌ژت‌کیان موحه‌مه‌د پیمی وت : نه‌بو‌ته‌ور ! وا نه‌زانم نه‌و حی‌جاز‌یه‌ کاری کرد‌ۆته‌ سه‌رت . نه‌لیت : وتم : به‌لیت ، نه‌و راست ده‌کات . وتی : چو‌ن ؟ نه‌لیت : وتم : له نو‌یژدا ده‌ستت چو‌ن به‌رز ده‌که‌یته‌وه ؟

نەبیش وەك ئەوێ كه من وەلامی شافعییم دایەو وەلامی دامەو . وتم : دەى هەلەت نەبە ! وتى : ئەى چۆن بكەم ؟ وتم : شافعیى لە ئیبن عویەینەو ، لە زوهرى یەو ، لە سالمەو ، لە باوكیەو بۆی گیرامەو كه پیغەمبەر ﷺ هەردوو لەپە دەستى تا ناستى هەردوو شانى بەرز دەکردنەو .. هەروەها كاتى كه بە روکووعدا دەچوو و ، كاتیکیش كه لە روکووع سەرى بەرز دەکردەو .

نەبوئەور ئەلى : دواى مانگیك شافعیى فەرموى : نەبو ئسەور ! وەلامى پرسیارەكەت دەبارەى (الدور) وەرێگرە ، نەو رۆژە تو ملە جەرەت دەكرد بۆیە وەلام نەدایتەو .^{۶۴}

نەبوئەور ئەلىت : « من و ئیسحاقى كورى راهوویە و حوسەینى كەرابیسی و ، كۆمەلىك عیراقى تا چاومان بە شافعیى نەكەوت وازمان لە بیدعەكانمان نەهینا » .^{۶۵}

نیمام شافعیى هەروا خەرىكى دەرخستنى تىگەشتنى ناوازی قورئان و سوننەت بوو ، هەتا هەموان دانیان بە زانستى رىك و پىكى دا و ، ئەلقە نەیارەكانى مزگەوتى (الغوبى) - كەمىكیان نەبى - هەرهەموو هەلگیران . لە هەمان كاتدا لەو و پىش شارەزایانى فەرموودە زۆر بە سادەیی لە فەرموودەكان دەگەشتن لەبەر ئەو ئەهلى (رأي) هەموو دەسەلاتىكیان لى سەندبوون ، بەلام كه شافعیى هاتە بەغداد فیهیكى نۆتى پىشكەش كرد ، كه قورئان و فەرموودە پىشتگیرى بوون ..

نیمام نەحمەدى كورى حەنبەل نەفەرموى : « كانت أقضيتا في أيدي أصحاب أبي حنيفة ما تنزع ، حتى رأينا الشافعي ، فكان أفضقه الناس في كتاب الله وفي سنة رسول الله » .^{۶۶}

هەتا هەلگیرانى فەرموودە لە عیراقدا ئەوەندە دەستە پاچەبوون خۆیان قیری زانستى (أهل الرأي) ئەكرد تا شارەزای فیهی ببن . ئەو بوو نیمام نەحمەدى كورى حەنبەل ، كاتى كه لە بارەى نیمام شافعییەو پرسیارى لى كرا ، دەى فەرموو :

« خواى گەورە بە شافعیى خەلاتى كردين . ئەو بوو خۆمان قیری قسەى خەلكەكه (واتە أهل الرأي) دەكرد و ، كتیبەكانیشمان دەنووسینەو ، هەتا شافعیى هاتە ناومان . كاتى كه قسەكانى ئەومان بیست زانیمان كه لە هەمووان زانترە ، بۆیە ئیمەش

^{۶۴} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۰۲) .

^{۶۵} تذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۶۶} توالى التأسيس (۵۶) .

شهوان و روژتکی زۆر له خزمهتیا دانیشتن و جگه له خیر و چاکه هیچی ترمان پیوه نهبینی ، رهحمهتی خوای لی بی .^{۶۷}

پیش شافیهیی ههموو خهمیکی فهرمووده ناسان نهوه بوو فهرموودهی جۆرا و جۆر کۆیکه نهوه ، بی نهوهی له مانا و مه بهستیان تی بگهن ..

ئێبن جهوزی له خه ططابی یهوه ریوایهتی کردووه که وتویه : یه کیکه له مامۆستایانمان ئهم فهرموودهیهی ریوایهت ده کرد که پیغه مبهیر ﴿ هٰی عَنِ الْخَلْقِ قَبْلَ الصَّلَاةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، يَأْسُكُنَ الْإِلَامَ ﴾ نه لئ : هه والیشی دامی که بو ماوهی چل سال پیش نوژی جومعه سهری نه تاشیوه . نه لئ : منیش پیم وت : (خَلْق) کۆی (حَلَقَة) یه و ، به لایهوه مه کرووه بووه پیش نوژ بو زانست و ده رس خویندن نه لقه بهستن و ، فهرمانی داوه خه ریکی نوژی جومعه بن و گوئ له وتاره که بگیری . وتی : به راستیی رزگارت کردم . پیاوکی صالحیش بوو .^{۶۸}

له گهل نهوهش دا هه ندی له زانایانی فهرمووده گه پشتبوونه چله پویهی هونهری فهرمووده ناسیی و ، له فیهی فهرمووده ده گه یشتن ، وه ک یه حیای کوری موعین و ، ئێبن مه دینی و ، بوخاری و موسلیم و له سهرووی هه مووشیان هه نه حمه دی کوری حه نهل . به لام له فیهی دا تهواو لی هاتوو نه بوون . جا که شافیهیی هاته ناویان که پیاوکی قوره یشیی خاوهن ژیری و سه لیه بوو و ، نیوهی عه قلی دنیای به لاوه بوو و ، هه موو قورئانی له بهر بوو و ، شه ره زای سونه تی شه ریف بوو ، که له گه وه پیاوانی فهرمووده وه ، وه ک سوفیانی کوری عویه ینه و مالیکی کوری نه نه س ، وه ری گرته وو و ، هیچ کهس به راده ی تی گه یشتنی نهو شه ره زایی نه بوو ، به ئاوات گه یشتن .. به تایبهت که شافیهیی خاوهنی ره وشتی بهرز و ، ته قوا و وه ره ع و ، خاوهنی حیل و ویزدان و ئارام بوو و ، مه ردانه و پاله وانانه دانی به راستیی دا ده نا و وه ری ده گرت ، نه وانیش به وینه ی په پوله ی شه یدای روزنایی ده وردیان له شافیهیی دا و زانستی قورئانیان به هه موو به شه کانیه وه لی وه رگرت و ، له زانستی فهرموودهش دا شه ره زایی یه کی چاکیان لی . وه رگرت ..

^{۶۷} تهذب الاسماء واللغات (۱ : ۶۰) .

^{۶۸} قلبی ایللی (۱۱۴) .

لەم ماوه‌یه‌دا خەڵکیکی زۆر لە شارەزایانی فەرمووده شاهیدی‌یان دەدا که شافیهیی بە راستیی شارەزای نیسلامه .

حەسەنی کۆری موحەممەدی زەعفەرانیی ئەلئیت : « هەلگرانی فەرمووده خەوتیوون ، شافیهیی هات و بەخەبەری کردنەوه و ، ئەوانیش بەخەبەر هاتن » .^{۶۹}

داوودی کۆری عدلیی ظاهریش^{۷۰} شافیهیی بە چڕا ناو دەبات بۆ خزمەتی فەرمووده ، هەموو روون کردنەوه‌یه‌کیشی بە بەلگە دەژمێری که ئەلئیت : (كان الشافعي رضي الله عنه سراجاً لحمة الآثار ، ونقله الأخبار ، ومن تعلق بشيء من بيانه صار محجاجاً)^{۷۱}

نیمام ئەحمەد فەرموویه : « ئیمەش و ئەهلی (رأي) ش خەریک بووین لەعەنەتمان لە بەکتریی دەکرد ، هەتا شافیهیی هات و تیکەڵی کردین » .^{۷۲}

دووبەیس^{۷۳} ئەلئیت : « لەگەڵ ئەحمەدی کۆری حەنبەل لە مزگەوت‌دا بووین ، حوسەین - واتە کەرابیسی - تی‌پەری و وتی : ئەمە - مەبەستی لە شافیهیی دە‌بێت - ره‌حمەتی خوایه بۆ ئوممەتی موحەممەد »^{۷۴} هەروەها وتویه :

« شافیهیی قیری کردین ئەوسا لە فیهی زۆریی سوننەتەکان تی‌گەشتین » .^{۷۵}

هیلالی کۆری عەلانی و تویه : هەلگرانی فەرمووده قەرزاری شافیهیین ، چونکە ئەو دەرگای بۆ خستنه سەر پشت »^{۷۶}

بەلام نیمام ئەحمەد فەرمايشتی زۆری هەن دەربارە‌ی کاریگەری نیمام شافیهیی لەسەر فەرمووده ناسەکان ، که یەکی‌ لەوانه : « ئەگەر شافیهیی نەبوايه فیهی فەرمووده‌مان نەدەزانی » .. هەروەها فەرموویه : « هەلگرانی فەرمووده مانای فەرمووده‌ی پیغەمبەری خویان ﷺ نەدەزانی ، ئەو بۆی روون کردنەوه »^{۷۸} هەروەها فەرموویه :

^{۶۹} تهذيب الاسماء واللغات (۱ : ۵۰) .

^{۷۰} یەکی‌که لە نیمامانی نیجته‌یه‌دا ، نیمامی ئەهلی ظاهر بووه . سالی (۲۷۰) ی کۆچی کۆچی درایی کردوه .

^{۷۱} تهذيب الاسماء واللغات (۱ : ۶۳) .

^{۷۲} ترتيب المدارك (۱ : ۹۵) .

^{۷۳} نه‌وعەلیی دووبەیس کۆری سەلامی قەصبانیی که سالی (۲۰۱) ی کۆچی کۆچی درایی کردوه .

^{۷۴} آداب الشافعي (۷۵) .

^{۷۵} تهذيب الاسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۷۶} تهذيب الاسماء (۱ : ۶۴) .

^{۷۷} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۷۸} تهذيب الاسماء (۱ : ۶۱) .

« فيقه له روى فقيهه كان دا داخرا بو ، خوا به هوى شافىيى يه وه كرديه وه » .^{٧٩}

هروه ها فهرموويه : « ههل گرى فهرمووده له كتيبي شافىيى تير ناخوات » .^{٨٠}

له صالحى كورى نه حمدهى كورى حنه به له وه نه كيرنه وه وترويه : « رۆژتيكيان باوكم نه خوش بوو ، شافىيى بو سهرداني هاته لاي . باوكم ههلمه تي دا و چوو به ده ميه وه و ، ناوچاوى ماچ كرد ، پاشان له شوينه كهى خوى دا داي نيشاند و خويشى له بهرده ستى دا دانىشت .. نه لى : بو ماوهى سه عاتيك پرسى لى ده كرد .. كه شافىيى ههستا و ويستى سوار بيت و برپا ، باوكم ههستايه وه و ناوزه نكي يه كهى بو گرت و ، له گه ليا رويشت .. نه وه هواله به يه حياى كورى موعين گه يشت و ، جوابى بو باوكم نارد : نه بوعه بدوللا ! پاك و بى گهرديى بو خوا ! نايا نه وه نده ناچار بو ويست له ته نىشت تيستره كهى شافىيى يه وه بچيت به رتوه ؟ باوكيشم وه لامى دايه وه : نه بوزه كه ريا ! نه گهر تويش له لاهى تريه وه بچرويتايه به رتوه كه لكهت وه رده گرت . نه لى : پاشان باوكم پيى وت : ههركه سى فيقهى بوى با بۆنى كلكى نه و تيستره بكات » .^{٨١}

با گوئى له ئىمام نه وه وييش بگريه كه باسى ده وري گرنگى ئىمام شافىيى ده كات بو و ريا كرده وه و راست كرده وهى زانايانى فهرمووده كه نه لى :

« وهو الذي قلد المنن الجسيمة أهل الآثار ، وحمة الحديث ، ونقلة الأخبار ، بتوقيفه إياهم على معاني السنن ، وتبينه ، وقذفه بالحق على باطل مخالفى السنن وتمويههم ، فنعشهم بعد أن كانوا خاملين ، وظهرت كلمته على جميع المخالفين ، ودمغهم بواضحات البراهين ، حتى ظلت أعناقهم لها خاضعين » .^{٨٢}

هروه ها له بارهى متمانه كردن به زانستى شافىيى يه وه ئىمام نه حمده نه فهرمويت : « نه گهر له بارهى مه سه له يه كه وه پرسى لى بكرابيه و هيچ به لگه يه كم پي نه بوايه ، به فهرمايشتى شافىيى وه لامم ده دايه وه ، چونكه نه و زاناي قوره يشه » .^{٨٣}

^{٧٩} تهذيب الأسماء (١ : ٦١) .

^{٨٠} تهذيب الأسماء (١ : ٦١) .

^{٨١} معجم الأدباء (٧١ : ٣٠١) .

^{٨٢} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٥٠) .

^{٨٣} طبقات الشافعية (١ : ٢٠٠) .

نهنتر فهرمووده کهی^{٨٦} گێڕایهوه و ، تهئویلی وهها کرد که شافیهیی دهگرتیهوه . واته سهبهستی پیغه مبهری خوا ﷺ لهو زانییه نیمام شافیهیی به . به ههمان شیوهی نیمام نهحمده ماموستا نوورسییش له (مهکتویات) دال ١٣٧ دهری پرپوه که نهو فهرموودهیه سهبهستی نیمام شافیهیی به .

کورته کهی : که له زانیانی عیراق له زانستی بهرزی شافیهیی ئاگادار بوون و ، خۆیان کرده قوتایی نهو پالوانه و ، له قوولایی دلپاندا جی یان کردهوه ..
بوهیطی ، که یه کیکه له قوتایی بهکانی شافیهیی له میصردا ، نه لیت :

« قهدری شافیهییمان نهزانی ههتا دانیشتوانی عیراقم بینی چون ناوی ده بهن و ، به شیوهیهک وهسفی ده کهن که نیمه نیوهی نهو وهسفه نازانین بی کهین .. زور شاره زایانی عیراق له فیهقه و نیجتههاددا ، بگره ههموو چینیکی له نههلی فهرمووده و زمانی عهره بیی و ، موجته هیدان ، ههر ههموو دهیان وت که : پیای و هک شافیهییان نه دیوه»^{٨٧} .

له گهشتی دووه می بهغداددا ، نیمام شافیهیی که لکیکی زوری به عیراق گه یاند ، چونکه دانیشتوانی بهغداد لهو سهرده مهدا ، له کوتایی سهدهی دووه می کوچیی دا ، له چه ندین کۆمه ل و مهزه ب پیک هاتبوو .. بیروباوه و فلهسهفه و زانست و بوچوونیککی یه کجار زوری تیدا بوو .. مال و سامان و دهسه لات ههندیکی سهرگهرمی ژبانی کردبوو .. مزگه وته کانیش له خواناسان و زاهیدان و ته قواداران پرپوون که دهسته دهسته خۆیان له زانسته شهرعی بهکان شارهزا ده کرد .. دهسته یهک خزمهتی قورشان و .. دهسته یهک فهرمووده و .. دهسته یهک فیهقه و .. هتد . بهمه ههزاران شارهزای بلیمهت له ههموو بواریکدا هه لکه وتن .. شارستانی بهتیککی یه کجار مهزن بهریا بوو و ، موسلمانان کان سه لماندیان که سهرداری سهرزه ویین ..

^{٨٦} فهرمووده که فهرمایشتی پیغه مبهره ﷺ : « لا تؤمروا قریشاً ، واتموا لها ، ولا تقدّموا علی قریش وقدموها ، ولا تعلموا قریشاً وتعلموا منها ، فإن إمامة الأمين من قریش تعدل إمامة الأمين من غیرهم ، وإن علم عالم قریش لیسع طباق الأرض » . ده فهرموو : نیمامهت بو قوریهیسی مه کهن ، به لکو بیان که نه نیمام .. پیش قوریهیسی مه کهن ، به لکو پیشیان بهن .. قوریهیسی قیری زانست مه کهن ، به لکو زانستیان لیوه فیتر بین .. چونکه نیمامهتی پیای نه مینی قوریهیسی سهنگین تره له نیمامهتی پیای نه مینی غهیری نهوان و ، زانستی زانای قوریهیسی پر به پری چینهکانی زهویی ده بیت .

^{٨٧} تهذیب الاسماء واللغات (١ : ٦٢) .

ئا لێم کاته دا شافیهیی دهستی دایه کار .. دهستی دایه ئال و گۆر و دهبرینی بۆچوونه ناوازه که ی .. رێک و پێکی ههردوو قوتابخانه که ی کۆکرده وه و مهزهه بێکی رێک و پێکی لێ پێک هینا .. یه کهم جار پشته به (دهق - نص) بهست .. قورئان و فهرمووده ی دهکرده به لگه .. تا ئهوان ئاماده بوونه گوێی به شتی تر نه ده دا .. بایه خێکی چاکی به (اصول) دا بۆ ئیجتیهاد ، ئه ویش به نووسینی (الرسالة) که بۆ عه بدورپه حمانی کورپی مه هدی نارد .. که بلا بوویه وه زانیان له دهوری جه میان خوارد و دهستیان به لێ کۆلینه وه ی کرد و له خزمه تی نیمام دا دهستیان کرد به خوێندن ..

به لام باس و به لگه ی (فروع) بۆ وه لام دانسه وه ی ئه وانه ی که به رامبه ری ده وه ستان ، هه موو ئه وانه ی له کتیبی (الحجّة) یان وه ک ئیبن نه دیم ناوی نا (المبسوط) دا کۆکرده وه ، که یه ک به رگی گه وه بووه و له عیراق دا نووسیویه تی و ، مهزهه ب و قه ولی قه دیمی شافیهیی به م کتیبه دهوتری که چوار له ها وه له گه وه کانی عیراقی لێیه وه ریویه تی ده که ن که : ئه حمه دی کورپی حه نبل و ، نه بو ئه ور و ، زه عفه رانیی و ، که رابیه سین .

زیاد له وه ش نیمام ئه حمه د شتی تری زۆری له نیمام شافیهیی وه ریویه ت کردوه ، که یه کێ له وانه « موطا » ی نیمام مالیک بووه . نه وه تا صالحی کورپی نیمام ئه حمه د ته لیت : گویم له بلوکم بووه ده ی فهرموو (سمعت الموطأ من الشافعي ، لأنني رأيته فيه ثباتاً) .^{٨٦} ههروه ها نیمام ئه حمه د ئه فهرموئ : « هه رکه سی قه له م و ده واتیک ی به دهسته وه گرتبی ئه وانه تباری شافیهیی به » .^{٨٧}

ههروه ها فهرموویه : « پێ نازانم ه یچ که سیک نه وه نده ی شافیهیی له سه رده می خۆی دا ئیسلامی منه تبار کردبی » .^{٨٨}

هه تا نیمام ئه حمه د ده ری بریوه که ماوه ی چل سال له خوی گه وه بۆ نیمام شافیهیی پارا وه ته وه ..^{٨٩}

^{٨٦} توالي التأسيس (٥٧) .

^{٨٧} توالي التأسيس (٥٧) .

^{٨٨} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٦٠) .

^{٨٩} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٦٠) .

وا ئىمام ئەحمەد پايدى تەواو بە ئىمام شافىيى مامۇستاي دەدا و ، دەرى دەبىرى كە پىروستىي شافىيى بۆ ئەم ئىسلامە وەك پىروست بوونى خۆر بۆ ئەم دىيائە و ، تەندروستىي بۆ لاشە وەھايە .

عەبدوللاي كورپى ئىمام ئەحمەد ئەلئىت : بە باوكم وت : بابەگيان ! شافىيى چۆن پىاوتىك بوو ؟ دوغاي زۆرم لى بىستوى كە بۆت كىدوو . فەرموى : « كورپەكەم ! شافىيى وەك خۆر بۆ دىيا و ، تەندروستىي بۆ لاشە وەھايە . جا سەير بىكە ، بزانە شتى تر ھەيە جىي ئەم دوانە پىر بىكاتەو ؟ » .^{٩٠}

ھەندى لە كەلە زانايان واى دادەتەن كە ئىمام ئەحمەد مەزھەبى سەربەخۆي نىە دوای مەزھەبى شافىيى ، بەلكو چەند ئىجتىھادىكە و بەس ، نىتر ھەر لە سەر مەزھەبى ئىمام شافىيى بوو .

لە كىتەبى حاكىمدا ھاتوو : گوتم لە ئەبۇبەكر موحەممەدى كورپى عەلىي كورپى ئىسماعىلى فەقىھ ، ئىمامى چەرخى خۆي و ناوچەي (ھا وراء النھر) بوو كە دەيوت : يەكەم جار كە گەيشتمە نەيساپوور چوومە لاي ئەبۇبەكر موحەممەدى كورپى ئىسحاقى كورپى خوزەيمە و ، مەنىش گەنجىكى تازە ھەل كەوتوو بووم و دەستم بە قسە كرد لەبەر دەمىدا . لىمى پرسىي : ھات و چۆي كىت كىدوو ؟ وتم : بۆ لاي (ابو اللىست) . وتى : ئەم ئەبۇلەيشە لەسەر چ مەزھەبىكە ؟ وتم : حەنبەلىيە . وتى : كورپەكەم ! بلى : شافىيىيە . جا بۆچ ئەحمەدى كورپى حەنبەل مەنالىك لە مەنالىكانى شافىيىيە زىاتر بوو ؟!^{٩١}

زەغفەرانىش ئەلئىت : « ھەرچىي چووبمە مەجلىسى شافىيىيەو ، ئەحمەدى كورپى حەنبەل لەوئى بىنيو » .^{٩٢}

ئىمام شافىيى لە عىراقدا قوتابىيەكى زۆرى پىگەياند ، كە ئەمانە ناودارەكانىانن : ئەحمەدى كورپى خالىدى خەللال و ، ئەحمەدى كورپى سىنانى قەططان و ، ئەحمەدى كورپى سۇرەيجى نەھشەلىي و ، ئەحمەدى كورپى حەنبەل و ، ئەحمەدى كورپى يەحياي كورپى عەبدولعەزىزى بەغدادىي و ، ئىسحاقى كورپى راھوبە و ، خارىشى كورپى سۇرەيجى نەققال و ، حەسەنى كورپى موحەممەدى ضەباحى زەغفەرانىي و ، حوسەينى كورپى عەلىي

^{٩٠} صفة الصفوة : (٢ : ١٤٢) .

^{٩١} معجم الأدباء (١٧ : ٢٩٨) .

^{٩٢} تذيب الأسماء واللغات (١ : ٦٠) .

کهرابیسی و ، حوسهینی قهلاس و ، سولهیمانی کوری داوود و ، قاسمی کوری سهلامی
 نهوعوبهید . بهلام نهم چواره‌ی خواره‌وه له ههموویان تی‌گه‌یشتووتر و به‌خزمت‌تر بوون :

یه‌که‌میان : نه‌حمه‌دی کوری حه‌نبهل : که یه‌کیکه له چوار نیمامه مه‌زنه‌که‌ی
 نه‌هلی سونه . شافعی دهریاره‌ی ده‌فرمووی : « که له به‌غداد گه‌رامه‌وه ، که‌سم تیا
 به‌جی نه‌هیشت که له نه‌حمه‌د فه‌قیه‌تر و واربع‌تر و زاهد‌تر و زان‌تر بیت » .
 نه‌بوزه‌رعش دهری برپوه که نیمام نه‌حمد یه‌ک ملیۆن فدرمووده‌ی له‌بهر بووه ..
 نیبراهیمی حه‌رییش وتویه : به‌شیویه‌ک نه‌حمه‌دم دیوه هه‌روه‌ک خوا زانستی
 هه‌ره‌مه‌وانی بۆ کۆ کردبیته‌وه .

قوته‌یبه‌ش وتویه : هه‌رکه‌ست دیی نه‌حمه‌دی خۆش ده‌ویست ، بزانه که نه‌وه
 شوین‌که‌وتووی سونه‌ته .

نه‌وه‌بوو لای نیمام شافعی شاره‌زای شهرع بوو و ، له‌سهر مه‌سه‌له‌ی خه‌لقی قورشان بۆ
 ماوه‌ی بیست و هه‌شت مانگ خه‌لیفه موخته‌صم به‌ندی کرد . به‌لام که موته‌وه‌ککیل کاری
 گرتنه ده‌ست ریزی له نیمام نه‌حمد گرت . سالی ٢٤١ ی کۆچی کۆچی دوایی کردوه .

دوو‌هه‌میان : نیبراهیمی کوری خالید ، نه‌بوئه‌ور :

له‌سوفیانی کوری عوبه‌ینه و ، نبین (علیة) و ، شافعی و ، عه‌بدوپره‌حمانی کوری
 مه‌هدیی و ، یه‌زیدی کوری هاروونه‌وه فدرمووده‌ی ریوایه‌ت کردوه .. موسلیم و ،
 نه‌بوداوود و ، نبین ماجه و ، به‌غه‌ویی فدرمووده‌یان لیوه ریوایه‌ت کردوه .. دهریاره‌ی
 نه‌بوئه‌ور پرسیار له نه‌حمه‌دی کوری حه‌نبهل کرا : دهریاره‌ی نه‌بوئه‌ور چیی نه‌لیی ؟
 فدرمووی : په‌نجا سائه به‌شوین‌که‌وتووی سونه‌تی ده‌زانم و ، به‌لای منیشه‌وه هاوشانی
 سوفیانی نه‌وری‌یه .

نبین حه‌ببانی‌ش دهریاره‌ی نه‌لیت : له‌باره‌ی فیه‌و زانست و وه‌رع و فه‌زل و چاکه‌وه
 یه‌کی له نیمامانی دنیا بو .. سالی ٢٣٧ ی کۆچی کۆچی دوایی کردوه ..^{٩٣}

سی‌هه‌میان : حه‌سه‌نی کوری موحه‌مه‌دی زه‌عه‌فرانیی :

نیمام‌یکی مه‌زن و ، فه‌قیه‌و ، فدرمووده‌ناس و ، زمان‌پاراو و ، ره‌وان‌بیژ و ،
 متمان‌ه‌پی‌کراو و ، دامه‌زراو بووه ..

^{٩٣} به‌کورتی له طبقات الشافعية (٢ : ٧٤) وه‌رگیراوه ..

لە سوفىيانى كۆپى عوبەينە و ، شافىيى و ، عوبەيدە كۆپى ھەمىد و ،
عەبدوللەھىي ئىھەفەي و ، يەزىدى كۆپى ھاروون و ھى تىشەھە فەرموودەى رىوايەت
كردووە و ، بوخارىي و ، ئەبوداود و ، تىرمىزىي و ، نەسەئىي و ، ئىبن ماجەش
فەرموودەيان لىيەھە رىوايەت كردووە .

لە رەھەزەنى سالى (۲۶۰) ي كۆچىي دا كۆچى دوايى كردووە .

چوارەميان : حوسەينى كۆپى عەلىي كۆپى يەزىدى كەرابىسيى :

ئىمامىكى مەزن بوو كە شارەزايىيەكى چاكى لە فiqھ و فەرموودەدا بوو ، سەرەتا
لە لاي ئەھلى (السواي) فiqھى وەرگرتووە ، پاشان لاي شافىيى فiqھى وەرگرتووە و
فەرموودەشى لىيەستووە . ھەرھەھە فەرموودەى لە يەزىدى كۆپى ھاروون و ئىسحاقى
ئەزھەق بىستووە ..

كەرابىسيى يەكئ بوو لە زانايانى (علم الكلام) ي ئەھلى سوننە و ، مامۇستايەكى
پايەدارى فەرموودە و فiqھىش بوو . سالى (۲۸۴) ي كۆچىي كۆچى دوايى كردووە .
شايانى باسە دوان لەم چوار قوتابىيە ناودارەى ئىمام شافىيى كە ئىمام ئەھمەد و
ئەبوئەورن گەشتوونەتە پەلى ئىجتىھادى موطلق^{۹۴} .

بەئى ، لە گەشتى دووھەمدا ئىمام شافىيى نرىكەى دوو سال لە بەغداد مايەھە تا
مەزھەبەكەى بلاؤكردەھە و ، چەند قوتابىيى پايەدارى پىگەيانە ، كە مەردانە زانستەكەى
بلاؤبەكەنەھە و ، شىرانە بەرگريى لىيەكەن .

دواى ئەھە گەپايەھە مەككە و ، لەوتىش مژدەى بلاؤبوونەھەى مەزھەبەكەى بە قوتابيان
دا و ، (اصول) و (قواعد) ي زانستە ناوازەكەى راگەيانە . بەلام لە مەككەدا زۆر خۆي
بۆ نەگىرا و ، تاسەمەندىي بەغداد كەمەندكىشى كردەھە .

ئەھەبوو لە سالى ۱۹۸ يان ۱۹۹ ي كۆچىي دا گەپايەھە بەغداد و چەند مانگىك تىاي دا
مايەھە و ، دواى ئەھە گەپايەھە مەككە و ، پاشان بەرھە مىصر كەوتە رى ..^{۹۵}
سەردانى سىھەمى بۆ بەغداد بەسەرکردنەھەى قوتابخانەكەى بوو ، تا لە حال و
ئەحوالى قوتابىيەكانى ناگادارىي .

لەم گەشتەى سىھەمى دا حوسەينى كۆپى عەلىي كەرابىسيى قوتابىيى ئىمام شافىيى
ويستى كىتەبەكانى ئىمام بخوئىتەھە بۆي . بەلام ئىمام ماوھەى نەدا و فەرمووي :
كىتەبەكانى زەغفەرائىي وەرگىرە ، وا رەزامەندىم بۆت دەربرىي ..

^{۹۴} الإمام الشافعي ، فقيه السنة الأكبر (۱۴۶) .

^{۹۵} توالي التأسيس (۷۲) .

گەشتی ولاتی میصر

ئىمام شافىيى دواى سىھەم گەشتى بەغداد گەرايەو مەككە و ، ماوہىەكى كە
تياى دا مايموہ ، تا خواى گەورە ھەلى بۆرەخساند و بەرەو مېصر كەوتە رى .
ھۆى ئەم گەشتەش ئەوہبوو كە عەبباسى كورپى عەبدوللانى كورپى عەبباسى كورپى
مووساى كورپى عەبدوللانى كورپى عەبباس - كە جىگري باوكى بوو بۆ ھەلسوراندى
كاروبارى ولاتى مېصر - داواى لە ئىمام شافىيى كەرد لەگەلىا بچىت بۆ مېصر
ئىمامىش كەوتە گەلى و ئەمەش لە سالى ۱۹۹ ي كۆچى دا بوو .
لە سەرەتاوہ بووہ مېوانى خالوانى لە ھۆزى ئەزد و ، وا دەردەكەوئ پاشان بووبىتە
مېوانى عەبدوللانى كورپى عەبدولحەكەم ، كە دۆستى ئىمام بووہ و ، رىزىكى ناوازەى
لىگرتووە و ، لە سامانى خۆى ھەزار دىنارى زىرى پىداوہ و ، لە بازىگانيكى ناموزاشى
ھەزار دىنارى ترى بۆ ھەرگرتووە و ، لە دوو پياوى دۆستيشى ھەزارى تر . پاشان ھەموو
كتىبەكانى ئىمامى بۆ خۆى و بۆ كورپەكەى نووسىنەوہ و ، موخەممەدى كورپىشى كەردە
قوتابى ئىمام و ، ھەروا بەردەوام رىزى دەگرت ، ھەتا ھەر لەوئ ئىمام شافىيى - خوا
لى رازى بى - كۆچى دواى كەرد و ھەر لەوئ لە خاكى ئەوہى عەبدولحەكەم دا ناشىان ..
ئەم گەشتەى ئىمام شافىيى بۆ مېصر لە گەشتەكەى عىراقى كەمتر نەبوو . ئەوہ بوو
وہك لە عىراق دا لە (أصول) دا (الرسالة) ي نووسى و ، لە (فروع) یش دا
(الحجة) ي نووسى ، كە گەشتە مېصرىش سەر لە نوئ (الرسالة) ي نووسى ەوہ ، كە
ئەوہىە ئەمرو بە دەست موسولمانانەوہىە و ، بە كتیبى (الحجة) شدا چوویەوہ و لە
جياتى ئەو كتیبى (الأم) ي دانا كە برىتى ە لە كۆمەلە كتیبىكى زۆر . جا كە وترا لە
قەولى (قديم) دا ئەوا مەبەست لە (الحجة) ە و ، كە وترا لە قەولى (جديد) دا ئەوا
مەبەست لە كتیبى (الأم) ە . ھەر لە مېصر چەند كتیبىكى ترى نووسى كە لەوہو بەر
كەس نەى نووسى بوون ، وہك ئەوہوى ئەلئيت ، وہك : أصول الفقه ، كتاب القسامة ،
كتاب الجزية ، كتاب قتال أهل البغي و ھى تىرش ..

که نیمام شافعی گه‌یشته میسر ، موسلمانان شوئن که‌وته‌ی مه‌زه‌بی نیمام مالیک بوون و که‌می‌کیش له‌زانیان له‌سهر مه‌زه‌بی نیمام نه‌بو‌حنیفه‌ بوون . نه‌وه‌نده‌ی پی‌نه‌چوو خه‌لکه‌که‌ ده‌وره‌یان له‌ نیمام شافعی دا و ، گوی‌یان بۆ گرت و ، له‌ قولایی دله‌وه‌ خوشیان ده‌ویست و ، شه‌یدای زانست و بۆ‌چوونه‌که‌ی بوون .

هاروونی کوری سه‌عیدی نه‌یلپی نه‌لئیت : « پی‌اوی وه‌ک شافعییم نه‌دیوه .. هاته‌ ناومان بۆ میسر و ، وترا : پی‌اویکی قوره‌یشیی هاتوو . نیمه‌ش هاتینه‌ لای ده‌بینین خه‌ریکی نوێژ‌کردنه .. که‌سمان نه‌دی‌بوو نه‌وه‌نده‌ جوان نوێژ بکات و ، نه‌وه‌نده‌ش روومه‌ت گه‌شاهه‌ بیټ .. که‌ ده‌ستیشی به‌ قسه‌کردن کرد که‌سمان نه‌دی‌بوو نه‌وه‌نده‌ شیرین گو‌فتار بیټ .. هه‌موومان شه‌یدای بووبوین »^{۹۶} .

هه‌روا خه‌ریکی بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی زانسته‌ فراوانه‌که‌ی بوو هه‌تا خه‌لکه‌که‌ که‌وته‌نه‌ شوئن فه‌تواکانی و هاته‌نه‌ سه‌ر مه‌زه‌به‌ نوێ‌که‌ی .. زانیان روویان لی‌ نا و ده‌ستیان به‌ نووسینه‌وه‌ی کتێبه‌کانی کرد و ، نه‌وانه‌ش که‌ خاوه‌نی ئینصاف بوون له‌ نه‌یارانی شاه‌یدی‌یان له‌سه‌ر زانیه‌تی و ته‌وانایی نیجته‌هادی دا . نه‌وه‌تا عه‌بدو‌للای کوری عه‌بدو‌لحه‌که‌م^{۹۷} که‌ شیخی گه‌وره‌ی مه‌زه‌بی مالیکی بوو له‌ میسر دا نه‌وه‌دا ده‌نی که‌ پی‌اوی نه‌دیوه‌ وه‌ک شافعی توانای حوکم ده‌ره‌ینانی بیټ ، که‌ نه‌لئیت : « ما رأیت مثل الشافعي ، وما رأیت رجلاً أحسن استنباطاً منه »^{۹۸} .

موحه‌مه‌دی کوری عه‌بدو‌للای کوری عه‌بدو‌لحه‌که‌م نه‌لئیت : باوکم پیم‌ی وت : « کوره‌که‌م ! ده‌ست له‌م پی‌اوه‌ به‌ر مه‌ده ، که‌سم نه‌دیوه‌ وه‌ک ئه‌م شاره‌زای ئوصوولی فیه‌ بیټ ، یان وتی : ئوصوولی عیلم بیټ »^{۹۹} . موحه‌مه‌دیش بووه‌ قوتابی‌یه‌کی بلیمه‌ت له‌ خزمه‌تی نیمام دا هه‌تا به‌ چاکی زانستی وه‌رگرت و دواییش ستایشیکی چاکی کرد و ، دو‌عای خیریشی بۆ ده‌کرد ،^{۱۰۰} هه‌رچه‌نده‌ دوای کۆچی دوایی نیمام شافعی گه‌رایه‌وه‌ سه‌ر مه‌زه‌بی نیمام مالیک .

^{۹۶} توالی التأسيس (۵۹) .

^{۹۷} له‌ هاره‌له‌ مه‌زنه‌کانی نیمام مالیک بووه‌ و ، دوای کۆچی دوایی نه‌شه‌ه‌ب سه‌رۆکایه‌تی مه‌زه‌بی مالیکی دراوه‌ته‌ ده‌ست . سالی (۲۱۴) ی کۆچی له‌ قاهره‌دا کۆچی دوایی کردوه .

^{۹۸} ته‌ذیب‌ الاسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۹۹} توالی التأسيس (۵۶) .

^{۱۰۰} الانتقاء (۷۳) .

ئەوێتا لە ستایشی دا ئەلێت : « فلانە کەس بە لای نێمەود فەقیه نیه ، چونکە قەسەى خەلکیى کۆدە کاتەو و هەندیکى هەل دەبژێرێ . و ترا : ئەى کى فەقیهه ؟ وتى : ئەو کەسەى کە لە قورئان و فەرموودەدا حوکمى (اصل) یەک دەر دەهێنێ بى ئەوێ کەس پێشى کەوتبى . پاشان سەد لق لەو (اصل) دەر دەهێنێ . و ترا : جا کى توانای سەوێ هیه ؟ موحەممەد وتى : موحەممەدى کورێ ئیدریس ^{١٠١} »

عەلیی کورێ مەعبەدى میصریش ^{١٠٢} ئەلێت :

« هەتا شافیهی نەهاتبوو ناومان فەرموودەمان نەدەناسی ^{١٠٣} »

دواى ئەو دەنگ و باسی نیمام شافیهی ولاتانی پرکرد ، بۆیه لە هەموو ولاتیکەو بۆ فێربوون و ، رىوایەت کردن و ، شارەزابوون لە کتێبەکانى مۆسڵمانان هاتنە خزمەتى ، وەک نیمام نەوێبى ئەلێت ^{١٠٤}

حومەیدی ئەلێت : « کاتیک کە شافیهی مەککەى بەجى هیشت و روشت بۆ میصر و ، خۆی لیمان دەرباز کرد ، نێمەش بە دواى دا بەرەو میصر کەوتینه رێ ^{١٠٥} »

کاتیکیش کە موحەممەدى کورێ موسلیم ^{١٠٦} پرسىاری ئەوێ لى دەکات کە ئایا کتێبەکانى شافیهی نووسیوەتەو ؟ ئەلێت : نەخیر ئەفەرمویت : دەى کەمتەرخەمیی ^{١٠٧} کردوو »

هەر وەها موحەممەدى کورێ موسلیم پرسىار لە نیمام ئەحمەد دەکات کە ئایا مالىک و ئەوربى ^{١٠٨} و ئەوزاعبى ^{١٠٩} کامیان بۆ شوێن کەوتن چاکترن ؟ ئەویش لە ناویاندا ناماژەى بۆ شافیهی کرد ، کە لە هەموویان زیاتر شارەزایه .

^{١٠١} تهذيب الأسماء واللغات (١ ٦٢) .

^{١٠٢} عەلیی کورێ مەعبەدى کورێ نووحى بەغدادىیه ، کە لە میصر نیشتەجێ بوو . نیمام نەسائی فەرموودەى لێو گێراوەتەو . عیجلیی ئەلێت : تهقیه . سالى ٢٥٩ ی کۆچى کۆچى دواى کردوو .

^{١٠٣} تهذيب الأسماء واللغات (١ ٦٢) .

^{١٠٤} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٤٨) .

^{١٠٥} الإنتقاء (٨٩) .

^{١٠٦} موحەممەدى کورێ موسلیمى کورێ عوممان رازى حافىظه . نەسائی فەرموودەى لێو رىوایەت کردوو و بە تهقیى داناو . سالى (٢٧٠) ی کۆچى کۆچى دواى کردوو .

^{١٠٧} تهذيب الأسماء واللغات (١ ٦١) .

^{١٠٨} سوفیانی کورێ سەعیدى کورێ مەسرووقى ئەوربىیه ، لە شارەزایى فەرموودەدا ئەمیری ئیماندارانە و ، سەردارى خەلکی سەردەمى خزیەتى . لە کووفە لە دایک بوو و هەر لەوێش گەوره بوو . خەلیفە مەنصور وىستى لە کاروبارى حوکمدا بەشداری بکات ، کەچى ئەو نەى کرد و نیشتەجێ مەککە و مەدینە بوو . پاشان خەلیفە مەهدى دواى

پاشان پرسپاری لی ده کاتهوه که نایا کتیبی شافعیی نهوانه‌ی عیراق و نهوانه‌ی میصریش شوتن کهوتنی کامیان چاک تره ؟ نهویش وه لایمی ده داتهوه که نهوانه‌ی میصر چاک ترن . بهمه برپار ده‌دا به هیچ شیوه‌یه‌ک میصر به‌جی نه‌هتلی و نه‌چی بۆ هیچ شوتنیکي تر .^{۱۱۰}

له‌گه‌ل نهم روولی‌تان و ده‌ور قه‌له‌بالغه‌دا نیمام شافعیی پتی خوش نه‌بوو له مه‌زه‌بی ماموستاکه‌ی که نیمام مالیک بوو لا بدات .. چونکه له کرۆکی دلی‌دا یه‌که‌م که‌س نیمام مالیکی به لاوه مه‌زن بوو ، پاشان سوفیانی کوری عوبه‌ینه .. بۆیه هه‌موو جارتیک ده‌ری ده‌برپی که مالیکی کوری نه‌ه‌س ماموستایه‌تی و ، زانستی لی وه‌رگرتووه و ، هیچ که‌شیش نه‌وه‌نده‌ی نه‌و منه‌ت‌باری نه‌کردووه . هه‌تا خۆی به غولامیک له غولامه‌کانی مالیک له قه‌له‌م ده‌دا ..^{۱۱۱}

به‌لام که له میصر‌دا هه‌ستی کرد وا شوتن که‌وتوانی مه‌زه‌بی مالیکی جگه‌ له مه‌زه‌به‌که‌ی خۆیان قه‌ناعه‌ت به هیچ ناکهن ، ناچار بوو ره‌ددی هه‌ندێ رای نه‌و مه‌زه‌به‌ بداته‌وه .

خالتیکی تریش که ناچار بوو پێچه‌وانه‌ی نیمام مالیک شت بلاو بکاته‌وه ، نه‌وه‌بوو فتیانی کوری نه‌بوسه‌مح^{۱۱۲} ده‌ستی دایه هیرش و دژایه‌تی نیمام شافعیی ، نه‌گینا نه‌گه‌ر به درێژی‌ی سال پرسپاری هه‌ر شتیکي لی بکرایه ، که وه‌لامی نه‌دایه‌وه نه‌ی فهرموو : نهمه فهرمایشتی ماموستایه ..^{۱۱۳} نیمام شافعیی خۆشی هۆیه‌کی تری ره‌ددانه‌وه‌ی مه‌زه‌به‌ی نیمام مالیک روون ده‌کاته‌وه که ده‌بیستی کلۆتکی نیمام مالیک ده‌ستی موسلمانانی ولاتی مه‌غریب که‌وتووه و داوای بارانی پی ده‌که‌ن . نه‌مه ترسی له دل‌دا

کرده‌وه و نهویش خۆی هه‌شار دا و پاشان رۆشت بۆ به‌صره و خۆی شارده‌وه تا نه‌وه بوو له‌وی له سالی (۱۶۱) ی کۆچی‌دا کۆچی دواپی کرد .

^{۱۱۹} عه‌بدولله‌حمادی کوری عه‌مری کوری یه‌حمودی نه‌وزاعی‌یه ، له هۆزی نه‌وزاع . له فیه‌قه و زوه‌ددای نیمامی ولاتی شام بووه . له شاری به‌عله‌به‌ک له دایک بووه و ، نیشته‌جێ به‌یرووت بووه و له سالی (۱۵۷) ی کۆچی‌دا هه‌ر له‌وی کۆچی دواپی کردووه .

^{۱۱۰} آداب الشافعی و مناقبه (۶۰) .

^{۱۱۱} ترتیب المدارک (۳۸۵) .

^{۱۱۲} فتیان ناوی عه‌بدوللای کوری نه‌بوسه‌رحه ، له‌گه‌وره هاوه‌لانی نیمام مالیک بووه که له‌گه‌ل نیمام شافعیی‌دا به‌رابه‌رکیتی کردووه .. په‌له و هه‌له‌یه و قسه‌یه‌کی تێدا‌بووه . جا له‌بهر ده‌مارگه‌یری و زیاده‌ڕه‌ویی نه‌و له میصر‌دا دوژمنایه‌تی که‌وته نێوان مه‌زه‌بی مالیکی و مه‌زه‌بی شافعیی . سالی (۲۰۵) ی کۆچی . کۆچی دواپی کردووه .

^{۱۱۳} ترتیب المدارک (۳۸۵) .

دروست ده کات که روژگار تی پسریت و نهو خه لکه سهریان لی بشیوی و ، وه ک گاوراز عیسایان کردبووه خوا یان کوری خوا ، نهوانیش سهرگردان ببن و مالیک له سنووری مروژ دهر بکهن . بویه هندی رای ده داته دواوه تا خه لکی بزانن مالیکیش نیمامییکی موجته هیده که راستیش نه لی و هه له شی له ده ست دهر ده چی .^{۱۱۴} هه تا نیمام شافیهیی بو ماوه ی سالیک نوژی نیستی خارهی کردووه . نه مهش بو دهر خستنی حهق تا دینی خوا به راستیی و پاکیی پیشکش به خه لکی بکرت ..

مالیکی به کانیش له به لکه به هیزه کانی شافیهیی ده ترسان که مه زه به کهی پهره بسینی و به سهر میسر دا زال بیی .. هه تا نه شه ب^{۱۱۵} نه وه نده تووره بوو بوو له سه جده دا دو عای له نیمام شافیهیی ده کرد و ده یوت : « خواجه ! شافیهیی بکوژیت نه گینا زانستی مالیک ده فوتی »^{۱۱۶} . که نه مه به نیمام شافیهیی گه یشته وه و به چهند دیره شیعریک وه لأمی دایه وه که هه موو که سی ههر ده مرئ و ، پیاو نهو پیاوه یه بو قیامت خوی ناماده بکات ، که ها کا هات .

به فرمانی خوا شافیهیی کوچی دواپی کرد و ، لهو شتانه ی که له دوا ی به جی مابوون نه شه ب غولامییکی چیشته کهری کپی و ، دوا ی هه زده روژ له مردنی نیمام شافیهیی نه شه بییش مرد .

نه مهش نه وه ده گه یه نی که به لکه کانی نیمام نه وه نده به هیز سوون به هیچ کهس وه لام نه ده درانه وه ، نه مهش کاری ده کرده سهر پایه دارترین فهقیهی مه زه به ی مالیکی . نه وه نده زوریان بو هاتبوو په نایان برده بهر والیی و داوایان لی کرد شافیهیی له شاره که یان دهر بکات ، تا خه لکه کهی له خسته نه بردووه . کار به ده ستیش ویستی ده ری بکات . نه وه بوو شافیهیی و خز مه هاشمی به کانی هاتنه لای والیی تا واز بینن ، که چی کۆلی نه دا و ، وتی : نه وانه خویشان ناوی و ده ترسم ئا زا وه به ریا بیی .. نیمام شافیهیی داوای لی کرد که سی روژ مۆله تی بدات و ، نه ویش مۆله تی دا . نه وه بوو له شه وی سی هه م دا والیی کوچی دواپی کرد و ، شافیهیی له چنگی دهر باز بوو و هه تا کوچی

^{۱۱۴} الوافی بالوفیات (۱ : ۱۷۷) .

^{۱۱۵} نه شه بی کوری عه بدولعه یزی کوری داوودی قه یسی عامیری به ، که له سهر ده می خوی دا فهقیهی میسر بووه و ، هاو دلی نیمام مالیک بووه . شافیهیی نه فرموی : میسر له نه شه ب شاره زاتری فهقیهی هه له نه خستوه . له سالی ۲۰۴ ی کوچی دا کوچی دواپی کردووه .
^{۱۱۶} ترتیب المدارك (۴۵۳) .

دوایى کرد لهوئى مایه وه .^{۱۱۷} ههتا دوای کۆچى دوایى ئىمام شافىيى دژايه تى بهرامبه ر
 . شۆن كه وتووانى مه زه به كهى ده كرا .

ئىستاش با سهرنجىكى ئەلقهى دهرسه كانى ئىمام شافىيى بدهين : ئىمام كه نوئى
 . جى له مزگهوت به جى ده هينا ، ده چووه شوئى دانىشته كهى و قوتابى به جوراو
 حزه كانى دهسته دهسته دههاتنه خزمهتى بۆ دهرس خوئندن .

يه كه م جار نه هلى قورئان ئەلقهيان ده به ست و ههتا خۆر كهوتن خهريكى قورئان خوئندن
 ده بوون . كه خۆر ههلا دههات نه هلى حه دىث دههاتن و ئەلقهيان ده به ست و ، له باره
 سانا و تهفسىرى فهرمووده كانه وه پرسىاريان لى ده كرد . كه خۆر بهرز ده بووه وه ئەلقهى
 فيقه و ئىجتىهاد دههاتن و خهريكى دهرس ده بوون ههتا چىشته نگا و ، پاشان كۆمهلى
 عه ره بى و نه حوو و شيعر دههاتن و ئەوانىش تا نزىكى نيوه پۆ خهريكى دهرس ده بوون .
 پاشان ئىمام ههلا ده ستا ، خوا لى رازى بى .^{۱۱۸}

له گهلا ئەمهش دا هه موو دهسته يه ك دوای نه وهى كه له دهرس خوئندن ده بوونه وه
 سه رسامى شاره زابى و بلىمه تى ئىمام ده بوون . به تايبه تى كه ئىمام دوای قورئان و
 فهرمووده ده ههزار شيعرى هوذه يلى به اعواب و غه رىب و و مانا وه له بهر بوون و ،
 زۆرىش شاره زابى مئزوو بوو ، بۆ ئەمهش دوو شت يارمه تىيان ده دا ، وه ك ئىبن
 عه بدولحه كه م ئەلئىت ، عه قلىكى فراوان و ، مئشكىكى ساغ و سه لىم . له هه مان كات دا
 به و به رى ئىخلاصه وه بۆ خوا كارى ده كرد ..^{۱۱۹}

ئىستاش كاتى نه وه به هه ندئى له و قوتابى به ناودارانهى بناسين كه له ولاتى مىصر دا
 پى گه ياندن :

له راستى دا خه لكىكى زۆر كه لكىان له زانستى ئىمام شافىيى وه رگرت ، نه وانه
 ناوداره كانىان مئزوونوس و زانايان ناويان تۆمار كردوون و هه ربه كه پلهى خۆى وه رگرتووه .
 به لام وا چا كه له ناويان دا چواريان ههلا بېژىرين كه نه مانه ن : بوه يطى و ، موزه نى و ،
 ره بىعى مورادى و ، موحه ممه دى كورپى عه بدوللاى كورپى عه بدولحه كه م ..

ره بىعى كورپى سوله يمانى مورادى ئەلئىت : من و بوه يطى و موزه نى و موحه ممه دى
 كورپى عه بدوللاى كورپى عه بدولحه كه م چووينه خزمه تى شافىيى - خوا لى رازى بى -

^{۱۱۷} توالى التأسيس (۸۴) .

^{۱۱۸} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۰۴) .

^{۱۱۹} توالى التأسيس (۵۹) .

که له سهره مهرگدا بوو . ماوهی سهعاتیک شافیهی سهرنجی گرتین .. ته ماشاگردنه کهی دريژهی کيشا و ، پاشان ناوړی دايهوه بۆ لاماڼ و فهرمووی :

« نه بويه عقوب ! تو ناسن له ملتدا دهبيت و دهمریت . تو ش موزه نیی ! له میصردا تووشی شتانیک دهبيت و ، روژیکیش دیته بهرده مت دهبيت شاره زاترینی خه لکی نهو زه مانه له قیاسدا . تو ش موحه ممد ! ده گهریته موه سهر مه زه به کهی باوکت . تو ش ره بیع ! له هه موویان زیاتر به که لکی بۆم له بلاو گردنه وهی کتیبدا ..

نه بويه عقوب ! ههسته کاروباری نه لقه که به دهست بگره » .

ره بیع نه لیت : هه روا بوو که فهرمووی .^{۱۲۰} جا نه مه چند کهرامه تیکی نیمام شافیهی ده رده خات ..

یه که میان : بویه طی : ناوی یووسفی کوری یه حیا بووه و به نه بويه عقوب ناوبراوه . خه لکی بویه طه له صه عیدی میصر . گهرترین هاوه لی میصری شافیهی یه . نیمامیکی مه زن و ، خواناسیکی زاهید و ، فقهیهیکی گهره و کیوکی سهرکه شی عیلم و دین بووه . فقهی له شافیهی وهرگرتووه و ، هاوه لیکی تایبه تییشی بووه . هه تا له فه توادانیشدا پشتی پی ده به ست و ، دواي مردنیشی نهوی کرده جی نشینی خوی بۆ سهروکاری هاوه لانی . نهوه بوو نهویش توانی چهن دین نیمامی شاره زا پی بگه یه نی که له سهرانسری ولاتدا بلاوه یان لی کردبوو و ، به بی وچان زانستی شافیهی یان به خه لکی ده گه یاند .

ره بیع نه لیت : نه بويه عقوب به لای شافیهی یوه خاوه نی پایه و پلهی خوی بوو . جاری وا ده بوو که سیک پرسیارکی لی ده کرد ، دهی فهرموو : له نه بويه عقوب بپرسه . که وه لامي نه دايه وه هه والی ده دایي و ، نیمامیش دهی فهرموو : بهو شیوه یه که وتویه . بویه طی کتیبکی به ناوی (المختصر) دناوه که له کتیه کانی شافیهی به کورت کراوه یی وهری گرتووه .

کاتی که نیمام شافیهی له سهره مهرگدا بوو وه سیه تی کرد که نه لقه ی ده رسه کهی به بویه طی بسپیری . جا ههرکهس پی خۆشه با دابنیشی و ههرکه سیش پی ناخۆشه با بپروا ..^{۱۲۱} لیته دا موحه ممدی کوری عه بدوللای کوری عه بدولحه کهم که نهویش

^{۱۲۰} طبقات الشافعية (۲ : ۹۴)

^{۱۲۱} توالي الناس (۸۴) .

فوتابی به کی لی هاتووی نیمام بوو ، خوئی به شیاوتر له بوه یطیی ده زانیی بو جیگه داری ماموستا که بیان و ، له بهر نه وهش که نیمام شافعی له مائی نهوان میوان بوو بوو نارازی بوو نه لقه که به بوه یطیی بسپیری . نیت له نه لقه که دوور کهوتسه و ، وازی له مزه بهی نیمام شافعی هینا و گه رایوه سر مزه بهی مالیکی و ، له دژی نیمام شافعییش کتیبکی به ناوی : « الرد علی الشافعی فیما خالف الکتاب والسنة » دانا . بهمه سرگردانی رووی لهو پیاوه کرد و له جیاتی نه وهی ریز له شافعی بگری و پاداشتی چاکه ی بداته وه کهوته دژایه تی و سهره نجامیش هر ماندووبوونی بو مایه وه و ، خوی گه وهش به لای بو نارد و زور به زه حمت لی دهریاز بوو .^{۱۲۲}

دووه میان : موزه نیی : نه بوئیبراهیم نیسماعیل ی کوری یه حیایه ، که نیمام شافعی به (ناصر المذهب) ناوی هیناوه ، خاوه نی زانستیکی زور بووه و به لگهی به هیزی به کار هیناوه . ههتا نیمام شافعی وه ها وه سفی کردووه که نه گهر له گهل شهتانیش دا بهر اهرکی بکات نهوا نهویش ده بزنی . خاوه نی زوهد و وه ره بووه و ، ته ماعی به دنیا نه بووه . خاوه نی چند کتیبکه به ناوی (الجامع الکبیر) ، (الجامع الصغیر) ، (المختصر) ، (المنثور) ، (المسائل المعتره) .. زورتیک له زانیانی خوراسان و عیراق و شام زانستیان له موزه نیی وه رگرتووه . ره مهزان شهش زوژی مابوون له سالی دوو سهده و شهست و چواری کۆچی دا کۆچی دواپی کرد .

سینه میان : نه بو موحه محمد ره بیعی کوری سوله یمانی مورادییه . له سالی سهده و هفتا و چواری کۆچی دا له دایک بووه و په یوه ندیی به نیمام شافعی یه وه کردووه و ، زانستیکی زوژی لی وه رگرتووه . له گیرانه وهی فهرموده دا (ثقة) بووه و له مزگهوتی عمری کوری عاص له شاری فوسطاطی میسر دا بانگ ویزیش بووه . نیمام زوژی خوش رستووه و ، هاوه لانی نیمامیش له سر نه وه یه ک دهنگن که چاکترین که سی که جیی متمانه بی له گیرانه وهی کتیه کانی شافعی دا ره بیعی مورادیی هاوهل و خزمهت کاری بووه . ههتا نه گهر له ریوایه تی که دا جیاوازی له نیوان نهو و موزه نیی دا ببوایه ، نهوا

زانستی شافیهیی هەر ته‌ن‌ها بریتیی نیه له‌و فیهه و ئیجتیهادهی که به دهستی هیناوه ، به‌لکو هه‌موو به‌شه جۆر به جۆره‌کانی زانست ده‌گرێته‌وه که نه‌و ده‌ستیکی بالایی تایان‌دا هه‌بووه . جا دیاره زانینی رادهی نه‌م زانسته فراوانه بی‌سنووره هه‌روا ئاسان نیه و هه‌موو که‌سێ توانای نیه لێی ئاگادار بێ ، مه‌گه‌ر که‌سانێکی زۆر که‌م له‌ گه‌وره پیاوان و که‌له‌زانایان .. جا پشت به‌ خوا هه‌ول ده‌ده‌ین ده‌ستمان له‌ هه‌ندێ له‌ فه‌زل و شاره‌زایی ئیمام له‌و که‌له‌ پیاوانه‌وه گیر بێ ..

که‌ سه‌رنجی ژبانی ئیمام ده‌ده‌ین ، هه‌ر له‌ کاتی‌که‌وه که‌ ته‌مه‌نی جه‌وت سالان بووه و هه‌موو قورئانی له‌به‌ر بووه ، تا ته‌جه‌لی یه‌خه‌ی پێ گرتووه ، بۆمان ده‌رده‌که‌وێ له‌ هه‌موو خۆشیی و له‌زه‌تییکی نه‌م دنیا‌یه زاهید بووه و ، به‌ هه‌موو گیانی‌که‌یه‌وه .. به‌ لاشه‌ و رۆح و عه‌قل و زیره‌کی‌یه‌وه ، هه‌ولێ داوه زانست به‌ ده‌ست به‌یینی و پاشان ره‌فتار به‌و زانسته‌ی بکات ..

ئه‌وه‌تا خۆی وه‌سفێ نه‌و هه‌زبوونه بی‌وینه‌یه‌ی ده‌کات ، جارێکیان پرسیا‌ری لێ‌کرا: ئاره‌زووت بۆ وه‌رگرتنی زانست چۆنه ؟ فه‌رمووی : « کاتی‌ک که‌ پیتی‌ک له‌و پیتانه‌ی که‌ نه‌م بیستوون ده‌بیستم ، هه‌موو نه‌ندامه‌کانم ئاوا‌ته‌خوازن گوێیان هه‌بێ ، تا نه‌و له‌زه‌ته‌ی به‌ هه‌ردوو گوێم گه‌یشته‌وه به‌وانیش بگات » .

لێ‌یان پرسیی : ئه‌ی حیرص و ته‌ماعه‌ت چۆنه‌ بۆی ؟ فه‌رمووی : « وه‌ک حیرص و ته‌ماعی نه‌و که‌سه‌ی که‌ هه‌ر خه‌ریکی پاره‌ کو‌کردنه‌وه‌یه و هیچی لێ به‌شی که‌س نادات » .
 لێ‌یان پرسیی : ئه‌ی هه‌ولێ چۆن بۆ ده‌ده‌یت ؟ فه‌رمووی : « وه‌ک هه‌ول‌دانی نه‌و ئافه‌ره‌ته‌ی که‌ بۆ دۆزینه‌وه‌ی کوره‌ تا‌قانه‌ ون بووه‌که‌ی هه‌ول ده‌دات » .^{١٢٧}

^{١٢٧} توالی التأسيس (٦٢) .

جا که سی نهوه غیرهت و ، نهوه ههول و کۆششی بیت ، له ههمان کاتدا خاوهنی زیرهکی به کی بی وینه بیت ، دیاره ده گاته پلهیه ک که تنها که می له ئاده می به کان دهی گهنی ..

نهوهتا قوتابیانی زانست تی ده گهیهنی که پتویسته نهوه پری توانا ههول بدهن و بۆ به دهست هیانی زۆرتین زانست که متهرخه می نه کهن و ، نارامیش له سه هه موو کۆسپ و نارپه حه تی به ک بگرن و ، خاوهنی ئیخلاص و نییه تیکی پاکیش بن و ، هه ردهم داوای کۆمه کی و یارمه تی خواش بکهن ، چونکه به بی کۆمه کی نهو هیچ خیر و چاکه یه ک دهست گیر نابیت که ده فهرموئ :

(فحق علی طلبة العلم بلوغ غایة جهدهم في الاستكثار من علمه ، والصبر علی کل عارض دون طلبه ، وإخلاص النية لله في استدراك علمه : نصاً واستنباطاً ، والرغبة إلى الله في العون علیه ، فإنه لا يُدرک خیر إلا بعونه) .^{۱۲۸}

ههروهها ده ری ده پری که شاره زابوون له نه حکامه کانی خوا و ، بلاوکردنه وه و کارکردن بهو نه حکامانه ، تیمان دار به به رزی دین و دنیا ده گهیهنی و ، شک و گومانی لی دوور ده که ویتسه وه و ، دلی به حکمهت رووناک ده بیتسه وه و ، شایانی نهوهش ده بیت که پیشه وایه تی تیمان دارانی پی ببه خشریت ، که ده فهرموئ :

(فإن من أدرك علم أحكام الله في كتابه : نصاً واستدلالاً ، ووفقه الله للقول والعمل بما علم منه ، فاز بالفضيلة في دينه و دنياه ، وانتفت عنه الريب ، ونوّرت في قلبه الحکمة ، واستوجب في الدين موضع الإمامة) .^{۱۲۹}

تیستاش به کۆمه کی خوا که می ک له زانسته جۆربه جۆره کانی تیمام شافعی بۆ نازیزان باس ده کهین :

(۱) زانسته کانی قورنان :

هه رکه سی بهی له نه حکامه کانی شه رعهت شارهزا بی پتویسته پیش هه موو شتی ک له قورنانی پیروژ شارهزا بی و ، لی تی بگا و ، له زانسته کانی ناگادار بی و ،

^{۱۲۸} الرسالة (۱۹)

^{۱۲۹} الرسالة (۱۹) .

به وردی لئی بکۆلێتهوه . جا شتیکی نه گونجاوه که سێک بتوانی له قورئان تی بگا ،
نه گهر به جوانی و پوختی شاره زای زمانی عمره ب نه بیت و ، شیوه زمانی هۆزه کان
نه زانیت و ، له زهت له به لاغهی عمره بی نه بات .

دیاره نیمام شافعی - خوا لئی رازی بی - له هه موو کهس زیاتر لهو بواره دا
سه رکه وتوو بوو .. نهوه بوو چوو به بیابان ناو رهوان پێژترین هۆزی عمره ب ، که هۆزی
هۆزه یله و ، بۆ ماوهی حه قده سال له گه لیان دا ژانی دایه سه ر .. وه ک بیابان نشینیک
له گه لیان دا باری ده کرد و باریشی ده خست .. به جوانی قیری زمانیان بوو و ، شیعه کانی
له بهر کردن و ، به تهواوی وه ک نه ندامیک هۆزه که ی لئ هات .. نیتر نهوه بوو به
ناسانی له واتا کانی قورئان نه گه یشت .. نه وه نده شاره زای قورئان بوو ، ده ت وت و! له
سه رده می هاتنه خواره وه ی قورئان دا .

بۆیه سوفیانی کۆری عوبهینه ی مامۆستای نیمام شافعی له زانستی فهرمووده دا ،
هه رکاتی پرسیاری ته فسیر و فه توای بۆ به اتایه ، ناوړی بۆ لای شافعی ده دایه وه ، و
ده یوت : پرسیار له مه بکه ن ..

نه بو حه سسانی زیادیی شاهیدی له سه ر نهوه ده دا که کسی نه دیوه وه ک نیمام
شافعی به توانا بیت بۆ ده رهینانی ماناکان له قورئان دا و نمونه هینانه وه له سه ر نهوه له
زمان دا ، که نه لیت : « ما رأیت أحداً أقدر على انتزاع المعاني من القرآن ،
والإستشهاد على ذلك من اللغة من الشافعي » .^{۱۳۱}

داوودی کۆری عه لی نیمامی نه هلی ظاهر له ستایشی شافعی دا نه لیت : نیسحاق
کۆری راهویه پیمی وت : من و نه حمه دی کۆری حه نبل چووینه خزمه تی شافعی له
مه که ده و ، له باره ی چهند شتی که وه پرسیارم لئ کرد ، ده بینم زمان پاراو و ، ره وشت
جوانه . که له لای هه ستاین کۆمه لیک ته تی گه یشتوانی قورئان پیمیان گه یاند که
له سه رده می خۆی زانترین کهس بووه له مانا کردنی قورئان دا ..^{۱۳۲}

جا ههروه ک له کتیی (الرسالة) دا چهن دین (اصول) ی له قورئان ده رهینا وه که
ئاده میزاد سه رسام ده بیت ، ههروه ها بۆ ته فسیر کردن هه ر ریوایه تیک به تهواوی جیی
متمانه نه بووی ، پشتی پی نه به ستوه بۆیه پشتی به موجهاید ده به ست ، ههروه ک
بوخاریش له وه دو پشتی پی ده به ست ..

^{۱۳۰} الإنتقاء (۷۰) .

^{۱۳۱} توالی التأسیس (۵۸) .

^{۱۳۲} توالی التأسیس (۵۸) .

(۲) زانستی فەرمووده :

نیمام شافعی ته مه نی نه گه یشتبووه ده سالان رووی له حهره می مه ککی نا و ، خۆی گه یانده خزمه تی مامۆستای حهره م ، فەرمووده ناسی گه وره ی مه ککه ، سوفیانی کوپی عوبهینه و ، دهستی به وه رگرتنی فەرمووده کرد و ، نه وه ندهش دهست کورت بوو ناچار بوو فەرمووده له سه ر ئیسقان و لقی پانی دارخورما و له سه ر دیوی دووه می کاغه زی فەرمانگه کان بنووسیته وه ، پاشان (موطلا) ی نیمام مالیکی له بهر کرد و ، هیشتا ته مه نیشی نه گه یشتبووه سیانزه سالیی خۆی گه یانده مه دینه بۆ خزمه تی نیمام مالیک و نهو فەرموودانه ی که له لای نهویش و له لای مامۆستاکانی تریش هه بوون هه مووی نووسینه وه و ، زۆریک له فەرمایشت و فه توای هاوه لانی نووسییه وه و ، به چاکیی شاره زای فیهی دانیشتوانی مه دینه بوو .

ئێبن حه جره ده ری برپوه که شافعیی فەرمووده ی زۆری له بهر ده کرد ، به لام مامۆستای زۆری نه بوون ، چونکه سه ره پاڻ زانستی فەرمووده سه رگه رمی زانستی فیهی هیش ده بوو تا نه وه ی که خوا وستی له سه ر بوو دهستی کهوت .^{۱۳۳} ههروه ها ده ری برپوه که فەرمووده کانی نه حکام جگه له که میکیان هه ره موویانی به لاره بووه ، نه مهش به به لگه ی وته ی نیمام نه بویه کری کوپی خوزه یمه ، کاتی که پرسیا ری لی ده کری که : نایا سونه تیکی پیغه مبه ر ﷺ هیه که شافعیی له کتیه کانی دا نه ی نووسی یی . ؟
ئه لی : نه خیر .^{۱۳۴}

نیمام نه حه مدیش ده ری برپوه که نیمام شافعیی له هه موو که سیک زیاتر شاره زای قورثانی پیرو ز و سونه تی پیغه مبه ری خوایه ﷺ .^{۱۳۵}
موزه نییش وتویه : گویم له شافعیی بووه که ده ی فەرموو : « چه ندین شهو به دوا ی ته نیا فەرمووده یه کدا ریگام برپوه » .^{۱۳۶}

^{۱۳۳} توالی التأسيس (۵۳) .

^{۱۳۴} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۱) .

^{۱۳۵} آداب الشافعي و مناقبه (۵۵) .

^{۱۳۶} توالی التأسيس (۵۲) .

له گهل نهوه شدا به زور بئ و بۆر بئ رازی نه بووه . به لکو ههولی داوه فهرموودهی
صه حیح کۆ بکاتهوه و ، پشتیشی له ههوالی لاواز و بئ گیان کردووه ، به رادهیهک که
نیمام نهوهویی دهري دهبرئ که پئ نازانئ هیچ فهقیهیک وهک شافیهیی بایهخی بهوه دا
بئ که فهرموودهی صه حیح بکاته به لگهی حوکه کانی و له لاواز جیای بکاتهوه.^{١٣٧}

جا ههرچهنده نیمام شافیهیی فهرموودهی صه حیحی دهست بکهوتایه ، هئشتا دلی
ناوی نهده خوارهوه و دهترسا لاواز بیت . ههموو فهرمووده ناسیک ههمان ههلوئستی
هه بووه . نهوه تا صه حیحی بوخاریی که جگه له دووباره بووه کان بریتییه له دوو ههزار
فهرمووده ، که له سی صد ههزار فهرمووده کۆکراوه تهوه و ، صه حیحی موسلیمیش به
ههمان شیوه . ههروه ها موسنه دی نیمام نهحه دیش - ههرچهنده فهرموودهی لاوازی
تیدایه - له زیاتر له جهوت صد و په نجا ههزار فهرمووده کۆی کردۆتهوه ..

نهوهی که پئوخته ههمیشه له یادمان بیت نهویه که زانایان ههر ههمویان له سه
رهوشت بهرزیی و کاملیی شافیهیی یه کدهنگن به رادهیهک که هیچ کهس له هه
بواریکدا گلهیی لی نه بیت.^{١٣٨}

حهرمه لهی کوری یه حیا له شافیهیی بهوه ده گیرپهتهوه که فهرموویه : « ههرگیز درۆم
نه کردووه و ، ههرگیز سوئندیشم ، چ به راست و چ به درۆ ، به خوا نه خواردووه ».^{١٣٩}
عه بدورپه حمانی کوری نه بوخاته میش له نه بو موحه ممه دهوه له باوکیهوه ده گیرپهتهوه که
وتویه : (محمد بن إدريس فقيه البدن، صدوق اللسان) .^{١٤٠} واته : له ههموو کردار و
گوفتاریکی دا خوی له یاده و له سنووری حوکم و فرمانه کانی ده رناچیت .

نه بو زه رهش ، که یه کیکه له که له زانایانی فهرمووده و ، صد ههزار فهرموودهی
له بهر بووه و ، له سالی ٢٦٤ ی کۆچی له رهی کۆچی دواپی کردووه ، وتویه : شافیهیی
فهرمووده یه کی هه لهی به لاوه نیه .^{١٤١}

نه بوداودیش نه لیت : پئ نازانم شافیهیی فهرمووده یه کی هه لهی به لاوه بئ .^{١٤٢}

^{١٣٧} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٥١) .

^{١٣٨} وفیات الأعيان (١ : ٥٦٦) .

^{١٣٩} توالي التأسيس (٦٧) .

^{١٤٠} آداب الشافعي ومناقبه (٨٩) .

^{١٤١} الوافي للصفدي (٢ : ١٧٣) .

^{١٤٢} شذرات الذهب (٢ : ٩) .

نه بوحاته می رازیش نیمام شافعی به (صدوق) ده زانی .

نیمام نه حمه دیش نه ونده متمانه ی به نیمام شافعی ده بیت بی پهره و فهرمووده ی لی ده گیرپته وه .

پیشه وایانی فهرمووده به وردی له وه کلایونه ته وه که داخو صه حیج ترین سه نه دی فهرمووده کامه بیت ؟

له بوخاری یه وه ده گیرپته وه وتوویه : صه حیج ترینی هه موو سه نه ده کان : له مالیک وه ، له نافع وه ،^{۱۴۳} له ثبین عومره وه . دوا ی بوخاریش که سانی تر هاتوون و ده ریان برپوه که : پتویسته شافعییش بخرپته سهر ثم زنجیره یه له بهر نه وه ی که زانایان رایان له سهر نه وه یه که شافعی مه زن ترین که سیکه فهرمووده ی له مالیک وه رگرتبی . به مه ده وترئ : شافعی ، له مالیک وه ، له نافع وه ، له ثبین عومره وه .. له چهرخه کانی دوا وه ش دا زانایان رایان له سهر نه وه بووه که چاکترین ربوایه تیش ربوایه تی نیمام نه حمه ده ، له شافعی یه وه ، له مالیک وه ، له نافع وه ، له ثبین عومره وه .^{۱۴۴}

هه موو زانایان رایان له سهر نه وه یه که نیمام شافعی یه که کم که سیکه که زانستی (أصول الفقه) ی دانا وه ، به لام که میک به وه ده زانن که یه که کم که سیشه له دانانی زانستی (اصول الحدیث) دا ، که زانایانی ثم دوا وه ناویان ناوه (مصطلح الحدیث) .

نیمام شافعی له زانسته دا چه ندین (اصطلاح) ی دانا وه که هیج که سیک پیشی نه که وتووه . وه ک نه فهرموئ : (إذا إتصل الحدیث عن رسول الله ﷺ وصح الإسناد به، فهو سنة) .^{۱۴۵}

ههروه ها فهرموویه : (ليس الشاذ - من الحديث - أن يروي الثقة حديثاً لم يروه غيره، إنما الشاذ من الحديث : أن يروي الثقات حديثاً ، فيشذ عنهم واحد فيخالفهم) .^{۱۴۶}
ههروه ها فهرموویه : (إذا قرأ عليك المحدث ، فقل : حدثنا ، وإذا قرأت على المحدث ، فقل : أخبرنا) .^{۱۴۷}

^{۱۴۳} نافع ی مه ده نی یه کیکه له نیمامانی تابعینی مه دینه . له بنهره تا دیله می یه و به مندالیی وه ک بهنده که وته ده ست ثبین عومره . سالی (۱۱۷) ی کوچی کوچی دوا یی کردوه .

^{۱۴۴} توالی التأسیس (۲۱) .

^{۱۴۵} آداب الشافعی ومناقبه (۲۳۲) .

^{۱۴۶} آداب الشافعی (۳۲۳) .

^{۱۴۷} آداب الشافعی (۹۹) .

همروه‌ها فرموده : (و ليس المنقطع بشيء ما عدا منقطع ابن المسيب) .^{١٤٨}
 ههتا له جهرج و تعدیلدا مەردانه حق دەلیت و ، بی‌باکه خەلک پیتی خوشە یان نه .
 تهنه‌ها ره‌زامەندی خوی مەبه‌سته .. نه‌همەدی کۆری سوره‌یج نه‌لیت : گوتم له شافعی
 بوو ده‌ی فرمودو : « نه‌لین : لایه‌نگیری ده‌کات . نه‌گەر لایه‌نگیریمان بکردایه ، نه‌وا
 لایه‌نگیری زوه‌ریمان ده‌کرد . فرموده‌ی مورسەلی زوه‌ریش هیچی تیا به‌سەر نه‌یه ،
 چونکه ده‌ی بینین له سوله‌یمانی کۆری نه‌رقه‌مه‌وه ریوایه‌ت ده‌کات » .^{١٤٩}
 نبین عەبدولحه‌که‌م نه‌گیرته‌وه : گوتم له شافعی بوو ، کاتیک که ناوی حرامی
 کۆری عثمانیان له‌لادا برد ، فرمودی : (الحديث عن حرام بن عثمان حرام) .^{١٥٠}
 همروه‌ها نبین عەبدولحه‌که‌م نه‌گیرته‌وه : شافعی فرموده : کتیه‌کانی واقیدی
 درۆن) .^{١٥١}
 همروه‌ها لێ ده‌گیرنه‌وه که وتویه : شافعی فرموده : (ریوایه‌تی به‌شیری کۆری
 نوه‌یک ناچه‌سپێ) .^{١٥٢}

نیمام شافعی بۆ تی‌گه‌یشتنی سوننه‌ت زۆر لی‌هاتوو بوو . نازیزان ده‌زانن که سوننه‌ت
 دوو به‌شه : ریوایه‌ت و دیرایه‌ت : ریوایه‌ت : زانستیکه فرموده‌ و کرداری پینغه‌مبه‌ر ﷺ ،
 له‌گه‌ل گیرانه‌وه و ریک و پیک کردنی (لفظ) ی فرموده‌ که ده‌گرته‌وه . دیرایه‌ش :
 زانستیکه بریتیه له حەقیقه‌ت و مەرج و جۆر و نه‌حکامی ریوایه‌ت و ... هتد .
 جا نیمام شافعی له زانستی ریوایه‌تدا زۆر چاک شاره‌زا بوو . به‌لام له زانستی
 دیرایه‌تدا له سەرده‌می خۆی‌دا که‌سێ نه‌ی‌توانیوه شان له شانی بدات و ، له تی‌گه‌یشتنی

^{١٤٨} آداب الشافعی (٢٣٢) مەبه‌ستی له‌و فرموده‌یه که کمینک هاول نه‌بیت و بلیت : پینغه‌مبه‌ر ﷺ فرموده‌:
 نیمام شافعی له‌و جۆره فرمودانه‌ تهنه‌ها فرموده‌ی سعیدی کۆری موسەیمی قبوله ، چونکه نه‌و عەدله و له
 عەدلشه‌وه ریوایه‌ت ده‌کات ..

^{١٤٩} آداب الشافعی (٨٢) . زوه‌ری : ناوی موحه‌مه‌دی کۆری موسیعی کۆری شه‌هابه ، له نه‌وه‌ی زوه‌ره . یه‌که‌م
 که‌سه که کتیی فرموده‌ی داناوه و ، یه‌کێکه له‌و که‌له زانایانه‌ی که فرموده‌یان له‌بربوون . تابیه‌یه و سالی
 (١٢٤) ی کۆچی کۆچی دوا‌ی کردوو . سوله‌یمانی کۆری نه‌رقه‌میش نه‌بو موغافێ به‌صریه ، که زانایان له‌سەر
 لاوازی نه‌و یه‌کنه‌نگن ..

^{١٥٠} آداب الشافعی (٢١٨) . حرام کۆری عثمان نمەزاری مەده‌نییه . مالیک و یه‌حیا فرمودیانه : (ثقة) نه‌یه .
 نبین حەبمان وتویه : له شیعه‌گیری‌دا رۆچوو و ، سەنده‌کان ناوه‌زۆر ده‌کات ..

^{١٥١} آداب الشافعی (٢٢٠) . ذه‌مبیش وتویه : (وقد استقر الإجماع علی و نه) .
^{١٥٢} آداب الشافعی (٢٢٠) . نه‌و به‌شیره تابیه‌یه و ، یه‌کێکه له‌وانه‌ی که له نه‌بووه‌یره‌وه ریوایه‌ت ده‌کات .
 نه‌بو حاتمە حەده‌شی نه‌وی به (حجة) و نه‌گرتوه . به‌ لای نه‌حمەد و نسائی و عیجلی‌یه‌وه (ثقة) یه .

دهقه کانی سوننهت و دهرهینانی مانای ورد و قول و ، دهرهینانی حوکمدا یه کجار لی هاتوو بووه . زۆر جار ری له مانا و ورده کاری وها ده کهوت که که له زانایان و فهرمووده ناسان ری بیان لی نه ده کهوت ..

له پیشه وه باس کرا که چون سوفیانی کوری عوبهینه ی مامۆستای دلی به شافعی خوش بوو و متمانه ی به زانستی نه ده کرد .. نه وه بوو به جوانیی فیهی نه وه فهرمووده یه ی بۆ باس کرد که پیغه مبه ر ﷺ سه فیهی هاوسه ری - خوا لی رازی بی - له گه لدا بوو و تووشی پیاویکی نه نصاری بوون و ، سوفیانیش زۆری پی خوش بوو .

نه ک هه ر سوفیانی کوری عوبهینه به لکو هه موو زانایان ناگاداری لی هاتووی نیمام شافعی بوون ، نه وه تا هیلالی کوری عه لاء نه لیت : « رحم الله الشافعي ، هو الذي فتح لأصحاب الحديث الأقفال » .^{۱۵۳}

نه مه ش به و بۆنه وه بوو که پشتی به فهرمووده ده به ست . موزه نیی نه لیت : شافعی فهرموویه : « نه گه ر سوننه تیکی سه حیح تان ده ست کهوت شوینی بکه ون و ئاوړ به لای وته ی هیه کسه وه نه ده نه وه » .^{۱۵۴} تا له نه نجامدا نازناوی (ناصر السنة) ی لی نرا .

عه بدوله لیک کوری عه بدوله میدی کوری مه هه ران^{۱۵۵} نه لیت : نه حمه دی کوری هه نبه ل پیمی فهرموو : « نه وه بۆچ ته ماشای کتیبه کانی شافعی ناکه ییت ؟! له وکاته وه کتیب نوو سراوه هیه کسه کتیبی نه نوو سیوه له شافعی زیاتر شوین کهوته ی سوننه ت بیت » .^{۱۵۶}

هه روه ها نیمام نه حمه د فهرموویه : « نه گه ر شافعی سه حیحی فهرمووده یه کی له لا به سه لمایه ، کاری پی ده کرد » .^{۱۵۷} هه روه ها فهرموویه : « چاکترین کاری شافعی نه وه بوو که نه گه ر فهرمووده یه کی بیستایه و له لای نه بوایه ، کاری پی ده کرد و ، وازی له وته که ی خوی ده هینا » .^{۱۵۸}

^{۱۵۳} تهذیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۴) .

^{۱۵۴} توالی التأسيس (۶۳) .

^{۱۵۵} حافظ و فیهی بووه . هاره لی نیمام نه حمه د بووه . له نیسحاقی نه زه رق و رۆحی کوری عوباده و خه لکی تریشه وه فهرمووده ی ریوایه ت کردوه ، نه سانییش فهرمووده ی لی وه رگرتوه و به (نقة) داناه . سالی (۲۷۴) ی کۆچی کۆچی دواپی کردوه .

^{۱۵۶} آداب الشافعي (۶۱) ، توالی التأسيس (۵۷) .

^{۱۵۷} توالی التأسيس (۶۳) .

^{۱۵۸} توالی التأسيس (۶۳) .

تیرمیدیش نه لیت : گویم له نه حمه دی کوری حه نبل بوو که دهی فرموو : (رحم الله الشافعي ، لقد كان يذب عن الآثار) .^{١٥٩} واته : بهرگری له فرموده ده کرد ..
عه بدورپه جمانی کسوری مه هدیش - که نیمام شافعی کتیبی (الرسالة) ی بو
نوو سیی - نه لیت : « سوفیانی ثوربی مرد و وهره عیش له گه لیا مرد .. شافعییش مرد و
سوننه کانی له گه لیا مردن .. نه حمه دیش ده مرئ و بیلعه ته کانیس سر
ده ده هینن » ..^{١٦٠}

حه لهره ی کوری موحه مده دی مینقریش وتویه : به دروشت ده ده کوی که سیک
شون سوننه کوه تی : به خوشروستی نه حمه دی کوری حه نبل و ، نووسینه وهی
کتیبه کانی شافعی .^{١٦١}

نیمام شافعی خزی فرمایشتی زوری همن تیایانا ده ری ده برئ که پیوسته بریار
برپاری سوننه تی پیغه مبهری خوا بیت و ، که سوننه هاته بهر وه هه موو حوکم و
برپاریک ده درتیه دواوه ، چونکه هیچ کهس ناتوانی سوننه هه هه مووی کۆ بکاته وه و ،
هیچ که سیش له تی گه یشتنی سوننه دا بی هه له و بی کهم و کوری نیه ..
نه وه تا ره بیع ده گیرتیه وه که شافعی فرمووه :

« کهس نیه سوننه تیکی پیغه مبهری خوی ﷺ له ده ست درنه چی و ، لئی په نهان نه بی .
جا من هه رجیم وت و ، هه (اصل) یکم دانا و ، له پیغه مبهری خواوه فرمایشتیک
هاتیوو پیچوه انه ی وته که ی من ، نهوا فرمایشت فرمایشتی پیغه مبهری خوایه ﷺ و ،
نهوه قسه ی منیشه » . نه و ته یه ی هه دووباره ده کرده وه ..^{١٦٢}

ههروه ها - وه ک نه بوئهور ده ی گیرتیه وه - فرمووه : « هه فرمایشتیک له
پیغه مبهروه ﷺ بیت ، نهوه وته ی منیشه ، نه گهر چی لیتموه نهشتان بیستین » .^{١٦٣}
ههروه ها - وه ک که رایسی ده ی گیرتیه وه - فرمووه : « نه گهر به لگه یه کتان بهرچاو
کهوت له ری دا فری درا بوو ، نهوه به زمانی منهوه بی گیرتیه وه ، من وتومه » .^{١٦٤}

^{١٥٩} توالی التأسیس (٥٧) .

^{١٦٠} طبقات الشافعية (٢ : ٢٩) .

^{١٦١} الانتقاء (٨٩) .

^{١٦٢} معجم الأدباء (١٧ : ٣١١) .

^{١٦٣} آداب الشافعي (٩٤) .

^{١٦٤} آداب الشافعي (٩٤) .

ئه حمه دی کورپی حهنبه لیش ئه فهرموئ : شافعی پیمانی فهرموو : « ئیوه له من زاناترن به فهرموودهش و به پیاوان .. ئه گهر فهرمووده یه ک صحیح بوو ، ئه گهر چی کووفی ، یان به صری ، یان شامیی بیت ، ناگادارم کهن ، ئه گهر صحیح بوو ، با خووم بگهیه نمه لای » .^{۱۶۵}

ههروه ها - وهک ره بیع دهی گیرپتهوه - فهرموویه : « ئه گهر له کتیی مندا پیچه وانیهی سوننه تی پیغه مبهری خواتان ﷺ ، نهوا شوین نهو سوننه ته بکهون و ، واز له وته کهی من بهینن » .^{۱۶۶}

دیسان ره بیع نه لیت : ههروه ها گویم لئی بوو دهی فهرموو : « ههر کاتیک له پیغه مبهری خواوه ﷺ فهرمووده یه کی صحیح گیرایه وه و ، شوینی نه که وتم ، نهوا به شاهیدتان ده گرم که من عه قلم له دهست داوه » .^{۱۶۷}

ههروه ها - وهک ره بیع دهی گیرپتهوه - فهرموویه : « ههر مهسنه له یه ک باسم لیوه کردبئ و ، به لای نه هلی فیه هیشه وه ، به پیچه وانیهی نه وهی که من وتوومه ، فهرمووده یه ک له پیغه مبهری خواوه ﷺ به صحیح ده رچوو ، نهوا من لهو وته یه پاشگهز بوومه تهوه ، ئیتر سا له ژیانمدا بیت یان له دهی مردنم بیت » .^{۱۶۸}

ههروه ها ده گیرنه وه که فهرموویه : (إِذَا عَجَّ الْحَدِيثُ فَهُوَ مَذْهَبِي) .^{۱۶۹}

ههروه ها - وهک موزه نیی دهی گیرپتهوه - فهرموویه : « ئه گهر سوننه تیکی صحیح حهتان دهست کهوت ، نهوا شوینی بکهون و ، ناوڕ به لای وتهی که سه وه مه ده نه وه » .^{۱۷۰}

ههروه ها فهرموویه : « ئه گهر فهرمووده یه ک به صحیح ده رچوو ، وته کهی من بکیشن به دیواردا » .^{۱۷۱}

به م فهرمايشتانهی دهیه وی موسلمانان به شاهید بگری که ناماده نیه له خویره وه هیچ شتیک بو دینی خوا زیاد بکات و ، با به بۆنه ی متمانه ی خه لکه وه به دین و وه ره ع و خواناسی یه کهی وا تی نه گهن ههرچی نهم نووسی ده کرتته به شیک له دینی خوا .. جا ههر

^{۱۶۵} آداب الشافعی (۹۴)

^{۱۶۶} توالی التأسیس (۶۳) .

^{۱۶۷} توالی التأسیس (۶۳) .

^{۱۶۸} توالی التأسیس (۶۳) .

^{۱۶۹} توالی التأسیس (۶۳) .

^{۱۷۰} توالی التأسیس (۶۳) .

^{۱۷۱} الوافی بالوفیات (۲ : ۱۷۳) .

وتهیه کی به قورشان و فەرمووده پشت گیری لی نه کرا ، نهوا با ههموان بزنان که لیتی پاشگەز بۆتهوه .

بوه یطی له شافعی بهوه ده گیرێتهوه که فەرموویه :

« نەم کتیبانەم داناو و درێغیی نەکردوو ، بەلام هەر دەبێ هەڵەیان تێدا بێت ، چونکە خۆی گەورە دەفەرموی : ﴿ وَلَوْ كَانِ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴾ (النساء : ٨٢)^{١٧٢} جا لەم کتیبانەمدا هەر شتێکتان دیی که پیچەوانە ی قورشان و سوننەت بوو ، وا لیتی پاشگەز بوومەوه » .^{١٧٣}

کارێک که یە کجار شافعی تووڕە دە کرد بریتی بوو لەوهی که زانایە ک پشت له سوننەت و بەلگە ی شرعی هەل بکات و ، بۆ پشت گیری و ته که ی و رای زانایان بێنێتهوه ، نه گەرچی له که له زانایان و گەورە موحته هیدان بێت .. نهوه بوو جارێکیان له گەل ئیسحاقی کوری راهویه دا وت و وێژ و بەرا به رکێیان ده کرد .. که گوئی له ئیسحاق گرت ، له یه کێ له ناسراوانی پرسی : نه مه کی به ؟ وتی : نه مه ئیسحاقی کوری ئیبراهیمی کوری حەنظەلی کوری راهویه ی خۆراسانی به . شافعی فەرمووی : « نه مه تۆی نه هلی خۆراسان وای داده نین که فه قیهیان بیت ؟ » . ئیسحاق وتی : وای داده نین . شافعی فەرمووی : « خۆزگه که سێکی تر له و جێگه ته دا بوايه ، تا فەرمانم بدایه هەر دوو گوئیان له بنا ده به نیا به . من پیت ده لیم : پیغه مبه ری خوا ﷺ فەرموویه ، تۆش نه لیتی : عه طاء و ، طاووس و ، مه نصور و ، ئیبراهیم و ، حه سه ن رایان وه ها نیه ؟! ئایا که س ده توانی به رامبه ر به پیغه مبه ری خوا ﷺ به لگه به نیتیه وه ؟! » .^{١٧٤}

ههروه ها به گالته یه کی جەرگ بره وه له و که سه تووڕه ده بوو کاتێ که نه م به لگه یه کی له سوننەت ده هینایه وه و ئه ویش ده ی وت : ئایا کار به و به لگه یه ده که یه ؟.

زه عفهرانیی نه لیت : گویم له شافعی بوو ، به و که سه ی که لیتی ده پرسی : ئایا کار به م فەرمووده یه ده که یه ؟ ، ده ی فەرمو : « بۆچ وا ده زانی من له په رستگای جووله کان دام ؟ وا ده زانی له کلیسای گاوران دام ؟ وا ده زانی جل و به رگی کافرانم

^{١٧٢} نەم نایەتە پێڕۆزە دەری دەبێ که قورنانی پێڕۆز ناته وایی و که م و کورتیی تێدا نیه له به ر نه وه یه فەرمایشتی خۆی گه وره به . واته هەرچی نووسراو هیه ده بێ که م و کورتیی و هەلە ی تێدا بێ ، چونکه نووسراوی ده ستی غه بیری خوايه .

^{١٧٣} توالی التأسيس (٦٢) .

^{١٧٤} معجم الأدباء (١٧ : ٢٩٥) .

له بهردایه ؟ ده مبینی له مزگهوتی موسلمانان دام و ، جل و بهرگی موسلمانانم له بهردایه و ، رووم له قیبله ی نهوانه و ، فرموده دهش له پیغه مبهروه ﷺ ده گیرمهوه ، دوا ی نهو دهش به گوئی نه کهم ؟ » .^{۱۷۵}

ههتا نهو نهو وابهسته ی سوننهت بوو ، که سوننهتییکی ده کرده به لگه و پیی بوترایه : نهو به گوئی ده که ی ؟ ، له رزی لی ده هات و رهنگی زهرد ههلا ده گهرا . له ره بیعی کوری سوله یمانهوه ده گیرنهوه و توویه : له کاتی که دا که پیاوئیک پرسیارنکی له شافیهیی ده کرد ، گۆم لئی بوو که ده ی فرموو : له پیغه مبهروهوه ﷺ ده گیرنهوه که وه ها و وه های فرمووه .. پرسیار که ره که پیی وت : نهو کار بهوه ده که یهت ؟ شافیهیی له رزی لی هات و ، رهنگی زهرد ههلا گهرا و ، حال ی گۆرا و فرمووی : « تیاجیت ! چ زهوی یه که ده م گرتنه خو و ، چ ئاسمانیک له ژیری دا جیم ده کاته وه نه گهر فرموده یه که له پیغه مبهری خواوه ﷺ بگیرمهوه و ، کاریشی پی نه کهم ؟ به لی ، به سهر سهر به چاوان » .^{۱۷۶}

شافیهیی که هه ندیکی ده دیی به کویرانه شوین خه لکی ده که ون ، له هه مان کاتیش دا که فرموده یه کی ریک و پیکی پیغه مبهری خوا ﷺ ده بینن که هیچ پیچ و په نایه کی تیدا نیه ، ده بنه کو سپ و ناهیلن خه لک شوینی نهو سوننه ته بکه ون ، زور بی تاقهت ده بوو .

جارتیکیان لهو باره وه فرمووی : « بۆ هیچ کهس رهوا نیه له باره ی ده ست بهرز کردنه وه ی کاتی سهره تای نوژ و ، له کاتی رکوع و ، له رکوع سهر بهرز کردنه وه دا ، فرموده ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیستی ، که چیی چاو لهو کرداره ی پیغه مبهر ﷺ نه کات » .^{۱۷۷}

نیمام شافیهیی هه ر به مندالیی رای له سهر شوین کهوتنی سوننهت بووه ، هه ر نهو کاته ی که له مه که دا خه ریکی ده رس خویندن بوو .

موحه ممه دی کوژی عه بدو پر ره حمانی جه وه هری ده گیرته وه و نه لیت : له خزمه تی سوفیانی کوری عوبه ی نه دا بووم ، پی یان وت : که نجیک هاتووه - مه به ستیان له نیمام شافیهیی بووه - نه لیت : « شوین فرموده ی پیغه مبهری خوا ﷺ بکه ون و ، واز له (رأي) بهینن » . سوفیان وتی : خوا پاداشتی نهو که نهجه به چاکه بداته وه .. پاشان

^{۱۷۵} طبقات الشافعية (۲ : ۱۳۸) .

^{۱۷۶} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۱۱) و صفة الصفوة (۲ : ۱۴۵) .

^{۱۷۷} الطبقات الکبری (۲ : ۱۰۰) .

وتی: خوی گهوره فەرموویه : ﴿ سَمِعْنَا قَتَى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴾ (الأنبياء: ۶۰) .
 ههروه ها فەرموویه : ﴿ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴾ (الكهف: ۱۳) .^{۱۷۸}
 هه ره له و باره وه زانایان و پیاوچاکان چەندین خەویان به پیغه مبهری خواوه ﷺ بینیه
 که پشتگیری له شافعی و را و بۆچوونه کانی کردووه ، که بهرگری له سونزهت کردووه
 و دژی بیدعهتیش وهستاوه .^{۱۷۹}

(۳) فیهی شافعی :

ئهوه بوو پیش ئهوهی شافعی دهست بداته بلاوکردنهوهی زانسته کهی ، زانایان بوو
 بوونه دوو دهسته بۆ ئهوهی حوکه شههعی به کان به خه لک بگهیهنن : دهستهیه کیان
 فیهی ههست ههنا بوو به لام فەرمووده به لایانهوه له پیش بوو ، وه ک سوفیانی ئهوهی
 و ، کوری عویهینه و ، مالیک و ، نهحمه دی کوری هه نهل . دهستهیه کیش شاره زای
 فەرمووده بوون به لام (رأي) واته قیاس به لایانهوه پیش ده خرا ، وه ک نه خه عی و ،
 هه مام و ، ربعة الرأي و ، نه بو حه نیفه .

که شافعی هاته مهیدانهوه زانستی ههردوو لای وه رگرت .. له فەرموودهش و له
 قیاسیش تهواو شارهزا بوو .. پاشان دهستی دایه ئیجتیهاد و (اصول) ی فیهی دانان ..
 یاسا و دهستووره کانی دارشتن .. بهمه بووه خاوهنی قوتابخانهی سی هه م .. قوتابخانهیه ک
 له نیوان ههردوو قوتابخانه کهدا .

واته به جوانیی دهستی به سونهتهوه گرت و له هه مان کاتیشدا ئهوهی که راست و
 گونجاو بوو له قیاسدا نهویشی وه رگرت . بۆ نه مه نیمام نهحمه د ناماژهیه کی جوانی ههیه
 که فەرموویه : (ما زلنا نلعن أهل الرأي ويلعنونا حتی جاء الشافعي فمزج بیننا) .^{۱۸۰}

قاضی عیاض هه م فەرمایشتهی نیمام نهحمه د روون ده کاتهوه که مه بهستی ئهوه بووه
 شافعی دهستی به فەرموودهی سه حیهوه گرتووه و پیشانیشی داوون که هه ندی له
 قیاسیش پیوسته و حوکهی شههعی لی دهرده هه نریت .. واته به فەرمووده ناسانی
 گه یاند که (رأي) راست (فرع) ی (اصول) ه و ، به نه هلی (رأي) شی گه یاند که

^{۱۷۸} . الانتقاء (۷۱) .

^{۱۷۹} الراي بالرفیات (۲ : ۱۷۶) ، آداب الشافعي (۷۲) .

^{۱۸۰} ترتيب المدارك (۱ : ۹۵) .

پیوسته سوننه تی صه حیج پیش هه موو شتیک بخریت ، نهوسا داوی (اصل) شوین
(فرع) یش بکهون .^{۱۸۱}

زانایانی پیش شافیهیی به شیوهیه کی ساده هه ندی مه سنه له ی نوصوولی فیه هیان به کار
ده هیئا ، به لام یاسایه کی گشتی یان به دهسته وه نه بوو تا بو زانینی شهریهت بگه رینه وه
سه ری و به کاری بهینن . جا که شافیهیی هاته مهیدانه وه زانستی (اصول) ی فیه هی
دهر هیئا و ، یاسایه کی گشتی بو موسلمانان نه خشه کیشا تا بو زانینی پله کانی به لگه
شهرعی به کان بگه رینه وه سه ری .^{۱۸۲}

نه وه بوو له عیلمی اصول دا کتیبی (الرسالة) و (أحكام القرآن) و (اختلاف
الحديث) و (إبطال الإستحسان) و (جماع العلم) و (القیاس) ی دانا و ،^{۱۸۳}
هه رخویشی به کهم کهس بوو که فهرمووده ی ناسخ و مه نسووخی جیا کرده وه ، وه ک
نه سنه ویی ده ری برپوه .

ده بیس نه لیت : هاته لای حوسهین - واته که راییسی - و وتم : ده رباره ی شافیهیی
چی نه لیت ؟ وتی : چی بلیم له باره ی پیاوژکوه که : قورئان و سوننهت و یسه ک خستنی
موسلمانانی خسته سه ر زمانی خه لکی ؟! نه نیمه و نه پیشینانیش نه مان ده زانی قورئان و
سوننهت چین ، هه تا شافیهیی هات و له وه وه : قورئان و سوننهت و نیجماعمان بیستن .^{۱۸۴}

موحه ممه دی کوپی موسلیم ی کوپی واره نه لیت : کاتیک له میصره وه هاتم ، چووم
بو لای نه بوعه بدوللا نه حمه دی کوپی هه نبل تا سه لامی لی بکه م ، پیمی فهرموو :
کتیبه کانی شافیهیی نووسیونه ته وه ؟ وتم : نه خیر . پیمی فهرموو : « ده ی
که مته رخه مییت کردوه ! تا نه چووینه خزمه تی شافیهیی نه عمووم و خصوصمان ده زانی
و ، نه ناسیخ و مه نسووخی فهرمووده ی پیغه مبه ری خوامان ﷺ جیا ده کردنه وه » .^{۱۸۵}

جا له پیشه وه باس کرا که هو ی نووسینی کتیبی (الرسالة) له نوصوولی فیه هه دا ،
نامه یه کی پیشه وای فهرمووده ناسانی چه رخی خو ی ، عه بدورپه حمانی کوپی مه هدی بوو ،
له عیراقه وه ، که بو شافیهیی - که هیشتا گه نج بوو - نارد ، که تیایا داوی لی کردبوو

^{۱۸۱} ترتیب المدارك (۱ : ۹۵) .

^{۱۸۲} مناقب الشافعي (۵۷) .

^{۱۸۳} مقدمة الرسالة (۱۳) ، وفيات الأعيان (۱ : ۵۶۶) .

^{۱۸۴} آداب الشافعي (۵۷) .

^{۱۸۵} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۱۳) وانظر الحلیة (۹ : ۹۷) .

کتیبیک له باره‌ی مه‌عانیی قورشان و دهرخستنی ناسیخ و مه‌نسووخ قورشان و سوننه‌تهوه دابنئ بۆی.^{١٨٦} تهویش (الرسالة) ی دانا و به حاریشی کوری سوره‌یجی نه‌ققال دا بۆی ره‌وانه کرد و ، ههر بهو بۆنه‌شه‌وه بوو که نازناوی (نه‌ققال) ی به‌سه‌ردا بپرا

ئه‌مه داوای پێشه‌وایه‌کی تاقانه‌ی عیراقه له شافیهیی که هیشتا وا له تافی لاوی دا .. کاتیکیش که کتیبه‌که گه‌یشه ده‌ست کوری مه‌هدیی به‌سه‌ر سورمانه‌وه ده‌ی وت : (لو کان اقل لفهم ! لو کان اقل لفهم) .^{١٨٧} ناوات ده‌خوایی کتیبه‌که کورت‌تر بوایه تا چاکتر لئی تی بگه‌یشه‌تایه ! هه‌روه‌ها ده‌ی وت : « کاتی که سه‌رنجی (الرسالة) ی شافیهیی دا سه‌رسامی کردم ، چونکه ده‌بینم فه‌رمایشتی پیاوکی ژیری زمان‌پاراوی نامۆژگاره .. به راستی هه‌رده‌م دوعای خیری بۆ ده‌که‌م » .^{١٨٨}

هه‌روه‌ها ده‌ی وت : « وا پێ نازانم که خوا وه‌ک ئه‌م پیاوه‌ی به‌دی هینا بی » .^{١٨٩} نه‌ک ههر کوری مه‌هدیی به (الرسالة) سه‌رسام بووی ، به‌لکو زۆریک له که‌له‌زانیان یه‌کجار سه‌رسام بوون و به‌چاوی ریزه‌وه ته‌ماشایان ده‌کرد ..

موزه‌نیی وتویه : (الرسالة) م پینج سه‌د جار خویندۆته‌وه و ، هه‌موو جاریکیش که‌لکی تازه‌م لی وه‌رگتوه . له‌ ریوایه‌تیک تریش دا وتویه : په‌نجا سال ده‌بیت (الرسالة) ده‌خوینمه‌وه و ، پێش نازانم جاریک خویندبیتمه‌وه و که‌لکی شتیکم لی وه‌رنه‌گرتبی که له‌وه و پێش نه‌م‌زانی بی .^{١٩٠}

یه‌حیای کوری سه‌عیدی فه‌ططانیش ، که فه‌رمووده‌ی زۆری له‌به‌ر بووه و (ثقة) و (حجة) بووه و له‌ سالی ١٩٨ دا کۆچی دوا‌ی کردوه ، کاتیکی که کتیبی (الرسالة) ی پیشان ده‌دریت ، نه‌لێت : له‌ شافیهیی ژیرتر یان فه‌قیه‌ ترم نه‌دیوه .^{١٩١} له‌و سه‌رده‌مه‌دا زۆربه‌ی زانیان ده‌ستیان دا‌بووه کۆکردنه‌وه و له‌به‌رکردنی فه‌رمووده ، بی‌ته‌وه‌ی توانای تی‌گه‌یشه‌تیان هه‌بی له‌ مه‌به‌ستی فه‌رمووده‌کان ..

^{١٨٦} تاریخ بغداد (٢ : ٦٤) والمجموع (١ : ١٦) .

^{١٨٧} طبقات الشافعية (٢ : ١١٢) .

^{١٨٨} توالی التأسيس (٥٥) .

^{١٨٩} مرآة الجنان (٢ : ١٨) .

^{١٩٠} المجموع (١ : ١٦) .

^{١٩١} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٥٩) .

عبدالولمهلکی مہمونیی تہ لیت : تہمہدی کوری حہنہل پیمی فہرموو : جگہ لہ کتیبی شافعیی سہیری کتیبی ہیچ کہسیکی ترم نہ کردووہ کہ کتیبی فیکھی نویسی بی . ہروہا پیمی فہرموو : بوجی سہیری تہو کتیبانہ ناکہیت ؟ و باسی کتیبی (الرسالة) ی بۆ کردم و پیش ہموو کتیبہکانی خست ..

جا عبدالولمہلیک دہری دہرئ کہ تہو شیایو خوتندنوہی تہو کتیبانہ نیہ ، چونکہ ہر خریکی کۆکردنوہ و ریوایت کردنی فہرموودہیہ و ، توانای نیہ لیہان تی بگات ..^{۱۹۲} تہمہش تہو فہرموودہیہی شافعییمان وہ بیر دینیتہوہ کہ بہ ئیبن مقلاصی فہرموو : « تہو علیی ! دہتہوی فہرموودہ لہبہر بکہیت و بیستہ فہقیہ ؟ ہہی ہات ، لہوہوہ چہند دووری ؟! » .^{۱۹۳}

نہک ہر تہنہا تہبوعہلیی ، بہلکو بہشیکی گہنجی خوین گہرمی تہمپۆ بی تہوہی شارہزایہکی تہوتوشیان لہ زمانی عہرہبیی دا ہہبی ، دہیانہوی خوین ببنہ فہقیہ و حوکم لہ فہرموودہکان دہربہینن ، بۆہ بہ پیوستی نازانن گوی لہ نیمامہ موجتہہیدہکان بگرن و ، ہہندیکیشیان لہ بارہی فیکہوہ کتیب دادہنن . ہر تہوہ نیہ فہرموودہ بہینن و بی کہنہ بہلگہی بۆچوونہکانیان ؟!

تہمہ لہ لایہکہوہ ، لہ لایہکی ترہوہ نیمام شافعیی و ہموو نیمامیکی تریش رازی نہبون ہیچ کہس بہ کوترانہ شوینیان بکہوی ، چونکہ شہریعت تہوہی پی باشہ کہ ہموو کہسی ہول بدات بگاتہ پلہی نیجتیہاد تا ہموو کہسیک بہ چاوساغیہوہ و بہ دہلیلی ریک و پیکہوہ قہناعہت بہ حوکمہ شہرعیہکان بکات . بہلام چارچیہ ؟ ہموو ئادہمیہک خاوەنی تہو زیرہکیہ نیہ تا بتوانی بگاتہ پلہی نیجتیہاد .. ہروہا لہناو زیرہکانیش دا ہموو کہسی توانای نیہ لی بپری بۆ تہو باسہ و ، بہ کاروبار و پیوستی تری ژبانہوہ پشوکاوہ ، لہبہر تہوہ پیوستہ ہہندیک بہ لیہاتنی چاکہوہ لی بپرن و ، ببنہ پسپۆری تہو بابہتہ و موسلمانانیش دواۓ تاقیی کردنہوہ و پەیدا کردنی متمانہ شوین راکانیان بکہون ، ہروہک لہ ہموو زانستیک دا کۆمہلک دہبنہ پسپۆر و چاوساغیی خہلکہکہ دہکەن .

کہواتہ چار نیہ و پیوستہ ہہندیک تہقلید بکہن ، چونکہ لہ ہموو کۆمہلگاہک دا بہشیکی زۆری خہلک توانای گہشتن بہ پلہی نیجتیہادی نیہ ، ہہتا لہ سہردہمی

^{۱۹۲} آداب الشافعی .

^{۱۹۳} الإمام الشافعی (عبد الغنی الدقر) (۲۳۱) .

هاوه لآن و تابعین دا ، زوربهی هاوه لآن و تابعی یانیش فهتوایان نه‌دها و ، گوئیان بو فهتوای نه‌هلی عیلم ده‌گرت .

به‌لام نهم ته‌قلیدکردنه مهرجیکی زور گرنکی له‌گه‌ل‌دایه که پیوسته نه‌و موسلمانان ته‌قلیدکهره به‌جه‌زم و به‌یه‌قینی عه‌قیده‌ی و‌ها بی که ته‌ن‌ها خوای گه‌وره و پیغه‌م‌بهره‌که‌ی بزبان هه‌یه شهریه‌ت برپار بده‌ن و ، هیچ موخته‌هیدیک - له‌ههر پله‌یه‌ک‌دا بیت - نابیته (حجة) و ده‌گونجی و ته‌ی لی و‌ه‌برگیری و هه‌ندیکیشی لی بدریته دواوه .. ئیتر کاری موخته‌هید نه‌وه‌یه به‌وپه‌ری ده‌ست پاکیی و نه‌مانه‌ته‌وه دینی خوا به‌خه‌لک بگه‌یه‌نن و هه‌رده‌م نه‌وه‌ش بو خه‌لک دووباره بکه‌نه‌وه که نه‌وان به‌نده‌یه‌کی پرقسووری خوای گه‌وره‌ن .

نا لی‌رده‌ا و له‌وه‌رگرتنی نهم مهرجه‌دا هه‌ندی گه‌نجی خوین‌گه‌رم سه‌ریان لی ده‌شیوی ، یان سه‌ریان لی ده‌شیوینن و ، نه‌لین : نیمامه‌کان مه‌عصوم نین و هه‌له‌یان له‌ده‌ست ده‌رده‌چی . به‌مه‌خوین له‌گوئی‌پایه‌لی نیمامانی مه‌زه‌به‌کانی ئیسلام داده‌مالن و مه‌عصومیه‌ت ده‌که‌نه‌خه‌لاتی نه‌و که‌سه‌ی که نه‌م‌پ‌و به‌گوئی ده‌که‌ن ، یان دوو سی لاپه‌ره فیه‌قی کۆ کردۆته‌وه ..

کورت‌ه‌که‌ی نیمامه‌کان هه‌ر هه‌مویان ، به‌تایبه‌ت چوار نیمامی خواوه‌نی چوار مه‌زه‌به‌که ، به‌تونیدی دژی ته‌قلیدکردن ، بو نه‌وه‌ی هه‌موو که‌سی به‌پیی تی‌گه‌یشتنی خوئی له‌به‌ل‌گه‌کان شاره‌زا بی ، تا دلی له‌متمان پر بیت .. هه‌تا نزیک‌ترین قوتابی نه‌و نیمامانه‌جاری و بووه - چ له‌ژیانی مامۆستا که‌یان‌دا و چ له‌دوای مردنیشیان - رای پیچه‌وانه‌یان ده‌برپوه و فهتوای پیچه‌وانه‌یان داوه ، به‌بۆنه‌ی نه‌وه‌وه که برپایان و‌ها بووه خوای گه‌وره‌فه‌رمانی نه‌داوه به‌نده‌کان هیچ به‌نده‌یه‌کی تر پیه‌ستن .. به‌ل‌کو ته‌ن‌ها فه‌رمایش له‌خوا و‌ه‌رده‌گیری و پاشانیش له‌پیغه‌م‌بهری خوا ﷺ ، ئیتر له‌وان به‌و لاوه ، موسلمان بۆی هه‌یه له‌هه‌موو که‌سی حوکم و‌ه‌برگیری و ده‌شتوانی بی‌داته دواوه ..

(٤) به‌راه‌رکی :

نه‌و سه‌رده‌مه و‌ها باو بووه که زانایان کۆر بیه‌ستن و ، هه‌رکه‌سه به‌ل‌گه‌ی خوئی بخته‌روو تا ده‌ریکه‌وئ کئی زیاتر له‌حه‌ق گه‌یشتووه ، به‌مه‌که‌له‌زانایان ده‌رده‌که‌وتن و به‌زانستی فراوانیان موسلمانانیا له‌ئیسلام شاره‌زا ده‌کرد ..

لهسهردهمی نیمام شافیهیی دا تاقه کهسیک نهبووه نهوهندهی نیمام شافیهیی توانای
برابهرکیی ههبن ، لهبهر نهوهی که خاوهنی زیرهکیی بیۆینه و ، وهلامی خیرا و ، بهلگهی
امادهبوو و ، کهم وکورتیی بهلگهی بهرامبهیری خیرا دهۆزییهوه و ، روون کردنهوهی وهها
ههیز بوو کهس توانای بهرهههستی نهبوو و ، خاوهنی سامانیکی فراوانی وته و دارپشتن
وو و ، له کاتی وت و وێژدا دامهزراو بوو و ، چاوشی دهپرییه بهرامبهیره کهی ..

هاروونی کوری سهعید باسی توانای بیۆینهی شافیهیی دهکات له وت و وێژدا و
نهلت: ئهگهر شافیهیی بهرابهرکیی لهسهر نهوه بکات که ئهم کۆلهکهیه که له بهرد دروست
ئراوه له دار دروست کراوه ، ئهوا به بۆنهی توانا و لی هاتنیهوه سهرده کهوی .^{۱۹۴}

لی هاتنی شافیهیی به رادهیهک بووه خه لکیی بهزهییان به بهرامبهیره کهی دا هاتۆتهوه .
سوحه ممه دی کوری عه بدوللای کوری عه بدولحه کهم وتویه : « ههر کهسم دیی بی له گه ل
شافیهیی دا بهرابهرکیی کرد بی بهزهیم پیا ی دا هاتۆتهوه . خو ئه گهر چاوم لی بوایه شافیهیی
بهرابهرکیی له گه ل دا بکات وام ده زانی شیریکه و دهت خوا . ههر نهویش به لگه کانی
پیشانی خه لکیی دا » .^{۱۹۵}

ره بیعیش به موزه نیی ئه لی : « ئه گهر شافیهیی بهرابهرکیی له گه ل شهیتان دا بکا لیی
ده باته وه و دهی دا به زهویی دا » .^{۱۹۶}

ههتا له گه ل که له زانانییش ههر هه مان توانای هه بووه .

کاتییک که شافیهیی هاته به غداد ، مامۆستای قوتابخانهی (السرای) موحه ممه دی
کوری حه سه ن بوو که هاوه لی نیمام نه بو حه نیفه بوو و ، مامۆستای شافیهیی خۆی بوو ..
هه رکاتییک موحه ممه د پرۆیشتایه شافیهیی له گه ل قوتابییه کانی دا مونا قه شهی ده کرد ..
جاریکیان وستی له گه ل شافیهیی دا بهرابهرکیی بکات ، به لام شافیهیی ریزی لی ده گرت و
حه زی نه ده کرد . به لام موحه ممه دی کوری حه سه ن کۆلی نه دا و به زۆر شافیهیی ناچار
بهرابهرکیی کرد . که وت و وێژ گهرم بوو نا په حه تی و شله ژاویی روویان له موحه ممه د کرد
به رادهیه ک که هه موو گیانی ئاوسا و قۆچه کانی یه ک له دوای یه ک ده پچران ، وه ک
شافیهیی خۆی دهی گیریته وه .^{۱۹۷}

^{۱۹۱} توالی التأسيس (۵۹) .

^{۱۹۰} الوافي بالوفيات (۲ : ۱۷۳) وتوالي التأسيس (۶۰) .

^{۱۹۱} الوافي بالوفيات (۲ : ۱۵) .

^{۱۹۷} آداب الشافعي (۱۶۰) .

له گهل ئەم هه مووه توانایه دا شافیهیی زۆر به حیلیم بووه و ، له کاتی وت و وێژدا دهنگی بهرز نه کردۆتهوه ، چونکه تهواو متمانهی به خۆی بووه و ، به لگه کانی نه ده درانه دواوه.^{۱۹۸}

ههتا نه وهنده به حیلیم بووه نه گهر قوتابیان و کهم ته مه نه کان نه زان گۆیی یان کردبێ لێی نه گرتوون . روژێکیان شافیهیی له ئەلقهی دهرس وتنه وه کهی دا داده نیشی و ، منالێکی کهم ته مه نیش دیت و پرسیارێکی لی ده کات . شافیهیش وه لأمی ده داته وه . پاشان پرسیارێ تری لی ده کات و دواي وه لأم دانه وه ئەلێت : هه له ت کرد . شافیهیی به مناله که نه فهرموئ : « کورێ برام ! له چاو نه وه دا که له کتێبه کهت نووسراوه هه له م کردۆه ، به لأم له چاو هه قدا نه » .^{۱۹۹}

جا نیمام شافیهیی له م به رابه رکێ به دا مه به ستی نه وه نه بوو به رام به ره کهی به به زێنی ، به لکو ده ی و یست هیدایه تی بدات و هه قی پێ بناسینی ..

هوسه یینی کورێ عه لیی که رابه یی ئەلێت : له شافیهییم بیستوه که ده ی فهرموو : « له گهل هه رکه سیکندا به رابه رکیم کردبێ پیم خۆش بووه سه رکه وتوو بێ ، یان رێی راست به گریته بهر ، یان یارمه تی به دریت و ، له لایه ن خواوه پارێزگاریی و چاودێریی به کریت . هه روه ها له گهل هه رکه سیکندا به رابه رکیم کردبێ باکم نه بووه له وه ی که خوا هه قی له سه ر زمانێ من یان زمانێ نه وه که سه ده ر خستبێ » .^{۲۰۰}

ئه حمه دی کورێ خالیدی خه لالیش ئەلێت : له شافیهییم بیستوه که ده ی فهرموو : « له گهل هه یچ که سیکندا به رابه رکیم نه کردوه و پیم خۆش بووبێ را کانی به هه له ده رچن » .^{۲۰۱} هه روه ها ده ی فهرموو : « بۆ به رده وه له گهل هه یچ که سیکندا به رابه رکیم نه کردوه » .^{۲۰۲} به لکو بۆ ئامۆژگاریی و تی گه یانندن . نه فهرموئ : « بۆ ئامۆژگاریی نه بیته هه رگیز له گهل هه یچ که سیکندا به رابه رکیم نه کردوه » .^{۲۰۳} به مه ش مه به ستی هیدایه ت و رێ پێشان دان بووه به ئیخلاصه وه ..

^{۱۹۸} ته ذیب الاسماء واللغات (۶۶) .

^{۱۹۹} توالی التأسيس (۶۴) .

^{۲۰۰} توالی التأسيس (۶۵) .

^{۲۰۱} توالی التأسيس (۶۵) .

^{۲۰۲} ته ذیب الاسماء واللغات (۱ : ۶۶) .

^{۲۰۳} توالی التأسيس (۶۵) .

ئەي داخۇ شافىيى بە چ چاۋىكەۋە سەيرى بەرامبەرەكانى كىرىدى؟ رىز و پايدەدانانى شافىيى بۇ بەرامبەرەكەي بۇ زۆرىسى زانست و ، دەنگى بەرز و ، لىھاتنىھەۋە نەبوۋە بەلكو ئەۋكەسە وىژدانى چەندە بوۋىي بۇ ۋەرگىرتنى ھەق.. تا چ رادەيەك نەفسى خۇي مىل كەچ كىرىدى بۇ ۋەرگىرتنى بەلگە و دەلىل . ئەۋەبوۋ ئەي فەرموۋ : « بەلگەم خستىتە پىش چاۋى ھەركەس و ۋەرىگىرتى ، لە بەر چاۋمدا مەزن بوۋە و ، ھەر كەسپىش بەلگەكەمى دابىتە دواۋە لەبەر چاۋم كەۋتوۋە » .^{۲۰۴}

ئىستەش وا چاكە چەند نمونەيەك لە بەراپەركىكانى شافىيى بخەينە بەردەستى نازىزان ، بەلام لە شۆنىكى ئاۋەھا بچوۋكدا ماۋەي خستەپروۋى ھەموو وت و وىژەكانى نابىت ، بەلكو دەتوانن سەرنجى نووسراۋەكانى بگىرن بە تايبەت (الرسالة) و (اختلاف الحديث) و (الام) كە پىرن لەۋ بابەتەنە

يەككى لەۋ بەراپەركىكانە ئەۋەيە كە دەگىرنەۋە جارنىكان ئىمام ئەحمەد و ئىمام شافىيى لەسەر ۋازەينان لە نوڭ دەكەۋنە بەراپەركى . شافىيى ئەفەرموۋ :

ئەحمەد ! ئايا ئەلئى : كافر دەبىت ؟

ئەحمەد ئەفەرموۋ : بەلى .

شافىيى ئەفەرموۋ : ئەگەر كابرا كافر بىت بە چىي مۇسلمان دەبىت ؟

ئەحمەد ئەفەرموۋ : بلى : لا إله إلا الله محمد رسول الله

شافىيى ئەفەرموۋ : دەي كابرا لەسەر ئەم وتەيە بەردەۋامە و ۋازى لىئاھىنى

ئەحمەد ئەفەرموۋ : نوڭ بىكات ئەۋسا مۇسلمان دەبى

شافىيى ئەفەرموۋ : نوڭ كافر دروست نى ، بە نوڭ كىرىش ھوكمى مۇسلمان بوون

نادىت .

بەمە ئىمام ئەحمەد كۆلى دا و بىدەنگ بوو .^{۲۰۵}

ھەروەھا لەگەل موحەممەدى كورې ھەسەن دا بەراپەركىي زۆرى ھەن ، كە يەككى لەۋانە

نەم بەراپەركىيە كە عەبدوللاي كورې زوبەيرى كورې عىساي قورەيشىي ھومەيدىي

دەي گىرپتەۋە ، ئەلئى : شافىيى فەرموۋە

^{۲۰۴} توالى التأسيس (۶۴) .

^{۲۰۵} طبقات الشافعية (۲ : ۶۱) .

کتیبه کانی موحه ممدی کوری حه سه نم نووسینه وه و شاره زای وته کانیان بووم ، که نه وهل ده ستا و ده ریشته له گهل قوتابی به کانی دا به رابه رکیمان ده کرد . روژکیان به تووره بی به وه پیمی وت : پیم گه یشتوه که تو پیچه وانهی نیمه ده جوولیتته وه . منیش وتم : نه وه بو وت و ویز و به رابه رکی به . وتی : شتی ترم پی گه یشتوه . وهره له گهل من دا به رابه رکی بکه . وتم : به مه زنت ده زانم و له به رابه رکیش به زرتت ده زانم . وتی : ههرده بی بی کهیت . که کۆلی نه دا وتم : دهی وهره . وتی : له بارهی پیاوئیکه وه رات چی به که ته خته ساجیکی پیاوئیکی تری داگیر کرد بی و بینایه کی له سهر دروست کرد بی که ههزار دیناری تی چوو بی و ، پاشان خاوه ن ساجه که هاتبی و ، به دوو شاهیدی عه دل سه لماند بییتی که نه م ساجهی لی داگیر کردوه و ، نه م بینایه ی له سهر دروست کردوه ، چون حوکمی نه وه ده دهی ؟

وتم : به خاوه نی ساجه که نه لیم : بو ته هیه نرخی ساجه که وهر بگریت ، نه گهر رازی بو ، حوکمی نه وهی بو درده که م که نرخی که ی بدریتی ، نه گهر رازییش نه بو و ههر ساجه که ی خۆی ویست نه و بیناکه ده پرووختیم و ساجه که ی بو ده گیرمه وه .
دوای نه وه لیمی پرسیی : له بارهی پیاوئیکه وه رات چی به که تاله ده زوو به کی ناوری شمی له پیاوئیکی تر داگیر کرد بی و سکی خۆی پی دوور بیته وه . پاشان خاوه نی تاله ده زوو به که هاتبی و به دوو شاهیدی عه دل سه لماند بییتی که : نه م پیاوه نه م تاله ده زوو به له و داگیر کردوه و ، سکی خۆی پی دوور یه ته وه . نایا تاله ده زوو به که له سکی ده که یته وه ؟
وتم : نه خیر .

موحه ممد وتی : الله اکبر ، وازت له وتهی خۆت هیئا . هاوه لانیشی وتیان : وازت له وتهی خۆت هیئا . (واته : بو ساجه که رایه کت هه بو و ، بو تاله ده زوو به کهش رایه ک) .
وتم : په له مه کهن . هه والم بده نی ، نه گهر نه و پیاوه ساجه که ی له هیچ که سی داگیر نه کردایه و هه لالی خۆی بوایه و بی ویستایه نه و بینایه پرووختنی و ساجه که ده ربه یینی و بینایه کی تر دروست بکات ، نایا نه وه مویاحه بو ی ، یان هه رامه بو ی ؟
وتیان : بو ی مویاحه .

وتم : نهی نه گهر ده زوو به که ده زوو ی خۆی بییت و ، بیهوی نه م ده زوو به له سکی بکاته وه ، نایا نه وهی بو مویاحه ، یان بو ی هه رامه ؟

وتیان : حرامه .

وتم : جا چۆن قیاسی موباحیک له سهر حرامیک ده کهی ؟

پاشان وتی : نه گهر پیاویک تهخته ساجیک له پیاویکی تر داگیر بکات و بۆ چاک کردنی کەشتییه کهی به کاری بهیئنی و ، کەشتییه کهشی برده ناو ده ریاوه و ، خاوهنی ساجه که به دوو شاهیدی عدل سه لماندی که : نهو پیاوه نه م پارچه ساجهی لی داگیر کردوه و له کەشتییه کهی دا به کاری هیناوه ، نایا نهو تهخته یه له کەشتییه که ده کهیته وه ؟ « واته له ناو ده ریاکه دا کون ده کهیته کەشتییه کهوه و خه لکیشی تیدا بی ؟ » .

وتم : نه خیر .

وتی : الله أكبر ! وازت له وتهی خۆت هینا ! هاوه له کانیشی وتیان : وازت له وتهی خۆت هینا .

وتم : نه گهر نهو کەشتییه وانه نهو تهخته ساجه هی خۆی بیست و ، بیهوی له کەشتییه کهی بکاته وه - لهو کاته دا که له ناوه راستی ده ریا دایه - نایا نهوهی بۆ موباحه ، یان حرامه ؟

وتی : بۆی حرامه . (واته ده بیته مایه ی خنکانی کەشتییه سواره کان) .

پرسی : نهی خاوهن کەشتییه که چیی بکات ؟

وتم : فهرمانی به سهردا ده ده م کەشتییه کهی به ره و نزیک ترین به ندهر به ریت ، تا به شیوه یه ک له نگهر بگریست نه خۆی و نه هاوه لانی تیا نه چن . پاشان تهخته کهی لی ده که مه وه و ، دهی ده مه وه ده ست خاوهنی و ، به ویش نه لیم : کەشتییه کهت چاک بکه و برۆ . وه کو به لگه هینا نه وه یه ک موحه مه دی کوری حه سه ن وتی : نهی پیغه مبه ری خوا ﷺ نهی فهرمووه : « لا ضرر ولا ضرار » ^{۲۰۶} ؟

وتم : خۆی زیانی به خۆی گه یاندوه . کهس زیانی بهو نه گه یاندوه .

شتیکێ تری خۆش له باره ی به رابه رکێی شافعییه وه ده گیرێنه وه که جارێکیان له گهل ته بو عوبهید - که قاسم ی کوری سه للامه - له سهر مانای (قرء) له قورئان دا به رابه رکێ ده کهن . جا وشه ی (قرء) لهو وشانه یه که دژه مانای هیه . واتای حه یز و پاک برونه وه ش له حه یز ده گه یه نی . هه ردووکیان نه وه نده به لگه ی به هی زیان له سهر بۆ چۆ نه که یان ده هی نایه وه ، کاتیک که ده ستیان هه ل گرت ، هه ریه که یان چوو بو وه سهر را

^{۲۰۶} له زۆریه ی سهرچاوه کان دا (« ضرر ») هاتوه .

و بۆچوونی ئەوی تریان و ، بەلگەکان کاریان کردبوو سەری .. ئەمەش پایەداریی ئەبوعوبەید دەگەینە ، چونکە نەبیستراوە شافعییی لەگەڵ کەسێک بەراوەرکێی کردبێ و ، چووبێتە سەر مەزھەب و بۆچوونی ئەو کەسە ، وەک سوبوکیی ئەلیت .

(۵) زانستی کەلام :

کە کۆمەڵی مۆسڵمانان بەرپا بوو ، پێغەمبەری خوا ﷺ خۆی خەمخۆری هەموو گیر و گرفتێکیان بوو . مۆسڵمانەکانیش یەک پارچە دژی دوژمنانیان دەوەستان و ، لە خزمەتی پێغەمبەری نازیزدا لە فێقەیی ئیسلام شارەزا بووبوون و ، هەر کە شتێکیان لێ بگیریایە دەگەراندووە خزمەتی ئەو و ، هەر بێرێکی بەدایە بە دل و بە گیان وەریان دەگرت . دواى کۆچی یەكجاری پێغەمبەر ﷺ شەیتان تۆوی دووبەرەکیی لە نێوان مۆسڵمانەکاندا چاند و ، بە هەموو توانایەکیەو هەولێ دا پەرتەوازیان بکات .. بەلام سۆز و بەزەیی پەروەردگار فریایان کەوت و لەسەر هەل بژاردنی ئەبوبەکر - خوا لێی رازی بێ - بە خەلیفە بۆ خۆیان رێک کەوتن .. بەلام تۆوی دووبەرەکیی خۆی حەشار دا هەتا ئەو بوو لە دوا سەڵەکانی خەلافەتی عوثماندا - خوا لێی رازی بێ - سەری دەرھێنا و ، مۆسڵمانان یەكئیزییان ئەما و ، لە سەردەمی ئیمامی عەلیشدا - خوا لێی رازی بێ - ناکۆکیی پەرهی سەند و مۆسڵمانان دەستیان دایە یەخەیی کتیری و ، هەرکەسە بەلگە و دەلیلی لەسەر راستیی خۆی و دەستەکەیی دەهێنایەو . تا ئەو بوو زانیان لە عەقیدەیی مۆسڵمانان دەترسان تێک بجێ ، لەبەر ئەو زانستی (کلام) یان (اصول الدین) یان بۆ مۆسڵمانان نووسی .

بەلام زۆربەیی زۆری زانا بەرزەکانی ئیسلام - کە یەکیان شافعییی بوو ، ئاوریان لە فەلسەفەیی بێ سەر و بن ئەدایەو و خەریکی زانستی پاک و بێ گەردی شەریعت بوون ، تا دەستە دەستە و چین بە چین رۆڵەیی مۆسڵمانان شارەزا بکەن .. بەمە ئیمامە پایەدارەکانی ئیسلام لە جیاوازیی گەورەیی نێوان ئیسلام و فەلسەفە گەشتن و ، شەریعتیان نەکردە پاشکۆی زانستی ناتەواوی ئادەمیزاد ، بەلکو لە پلەیی بەرزیی شیایوی خۆی دا دیاننا و ، مۆسڵمانانیان لەسەر خزمەتکردنی شەریعت راھێنا .

نیمام شافعییش پێی باش بوو مۆسڵمانان واز لە (کلام) بهێنن و تەنها پشت بە قورئان و فەرموودە ببەستن و (فقھ) لەوان دەر بهێنن . چونکە زانستی (کلام) پڕبەتیی لە هەوا و ئارەزوو . لەبەر ئەو پێی خوش نەبوو لە کۆری ئەودا مۆسڵمانان خەریکی

بن و ، ریوایه‌تیش کراوه که فەرمووێه : « ئەگەر خەلکیی بزانی عیلمی کەلام چ (اهواء) یکی تێدایه ، ئەوا وەك له دەستی شێر هەل دێن له دەستی ئەویش هەل دێن » .^{٢٠٧}

هەروەها ئەو فەرموو : « حوکمی من بۆ ئەهلی کەلام ئەوێه به لقی دارخورما لی‌یان بدریت و ، به ناو عەشیرەت و هۆزەکان دا بگێڕێن و ، جار بدریت : ئەمە سزای ئەو کەسمێه که وازی له سوننەت هێناوه و ، خەریکی زانستی (کەلام) ه » .^{٢٠٨}

هەروەها نیمامەکانی تریش ، به تایبەتی مالیک و ئەحمەد ، هەمان رایان بووه .. چونکه له سەرده‌می ئەوان دا وایان پێ باش له ظاهیری قورئان و حدیث عەقیده وەرێگرن ، بەبێ درێژه پێ‌دان ، هەتا عەقیده‌ی مۆسڵمانان پارێزراو بیت .

بەلام له سەرەتای سەده‌ی چوارەمەوه هەندێ له زانایانی ئەهلی سوننه و جەماعه به پێویستیانی زانی ، وەلامی بیدعه‌چی‌یان هەر بهو چه‌که بده‌نه‌وه که وا به دەستیانه‌وه .. جا پێشه‌نگی ئەم کاره به دەستی دوو نیمامی به‌پێز بوو ، که نیمام ئەبول‌حەسەنی ئەشعەری شافعیی و ئەبومەنصورێ ماتریدی حەنەفی بوون . ئەوه‌بوو لەسەر رێبازی قورئان و سوننەت زانستی (کلام) یان دارشت . دواي ئەوانیش زانایانی تر هاتن و ئەم زانسته‌یان فراوان کرد هەتا بووه زانستێکی ئیسلامیی بپروا پێ‌کراو و ، وای لی هات فەقیهەکانی شافعیی قیربوونی به فەززی عەین و فەقیهەکانی حەنەفیش به فەززی کیفایه‌ی دابنێن .

جا ئەو زانستی (کلام) ه‌ی که نیمامەکان ره‌خنه‌یان لێسی هەبوو ئەم زانسته ئیسلامییه نه‌بوو ، بەلکو زانستێ بوو که له قسه‌ی هیچ و پووچی موعتەزله و مورجیه و رافزیه‌کان پێک هاتبوو ..

کاتی‌ک که موعتەزله ئەو را هەله‌یه‌ی خۆیان ده‌بارە‌ی خەلقى قورئان خسته روو ، زانایانی سەله‌ف وتیان : « القرآن کلام الله ، لا نقول مخلوق ، ولا غیر مخلوق » . بەلام نیمامی شافعیی رای خۆی ده‌رپیی و وەك سەله‌ف فەرمووی : « القرآن کلام الله » . پاشان فەرمووی : « غیر مخلوق » بگره که‌سیک بی‌وتایه قورئان مەخلوقه به کافری له قەلەم دەدا .. ره‌بیعی کۆری سوله‌یمان ئەل‌یت : که‌سیک که متمانه‌م پێی هەبوو بۆمی باس

^{٢٠٧} مفتاح السعادة (٢ : ٢٦) .

^{٢٠٨} مفتاح السعادة (٢ : ٢٦) .

کرد و وتی : له مه جلیسی شافعی دا ناماده بووم ، (حفص الفرد) وتی : « القرآن مخلوق » شافعی فەرموی : « کفرت بالله العظیم » .^{۲۰۹}

ههروه ها لهو سهرده مه دا نهوه بلا بووه وه که نیمان بریتی به له بر وای دل و ده برینی زمان . جا هه رکهی مرۆف چاکیی دین له دلیا سه لما و به زمانیش ده ری پرسی ، نهوا نهو که سه موسلمانیکێ تهواوه و نیمان و نیسلامی بی له که یه . هه ندیکێ تریش رایان وه ها بووه که نیمان دوا ی بر وای دل و ده برینی زمان بریتی به له کار و هه لئس و که وتی نه ندامه کان .. که واته هه تا موسلمان کرده وه ی چاک زۆر تر نه نجام بدات نیمان به هیزتر ده بیئت . نیمامی شافعییش نه مه رای بوو و ، به پیتی نه م نایه تانهش بر وای وه ها بوو که نیمان زیاد ده کات تا خاوه نه که ی بخاته به هه شته وه و ، که میش ده کات تا به دۆزه خی بگه یه نی :

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ (الأنفال : ۲) .
﴿ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴾ (التوبة : ۱۲۴) .
﴿ هُوَ الَّذِي أُنزِلَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ ﴾ (الفتح : ۴) .
ره بیع نه لیئت : گویم له شافعی بوو ده ی فەرموو : « الإيمان : قول وعمل ، یزید و ینقص » .

ههروه ها له باره ی بینینی خوا ی گه وره وه له لایهن نیمان دارانه وه جهووری زانیانی سه لهف له سه ر نهو رایهن که به هه شتی یان له قیامه تدا پهروه دگاریان ده بینن . نه مهش به پیتی نه م نایه ته پیروژه : ﴿ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۖ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴾ (القيامة : ۲۲ - ۲۳) . ههروه ها به پیتی نه م فەرموودانهش :

له صوهه یب وه - خوا لئی رازی بی - ده گیر نه وه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فەرموویه : « إذا دخل أهل الجنة الجنة ، قال الله تبارك وتعالى : تريدون شيئا أزيدكم ؟ فيقولون : ألم تبيض وجوهنا ؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار ؟ قال : فيكشف الحجاب ، فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر إلى ربهم عز وجل . وفي رواية ، ثم تلا : ﴿ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ﴾ » (یونس : ۲۶) . رواه مسلم .

ده فەرموئ : کاتیگ که بههشتی یان چوونه بههشتهوه ، خوای گهوره پی یان ده فەرموئ : ده تانهوئ شتیکی تریشان بۆ زیاد بکەم ؟ نهوانیش ئەلین : نهی تو دەم و چاوی ئیمەت سپیی نه کردووہ ؟ نهی تو ئیمەت نه خستۆتە بههشتهوه و له ناگری دۆزەخ دەربازت نه کردووین ؟ نه فەرموئ : خوای پەرەردگار پەرەکان لا دەدات ، ئیتر بههشتیان هەرچی ناز و نیعمەتیکیان پی دراوه هیچی نهوهندە سەیرکردنی پەرەودگاری مەزنیان بهلاوه خۆش نیە . له ریوایەتیکیشدا هاتووہ : پاشان ئەم نایەتە پیروزی خویند : ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ .

جەری کۆری عەبدوللاش - خوا لیلی رازی بی - ئەگێرتەوه و ئەیت : له خزمەتی پیغەمبەری خوادا ﷺ دانیشتبووین و ، له شەوی چوارەدا سەیریکی مانگی کرد و ، فەرموئ : « إِنْكُمْ سَتَرُونَ بِكُمْ عِيَانًا كَمَا تَرُونَ هَذَا الْقَمَرُ ، لَا تَضَامُونَ فِي رُؤْيَيْهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَلَّا تَغْلِبُوا عَلَىٰ صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلِ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا » . فەرموئ : هەرۆک ئەم مانگە دەبینن ، وهاش به ئاشکرا پەرەردگارتان دەبینن و ، له بینینیشی تیر ناخۆن . جا ئەگەر توانیتان با نوێژی پیش خۆرەلاتن و پیش خۆرناوابوونتان له کيس نه چیت ، پاشان ئەم نایەتە پیروزی خویند : ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾ (ق : ۳۹) متفق علیه .

جا برابووون به بینینی خوا رای ئەبویه کری صدیق و ، نیمام عەلی یە و ، له ریوایەتیکیشدا رای حوزەیفە کۆری یەمان و ، ^{۲۱۰} و عوبادە کۆری صامیت و ، ^{۲۱۱} کەعبی کۆری عوجرە و ، ^{۲۱۲} ئەبوموسا و ، ^{۲۱۳} صوهەیب و ، ^{۲۱۴} ئیبن عەبباسە و ، رای کۆمەلێگ له تابیعینیشە . ^{۲۱۵}

^{۲۱۰} حوزەیفە کۆری حسل ی کۆری جابری عەبسی ، ئەو هاوڵەیه که خاوەنی نەینیی پیغەمبەر بوو ﷺ له بارە ی مونافیقەکانەوه . سالی (۳۶) ی کۆچی کۆچی دوا ی کردووہ .

^{۲۱۱} عوبادە کۆری صامیت ی کۆری قەیس خەزرجیی ئەنصاری ، هاوڵیکە که نامادە ی هەردوو پەیمانی عەقەبە و جەنگی بەدر بووہ . له سالی (۳۴) ی کۆچی دا له رەملە کۆچی دوا ی کردووہ .

^{۲۱۲} کەعبی کۆری عوجرە ی کۆری ئومەییە ، هاوڵیکە و نامادە ی هەموو رووداوەکان بووہ و ، ئەم نایەتە پیروزی دا دەرناوە ی ئەو هاتۆتە خواروہ : ﴿فَقِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ . له مەدینەدا و له سالی (۵۱) ی کۆچی دا کۆچی دوا ی کردووہ .

^{۲۱۳} ئەبوموسای ئەشعەری ، عەبدوللای کۆری قەیس کۆری سەلیم ، هاوڵیکە مەزن و والی یەکی نازا و بەجەرگ بووہ . یەکیکە له هەکەمەکانی ئیوان نیمام عەلی و موعاربە - خوا له هەموویان رازی بی - دوا ی جەنگی صیفین . سالی (۴۴) ی کۆچی کۆچی دوا ی کردووہ .

جا به لگهی شافیهیی له سهر شهوی که دۆستانی خوا له قیامهت دا خوای گهوره ده بینن لهم ریوایه تهی خواره وه دا دهرده کهوی :

موزه نیی له نیبن ههره وه ده گپرتیه وه و ئەلّیت : گویم له شافیهیی بوو دهرباره ی فرمایشتی خوای گهوره وه : ﴿ کَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ ﴾ (المطففين : ۱۵).
 ده فرموئ : ئەمه به لگهیه که دۆستانی خوا له ناخیرهت دا خوای گهوره ده بینن .^{۲۱۶}

ره بیعیش ئەلّیت : روژتکیان له خزمهتی شافیهیی دا بووم و له صمعهیده وه نامهیه کی بو هاتبوو که دهرباره ی فرمایشتی خوای گهوره وه : ﴿ کَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ ﴾ پرسیاریان لی کردبوو .. نهویش نووسی یه وه : « که به هوی ره نجانای خواوه کۆمه لّیک له بینینی خوا بی بهش بوون ، نه وه به لگهیه له سهر شهوی که به هوی ره زامه ندیی خواوه کۆمه لّیک کی تر ده بینن » . منیش لیم پرسیی : گهوره ! نایا تو خۆت بروات به وه هیه ؟ فرمووی : « به خوا نه گهر به لای موحه ممه دی کوری ئیدریسه وه یه قین نه بوایه که : له قیامهت دا پهروه دگاری ده بینن ، نهوا له دنیا دا نهی ده په رست » .^{۲۱۷}

هه ره وه له باره ی پله بارزی شاره لانه وه شافیهیی رای جوانی هیه . چونکه شاره لان خوا لێمان رانه ی بی . ههر مه موریان شه لان .. هه ره وه مانگی به رده م خۆری پیغه مبه رایه تیین ر ، د روونی هه ره ره شیان به نووری پیغه مبه رایه تییه تهزکیه کرابوو و هه رده م چاویان له هه لّس و کهوتی پیغه مبه ری ئازیزیان ده بوو و ، خۆیان له سهری پهروه رده ده کرد ، به رادهیه ک که قورنانی پیروژ ده هاته خواره وه و ستایشی ده کردن :

﴿ کُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴾ (آل عمران : ۱۱۰) .

^{۲۱۸} صوههیی کوری سینانی کوری مالیکه که به صوههیی رۆمی ناره وه . یه کێ له تیران دازترین پیای عه رب رۆژ . له سار کرم و کس و کار که دا ، که له سهر فورات ده زیان ، له دایک بووه و ، کانی که رۆمه کان هتیش ده که نه هه ره وه کانی نه هتیش به کۆله ی ده که نه ده سیان و ، یه کێ نه نه ره ی (که لب) یش له رۆمه کانی ده که نه و دهی هتیش به مه که و ، لهوی عه بدوللای کوری جه دغان نهی کړی و پاشان نازادی ده کات ، کاتی که نیسلام هات نهویش موسلمان بوو و ، کانی نه ویستی وه ک موسلمانان کان کوچ بو مه دینه بکات . بت په رسته کانی مه که ره یان پی گرت و نیان هتیش سامانه کی له گه ل خۆی دا به رت ، نهویش له بهر خاتری هیه رت دهستی له سامانه فراوانه کی هه ل گرت بو کافره کان ، بهر مه رجه ی رتی به دن و کوچ بکات . نامه دی بهر و نوخود و رووداوه کانی تریش هه ره هه مو بو . سالی (۳۸) ی کوچی کوچی دوایی کردوه .

^{۲۱۹} تهفسیری (قرطبی) (۸ : ۱۱۰) .

^{۲۲۰} الانتقاء (۸۱ - ۸۲) .

^{۲۲۱} طبقات الشافعية (۲ : ۸۱) .

﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا ﴾ (البقرة: ۱۴۳) .
 ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ﴾ (التوبة: ۱۰۰) .

پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را از پیش له چندی فرموده استایشان ده کات . نه وه تا - بو نمونه - عه بدولای کوری موغه فقل ده گیریتته وه که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم خوا فرموویه : « الله الله في أصحابي لا تتخذوهم غرضا ، فمن أحبهم فحببي أحبهم ، ومن ابغضهم فبغضني ابغضهم ، ومن آذاهم فقد آذاني ، ومن آذاني فقد آذى الله ، فيوشك أن يأخذه » رواه الترمذي وابن حبان في صحيحه .

لهم فرموده دا ده ری ده بری که خوش ویستنی هاوه لان خوش ویستنی خویه تی و ، رق لی بوونه و بیان رق لی بوونه وه له خویه تی و ، هرکه س نازاریان بدات نهوا نازاری نهوی داوه و ، هرکه سیش نازاری نهو بدات نازاری خوی داوه و ، لهوانه یه خوی گه وره له ناوی بهریت ..

نه بوزه رعهی رازیش ده یوت : « هرکه ستان دیی یه کی له هاوه لانی پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم خوا به سوک باس ده کات چاک بزانی نهوه زیندیه . چونکه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم حقه و ، قورثان حقه و ، نهو نیسلامهش هیناویه تی حقه . جا نهوه هر هه مووی هاوه لان به نیمه یان گه یاندووه . جا نهو زیندیه قانه ده یانه وی متمانه له شاهیده کانمان بسیننه وه تا قورثان و سرنهت به تال ببنه وه . ده ی کهواته وا چاکه متمانه لهوانه بسه نریتته وه و ، نهوانه زیندیه قن »^{۲۱۸}

بو جیاوازی پایه و پلهی هاوه لان له نیوان خویان دا چندی نایه تی قورثان ناماژیان بو کردووه وه ک : ﴿ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَلْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَلْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى ﴾ (الحديد: ۱۰) .

نهم نایه ته پلهی هاوه لانی پیش فه تحی مه که له پلهی هاوه لانی دوی فه تح جیا ده کاته وه .

نهم نایه ته شیان پلهی موهاجیر و نه نصاره پیشینه کان به بهرز له قه لم ده دات : ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ﴾ (التوبة: ۱۰۰) .

ههروه ها زوو نیمان هینان و سهر و مال به خشین و کومه کی و پشتیوانی کردنی پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم ده بیته مایه بهرزی پایه و پلهی هاوه لان و سهرکه وتنیان :

﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (الأعراف : ۱۵۷) .

دیسان هاوه له پایه داره کانیش هه ندیکیان له هه ندیکیان له پێش ترن . جا پێشه وایانی نیسلام هاتوونه ته سهر نهو رایه که چاکترین کهسی نوممه تی پێغه مبهه دوای خوی : نه بویه کر، پاشان عومهه، پاشان عوتمان ، پاشان عهلی یه - خوا لیتیان رازی بی - .
 نه مه رای نیمامی شافیهیی و بهوی بهری راستیی و یستی یه وه فهزلی نه بویه کر و عومهه ری به سهر نیمامی عهلی دا ده دا ، هه رچه نه نیمام ناموزای بوو !^{۲۱۹}
 جا نیمام شافیهیی بهرگری یه کی چاکی له ئال و بهیت ده کرد ، هه رچه نه له و کاته دا هه رکه سی دۆستایه تی بی ئال و بهیت ده ربهرپایه به رافضی تاوان بار ده کرا ، تا نهو راده یه که نه م دێره شیعه ی له و باره وه فهرموهه :
 إِنْ كَانَ رَفَضًا حَبِ آلِ مُحَمَّدٍ

فلشهد الثقلان أنني رافضي

له هه مان کات دا نیمام شافیهیی رافضه ی زۆر به خراپ زانیون . هه تا فهرمویه : (لم أر أحداً - من أصحاب الأهواء - أشهد بالزور من الرافضة) .^{۲۲۰}
 یوونسی کوپی عه بدوله علا وتویه : گویم له شافیهیی بووه کاتی که باسی رافضه بکرایه زۆر به عه یب داری له قه له م ده دان و ده ی فهرموو : (شرٌ عَصَابَةٌ) .^{۲۲۱}
 ههروه ها له باره ی خه لافه تیشه وه ده ی فهرموو : خه لیفه کان پێنجن : نه بویه کر و ، عومهه و ، عوتمان و ، عهلی و ، عومهه ری کوپی عه بدوله عزیز » .^{۲۲۲}
 ههروه ها نیمام شافیهیی به سهرنج دانی قورئانی پیروژ رایه کی جوانی هه یه له باره ی بینینی جیننی یه وه .. ده باره ی ره سه نی جینن وهه نیسماعیل له حه سه نی به صری یه وه ریوایه تی کردوه که وتویه : جینن له نیبلیس بوون و ئینسیش له ئاده م . جا نه مانه یش و نه وانه یش ئیمان داریش و کافریشیان تێدایه و ، له پاداشت و سزاش دا هاویه شن . جا

^{۲۱۹} طبقات السبکی (۱ : ۱۹۴) .

^{۲۲۰} آداب الشافعی (۱۸۷) .

^{۲۲۱} توالی التأسیس (۶۴) .

^{۲۲۲} آداب الشافعی (۱۸۹) .

له مانیش و له وانیش همر کامیان نیمان دار بیت نهوه (وهلیسی) خواجه و ، له مانیش و له وانیش همر کامیان کافر بوو نهوه شهیتانه ..^{۲۲۳}

جا نیمام شافعییی به بۆنه ی نه نه نایه ته پیروژه وه : ﴿إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْهُمْ﴾ (الاعراف : ۲۷) ، ده ری بریوه که همر که سیکی عادیل بلّی جیننیم دیوه نهوا له شاهیدی ده خات ، مه گمر نهو کهسه پیغه مبر بیت .

(۶) شاره زایی زمان و شیعر :

خوا ی گه وره وه های بۆ شافعییی هینایه پیش که بیته یه کیچک له چوار نیمامه به ناو بانگه که ی نیسلام که دوا ی هاوه لان و حه زه تی مه هدی - خوا لی یان رازی بی - هیچ کهس شان له شانیان نادات^{۲۲۴} ، بگره بووه یه که می همر چواره کهیش و ، دهستیکی پالای هه بوو له نیجته یاددا و نازناوی (ناصر السنة) شی وه رگرت . نه گهر وا نه بوایه نهوا ده بووه مه زن ترین نه دیب و نووسهر و شاعیری عه رب . چونکه وه ک له بنه رته دا عه ره بیکی قوره یشی بوو ، له هه موو کهس زیاتر هه ولی ده دا زمانی به پاکیی به یلیته وه ، چونکه نهوه بوو که له حه وت سالیی دا قورثانی خه تم کرد مه ککه ی به جی هیشت و چوو بۆ بادیه بۆ ناو هۆزی هۆذهیل - که له ناو عه ره بدا له هه موو هۆزیک زمان پاراو تربوون - و زۆر به چاکیی زمانی ره وان کردن و ماوه ی حه فده سال له ناویان دا مایه وه . تا که گه رایه وه مه ککه وه ک قوتابیانی شه ریعت ناماده ی کۆری ده بوون ، قوتابیانی زمانی عه ره بییش ناماده ی ده بوون .

حه سه نی کۆری موحه ممه دی زه عفه رانیی نه لیت : « کۆمه لیک له وانیه ی که حه زیان له زمانی عه ره بیی بوو له گه لمانا ده هاتنه کۆری شافعییه وه و ، له لایه که وه داده نیشتن . نه لیت : به یه کیچک له سه ردارانیانم وت : ئیوه زانست وه رناگرن ، نه ی بۆچ دینه لامان ؟ وتیان : گوی له زمانی عه ره بیی شافعییی ده گرین »^{۲۲۵} .

^{۲۲۳} الجامع الأحکام القرآن : (۱۹ : ۵) .

^{۲۲۴} کلیات رسائل النور لبدیع الزمان سعید النورسی ، ج ۲ المکتوبات ص ۳۶۲ .

^{۲۲۵} معجم الأدباء (۱۷ : ۲۹۹) .

به لئی ، نه گهر شافیهیی خه ریکی عه ره بیی بویه ده وت : له مه دا پسه پوره و ، گهر له باره ی شیعه وه باسی بکر دایه ده وت : له مه دا پسه پوره و ، گهر له باره ی فیه هیشه وه باسی بکر دایه ده وت : له مه دا پسه پوره ، وه ک یوونس ی کوری عه بدولته علا وتویه .^{۲۲۶}

نیمام شافیهیی نه وه نده شاره زای عه ره بیی بوو و جیی متمانه ی زمان زانان بوو ، وه ک وتی هۆزیک به به لگه ده هینرایه وه ، فهرمایشتی نه ویش به به لگه ده هینرایه وه .

مووسای کوری نه بوجاروود وتویه : « کان یقال : إن محمد بن إدريس وحده يحتاج به كما يحتاج بالبطن من العرب » .^{۲۲۷}

نه حمه دی کوری حه نه لیش فهرموویه : « كلام الشافعي في اللغة حجة » .^{۲۲۸}

نه ییوویی کوری سو هیدیش وتویه : « خذوا عن الشافعي اللغة » .^{۲۲۹}

نه بو عوبه ییدیش نه یوت : « كان الشافعي ممن تؤخذ عنه اللغة » .^{۲۳۰}

ئه له به بیش ده باره ی نه وه ی که هه ندیك ره خه یان له زمانی شافیهیی ده گرت ده ری ده بری که شافیهیی نه و پیاوه نه ره خه ی لئ بگیری ، چونکه نه و رۆله ی زمانی عه ره بییه و پتویسته عه ره بیی له و ره برگرئ که نه لئ : « يأخذون على الشافعي وهو من بيت اللغة ، يجب أن يؤخذ عنه اللغة » .^{۲۳۱}

موزه نیی نه لئیت : « که شافیهیی هاته میصر ، له و کاته دا عه بدولمه لیکی کوری هیشامی نه حوی ، خاوه نی میژووی غه زه واتئ لی بوو ، که له زمانی عه ره بیی و شیعه دا که له زانای سه رده می خۆی بوو .. هه ستا چوو بۆ لای شافیهیی و پاشان ده یوت : پئ نازانم خوی گه وه که سیکی تری وه ک شافیهیی به دیی هینابی . پاشان فهرمایشتی شافیهیی ده کرده به لگه بۆ زمانی عه ره بیی .^{۲۳۲}

هه روه ها شافیهیی له شیعه ری عه ره بیی کۆندا شاره زایییه کی چاکی پهیدا کردبوو ، چونکه نه و ماوه زۆره ی که له ناو هۆذه یلدا مایه وه هه لئکی باشی بۆ ره خساند تا شیعه ری

^{۲۲۶} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۰۰) .

^{۲۲۷} الطبقات الكبرى (۲ : ۱۶۱) .

^{۲۲۸} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۲۲۹} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۰) .

^{۲۳۰} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۰) .

^{۲۳۱} توالي التأسيس (۶۲) .

^{۲۳۲} تهذيب الأسماء والغزوات (۱ : ۶۲) .

شاعیره هۆذهیلی یه کان به جوانیی و به تی گه یشتنه وه له بهر بکات و به وردیی لی یان تی بکات ، که حه فتا و نه وهنده شاعیری ناودار و لی هاتوو یان بووه .. دیاره نه مهش زانستیکی زۆره که رۆله کانی نه وه هۆزه له میشکیان دا پارێزگاری یان لی ده کرد و شافیهیی به ته نیا هه ره هه مووی له بهر کرد . به راده یه ک که که له زانای نه وه بواره - وه ک نه صمه عیی - سهریان له شافیهیی ده دا تا شیعی هۆذهیلی لی وه ربگرن ، یاخود نه وهی که لایانه راستی بکه نه وه .^{۲۳۳}

نه ک ته نه ها شیعی هۆذهیل ، به لکو شیعی زۆریک له شاعیرانی هۆزه کانی تریشی له بهر ده کرد .

موحه ممه دی کۆری عه بدوللای کۆری عه بدولحه که نه لیت :

گویم له شافیهیی بووه که فهرموویه : « شیعرم له سی صد شاعیری دیوانه وه ریوایهت کردوه » .^{۲۳۴}

نه مه هه مووی بووه مایه ی نه وهی که شافیهیی بپته شاره زایه کی وه ها که له کاتی قسه کردن دا به عه ره بیی یه کجار فه صیح قسه بکات .

خۆ نه گه ره بهو زمانه کتیی بنووسیا به ئاسانی هه موو که سیک لیتی تی نه ده گه یشت ، به لکو هه ولی نه دا به ئاسانه ترین شیواز بو عه وام بنووسی ، وه ک ره بیع بۆمانی باس ده کات .^{۲۳۵}

ههروه ها جلا حیط شاهیدی له سه ره نه وه ده دات که نووسینی شافیهیی له هه موو نووسینی ک جوانتره و که سی وه ک ته ویشی نه دیوه که نه لیت : « نظرت في كتب هؤلاء النبعة، الذين نبغوا في العلم، فلم أر أحسن تأليف من المطلبي، كأن فاه ينظم درأ إلى در » .^{۲۳۶} ههروه ها ته بو نه ور نه لیت :

« هه ره که سی بلی : له باره ی زانست و ، زمان پاراوی و ، شاره زایی و ، به یان و ، لی هاتنه وه پیاویکی تری وه ک شافیهیی دیوه نه وا درۆ نه کات » .^{۲۳۷}

^{۲۳۳} تهذيب الأسماء واللغات (۵۰) . وفيات الأعيان (۱ : ۵۶۵) .

^{۲۳۴} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۰) .

^{۲۳۵} توالي التأسيس (۷۷) .

^{۲۳۶} توالي التأسيس (۵۹) .

^{۲۳۷} الوافي بالوفيات (۱ : ۱۷۷) .

له باره‌ی خویندنی (نه‌حو) هوه له هیچ سه‌راوه‌یه‌کدا ئاماژه بۆ ئه‌وه نه‌کراوه که شافیهیی له‌لای هیچ کهس (نحو) ی خویندبێ ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که پێویستی به‌ خویندنی نه‌بووه . چونکه ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ناو هۆزی هه‌ژمیل‌دا ژیا‌بوو و خۆی له‌ هه‌موو کهس زیاتر شاره‌زای یاساکانی زمان‌ی عه‌ره‌یه‌یی بوو . به‌لام پێی خوش بووه چاوی به‌ (خلیل) بکه‌وتایه که شاره‌زایی‌یه‌کی چاکی له‌ عه‌ره‌یه‌یی‌دا هه‌بووه ، به‌لام به‌ فهرمان‌ی خوا بۆی رێک نه‌که‌وت چونکه خه‌لیل له‌ به‌صره و له‌ سالی (۱۷۰) دا کۆچی دوایی کرد و ، ئه‌میش هیشتا له‌ مه‌دینه‌دا له‌ خزمه‌تی نیمام مالی‌ک‌دا بوو .

جا نیمام شافیهیی هۆی زمان‌پارایی و زمان‌هه‌ل‌نه‌که‌وتنی ، ئه‌گه‌رچی تاقه جاری‌کیش بێت ، ئه‌گه‌ر پێته‌وه بۆ ئه‌و خه‌وه‌ی که به‌ منداڵی به‌ پێغه‌مبه‌ری خوایه‌وه ﷺ دیی بوو .

ره‌بع ئه‌ل‌یت : له‌ شافیه‌یم بیستوه که ده‌ی‌فهرموو : پێش با‌لغ بوونم له‌ خه‌وم‌دا پێغه‌مبه‌رم ﷺ بینی و پێمی فهرموو : « یا غلام ! » وتم : لیسک یارسول الله ! فهرمووی : « من أنست ؟ » . وتم : له‌ ده‌سته وکه‌سی خۆتم . فهرمووی : لیم نزی‌ک به‌ره‌وه .. منیش لێی نزی‌ک که‌وتمه‌وه ، ئه‌وه بوو ده‌می کرده‌وه و تفی ده‌می خۆی هینا به‌سهر زمان و ده‌م و هه‌ردوو لێوم‌دا و فهرمووی : « امض بارك الله فيك » . نیت به‌ بیرم‌دا نایه‌ت نه‌ له‌ گه‌رانه‌وه‌ی فهرمووده و نه‌ له‌ خویندنه‌وه‌ی شیعردا زمانم هه‌ل‌که‌وتبێ .^{۲۳۸}

عه‌بدولمه‌لیکی کوری هیشامی نه‌حویش وتویه :

« له‌ خزمه‌تی شافیهیی‌دا یه‌که‌جار زۆر دانیش‌توون ، هه‌رگیز له‌نگه‌یه‌کم لی نه‌بیستوه و وشه‌یه‌کیشم لی نه‌بیستوه که له‌وه جوان‌تر هه‌بێت » .^{۲۳۹}

نیمام شافیهیی توانایه‌کی چاکی هه‌بووه بۆ وتنی شیعر به‌ بۆنه‌ی زیره‌کی و لی‌هاتنه‌وه و ، به‌ بۆنه‌ی ئه‌و هه‌مووه شیعه‌وه که له‌به‌ری کردبوو ، به‌لام وازی له‌ نووسینی شیعر هینا و رووی له‌ فیه‌قه و ئیجتیه‌اد کرد ، تا بووه که‌له‌زانای فیه‌قی ئیسلامیی ، هه‌رچه‌نده بۆ هه‌ندێ هه‌ل‌وێست که‌مه که‌مه شیعی و تووه . به‌لام کۆمه‌له‌ شیعرێکی زۆر به‌ ناوی شافیهیی‌وه تۆمار کراون که هه‌ندێکی له‌ هی ئه‌و ده‌چن . هه‌تا ئه‌و دیوانه‌ش که به‌ ناوی

^{۲۳۸} ته‌ذیب‌الاسماء واللغات (۱ : ۶۵) .

^{۲۳۹} معجم‌الأدباء (۱۷ : ۳۱۲) .

نەووە بلاوکراوەتەو ، هەر هەمووی هی ئەو نیە . چونکە ئەگەر شافعی دیوانی شیعی بنووسایە لە ئاستیکی لەو بەرزتردا دەنووسی .^{۲۴۰}

بۆ نموونە ئەوەتا بەرگری لەو دەکات کە ئامادەیە لە پیناری خوشویستی ئال و بەیتدا خەلکی بە رافیزیشتی لە قەڵەم بدەن کە ئەفەرموی :

إن كان رفضاً حب آل محمد فليشهد الثقلان أني رافضي^{۲۴۱}

هەر وەها سۆز بۆ شاری غەزەوی خوشەویستی لە فەلەستین ، کە لەوێ لە دایک بوو و لە تەمەنی دوو سالییدا بەجێ هێشتوو ، دەر دەبێ و ئەفەرموی :

(وإني لمشتاق إلى ارض غزة وإن خاني بعد التفرق كتماني
سقى الله ارضاً لو ظفرت بترها كحلت به من شدة الشوق أجفاني^{۲۴۲}

هەر وەها لە بارەی رەوشتی جوانەو وەک بێ دەنگیی یان کەم قسە کردنەو بە شیعر فەرموویە :

لاخير في حشو الكلا إذا اهتديت إلى عيونه
والصمت أجهل بالفتى من منطق في غير حينه
وعلى الفتى لطباعه سمة تلوح على جبينه^{۲۴۳}

نیمام شافعی وەک مەزۆتیی زۆر زیرەک و زۆر لێهاتوو ، بە وردیی سەرنجی ژبان و دنیای دەگرت .. خەلکی چاک دەناسی .. زۆر هەولێ دەدا تا دۆستی راستەقینەی دەست بکەوێ ، کەچی بێهۆووە بوو . هەتا ئەو بوو ئەم دێرە شیعرانەی فەرموون :

عمرت الدهر ملتصاً بجهدي أخا ثقة فأكداه التماسي
تكرت البلاد عليّ حتى كأن أناسها ليسوا بناس^{۲۴۴}

هەتا ئەو نەندە بە راستیی بۆ دۆست دەگەرێ ، ئامادەیە ئەگەر دەستی بکەوێ سامانی دنیا و چاکەی قیامەتی لە گەڵدا بەش بکات .. موزەنی دەگیرێتەو کە شافعی دەستی گرتوو و ، فەرموویە :

أحبُّ من الإخوان كل مواتٍ وكل غضيض الطرف عن عثراتٍ

^{۲۴۰} الإمام الشافعي ، فقيه السنة الأكبر (۲۸۴) .

^{۲۴۱} الانتفاء (۹۱) .

^{۲۴۲} معجم البلدان (۶ : ۲۹۰) .

^{۲۴۳} توالي التأسيس (۷۳) .

^{۲۴۴} طبقات الشافعية (۱ : ۳۰۱) .

یصاحبنی فی کل أمر أحبه   و یحفظنی حیا و بعد مماتی
فمن لی بهذا لیت أُنصِبته   فقاسمته مالی مع الحسنات^{۲۴۵}
لهو باره شهوه که دنیا ، وه ک باوه ژتیکی بی سۆز و بهزهیی ، بهرامبر به مروقه ژیر
بلیمه ته کان ، دژایه تی ده کات فمرویه :

ومن الدلیل علی القضاء و کونه   بؤس الیب و طیب عیش الأحق
وأحق خلق الله بالهم أمرؤ   ذوهمة یلی بعیش ضیق^{۲۴۶}
له هه مان کات دا نیمام شافیهیی شاره زایی به کی چاکی له میژووی نه فامیی و میژووی
نیسلامیی هه بوو و ، له رووداوه کانی هۆزه عمره به کان له نیوان خوینان دا و له گه ل رۆم
فارس دا ناگادله بوو .

ههروه ها له پشت و ره چه له کی هۆزه کان چاک شاره زا بوو ، ههتا نیبن هیشامی خاوه نی
سیرهت و غهزه وات له چاو شافیهیی دا هیچی نه ده زانی .^{۲۴۷}

(۷) فیراسه تی شافیهیی :

شافیهیی بۆ کوکردنه وهی کتیبی فیراسهت و تهستیره ناسیی به ره وه یه مهن ده که ویتته ری
و ، له وئ هه موویان کو ده کاته وه و دهیان نووسیتته وه . پاشان که دهیه وئ بگه پیتته وه ، له
ریگای دا به لای پیاوئیک دا تیپهر ده کات که له په نای خانوه کهی دا دهسته ته ژنۆ
دانیشتبوو ، که کۆسه یه ک بوو هه ردوو چاوی شین و ناوچاوی ده ره پیری بوو . ته فهرموئ :
میوان رانه گرن ؟ نه لئ : به لئ . ههرچی له نیمام شافیهیی به سیفته تی ته م پیاوه هیچیان
چاک نین . که چیی که لا ده دات ده بینئ پیاوئیکی زۆر سه خیه ، نانی نیواره و بۆن
خۆشیی و ئالیککی ولاغه کهی و ، نوئن و پی خه فی بۆ ده تیئری .. به دیژایی شه و ته م دیو و
ئه و دیو ده کات و بیر له وه ده کاته وه چیی له و کتیبانه بکات .. چونکه خاوه ن مال به
پیچه وانیهی فیراسه ته وه ده رچوو . سیفته ته کانی خراپ ، که چیی خۆی سه خیی و به پیز
ده رچوو . نیتر بریاری دا کتیبه کان فری بدات . که رۆژی لی ده بیته وه به
خرمهت گوزاره کهی ته فهرموئ : ولاغه که زین بکه . که سوار ده بی و دهیه وئ خواحافیزی

^{۲۴۵} توالی التأسیس (۷۴) .

^{۲۴۶} توالی التأسیس (۷۵) .

^{۲۴۷} الوافی بالوفیات (۲ : ۱۷۵) و توالی التأسیس (۶۰) .

بکات به کابرا ئەفەرموئ : ئەگەر هاتیتە مەککە و ، بە لای (ذو طوی) دا تیپەرت کرد پرسیاری مائی موحەممەدی کۆری نیدریسی شافیهیی بکە . بەمە دەیهوئ خزمەتی بکات و پاداشتی ئەم میواندارییهی بداتەوه .

کابرا پیتی ئەلئ : بۆچ من خزمەت کاری باوکتەم ؟

ئەفەرموئ : نەخێر .

ئەلئ : ئەی هیچ خزمەتیکت قەرزارم ؟

ئەفەرموئ : نەخێر .

ئەلئ : ئەی من لە دوینیووە مەسەرەفت بۆ ئەکەم ، کوا ؟

ئەفەرموئ : کامەیه ؟

ئەلئ : بایی دوو دیرھەم خواردن و ، ئەوەندە پێخۆر و ، سێ دیرھەم بۆن خوشیی و ، دوو دیرھەم ئالیک بۆ ولاغەکەت و ، دوو دیرھەم کرێی نوێن و لیفەکە .

بە خزمەت گوزارەکەمی ئەفەرموئ : رۆلە ! بی دەری . هیچی تەرت ماوه ؟

وتی : کرێی خانوووەکە . تۆم حەساندۆتەوه و تەنگم بە خۆم هەلچنیوه .

شافیهیی تی دەگات کە ناویشانی کابرا بە پیتی کتیبەکان راست دەرچوو . دواى ئەوه

دەپرسی : هیچی تەرت ماوه ؟

ئەلئ ، برۆ ، خوا سەر شۆرت بکات . خراپی وەک تۆم نەدیوه .^{۲۴۸}

نیمام شافیهیی رووداوی زۆری لی دەگیرنەوه دەر بارەى زانینى هەندى شت کە زەننى بۆ

دەروات .

بۆ نمونە : موزەنئی دەگیریتەوه : لە مزگەوت دا لە خزمەتی شافیهیی دا بووم دەبینین

وا پیاویک هاتە ژوورەوه و بەسەر خەوتوووەکان دا دەگەڕێ . شافیهیی بە رەبیعی فەرموو :

هەستە بەو پیاوه بلئ : ئایا بەندەیهکی قولەرەشت گۆم کردوووە کە چاویکی لە دەست داوه ؟

رەبیع هەل دەستی و پرسیار لە کابرا ئەکات و ئەویش ئەلئ : بەلئ .

کابرا دیتە خزمەتی شافیهیی و ئەلئ : کوا بەندەکەم ؟ فەرمووی : برۆ لە بەندیخانە

دەى دۆزیتەوه .

کابرا چوو بۆ بەندیخانە و بەندەکەى دۆزییەوه .

موزه نیی نه لیت : پیم وت : هه والمان بدهری ، سه رسامت کردوین . فهرمووی : به لئی .
چاوم لئی بوو کابرایه ک له ده رگای مزگه وت هاته ژووره وه و به ناو خه وتووه کاندا ده گهری .
وتم : به دواي هه لاتووا ده گهری . ده بینم سه رنجی ره شه کان ده گری نه ک سپی به کان . وتم :
به نده به کی قوله ره شی هه لاتووه . چاوشم لئی بوو سه رنجی چاوی چه پیانی ده گرت . وتم :
هه لاتووه که چاوتکی له ده ستداوه . وتمان : نهی چونت زانیی وا له به ندیخانه دا ؟
فهرمووی : نهو فهرمووده بهی که ده رباره ی کۆله کان ده فهرمووی : نه گهر برسی بوون
دزی ده کهن و ، گهر تیریش بوون زینا ده کهن ، ته ئولم کرد به کیکیانی نه نجام داوه و ،
هه رواش بوو .^{۲۴۹}

زانایان و خواناسان به سه لیهی جوانیان شتیان بو ده رکه وتووه .
جاریکیان له سه نعاوه پیاوتیک دیته خزمه تی شافیهیی ، که ده ی بینی پیی نه فهرمووی :
خه لکی سه نعاي ؟ نه لئی : به لئی . ده پرسى : ئاسنگه ری ؟ نه لئی : به لئی .
جاریکیان نیمام شافیهیی و موحه ممه دی کوری سه سن به جووته له سایه ی که عبه دا
داده نیشن و پیاوتیکش له وتوه تیپه ر ده کات . به کیکیان به هاوه له که ی نه لئی : وه ره با به م
پیاوه ی که دیت خۆمان تا قیی بکهینه وه . با بزاین چ پیشه به کی هه به ؟ به کیکیان نه لئی :
به رگ دروه . نهوی تر نه لیت : دارتاشه . که ناردیان به دواي دا و پرسیاریان لی کرد ، وتی :
ئهوسا به رگ دروو بووم و ئیستاش دارتاشم .
له باسه کانی پیشه وه ش دا باسی نه وه کرا که چۆن نیمام شافیهیی باسی دواپۆژی هه ر
چوار قوتابی به که ی ده کات .^{۲۵۰}
نیمام شافیهیی هه تا کۆتایی ته مه نی چاره ی هه ندی سیه تی نه ده ویست وه ک قژی زه رد
و چاوی شین .

ره بیع ی کوری سوله یمان نه لیت : بۆن خۆشی به کم بو شافیهیی به دیناریک کری .
لیمی پرسی : له کیت کری ؟ وتم : له و قژ زه رده . فهرمووی : قژی زه رد و چاوی شین .
بی به ره وه ، بی به ره وه !^{۲۵۱}
هه ره ها رای وا بووه که عه قل و قه له ویی پیکه وه ناگونجین ، بۆیه ده ی فهرموو : جگه
له تاقه پیاوتیک هه یج قه له وتکم نه دیوه که عاقل بیت .^{۲۵۲}

^{۲۴۹} توالی التأسيس (۶۶) .

^{۲۵۰} سهیری لاپه ره (۵۲) ی نه م نووسراوه بکه .

^{۲۵۱} آداب الشافعي (۱۳۱) .

له پال هه موو به شه کانی زانست دا نیمام شافعییی شاره زایی به کی چاکی له زانستی پزشکیی دا هه بووه . چونکه به زانستیکی به که لکی زانیوه بو ته ندروستی موسلمانان و به هاوتای زانسته شهرعی به کانی له قه لهم داوه ، چونکه شهرع فریای قیامه تی خه لک ده که ویت و پزشکییش فریای لاشه یان ده که ویت .

ئه وه تا نه فهرموئ : « زانست دوو زانسته : زانستی دین و ، زانستی دنیا . جا زانستی دین بریتی به له : فیه و ، زانستی دنیا بریتی به له زانستی پزشکیی » .^{۲۵۳}

ههروه ها ده فهرموئ : « دواي زانستی حه لال و حه رام زانستیکی تر پی نازانم له زانستی پزشکیی به پزیزتر بیت ، به لام ئه وه تا ئه هلی کیتاب له ئیمه یان سه ندووه » .^{۲۵۴}

له هه مان کات دا زانستی پزشکیی به سی به کی زانست له قه لهم ده دات و ، زوریش به داخه وه به که موسلمانان ده ست بهرداری بوون و به گاور و جووله کانیان سپاردووه .^{۲۵۵}

ههروه ها ده ری ده بری که دوو شتی گرنگ هه ن که خه لکی پشت گوئی یان خستوون : زمانی عه ره بیی و پزشکیی .^{۲۵۶}

له بهر نه مه نیمام شافعییی خوی بایه ختیکی چاکی به پزشکیی داوه ، به راده یه ک که ره بیع ی قوتایی وه ها باسی ده کات که ته و او شاره زای پزشکیی بووه .^{۲۵۷}

بگره پزشکیکی میصری شاهیدی له سه ر زانستی شافعییی ده دات که وه ها شاره زا بووه وه ک ئه وه ی ته نها ئه و زانسته بزانی و هیچی تر .^{۲۵۸}

(۸) نووسینی شافعییی :

پیش شافعییی هیچ نیمامیک چ له ئوصول و چ له فرووع دا و ، چ له فیه و ، چ له ته فسیردا ئه وه نده ی شافعییی کتیی نه نووسیوه .

ئیبین زولاق و توویه : شافعییی نزیکه ی دوو سه د جوژه کتیی داناوه .^{۲۵۹}

^{۲۵۲} آداب الشافعی (۱۳۲) ئه و پیاوه ش موحه مده ی کوپی حه سه ن بووه وه ک له (روض الأخبار) دا ده ری بریوه .

^{۲۵۳} آداب الشافعی (۳۲۱ : ۳۲۲) .

^{۲۵۴} آداب الشافعی (۳۲۱) .

^{۲۵۵} آداب الشافعی (۳۲۱) .

^{۲۵۶} آداب الشافعی (۳۲۱) .

^{۲۵۷} تهذب الاسماء واللغات (۱ : ۶۵) .

^{۲۵۸} توالی التأسيس (۶۶) .

^{۲۵۹} شذرات الذهب (۲ : ۱۰) .

قاضی نیمام نه بو موحه ممد حه سنی کوری موحه ممد میروه زیش وتویه : وتراوه
که : شافیهیی - رهمه تی خوی لی بی - له ته فسیر و فیه و نه ده ب و شتی تردا صد
و سیانزه کتیبی نووسیوه .^{۲۶۰}

به مهرجی له نووسین دا زور گورج و گول بووه که له نیوهی رۆژیک دا کتیبیکی
نووسیوه . یوونسی کوری عه بدولنه علا وتویه : شافیهیی له بهیانی یهوه تا نیوه رۆ
کتیبیکی داده نا .^{۲۶۱}

به لی ، سهیر له وه دایه که نه م هه موو کتیبانهی نووسیوه و ته مه نیشی له په نجا و چوار
سال زیاتر نه بووه .

موحه ممدی کوری ئیسحاقی کوری راهویه نه لیت : له باوکم پرسیار کرا : شافیهیی ،
که ته مه نی زور نه بوو ، چۆن نه م هه مووه کتیبه ی داناوه ؟ گویم لی بوو دهیوت : به
بۆنه ی کورتیی ته مه نیه وه خوا عه قلی بۆ پیش خست .^{۲۶۲}

جا لی هاتوویی شافیهیی و فه ر و به ره که تی ته مه نی و ، ژیری و بلیمه تی و رۆج
سووکی و غیره تی له وه دا ده ره که وێ که زۆریه ی نه وه هه مووه کتیبانه ی له ده یه کی
کۆتایی ته مه نی دا ، له وه ماوه یه دا که له میصر بووه ، که ماوه ی چوار سال بووه ،
نووسیوه ، سه ره رای نه وه نه خۆشی به سه خته به ره ده وامه ی که پیوه ی گیرۆده بوو بوو .

ره بیع نه لیت : شافیهیی ماوه ی چوار سال لیره دا مایه وه که هه زار و پینج صد وه ره قه
کتیبی نووسی و ، کتیبی (الام) ی له دوو هه زار وه ره قه دا نووسی و هه ره ها کتیبی
(السنن) و شتی تری زۆریشی نووسی . نه مه هه ره مووی له ماوه ی چوار سال دا و ،
نه خۆشیش بوو ، به لام نه خۆشی به کی سه خت ، به راده یه ک که سواری ولاغ ده بوو شهروال و
خوفه کانی له خۆن پر ده بوون .^{۲۶۳}

ده رباه ی چۆنیتی نووسینی شافیهیی به وه ، له رتی حه رمه له وه حاکم ته خریجی کردوه
که وتویه : شافیهیی له لای نه م کۆله که یه ی مزگه وت دا داده نیشته و پارچه مه خمه لیک

^{۲۶۰} تهذب الاسماء واللغات (۱ : ۵۳) .

^{۲۶۱} توالی التأسیس (۷۷) .

^{۲۶۲} توالی التأسیس (۷۹) .

^{۲۶۳} توالی التأسیس (۸۳) .

ناسکی بۆ راده خراو به سهر دهم و چاویا ده چه مایه وه - چونکه نه خوش بوو - و دهستی به نووسین ده کرد . نه وه بوو نه م کتیبانهی له ماوهی چوار سال دا نووسین .^{۲۶۴}

ره بیع یش وتوویه : نه وه نده جار که له ژماره نه یه چاوم له شافعی بووه ، که له نوژ ده بووه عه باکهی به سهر شانی دا ده دا و ، چرایه کی بچکۆلهی بۆ داده نرا و ، خۆی به سهر پشتی به کدا ده دا و ، دوو پارچه قوماشی موضهری له ژیری دا ده بوون و ، دهستی ده دایه قه لهم و ههر خهریکی نووسین بوو .^{۲۶۵}

جاری وایش ده بوو ده چوو جیگاوه بۆ خهوتن ، که چیی له ناکاودا مانا یان فیهی فهرمووده یه کی وه بیر ده هاته وه و ، له ترسی نه وهی نه وه کو له بیرى بچیتته وه هه ل ده ستا و ، چرایان بۆ داده گیرساند و دهستی به نووسین ده کرد ..

حومه ییدی - که یه کئ له قوتابی یه کانی مه ککه ی بووه و ، به رهو میصریش له خزمه تیا روشتوو - نه لیت : له گه ل شافعی دا به رهو میصر کهوتینه ری و ، له وئ نه وه له نه ومی سه ره وه نه شته جئ بوو و ، ئیمه ش له ناوه راست دا . جاری وا ده بوو شه و ده چوو مه ده ره وه چرام ده بینى ، که بانگم له خزمه ت کاره که ده کرد ، خۆی ده نگمی ده بیست و ، دهی فهرموو : وه ره سه رکه وه . که سه رده که وتم ، ده بینم وا کاغه ز و ده واتى له بهر ده ست دایه . دهم وت : نه بو عه بدوللا ! نه مه چی یه ؟ دهی فهرموو : بیرم له مانای فهرمووده یه ک - یان مه سه له یه ک - کرده وه و ده ترسام له بیرم بچیتته وه ، بۆیه فهرمانم دا چرا که م بۆ داگیرسینن و ، نووسیم .^{۲۶۶}

دوای نه وه ش که کتیبکی ده نووسی ، ئیتر سا له سه رچاوه وه ری ده گرت ، یان له بهر دهی نووسی ، ئیبن ههره م - که هه میشه له خزمه تیا بوو - ده هات و بووه یطی بۆی ده خوینده وه و ناماده بوانیش گوی یان لی ده گرت و نه ویش پاک نووسی ده کرد و دوای نه وه چه ندین نوسه یان له بهر ده نووسی یه وه ..^{۲۶۷}

جا له بهر نه وهی که شافعی خاوه نی ته قوا و ئیخلاصی کی که م وینه بوو ، خوا ی گه وه خۆشه ویستی کتیه کانی نه وی برده دلی زانایانی ئیسلامه وه ، بۆیه هه زیان له نووسین و بیستنی کتیه کانی هه بوو و ، هه رکه سه هه ولی ده دا کتیبی زیاتری ده ست بکه وئ . نه وه

^{۲۶۴} توالی التاسیس (۷۸) .

^{۲۶۵} تهذب الاسماء (۱ : ۶۶) .

^{۲۶۶} آداب الشافعی (۴۴) .

^{۲۶۷} توالی التاسیس (۷۷) .

بوو جارکیان دواى مردنى نیمام شافیهی نوصده ولاغی سواری له بهردهم ماله کهى ره بیعی کورې سوله یمان دا - که خزمهت گوزار و قوتایی و ریوایهت کهری کتیه کانی بوو - وهستان و هر یه که یان دهی ویست بچته لای ره بیع و زانستی شافیهی لیوه بیستی^{۲۶۸}.

نیمام نه حمه دیش له باسی فزلی شافیهی له سر هه موو زانا و نووسه ریک نه فرموی: هر که سی دهستی له قه لهم و دهوات دابی وا له ژیر منه تی شافیهی دا و قهرزاریه تی^{۲۶۹}.

هرمه له ش نه لیت: باوکم نووسه ریکی بوم به کری گرتبوو و پیشی وتبوو: هر وته که له دهه شافیهی ده ده چی تو بی نووسه^{۲۷۰}.

موحه ممدی کورې عه لیی کورې مه دینی نه لیت: باوکم پیمی وت: دهست بهرداری پیتیک له کتیه کانی شافیهی نه بی و هه مووی بنووسه^{۲۷۱}. جا موحه ممد نهی وت: دهست بهرداری پیتیکی کتیه کانی شافیهی نابم و هه مووی نه نووسم، چونکه زانستی تیدایه^{۲۷۲}.

نه حمه دی کورې سه له ممدی نه یسا پووری نه لیت: نیسحاقی کورې راهویه ژنکی ماره کرد که نهو ژنه هاوسه ری پیاوئک بوو بوو که کتیه کانی شافیهی به لاهه بوون و، کوچی دواپی کردبوو ته نها له بهر کتیه کانی شافیهی ماره ی کرد. نهوه بوو کتیبی (الجامع الکبیر) ی له سر کتیه کانی شافیهی دانا^{۲۷۳}.

نیمام شافیهی دهی ویست له ری خوادا زانستی شهرعیی بلاو بکاته وه نیتر باکی نه بوو له وهی که نهو زانسته به ناوی خویه وه بلاو بیته وه یان نهه، بویه دهی فرموو: «ما أبالي لو أن الناس كتبوا كتبی وتفقهوا بها، ثم لم ينسبوا إلي»^{۲۷۴}. نهوه بوو خواپی گه وه به دلی نهوی کرد و کتیه کانی بلاو بوونه وه.

دل گهرم بوونی زانایان بو وهر گرتنی زانستی شافیهی و بلاو کردنه وه شی، ده گهر پته وه بو نهو نیخلاصه ی که خوا له دلیا دروستی کردبوو. ههروه ها هه رگیز ناو و ناویانگی نه ویستوه، بویه بهر بهر کیی بو سهر که وتن و بردنه وه نه بووه، به لکو تاواتی خواستوه

^{۲۶۸} تهذيب الأسماء (۱ : ۴۸) .

^{۲۶۹} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۲۷۰} تهذيب الأسماء (۱ : ۶۰) .

^{۲۷۱} تهذيب الأسماء (۱ : ۶۰) .

^{۲۷۲} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۲۷۳} توالي التأسيس (۷۶) .

^{۲۷۴} توالي التأسيس (۷۶) .

خه لکی هه ره هه موو نهو زانستهی نهویان بزانیایه با هیچ کهس نهو زانستهی به هی نهو نه زانیایه که ده فرموی :

« ما ناظرت قط علی الغلبة ، وبودي أن جميع الخلق تعلموا هذا الكتاب ، فلا ينسب إلي منه شيء » .^{۲۷۵}

نه بونه حمه دی کوری عه دیی که عه بدوللای کوری عه دیی کوری عه بدوللای جورجانی به و به (ابن القطان) ی حلیفی گه وره ناسراوه و ، یه کیکه لهو که له زانیایه که له ناسینی فرموده و پیاوانی دا رای ورده گیریت و سالی (۳۶۵) ی کوجیی کوجیی دواپی کردوه ، ده گیریتوه : له نه بویه کری کوری نه بو حامیدم بیست ، که به ریوه بهری (بیت المال) ی میصر بوو ، ده یوت : له مه جلیسی (ابن الفسرات)^{۲۷۶} دا دانیشتبووین و نه بوموسای ضهریریشمان له گهل دا بوو ، که نهو روزه گه وره ماموستای نه هلی (رأي) بوو ، (ابن الفرات) به نه بوموسای وت : له باره ی دووپیاوه وه پرسپارت لی ده کهم و توش وه لامم بده ره وه .

وه زیر وتی : یه حیای کوری نه گشتم نینکاری زانستی ناکریت و ، ده شزانی چه نده لای خه لیفه له پیشه وهیه ، به راده یه ک که مه نمون له گهل خوی دا ماوه ی ده دا شوینی خه وتنیشی ببینی و ، کتیبی داناو و ، نینکاری زمان پاراوی و زانیاریشی ناکریت ، که چیی وا پی نازانم که دوو کهس به گوی بکهن . نه وه ش شافیهیی به که به هه ژاری هاته عیراقه وه و ، له لای خه لیفه ش هیچ پله یه کی نیه . نه ویش کتیبی داناو و ، وا ده بینم هه موو رۆژی ناوی به رزتر ده بیته وه و ، خه لکی زیاتریش له ده وری کتیبه کانی کۆده بنه وه ..

نه بوموسا بو ماوه ی سه عاتیک هه ریری ده کرده وه ، پاشان وتی : نه لیم : شافیهیی بهم زانستهی مه بهستی خوا بووه ، بویه خوایش به رزی کرده وه ..^{۲۷۷}
نه مه کللی سهرکه وتنه بو موسلمانان : کار بو ره زامه ندیی خوا بکهن .. گرنگ نیه نهو کاره ناودار بی یان نه .. گه وره بیت یان بچووک !!

نیخلاص و پاکیی نییه تی نیمام شافیهیی له راده یه ک دا بوو که زانسته که ی له هه موو سه رزه ویی دا بلاوه بکات .

^{۲۷۵} توالی التأسيس (۷۶) .

^{۲۷۶} ناوی عه لپی کوری موجه مده دی کوری موسایه . وه زیرکی زۆزانی زمان پاراوی نه دیی سه خیی بووه . له سه رده می (المقتدر) دا سنجار پۆستی وه زیری وه رگرتوه و له (۳۱۲) ی کوجیی دا کوژراوه .

^{۲۷۷} توالی التأسيس (۷۶) .

ره بیع نه لیت : له شافعییم بیست که دهی فهرموو : « له خه م دا که سیک هاته لام و ، کتیبه کانمی هه ل گرتن و ، دانی به دهم باوه و ، نهوانیش به ئاسمان دا پهرش و بلاو بوونهوه . که خه وه که م بو یه کی له لیک دهره وانی خه و گیرایه وه ، وتی : نه گهر نه م خه وه ت بیته دیی ، زانسته که ت ده گاته هه موو ولاتییک له ولاتانی ئیسلام » .^{۲۷۸}

نیمام شافعیی که لیک ماموستای هه بوون و ، له هه موو که سیش زیاتر قوتاییی هه بوون که چه ندین که له زانایان لی هه لکه وتن که به شی زوریان ماموستای نیمامه ناوداره کان بوون ، به تایبته ماموستای شهش نیمامی دانهری (الصحاح الستة) .^{۲۷۹}

(۹) زانایان و ستایشی نیمام شافعی :

خوای گه وره به سۆزی به لیشاوی ودهای بو شافعیی هینایه پیش که له سه رده میکی ناوازه دا بژیست .. له و سه رده مه دا که ئوممه تی ئیسلام به خه بهر هاتبوون و له هه مه مه رو بواریکی زانسته دا له پیش برکی دا برون . ئا له و سه رده مه پر به خته وه ری یه دا میژوو به ژیرانه کاری سه رشانی خوی نه نجام ده دا .. ریز له ی پیای پیوانه ی خزمه ت گوزاری خاوه ن زانسته و ره وشت بهرز و به ته قوا ده گیرا .. پایه بو خواناسان داده نرا .. قیامه ت سه نگی مه حه ک بوو به لای کۆمه له وه .. بۆیه که له زانای پایه دار هه ر چوار نیمامه که بوون ، که ریزی تایبه تی یان لی ده گیرا و خو شه ویستی ناو کرۆکی دلی موسلمانان بوون و ، ئوممه تی ئیسلامیش نه و په ری ستایشی ده کردن و ، زانا پایه داره کانیش وه سفی راسته قینه ی نه وانیان ده کرد .

جا هه رچه نده له پیشه وه ستایشی هه ندی له ماموستایان خرایه پیش چاو ، وا چاکه لی ره ش دا هه ندیکی تر باس بکهین :

فه ضلی کوری ده کین ، که زانایه کی پایه بهرز بووه و له سالی (۲۱۹) ی کۆچی دا کۆچی دوایی کردووه ، وتویه :

« ما رأينا ولا سمعنا أكمل عقلاً ، ولا أحضر فهماً ، ولا أجمع علماً من الشافعي » .^{۲۸۰}

^{۲۷۸} توالی التأسیس (۵۲) .

^{۲۷۹} سه رنجی کتیبی (الإمام الشافعي) دانراوی ماموستا (عبدالغني الدقر) م دا ده بینم په نجا و چوار قوتاییی نیمام شافعیی ماموستای نه و شهش نیمامه بوون . ل . ۳۲۵ - ۳۳۶ .

^{۲۸۰} توالی التأسیس (۵۹) .

(ابو الثور) یش وتوویه : هه رکهس واده ربیری که له زانست و ، زمان پاراوه ، زانین و ، دامه زراویی و ، لی هاتن دا پیاوی وه ک موحه ممه دی کوری نیدریسی دیوه نهوه درۆی کردووه ، به راستیی تا له زیان دا بوو هاوتای نه بوو و ، که چویش به ریی خویه وه کهس شوینه کهی پر نه کرده وه .^{۲۸۱}

کاتیکیش که فهرمووده ی نامۆزگاریی بو خۆندرایه وه و له سه ر خۆی چوو ، به سوفیانی کوری عوبه ی نه ی مامۆستای وترا که له وانه یه شافعیی مردبی ، نه ویش له وه لام دا وتی : نه گهر مردبی ، نه وا چاکترین پیاوی سه رده می خۆی مردووه .^{۲۸۲}

هاروونی کوری سه عیدی نه یلیش ، که یه کیک له مامۆستایانی موسلیم بووه نه لیت : پیاوی وه ک شافعییم نه دیوه .^{۲۸۳}

نه بومه نصووری نه زه ره ریش ، که له سالی (۳۷۰) ی کۆچی دا کۆچی دواپی کردووه ، ده ری ده بری که هیچ فه قیه یکی نه دیوه نه وه نه ده ی شافعیی زانستی زۆرتتر و ، زمانی پاراوتر و ، خوربه ی دلی فراوان تر بیّت که نه لیت : « عکفت علی المؤلفات التي ألفها فقهاء الأمصار ، فألفيت الشافعي أغزرهم علماً ، وأفصحهم لساناً ، وأوسعهم خاطراً » .^{۲۸۴}

نه بو عوبه یه قاسمی کوری سه لام یش وتوویه : که سم نه دیوه له عاقلیی و ، له وه ره ع و ، له زمان پاراویی و ، له رای دروست دا له شافعیی زیاتر بیّت .^{۲۸۵}

ههروه ها وتوویه : هیشتا پیاویکم نه دیوه له شافعیی کامل تر بیّت .^{۲۸۶}

زه عفهرانییش ده ری بریوه که پیاوی نه دیوه له شافعیی چاکتر و به ریزتر و سه خیی تر و به ته قواتر و زاناتر .^{۲۸۷}

بیشری مورسیسیش وتوویه : « ما رأيت أمهر من الشافعي » .^{۲۸۸}

^{۲۸۱} وفیات الأعيان (۱ : ۵۶۶) .

^{۲۸۲} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۹) .

^{۲۸۳} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۲) .

^{۲۸۴} توالي التأسيس (۶۲) .

^{۲۸۵} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۲۸۶} وفیات الأعيان (۱ : ۵۶۵) .

^{۲۸۷} توالي التأسيس (۵۵) .

^{۲۸۸} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۳) .

نیمام نه حمه دیش دهری دهری که هیچ کهس نه وهندهی شافعی له زانست دا هه لهی کهم نه بووه و ، هیچ کهسیش نه وهندهی نهو به توندیی دهستی به سوننه تی پیغه مبهروه و ﷺ نه گرتوه .^{۲۸۹} ههروه ها فهرموویه : « ما رأیت أفصح منه ، ولا أفهم للعلوم منه » .^{۲۹۰} نیسحاقی کوری راهوویه ش ، که سه ره تا به راهه رکئی له گهل شافعی دا ده کرد ، نه لیت : « الشافعي إمام العلماء ، وما يتكلم أحد بالرأي إلا والشافعي أقل خطأ منه » .^{۲۹۱} ههروه ها وتوویه : « الشافعي إمام » .^{۲۹۲}

یه حیای کوری سه عیدیش ناوی شافعیی ده بات و نه لیت : کهسم نه دیوه له شافعیی عاقل تر و فقیه تر بیت) .^{۲۹۳}

حومه یدیش ناوی شافعیی به (سید الفقهاء) و (سید علماء زمانه) ده برد .^{۲۹۴} نه یووی کوری سووه یدی ره ملیش ش ، که یه کئی بووه له ماموستایانی شافعیی و یانزه سالیش پیش نهو کوچی دواپی کردوه ، نه لیت : به بیرم دا نه هاتوه که من ده مینم هه تا پیای وه ک شافعیی ببینم .^{۲۹۵}

جونه یدیش نه لیت : « كان الشافعي من المريدين الناطقين بلسان الحق في الدين » .^{۲۹۶} موحه ممه دی کوری حه سه نیش که گه و ره قوتابی نیمام نه بوحه نیفه بووه یه کجار ریزی له شافعیی گرتوه . نه بوحه سسان نه لیت : نه م دیوه موحه ممه د نه وهندهی شافعیی ریز له هیچ کهس بگریت .^{۲۹۷}

موعه ممه ری کوری شه بیب یش نه لیت : گویم له مه نموون بووه وتوویه : له هه موو شتی ک دا موحه ممه دی کوری نیدرسی شافعییم تاقیی کردوته وه و به کامل هاته پیش چاوم .^{۲۹۸}

^{۲۸۹} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۰) .

^{۲۹۰} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۲۹۱} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۲۹۲} توالي التأسيس (۵۷) .

^{۲۹۳} توالي التأسيس (۵۵) .

^{۲۹۴} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۶۲) .

^{۲۹۵} تهذيب الأسماء واللغات (۱ : ۵۹) .

^{۲۹۶} توالي التأسيس (۶۱) .

^{۲۹۷} توالي التأسيس (۷۱) .

^{۲۹۸} توالي التأسيس (۵۶) .

نهمه که می‌ک له ستایشی گه‌وره زانایانی سهرده‌می خۆی بوو ، هه‌روه‌ها زانایانی دواى
خۆیشی ستایشیان کردووه :

ئه‌حمه‌دى كورپى سه‌یيار ، كه به هاوتای عه‌بدوللای كورپى موباره‌ك له قه‌لهم دراوه و ،
له سالى (۲۶۸) ی كۆچى دا كۆچى دواى کردووه ، ده‌رى برپوه كه ئه‌گه‌ر شافعی
نه‌بوايه ئیسلام تیا ده‌چوو كه ئه‌لئیت : « لولا الشافعي لدرس الإسلام » .^{۲۹۹}
ئیه‌راهمی كورپى ئیسه‌حاقى هه‌ربیش نه‌یوت : مامۆستای مامۆستایان فهرموویه :
كه پێی ده‌وترا : كێیه ؟

نه‌یوت : شافعی . نه‌ی مامۆستای ئه‌حمه‌دى كورپى هه‌نبه‌ل نیه ؟^{۳۰۰}
ئه‌بوزه‌رعش وتویه : پێ نازانم هه‌یج كه‌س له شافعی زیاتر منه‌تى به‌سه‌ر ئه‌هلى
ئىسلامه‌وه هه‌بێ .^{۳۰۱}

ئه‌بو‌حاته‌مى رازیش وتویه : شافعی هاوناوى منه و ، باوكیشی هاوناوى باوكمه .
(ئه‌ویش ناوى موحه‌مه‌دى كورپى ئیدریس بووه) . ئه‌گه‌ر ئه‌و نه‌بوايه زانایانی فهرمووده
هه‌ر به كۆرپى ده‌مانه‌وه .^{۳۰۲}

ئهبو عه‌بدوللای بوشه‌نجی شافعییش ، گه‌وره مامۆستای زانست دۆستانی
نه‌یساپوور ، كه له سالى (۲۹۰) ی كۆچى دا كۆچى دواى کردووه ، ده‌رى برپوه كه به
وردی سه‌رنجی پیاوانى ئىسلامى داوه و دواى چه‌رخى یه‌كه‌مى ئوممه‌تى ئىسلام
كه‌سێكى نه‌دیوه كه له شافعی پایه‌دارتر و ، روون‌کردنه‌وه چاك‌تر و ، زمان پاراوتر بێت ،
سه‌ره‌رای خزمایه‌تیى له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌رى خوادا ﷺ .^{۳۰۳}

داوودى كورپى عه‌لىی ئه‌صبه‌هانییش - كه پێشه‌واى مه‌زه‌بى ظاهیرییه - ئه‌لئیت :
كۆمه‌لێك ره‌وشتى جوان له شافعی دا كۆ بوونه‌ته‌وه كه له كه‌سانى تردا كۆنه‌بوونه‌ته‌وه .
یه‌كه‌م ره‌وشتى ئه‌مه‌یه :

شه‌ره‌ف‌دارى نه‌سه‌ب و پایه و پله‌ی و ، له خزم و كه‌س‌وكارى پێغه‌مبه‌رى شه‌ ﷺ .
یه‌كێ تر له‌وانه : دروستی دینی و ، سه‌لامه‌تى عه‌قیده‌ی له هه‌وابازى و بیدعه‌ت .

^{۲۹۹} توالی التأسيس (۶۲) .

^{۳۰۰} توالی التأسيس (۶۱) .

^{۳۰۱} توالی التأسيس (۶۱) .

^{۳۰۲} توالی التأسيس (۶۱) .

^{۳۰۳} توالی التأسيس (۶۱) .

یه کئی تر لهوانه : سه خاوه تی دل و دهروونی .

یه کئی تر لهوانه : ناسینی فهرموده ی صه حیج و نه خوش ، ههروه ها ناسیخ و مه نسووخ .

یه کئی تر لهوانه : له بهر کردنی قورئانی پیروژ و ، شاره زایی له ههوال و میژووی پیغه مبهری خوا ﷺ و ، ناگاداریی له سیره تی پیغه مبهری ﷺ و سیره تی خهلیفه کانی .

یه کئی تر لهوانه : ده رخستنی ناته واوی ناچه زانی و ، دانانی کتیب .

یه کئی تر لهوانه : هه لکه وتنی کۆمه له قوتایی و هاوه لیک بۆی ، وه کئ نه حمه دی کوری

حه نبه له زوهد و زانست و جی به جی کردنی سوننه تدا و ، وه کئ سوله یمانی کوری داوودی

هاشمی و ، حومه یدی و ، کهرابیسی و ، نه بوئهور و ، زه عفهرانی و ، بووه یطیی و ،

نه بولوه لیدی کوری نه بولجاروود و ، حهرمه له و ، ره بیع و ، حاریشی کوری سوره یج و ،

سه روکاریی کهری مه زه به کهی نه بوئیراهیمی موزه نیی .^{۳۰۴}

ههروه ها داوودی کوری عهلیی ، دواي نهو هی که باسی مه سه له یه کئ ده کات ، وه سفی

شافعیی ده کات که لیک دانهو هی نهو مه سه له یه قهولی نهو : (هَذَا قَوْلٌ مَطْلَبِيْنَا

الشافعي الذي علاهم بنكته ، وقهرهم بأدلته ، وبأينهم بشهامته ، وظهر عليهم بحمازته ،

التقي في دينه ، النقي في حربه ، الفاضل في نفسه ، المتمسك بكتاب ربه ، المقتدي قدوة

رسوله ، الماحي لآثار أهل البدع ، الذاهب بجمرتهم ، الطامس لسننهم ، فأصبحوا كما قال

تعالى : ﴿ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴾ .^{۳۰۵}

هیلالی کوری عه لانی ره ققییش وتویه : خوی گه و ره به (به دی هینانی) چوار

کهس - هه ریه که له سهرده می خویان دا - به خششی خوی به سه ر نه مئومه ته دا رژاند : به

شافعیی به شاره زایی له فیهی فهرموده ی پیغه مبهری خوا ﷺ و ، به نیمام نه حمه دی

کوری حه نبه له تاقیی کاری یه که ی دا ، چونکه نه گهر وا نه بوایه خه لکه که نیمانیان له

دهست ده دا و ، به یه حیای کوری مو عین به پاک کردنهو هی فهرموده ی پیغه مبهری خوا

ﷺ له درۆ هه لبه ستن و ، به نه بو عوبه یدی قاسم ی کوری سه لام به ته فسیر کردنی

فهرموده ی غه ربی پیغه مبهری خوا ﷺ ، چونکه نه گهر وا نه بوایه خه لکی به هه له دا

ده چوون .^{۳۰۶}

^{۳۰۴} توالی التأسيس (۶۱) .

^{۳۰۵} توالی التأسيس (۶۱) .

^{۳۰۶} نزعة الألباء (۱۳۹) .

(۱۰) ستایشی هندی له زانیان :

یه کهم که سیڅ که به لای شافعی یه وه گه وړه و به پړز بوو بیت ماموستای پایه بهرز نیمام مالیک بووه . دواي تهویش ریزی تایبه تی بو سوفیانی کورپی عوینه نه داده نا که نه وه بوو له ته مهنی یانزه سالی یه وه ناماده ی دهرسه کانی ده بوو و ، زانستیکی چاکی لی وهرگرت .

ههروها یه کي له وانه ی که به لایه وه زور به پړز بوون موسلیمی کورپی خالیدی زنجی بوو که یه کهم ماموستای بوو و له مه که که دا فیهی به لایه وه خویند و ، دهرباره شی دهی فهرموو : « موسلیمی کورپی خالیدی زنجی فیهی سهرده می خوی بوو » . ههروها ریزیکی زوری له تابعی به ناوبانگ و موفیتی و زانای فهرمووده ی مه که که ، عه طائی کورپی نه بوړه باح ده گرت ، نه گهرچی به خزمه تیشی نه گه یشتبوو ^{۳۰۷} که دهی فهرموو : « له ناو تابعی یان دا که سیڅ نه له عه طاء زیاتر شوین که وته ی فهرمووده بیت ^{۳۰۸} » .

ههروها ستایشی زوریڅ له زانا به پړزه کانی عیراق و میصری ده کرد ، به تایبه ت نیمام نه حمده چونکه نهو خاوه نی چندين سیفه تی بهرز بوو ، که دهی فهرموو : « که له به غداد ده رجووم له نه حمده فیه تر و ، واریع تر و ، زاهیدتر و ، زاناترم تیایا به جی نه هیشت ^{۳۰۹} » .

له هه مان کات دا ستایشی زانیانی فهرمووده و فیهه کانی عیراقی ده کرد .. له باره ی شه عبی یه وه دهی فهرموو : « له زور ریوایه ت کردنی فهرمووده دا شه عبی وه ک عوروه ی کورپی زوبه یر وه هایه ^{۳۱۰} » .

وه هایشی ده بینی که شوعبه ی کورپی حه جاج که نه میری فهرمووده بوو و له سالی (۱۶۰) ی کؤچی دا کؤچی دوايی کردبوو ، ده وریکی گرنگی هه بووه بو بلاو کردنه وه ی فهرمووده و ، ده ست کؤتا کردنیش به وانه ی که شیاوی گیرانه وه ی فهرمووده نه بوون .

^{۳۰۷} چونکه له سالی (۱۱۴) ی کؤچی دا کؤچی دوايی کردروه .

^{۳۰۸} آداب الشافعی (۲۰۶) .

^{۳۰۹} الطبقات الکبری (۱ : ۲۷) .

^{۳۱۰} آداب الشافعی (۲۰۸) .

نه فەرموو: « ئەگەر شوعبە نەبواوە فەرموودە لە عێراقدا نەدەناسرا . ئەو بوو دەهاته لای کابرا (که شیاوی گیرانهوه نەبوو) و پێی دەوت :

فەرموودە نەگیریتەو ، دەرنا لای کاربەدەستان شکاتت لی دەکەم » .^{۳۱۱}

جا وەک ستایشی شوعبەیی دەکرد لە سەر شارەزایی لە فەرموودەدا و ، لەسەر وەرەعی ، لە هەمان کاتدا رەخنەشی لی دەگرت که لە قیاسدا لاوازه . بگره به نمونەش دەهێنرایەو .

رەبیعی کۆری سولهیمان ئەلئیت : « ئەگەر کەسێک لە قیاسدا هەڵە بکرایە ، شافعی دەی فەرموو : ئەمە قیاسی شوعبەییە » .^{۳۱۲}

شافعی هەرچەندە لە گەڵ فەقیهەکانی ئەهلی (رأي) عێراقدا بەرەبەرکێی هەبوو و ، پەرچی زۆرێک لە بۆچوونەکانیان دەدایەو ، لە هەمان کاتدا زۆر ریزی لی دەگرتن و بە سەنگین سەیری دەکردن ، ئەمەش لە روانگەی ئەووە که ئەو فەقیهە بەرێزانە کاری ئیجتیهادیان ئەنجام داو . جا موحتههیدیش بە پێکان بەرز دەبێتەو ، کەچی بە نەپێکان نزم نابێتەو ، چونکە ئەگەر پێکای دوو پاداشتی هەبە و گەر نەشی پێکا ئەوا یەک ئەجری هەر دەبێ و ، هەموو زانایەکیش دەگونجێ هەڵە بکا . جا ئەو بوو شافعی بە شیوەیەکی گشتیی ستایشی زانایانی عێراقی دەکرد و دەی فەرموو : « الناس عيال علی أهل العراق في الفقه » .^{۳۱۳} بە تاییبەتیش ریزی زیاتری لە ئەبوحەنیفەیی ئیمامی عێراق دەگرت که دەی فەرموو: « من أراد أن يتبحر في الفقه فهو عيال علی أبي حنيفة » .^{۳۱۴} هەر وەها دەی فەرموو : بە مالیکیان و ت : نایا ئەبوحەنیفەت دیو ؟ فەرموو : بەلێ ، پیاویکم دیو که ئەگەر بیوێستایە بی سەلمینی که ئەم کۆڵەکیە ئالتوونە ئەوا بەلگەی دەست دەخست .^{۳۱۵}

بەلام لەو ناچێ شافعی و ئەبوووسفی قاضی یەکیان بینی بێ ، چونکە ئەبوووسف لە سالی (۱۸۲) ی کۆچی دا کۆچی دوایی کردوو و شافعییش لە سالی (۱۸۴) دا

^{۳۱۱} آداب الشافعی (۲۰۹) .

^{۳۱۲} آداب الشافعی (۲۰۹) .

^{۳۱۳} آداب الشافعی (۲۱۰) .

^{۳۱۴} الجواهر المضیة (۲ : ۴۵۶) .

^{۳۱۵} الجواهر المضیة (۲ : ۵۰۸) .

بۆ یه کهم جار سه‌ری له به‌غداد داوه ، مه‌گهر نه‌بو یوسف سه‌ری له مه‌که‌ و مه‌دینه دابیت و له سه‌رده‌می لاوی شافیعیی دا چاویان به یه کتر کهوتی .

به‌لام نه‌وه بوو که هاته به‌غداد چاوی به موحه‌مه‌دی کورپی حه‌سه‌ن کهوت و کتیبه‌کانی نووسی‌یه‌وه و ریزیکی چاکیشی لی ده‌گرت ..

هه‌روه‌ها ستایشی پیاویکی خه‌لکی ره‌ی ده‌کرد که خه‌لکی له ده‌وری قورشان جه‌م کردووه که ناوی مووسا بووه و به نه‌بو عیمرا‌نی صووفیی به ناوبانگ بووه .

هه‌ندی که له زانای تر هه‌بوون که به لایه‌وه زۆر سه‌نگین بوون ، به‌لام به داخه‌وه بوو که چاوی پی نه‌کهوتبوون ، وه‌ک : (لیث) ی کورپی سه‌ع‌دی کورپی عه‌بدو پره‌حمانی فه‌همیی که زانا و فه‌قیه‌ و سه‌رۆکی میصر بووه و له سالی (۱۷۵) ی کۆچی دا کۆچی دوا‌یی کردووه و ، وه‌ک ئیبن نه‌بو ذیئب ، موحه‌مه‌دی کورپی عه‌بدو پره‌حمانی کورپی موغیره‌ی کورپی حاریشی قوره‌یشیی عامیری ، که نیمامی‌کی خواناسی دامه‌زراو و ، پیاویکی زانست‌دۆستی راستیی‌ی‌بوو و ، له سه‌رده‌می مالی‌ک‌دا و له‌وه‌و پیشیش فه‌قیه‌ی مه‌دینه بووه و ، نیمام نه‌حه‌مه‌دیش زۆر به واریع ی داناوه ^{۳۱۶} و ، له سالی (۱۵۹) ی کۆچی دا کۆچی دوا‌یی کردووه .

نیمام شافیعیی له راستیی‌ی‌بوویی ئیبن نه‌بو ذیئب زۆر دل‌خۆش بوو که له به‌رده‌م شمشیری خه‌لیفه‌کان دا راستیی و تووه و ، هیچ هیزیک نه‌ی‌توانیوه چاوترسی‌نی بکات . موحه‌مه‌دی کورپی عه‌بدو پره‌حمانی ده‌ینه‌وه‌ری ته‌گیرته‌وه و نه‌ئیت : عه‌بدو لحه‌که‌م بۆمانی باس کرد و وتی : شافیعیی هه‌والی داینی و ، فه‌رمووی : مامه‌م موحه‌مه‌دی کورپی عه‌لیی (که نامۆزای باپیری شافیعیی بووه) بۆمی باس کرد و وتی : ناماده‌ی مه‌جلیسی نه‌میری نیمان‌داران نه‌بوجه‌عفه‌ری مه‌نصور بووم و ، ئیبن نه‌بو ذیئب و حه‌سه‌نی کورپی زه‌یدی کورپی نیمام حه‌سه‌نی والیی مه‌دینه‌ش له‌وی بوون . نه‌وه بوو غیفاری‌یه‌کان (هۆزه‌که‌ی نه‌بو ذه‌رپی غیفاریی - خوا لیی رازی بی -) هاتن و له هه‌ندی هه‌لس و کهوتی حه‌سه‌ن شکاتیان به لاوه کرد . نه‌ویش وتی : نه‌ی نه‌میری نیمان‌داران ! له باره‌ی نه‌مانه‌وه پرسیار له ئیبن نه‌بو ذیئب بکه . که پرسیار لی کرد ، وه‌لامی دایه‌وه : شاهیدی ده‌ده‌م که باسی شه‌ره‌ف و ئابرووی موسلمانان ده‌که‌ن و ، نازاری زۆریشیان ده‌ده‌ن . نه‌بوجه‌عفه‌ر وتی : بیستان ؟ وتیان : له باره‌ی حه‌سه‌نیشه‌وه پرسیار لی بکه .

وتی : دهرباره‌ی نهو چیی نه‌لئیت ؟ وتی : شاهیدی ددهم که حوکم به نارپه‌وا دهدات و ، شوین هه‌وای خوی ده‌که‌وئیت . موحه‌ممه‌د (که ریوایه‌ت ده‌کات) نه‌لئیت : جله‌کانم پیچان به خۆمه‌وه و ، شمشیربه‌ده‌ستیش به‌سهر سهری نه‌بوجه‌عفره‌وه وه‌ستا بوو ، چونکه ده‌ترسام فرمائی پی بکا بی‌کوژی و ، خوینه‌که‌ی بهر جله‌کانم بکه‌وئیت . نه‌بوجه‌عفر وتی : حه‌سه‌ن بیستت چیی وت ؟ نه‌ویش وتی : دهرباره‌ی خویشت پرسیری لی بکه . نه‌بوجه‌عفر به نیبن نه‌بوژی‌بی وت : نه‌ی دهرباره‌ی من چیی نه‌لئیت ؟ وتی : نایا نه‌میری نیمان‌داران ده‌ست‌به‌ردارم ده‌بی‌ت ؟ وتی : به‌خوا پی‌م نه‌لئیت ، ده‌می به نه‌رمیی و ده‌می به توندیی له‌گه‌لیا هات . وتی : شاهیدی ددهم که سامانت به نارپه‌وا وه‌گرته‌وه و ، داویشته به که‌سانیک که شیای نین . نه‌بوجه‌عفر له شوینه‌که‌ی خۆمه‌وه هات و ده‌ستی له پشت ملی نیبن نه‌بوژی‌ب گیر کرد . موحه‌ممه‌د نه‌لئیت : له ترسی نه‌وه‌ی که فرمان به کوشتنی بدات جله‌کانم پیچان به خۆمه‌وه ، نه‌وه‌کو خوینه‌که‌ی بهر جله‌کانم بکه‌وئیت . پاشان خه‌لیفه وتی : به‌خوا ! نه‌گهر من نه‌بوومایه نیسته رۆله‌کانی فارس و رۆم و تورک و ده‌یله‌م نه‌م شوینه‌یان لئیت سه‌ندبوو . مامۆستا وتی : نه‌بویه‌کر و عومه‌ریش کاریان گرتنه ده‌ست و ، شوین حه‌قیقش که‌وتن و ، به‌یه‌کسانیش سامانیان به‌ش کرد و ، پشت ملی فارس و رۆمیشیان گرت و لووتیشیان چه‌قاندن به خۆلدا . نه‌بوجه‌عفر پشت ملی به‌زدا و ، وازی لی‌هینا و وتی : به‌خوا له‌بهر نه‌وه نه‌بویه که ده‌زانم راست‌گوی ده‌م کوشتی . نیبن نه‌بوژی‌بیش به نه‌بوجه‌عفری وت : به‌خوا من نامۆزگاری چاک ترم بۆت له مه‌هدیی .^{۳۱۷} واته کوره‌که‌ی .

حه‌رمه‌له‌ش له شافعی‌یه‌وه ده‌گیرته‌وه که فرموویه : موحه‌ممه‌دی کوری عیجلان^{۳۱۸} فرمانی به چاکه ددها و دووره‌په‌ریزی له خراپه ده‌کرد . رۆژیکیان والیی مه‌دینه درێژه‌ی به وتاره‌که‌ی دا . که هاته خواره‌وه و نوژی کرد ، نیبن عیجلان هاواری لی کرد و وتی : کابرا ! له خوا بترسه . قسه و باسه‌که‌ت له‌سهر مینه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ درێژه پی دده‌ی ؟! والیی فرمانی دا بی‌هین و به‌ند کرا . هه‌وال گه‌یشته نیبن نه‌بوژی‌ب نه‌ویش خوی گه‌یاندنه لای والیی و پی وت : نیبن عیجلانت به‌ند کردووه ؟ والیی وتی : گویا به‌وه‌وه ناوه‌ستی له به‌ینی خۆم و خوی دا فرمانم به‌سه‌ردا ده‌کات ، تا به

^{۳۱۷} آداب الشافعی (۴۶) .

^{۳۱۸} موحه‌ممه‌دی کوری عیجلانی قوه‌دیشیی یه‌کیکه له زانا دلسۆزه خزمه‌ت گوزاره‌کانی نیسلام که نیمام نه‌حممه‌د و نیبن موغین به (ثقة‌ی‌ان داناه . سالی (۱۴۸) ی کۆچی کۆچی دواپی کردووه .

فرمانه‌کهی نهو بکهین ، کهچی له‌به‌ر چاوی خه‌لکیی دا هاوارمان لی ده‌کات و بی ده‌سه‌لاتمان ده‌رده‌خات ؟

ئیبین نه‌بو‌قیثب وتی : ئیبین عیجلان نه‌حمه‌قه ، نه‌حمه‌قه . نهو چاوی لیته‌ه‌رام ده‌خۆیت و ، جل و به‌رگی ه‌رام ده‌پۆشیت ، کهچی نار‌ه‌زایی ده‌رنابری و نه‌لیت : به‌سه‌ر مینه‌بری پیغه‌مبه‌ری خواوه ^{۳۱۹} درێژه به‌ قسه و باسه‌که‌ت ده‌ده‌یت !! والیی وتی : ئیبین عیجلان بکه‌نه ده‌روهه ، هیچی له‌سه‌ر نیه . ^{۳۱۹} وه‌ک بلی : ره‌حه‌مت له‌ کفن دزی پیشوو ! هه‌روه‌ها شاهیدی راس‌تگۆزی نه‌صمه‌عی داوه و ، شاهیدی‌شی داوه که که‌سه‌سائی له (نحو) دا زۆر شار‌ه‌زایه . ^{۳۲۰}

زانا و فه‌قیه‌کانی ئیسلام ، که هه‌موو گیانیان وێژدان و دل‌پاکیه ، له رۆلی گ‌رنگی نیمام شافعیی ئاگادار بوون و ، ده‌یان‌زانیی خواوه‌نی چ ئیخلاصی‌کی بی‌وتنه‌یه به‌و خ‌زمه‌ت‌کردنی قورئان و سوننه‌ت .. نهو زانا به‌رێزان‌ه ده‌یان‌زانیی چه‌نده قه‌رزازی شافعیین ، بۆیه له‌ ماوه‌ی ژیا‌نی‌دا و دوا‌ی مرد‌نی‌شی ، به‌ نه‌ی‌نیی و به‌ ئاشک‌را له‌ خوا‌ی گه‌وره بۆی ده‌پارانه‌وه که به‌ چاک‌ترین شیوه له‌ بریی نهو خ‌زمه‌ته مه‌زنه پاداشتی بداته‌وه . نه‌وه‌تا نیمام نه‌حه‌مد دان به‌ فه‌زلی شافعیی‌دا ده‌نی و ، ده‌ری ده‌بری که نه‌وه سیی س‌ال‌ه دوعای بۆ ده‌کات و ، داوا‌ی چاوپۆشیی بۆ ده‌کات که نه‌فه‌رموی : « هذا الذي ترون كله أو عامته من الشافعي ، وما بت منذ ثلاثين سنة إلا وأنا أدعو الله للشافعي وأستغفر له » . ^{۳۲۱} هه‌روه‌ها ده‌ری بریوه که شه‌ش که‌س هه‌ن له به‌ره‌به‌یان‌دا دوعایان بۆ ده‌کات که یه‌کیکیان شافعی‌یه . ^{۳۲۲}

هه‌روه‌ها فه‌رموویه : که‌سی پێ نازانم له سه‌رده‌می شافعیی‌دا له شافعیی منه‌تی زیاتری به‌سه‌ر ئیسلامه‌وه هه‌بیت .. منیش له دوا‌ی نوێژه‌کانم بۆی ده‌پارێمه‌وه و نه‌لیم : خوایه له‌ خۆم و ، له دایک و باوکم و ، له موحه‌مه‌دی کو‌ری ئید‌ریسی شافعیی خۆش بییت . ^{۳۲۳}

^{۳۱۹} آداب الشافعي (٤٨) .

^{۳۲۰} نزهة الألباء (٧١) .

^{۳۲۱} توالي التأسيس (٥٧) و وفیات الأعيان (١ : ٥٦٥) .

^{۳۲۲} صفة الصفوة (٢ : ١٤٢) .

^{۳۲۳} معجم الأدباء (١٧ : ٢٠٣) .

یه حیای کوری سه عیدی قه ططانیش که له سه رده می خوی دا پیشه وای زانایانی
 فرموده بووه و توویه : ئەمە چوار ساله له نوژدا بۆ شافیهیی له خوا ده پارێمهوه .^{۳۲۴}
 ههروهها عهبدو پرده حماني کوری مه هه دیش ، که له سه ر داوای ئەو شافیهیی (الرسالة)
 ی نووسی ، ئەلێت : هه رچی نوژ بکه م تیا یا له خوا ده پارێمهوه بۆ شافیهیی .^{۳۲۵}

(۱۱) نوێ خوازی سه ده دی دووهه م :

پێغه مبه ری خوا ﷺ ده ری بریوه که خوای گه و ره له سه ری هه موو سه د سالتیک دا
 نوێ کرد نه و ی ئیسلام به که سیک ده سپیژی ، وه ک له م فرموده دا ده ی بینین . له نه بو
 هه ره یه وه - خوا لێ رازی بێ - له پێغه مبه ری خواوه ﷺ ده گیرێته وه که فرمودیه :
 « یبعث الله لهذه الأمة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها » . به داوای ئەم
 فرموده یه دا نیمام نه حمه د ده فرموی : سه رنجی سالی سه ده مینم دا ده بینم پیاوی که
 له ئال و به یتی پێغه مبه ری خوا ﷺ ، عومه ری کوری عه بدولعه زیز و ، سه رنجی سه ری
 سه د سالی دووهه م دا ده بینم پیاوی که له ئال و به یتی پێغه مبه ری خوا ﷺ ، موحه ممه دی
 کوری ئیدریس . ئیبن سوبوکی ده ری ده بریت که ئەمه شتیکی سه لماوه له نیمام
 نه حمه ده وه .^{۳۲۶}

شیخ نه بولوه لید هه سانی کوری موحه ممه دی فه قیه و توویه : له سالی سی سه د و
 سی دا له مه جلیسی قاضی نه بولعه بباسی کوری سه ره یج دا بووین ، مامۆستایه ک له
 نه هلی عیلم هه ستایه سه ری و پتی و ت : ئەی قاضی ! مژده بیت . خوای گه و ره له سه ری
 هه موو سه د سالتیک دا که سیک بۆ ئەم ئومه ته ره وانه ده کات تا کاروباری دینه که ی بۆ
 نوێ بکاته وه . ئەوه بوو خوای گه و ره له سه ری سه د سالی یه که م دا عومه ری کوری
 عه بدولعه زیزی ره وانه کرد و ، له سالی سه دوسی دا کۆچی داوی کرد و ، له سه ری سه د
 سالی دووهه میش دا نه بو عه بدوللا موحه ممه دی کوری ئیدریسی شافیهیی ره وانه کرد و ،
 له سالی دووهه م دا کۆچی داوی کرد و ، له سه ری سه د سالی سی هه میش دا تۆ
 ره وانه کرد . پاشان ئەم شیعه ری و ت :

^{۳۲۴} . تهذب الاسماء واللغات (۱ : ۵۹) .

^{۳۲۵} . معجم الأدباء (۱۷ : ۳۱۳) .

^{۳۲۶} . طبقات الشافعية (۱ : ۲۰۰) .

إثنان قد مضيا فبورك فيهما   عمر الخليفة ثم حلف السؤدد
الشافعي الألمعي محمد   إرث النبوة وابن عم محمد
أبشر أبا العباس إنك ثالث   من بعدهم سقياً لتربة أحمد

نه‌ئیت : قاضی هاواری کرد و دهستی کرده گریان و وتی : نهم پیاوه مردنمی
رگه‌یاند . نه‌ئیت : قاضی نه‌بولعه‌بباس هدر لهو سالداه مرد . خه‌طیبیش له (میژوو) ه‌که‌ی‌دا
باسی کردوو ه که نیبن سورهیج له سالی سئ صهد و شه‌ش‌دا کۆچی دواپی کردوو ه .^{۳۲۷}
نیبن سوبوکی‌ش له (الطبقات) دا نه‌ئیت :

له سهری صهد سالی چواره‌مینیش‌دا وتوویانه که : شیخی ئیسفرایینی تیا ره‌وانه
کراوه و ، وتووشیانه که : مامۆستا سه‌هلی کوری نه‌بو سه‌هلی صه‌علوکیی تیا ره‌وانه
کراوه ، که هه‌ردووکیان دوو نیمامی مه‌زنی دامه‌زراوی مه‌زه‌بی شافعیین .
هه‌روه‌ها وتوویه : پینجه‌مینیش غه‌زالی‌یه و ، شه‌شه‌مینیش نیمام فه‌خره‌ددینی رازی‌یه
و ، هه‌وته‌مینیش شیخ ته‌قیوددینی کوری (دقیق‌العید) هه‌و ، هه‌ر هه‌مووشیان له
نیمامانی مه‌زه‌بی شافعیین .

(۱۲) عه‌قلی شافعی :

گرنگ نیه خه‌لکیی شاهیدی له‌سه‌ر ژیری که‌سیک بده‌ن ، چونکه عه‌قل و ژیری نه‌و
که‌سه به پیتی خزمه‌ت کردن و که‌لک گه‌یاندنیه‌تی به خه‌لکیی و ، به پیتی نه‌وه‌یه که تا چ
راده‌یه‌ک می‌شکی بۆ بیر و هه‌ستی نوێ ده‌روات و ، هه‌ست به لادان و سه‌رگه‌ردانیی
ده‌روبه‌ری ده‌کات . به تایبه‌ت نه‌گه‌ر که‌سیک له سه‌رده‌می‌کدا بژی که کۆمه‌له‌که‌ی
راده‌ی ژیری و تی‌گه‌یشتنیان به‌رز بی‌ت و ، نه‌ویش پیش هه‌موویان بداته‌وه و ،
بی‌سه‌لمینی که نه‌و خاوه‌نی به‌لگه‌ی زانستیانه‌ی زۆر به‌هیزه و ، له هه‌مان کاتیش‌دا به
لای کاربه‌ده‌ستی رۆژگاره‌وه هیچ پشت‌گیری‌یه‌کی نیه و ، خاوه‌نی پاره و پوولی‌کیش نیه .
تا له‌م حاله‌ته‌دا نه‌و که‌سه له هه‌مووان ژیرتره ..

جا نیمام شافعی له سهرده سی خوی دا وه ها بوو . چو ویرود سهر لروتکه ی قووجه کی ژیری نوممه تی نیسلامه وه ، که مه گهر چندد دانه یه کی یه کجار که م بتوانن لئی نریک بکه ونه وه .

خه لکیکی زور له زانایان و تی گه یشتوان شاهیدی یان له سهر ژیری که مونه ی شافعی ده دا ، بی نه وه ی ته ماعیکیان پی بی ، یان لئی بترسن ، یان خزم و که سی بن .. هه تا هه ندیکیش له وانه ی که له ریبازی سوننه ت و جه ماعه ت لایان دابوو دانیان به وه دا ده نا که شافعی خاوه نی عه قل و ژیری یه کی بی ونه یه . نه وه تا - بئو نمونه - بیشری کوری غه ییائی مورسی ، که فه قیه یکی موعته زیلی یه و قوتابی به رده ستی نه بو یوسف بووه نه لیت : « مع الشافعی نصف عقل أهل الدنيا »^{۳۲۸} هه وره ها نه لیت : « ما رأیت أعقل من الشافعی »^{۳۲۹} .

یه حیای کوری نه گته میش ، که سه روکی قاضی یانی به غداد بووه و ، خاوه نی پله یه کی وه ها به رز بووه به لای خه لیه مه نمونه وه که به شه و به روژ بتوانی بچیه لای خه لیه ، نه لیت : « ما رأیت أحداً أعقل من الشافعی »^{۳۳۰} .

هه وره ها که له زانا و فه قیه و پیاوی ژیری میصر ، یوونسی کوری عه بدولنه علا وتووه : نه م دیوه که سیک له شافعی عاقل تر بیت ، جا نه گهر نوممه تی موحه ممه د ﷺ کو بکرینه وه و له عه قلی شافعی به شیان بدری ، به شیان ده کات .^{۳۳۱}

ره بیعی کوری سوله یمانی قوتابییشی نه لیت : نه گهر عه قلی شافعی به نیوه ی عه قلی نه هلی دنیا دا کی شان به کریت نهوا نه و قورس تره و ، نه گهر له به نی نیسرائیلی بوایه پیوستی یان پی ده بوو .^{۳۳۲} واته هه رچهنده به نی نیسرائیلی پیغه مبه ری زوریان بۆ ره وانه کراوه ، هیشتا پیوستی یان به یه کی وه ک شافعی هیه .

هه تا کاتیکیش که مندال بووه و لای ماموستایانی مه که ده رسی ده خوئند عه قل و ژیری و زیره کی بی ونه ی پیوه ده بینرا .

^{۳۲۸} تهذیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۳) .

^{۳۲۹} تهذیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۳) .

^{۳۳۰} تهذیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۱) .

^{۳۳۱} توالی التأسیس (۵۸) .

^{۳۳۲} توالی التأسیس (۵۸) .

حومهیدی ده‌ری برپوه که سوفیانی کورپی عوبهینه و ، موسلیمی کورپی خالید و ، سه‌عیدی کورپی سالم و ، عه‌بدولمه‌جیدی کورپی عه‌بدولعه‌زیز و ، مامؤستایانی تری سه‌ککه ، دانیان به زیره‌کیی و عه‌قلیی شافیهیی دا ناوه .^{۳۳۳}

(۱۳) ته‌قواو خواپه‌رستی شافیهیی :

شافیهیی به هؤی خواپه‌رستی و نیخلاص و ته‌قواپه‌وه خوای گه‌وره پایه‌ی پی‌دا و کردیه پیشه‌وای موسلمانان تا زانستی راسته‌قینه‌ی قورنان و فهرمووده‌یان پیشکەش بکات، چونکه به راستیی زانست کاتیگ به که‌لک دیت و کاریگر ده‌بیّت ، که خاوه‌نه‌که‌ی خۆی پیش هه‌موو که‌سیکی تر ره‌فتاری پی بکات و ، خۆی نموونه‌ی نیمان‌داری ره‌فتار جوان بیّت ..

ته‌قواش : بریتی‌یه له‌وه‌ی که نیمان‌دار واز له‌و شتانه بهینئ که خۆی هه‌زیان لی ده‌کات و شوئن نه‌و کارانه بکه‌وئ که شهرع پیی باشه و له‌ موسلمانان داوا ده‌کات .. وه‌ره‌عیش : بریتی‌یه له‌وه‌ی موسلمان واز له‌و شتانه بیئن که گومانیان لی ده‌کری ، نه‌وه‌کو تووشی هه‌رام ببی ، بگره ده‌ست له شتی موباحیش هه‌ل ده‌گری نه‌وه‌کو ببیته هؤی تووش‌بوونی شتی گومان لی کراو و ، نه‌و گومان لی کراوه‌ش ببیته هؤی تووش‌بوونی هه‌رام . سوپاس بو خوا نیمام شافیهیی هه‌روه‌ک له نیجته‌هاد و فیهقه دا پیشه‌وا بوو ، هه‌روه‌ها له نیمان و ته‌قوا و وه‌ره‌ع و خواپه‌رستیش دا پیشه‌وا بوو ..

ره‌بیع نه‌لیت : عه‌بدوللای کورپی عه‌بدولحه‌که‌م - که له مامؤستا پایه‌داره‌کانی مه‌زه‌به‌ی مالیکی میصر بووه - به شافیهیی نه‌لیت : نه‌گر ده‌ته‌وئ له‌م ولاته‌دا - واته میصر - نیشته‌جی ببی ، با خۆراکی سالیگ هه‌بی و ، هات و چۆی مه‌جلیسی سولتان بکه تا پیی ده‌سه‌لات‌دار ببی . شافیهیی فهرمووی : نه‌بوموچه‌مه‌د ! هه‌رکه‌سی به ته‌قوا ده‌سه‌لات‌دار نه‌بی ، هه‌رگیز ده‌سه‌لاتی نابی . من له غه‌ززه له دایک بووم و ، له حیجازیش گه‌وره کراوم و ، خۆراکی شه‌وئکمان نه‌بووه و ، هه‌رگیز به برسیته‌یش سه‌رمان نه‌ناوه‌ته‌وه .^{۳۳۴}

^{۳۳۳} توالی التأسیس (۵۴) .

^{۳۳۴} توالی التأسیس (۶۷) .

شافیهی وهک خواناسیکی ره بانیی زور به چاکی خواپه رستی به جی دهینا ، نهونده هه بوو زه کاتی نه داوه ، چونکه سهره تا هه ژار و دهست کورت بوو و ، پاشانیش که پاره و سامان رووی تی کرد نهونده سه خیی بوو هیچی له دهست دا نه ده مایه وه .

له باره ی شهونوژی شهوه ره بیع ده ری ده بری که شافیهی هه تا کوتایی ته مهنی هه موو شهونک شهونوژی ده کرد .^{۳۳۵}

حوسهینی کوری عهلیی که رابیسی نه وه مان بو ده گیرته وه که ههشتا شهو له خزمهتی شافیهی دا بووه و نزیکه ی سییه کی شهو شهونوژی ده کرد ، که له په نجا نایهت زیاتر قورثانی له یهک ره که هت دا نه ده خویند و ، هه رچی تووشی نایهتی ره حمهت ببوایه بو خوی و نیمان داران له خوی گه وره ده پارایه وه و ، هه رچی تووشی نایهتی سزا و عه زاب ببوایه په نای به خوا ده گرت و داوای سهر فزایی بو خوی و نیمان داران ده کرد .^{۳۳۶}

له ره بیع وه نه گیرنه وه و توویه : شافیهی شهوی کرد بوو به سی به شهوه : سییه کی یه که م نه ی نووسی و ، سییه کی دووه می نوژی ده کرد و ، سییه کی سییه می ده خهوت .^{۳۳۷}

هه رچی به شهویش دا قورثانی بخویندایه ده بو له نوژدا بوایه ، وهک موزه نیی ده ری ده بری .^{۳۳۸}

له بهر نه وهش که به مندایی هه موو قورثانی له بهر کرد بوو له قورثان خویندن تیر نه ده بوو ، چونکه له زه تیکی چاکی له به لاغت و نیعجازی قورثان وهرده گرت . بویه گه وره ترین خویشی دلی نه وه بوو خه رکی قورثان خویندن بوایه ، به راده یهک که هه موو مانگیک سیی جار قورثانی خه تم ده کرد و ، له ره مه زانیش دا شه صت جار خه تمی ده کرد ، جگه لهو قورثانه ی که له نوژدا ده ی خویند ، وهک ره بیع گیرایه ته وه .^{۳۳۹}

^{۳۳۵} توالی التأسیس (۶۸) .

^{۳۳۶} شذرات الذهب .

^{۳۳۷} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۴) .

^{۳۳۸} توالی التأسیس (۷۹) .

^{۳۳۹} توالی التأسیس (۶۰) و صفة الصفوة (۲ : ۱۴۵) .

لهو کاره سوننه تانهش که شافعی نه نجامی دهدان زور سه له وات دان بوو له سهر پیغه مبر ﷺ و هاوه له کانیشی بو نهوه هان دهدا و دهی فهرموو : « پیم خو شه سه له واتی زور له سهر پیغه مبری خوا ﷺ بدهن » .^{۲۴۰}

ههتا وای دهینی که پیوسته له گهل پارانه وهدا له خوا سه له وات له سهر پیغه مبری خوا ﷺ بدریت . ههروه ها له هه موو کهس زیاتر به چاوی ریزه وه سهیری پیغه مبری خوا ﷺ ده کرد ، ههتا پتی ناخوش بوو که سیکن بی وتایه : (قال الرسول) ، به لکو پیوسته بلّی : (قال رسول الله ﷺ) نه مهش له بهر ریز لی تانی .^{۲۴۱}

(۱۴) سه خاوه تی شافعی :

یه کئی له سیفته جوانه کانی عه رب بریتی به له سه خاوهت و نان دان و به خشیین ، به راده یه ک که جیی شانازیان بیّت ، جا له ناو تیره کان دا چهن دین پیاوی زور سه خیی هه ل که وتبوون که سه خاوه تیان به نمونه ده هینرایه وه ، یه کئی له وانه حاته می طهی و ، که عبی کورپی مامه و ، نهوسی کورپی حاریشه و ، هه ره می کورپی سینان .

کاتیکن که نیسلام هات و خه لکه که پۆل پۆل موسلمان بوون ، نهوه یان که له سه ره ده می نه فامیی دا چاک بوو ، بهو چاکه یه وه هاته ریزی موسلمانانه وه .. پیاوی ئازا هه ر ئازا بوو ، سه خیی هه ر سه خیی بوو .. به لام نییه تی نهو که سه ده گۆرا .. جاران که چاکه یه کی ده کرد مه بهستی نه فسی خۆی بوو و ههزی له ناویانگ و ریزلی تان بوو ، به لام دوا ی موسلمان بوون مه بهستی ره زامه ندیی خوا بوو .. نهوه بوو له ناو هاوه لان دا سنگ فراوان و دل گوشادی زور هه ل که وتن که نه بهری سه خاوه تیان بو ره زامه ندیی خوا ده نواند ، وه ک نه بهی کر و عومهر و عثمان و عه لیی و عه بدورپه حمان و هی تریش .

نیمامی شافعییش وه ک عه ره بیکی قورپیشی موطه لیبی نیمان دار سه خاوه تی بی وینه بوو . جا هه رچه نده زۆربه ی ژبانی ده ست کورت بوو ، به راده یه ک که خۆراکی شه ویک شک نه بات ، هه ر کاتیکن پاره یه کی پی بگه یشتایه نهوا به راست و چه پ دا به هه ژارانی ده به خشیی .

^{۲۴۰} تهذیب الاسماء واللغات (۱ : ۶۶) .

^{۲۴۱} تهذیب الاسماء واللغات (۱ : ۶۶) .

ره بیع ئەلئیت : ناوی خاوەن سەخاوە تمان بیستوو و هەندیکیش لە دەورووبەری خۆماندا
هەبوون ، بەلام وەك شافیعیمان نەدیووە .^{٣٤٢}

عەمری کۆری سوادى سەرجیش وتووێ : لە دینار و دیرھەم و خواردن دا شافیعیی لە
هەموو کەس سەخیی تر بوو .^{٣٤٣}

موحەممەدى کۆری عەبدوللای کۆری عەبدولحەكەم یش وتووێ : شافیعیی لەوێدا كە
بوویتی لە هەموو کەس سەخیی تر بوو .^{٣٤٤}

دیسان رەبیع ئەلئیت : ئەگەر کەسیك داواى شتێكى لە شافیعیی بکرایە ، ئەوا لە
شەرمى داواکارەكەدا دەم و چاوی سوور دەبویەووە و ، بە پەلە ئەو شتەى دەدایى . خۆ
ئەگەر لەلای نەبوايە کاتى دەگەرایەووە ئەو شتەى بۆ دەنارد .^{٣٤٥}

ئەمەش هەندى نموونەى سەخاوەتى . حومەیدی ئەلئیت : جارێکیان شافیعیی لە
یەمەنەووە هاتەووە و ، بیست هەزار دیرھەمیشی پى بوو . هەر لە دەروەى مەككە
چادرەكەى هەل داو ، لە جیى خۆى هەل نەستا هەتا هەمووی بەخشییەووە .^{٣٤٦}

هەروەها ئەلئیت : جارێکیان شافیعیی بە سى هەزار دینارەووە هاتەووە . نامۆزاكانى و
خەلكى تریش هاتن بۆ لای و ، ئەویش دەستى بە بەخشینی پاره كە كرد . كە هەستا هیچی
لە لا نەمابوو .^{٣٤٧}

زوبەیری کۆری سولهیمانى قورەیشی ئەگیرتەووە و ئەلئیت :

شافیعیی فەرمووی : هەرئەمە هاتە لام و سەلامى ئەمیری ئیماندارانى بۆ هینام و
وتى : فەرمانى داوہ پینج هەزار دینارت بدرتێ . كە هینايان بۆى (٥٠) دینارى لى دا
بە خوێن گره كەى .. پاشان چەند پارچە قوماشێكى هینا و کردنیە چەند توورەكەى بۆ ئەو
پارەیه و دابەشى كردن بەسەر ئەو قورەیشیانەدا كە لەوى نامادەبوون و هەر كەسیكى
ئەهلى مەككەشى دەناسى توورەكەى بۆ نارد ، هەتا كە گەرایەووە بۆ مالهەووە كەمتر لە
صەد دینارى پى ماوو .^{٣٤٨}

^{٣٤٢} توالى التأسيس (٦٧٠) .

^{٣٤٣} تهذيب الأسماء واللغات (١ : ٥٧) .

^{٣٤٤} توالى التأسيس (٦٨) والوفى بالوفيات (٢ : ١٧٤) .

^{٣٤٥} تهذيب الأسماء (١ : ٥٨) .

^{٣٤٦} صفة الصفوة (٢ : ١٤٥) .

^{٣٤٧} توالى التأسيس (٦٨) . دینارى ئەوسا بریتى بوو لە یەك مسقال زیر .

^{٣٤٨} توالى التأسيس (٦٨) .

له نه بوته وریشه وه نه گیرنه وه که وتوویه : شافعی ویستی بچیت بو مه ککه و هندی پاره شی پی بو ، پیم وت : خوزگه پارچه مولکیکت بو منداله کانت بکریایه ، چونکه له بهر نهرم و نیانی پاره ی له دهست دا نه ده مایه وه . روشت و پاشان که گه پرایه وه پرسیارم لی کرد ، فرمووی : له مه ککه دا پارچه مولکیکم نه دیی بتوانم بی کرم ، به لام له مینادا چادریکی گه وره م بو هاوه لآنمان هه ل داوه ، تا که حه جیان کرد بچنه ناوی .

نه بوته ور نه لیت : که دیتی وا من بایه خ به وه ده دم ، نه م شیعرانه ی فرموون :

إذا أصبحت عندي قوت يومي   فخل اللهم عني يا سعيد
ولا تخطر هموم غد بيالي   فإن غدا له رزق جديد
أسلم إن أراد الله أمرا   وأترك ما أريد لما يريد^{۳۴۹}

دهری ده بری که نه گهر خوراکی نه مپوی هه بی پتویست به خه فته ناکات ، چونکه سبه نیی رزقی نوئی بو دیت و ، واش چاکه کاروبار بدرتته دهست خوا ..

ره بیع یش نه لیت : روژکیان له گه ل شافعی دا بووین قایشی نه عله که ی پچرا و پیاوێک بۆی چاک کرده وه . فرمووی : نه ی ره بیع ! نایا له پاره ی خهرجیمان هیچت به لاوه هه یه ؟

وتم : به لی . فرمووی : چهند ؟ وتم : جهوت دینار . فرمووی : بیده ری .^{۳۵۰}

ههروه ها ره بیع نه لیت : شافعی سواری گوی درێژێک بوو بوو و ، به بازازی ناسنگه ره کان دا تیپه ری کرد و قامچی به که ی له دهستی که وته خواره وه . خیرا پیاوێک هه لمه تی دا و به دهستی سپی و دایه وه دهستی . نه ویش به خزمه ت گوزاره که ی وت : چهند پاره ت لایه بیده ری .. ئیتر نازانم نایا جهوت دینار بوو یان نو ؟^{۳۵۱}

له ره بیع وه نه گیرنه وه وتوویه : شافعی ده عوه تیکی کرد ..

کاتی که خه لکی نانیان خوارد ، بوه یطی پیمی وت : توش دانیشه ، نان بخو . وتم : کئی ماوه ی داوین نان بخوین ؟ نه لی : شافعی به گوته بوو و فرمووی : پاک و بی گهردی بو خوا ! هه موو سامانم بو تو حه لاله .

^{۳۴۹} توالی التأسيس (۶۸) .

^{۳۵۰} تهذيب الاسماء واللغات (۱ : ۵۸) .

^{۳۵۱} تهذيب الاسماء واللغات (۱ : ۵۸) .

شافعی دهبوا ههموو روژیک خیر و صهدهقه بکات . به شهویش صهدهقهی دهکرد ، به تایبته له رهههزاندا و ، ههوالی ههژاران و دهستکورت و لاوازانسی دهپرسی و ، زور به سهخاوهت مهسرهفی بو مال و مندالی دهکرد و ، له مهجلیسیشی دا زور بهریز بوو .^{۳۵۲}

(۱۵) حکمهتی شافعی :

لهبه رهوهی که شافعی پیاوکی خاوهن عهقل و ژیری بوو و ، لهههپه پلهشدا زیرهک بوو و ، ههموو جوهره ژیانیکی به خویهوه دیی بوو .. ماوهیهک ههتیوو و بی کهس و ههژار .. پاشان ناودار و دهستدار و خاوهنی ناو و ناویانگیی .. گهلی له ولاتانی ئیسلامی دیی بوو .. تیکهلی خهلکی جوړا و جوړی کردبوو ، بوو بووه خاوهنی تاقی کارییهکی وردی ژیان .. لهبه رهوه وتهی به کهلک و پر حکمهتی زوری پیشکهش به موسلمانان کرد و ، پییشی خوش بوو به ناموژگاری شیرین بیان خاته سه ریی سهرفرازی ههردوو ژیان ..

رهبعی کوری سولهیمان تهلیت : شافعی پیمی فهرموو :

« نهی رهبع ! رازی کردنی خهلک کاریکه نایگهیتی . لهبه رهوه نهوهی بووت چاکه نهنجامی بده ، چونکه رازی ناگرین ، نهوهش بزانه ههرکهس فییری قورشان بوو لهبه چاوی خهلکدا مهزن دهبیته و ، ههرکهسیش فییری فهرمووده بوو بهلگهی بههیز دهبیته و ، ههرکهسیش فییری (نحو) بوو سامی دهبیته و ، ههرکهسیش فییری عههههیی بوو سروشتی ناسک دهبیته و ، ههرکهسیش فییری ژماره بوو رای بههیز دهبیته و ، ههرکهسیش فییری فیهه بوو ریزی زیاد دهبیته و ، ههرکهسیش خوی نهپاریزی زانستهکهی به کهلکی نایته و ، نهههش ههر ههمووی بهستراوه به تهقواوه » .^{۳۵۳}

ههرمهلهی کوری یههیاش تهلی : له شافعییم بیست که نهی فهرموو : دواي بهجی هینانی فهرزهکان کاریکی تر نیه بو نزیک بوونهوه له خوا له بهدهست هینانی زانسته چاکتر بیته .^{۳۵۴}

ههروهها فهرموویه : بهدهست هینانی زانسته له نوژی سونهت چاکتره .^{۳۵۵}

^{۳۵۲} توالی التامیس (۶۸) .

^{۳۵۳} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۴) .

^{۳۵۴} الطبقات الکبری (۲ : ۱۲۹) .

^{۳۵۵} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۲) .

ههروه‌ها فەرموویه : هەركەس لە هەر مەسئەلەیه‌كدا خەلك پێی پێكەنێی هەرگیز لە
بیری ناچیتەوه .^{٣٥٦}

ههروه‌ها فەرموویه : هەركەسێ بە بێ قەڵەم و كاغەز ئامادەى مەجلیسی زانست ببێ ،
و هەك ئەوكەسە وەهایە كە بە بێ گەنم چووێت بۆ ئاش .^{٣٥٧}

ههروه‌ها فەرموویه : بەر لەوێ قسە بكەن ماوێهەك بێ دەنگ بن و ، بۆ دەرھێنانی
حوكمیش ماوێهەك بیر بكەنەوه .^{٣٥٨}

ههروه‌ها فەرموویه : نمونەى ئەو كەسەى كە زانست بەبێ بەلگە دەست دەخات ،
و هەك ئەو كەسە وەهایە كە بە شوو دار كۆ بكاتەوه و كۆلەدارێك بە كۆلەوه بگرێ و بە
خۆى نەزانى ماریكى تێدا بێ و بێ گەزێ .^{٣٥٩}

ههروه‌ها فەرموویه : پلەبەرزى زانایان تەقوا و ، خەلى خۆرازانەوه‌شیان رەوشت
جوانیی و ، جوانیشیان سەخاوەتە .^{٣٦٠}

ههروه‌ها فەرموویه : هەركەس زانستی خۆش نەوێ خێرى تێدا نیە و ، تۆش نە
ناسراوی و نە دۆستایەتییت لەگەڵیا نەبێ .^{٣٦١}

روژێکیان شافیعیی بڕایە ژوورێك لە ژوورەکانی کۆشکی هاروونورپەشید ، تا ماوێ
چونە ژوورەوێ بدرێت و (سەرراج) ی خزمەت‌گوزاریشی لەگەڵدا بوو و ، لەلای
ئەبوصەمەدی ئامۆژگاری‌کەری مەنڵەکانی رەشید دای‌نیشاندا . سەرراج بە شافیعیی وت :
نەبوعەبدوللا ! ئەمانە مندالی هاروونورپەشیدن و ، ئەمەش ئامۆژگاری‌کەریانە و خۆزگە
دەربارەى ئەو مندالانە ئامۆژگاریت بکەدا . ئەویش رووی تێ کرد و فەرمووی : بەر
لەوێ بتهوێ مەنڵەکانی ئەمیری ئیمانداران چاک بکەیت خۆت چاک بکە ، چونکە
چاویان لێتە .. ئەوەیان بەلاوێ چاکە کە تۆ بە چاکى بزانی و ، ئەوەشیان بە لاوێ ناشیرینە
کە تۆ رقت لێی بێ .. قیری قورئانی پیروزیان بکە ، بەلام زۆریان لێ مەکە و لێی وەرس
ببن و ، پشت‌گۆی‌شیان مەخە و پشتی لێ هەل بکەن .. پاشان پاک‌ترین شیعر و ،

^{٣٥٦} صفة الصفوة (٢ : ١٤٢) .

^{٣٥٧} توالي التأسيس (٧٢) .

^{٣٥٨} صفة الصفوة (٢ : ١٤٢) .

^{٣٥٩} توالي التأسيس (٧٢) .

^{٣٦٠} توالي التأسيس (٧٢) .

^{٣٦١} توالي التأسيس (٧٢) .

بهرتیزترین فرموده‌هایان بؤ بگیره‌روه و ، تا زانستیکیش به چاکیی ره‌وان نه‌کهن ، مه‌یان به‌ره سهر زانستیکیی تر ، چونکه بیستنی شتی زۆر تی‌گه‌یشتن تی‌ک ده‌دات .^{۳۶۲}

هه‌روه‌ها فرموویه : پیاو له دنیا‌دا به چوار شت کامل ده‌بی‌ت : به دین‌داری و ، ده‌ست‌پاکیی و ، خۆ‌پاریزی و ، سه‌نگینی .^{۳۶۳}

هه‌روه‌ها فرموویه : خیر و چاکه‌ی دنیا و قیامت وا له پینج سیف‌ه‌ت‌دا : سنگ تیری و ، نازارنه‌دان و ، کاسپی هه‌لال و ، پۆشاکیی ته‌قوا و ، متمان به خوا له هه‌موو حاله‌تی‌ک‌دا .^{۳۶۴}

هه‌روه‌ها فرموویه : تۆ ناتوانی ههر هه‌موو خه‌ل‌کیی رازی بکه‌ی . که‌واته نیوان خۆت و نیوان خوا چاک بکه و ، پاشان باکت له خه‌ل‌کیی نه‌بی‌ت .^{۳۶۵}

هه‌روه‌ها فرموویه : ده‌ست هه‌ل‌گرتن له خوا‌په‌رستی گونا‌هی‌کی تازه داهینراوه .^{۳۶۶}

هه‌روه‌ها فرموویه : چاکترین کرده‌وه سیانن : سه‌خواه‌ت له ده‌ست‌کورتیی‌دا و ، وه‌ره‌ع له ته‌نیایی‌دا و ، وتنی وشه‌ی (حق) له‌به‌رده‌م که‌سی‌ک‌دا که‌خواه‌نی ده‌سه‌لات بی .^{۳۶۷}

ده‌رباره‌ی هه‌لس و که‌وت له‌گه‌ل دۆست و براده‌ردا نامۆزگاریی یرونیسی کوری عه‌بدولنه‌علا ده‌کات و نه‌لیت : نه‌ی یوونس ! نه‌گهر له دۆستی‌که‌وه شتی‌کت بیست و پی‌ت ناخۆش بوو ، نه‌که‌ی دۆزمنایه‌تی له‌گه‌ل‌دا بکه‌یت و په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل‌دا بپچرینی ، نه‌و کاته وه‌ک نه‌وکه‌سه‌ت لی‌ دۆی که‌ بؤ گومانیک ده‌ست له‌یه‌قینی خۆی هه‌ل ده‌گرت ، به‌ل‌کو که‌ پی‌ی گه‌یشتی پی‌ی بلّی : ده‌رباره‌ی تۆ نه‌وه و نه‌وه‌م پی‌ی گه‌یشتوه و ، نه‌ش‌که‌ی ناوی قسه‌هینه‌ره‌که‌ی به‌لاوه‌ بلّیت . نه‌گهر دانی به‌و کاره‌ی‌دا نه‌نا پی‌ی بلّی : تۆ له هه‌موو که‌س راست‌گۆتر و چاک‌تری . نیتر له‌وه زیاتر هیچ نه‌لیت . نه‌گهر دانی‌شی پی‌ی‌دا نا و عوزنیکی گونجاوی هینایه‌وه ، لی‌ی وه‌ربگره ، نه‌گهر وایشت نه‌زانی پی‌ی بلّی : مه‌به‌ستت چیی بوو به‌وه‌ی که‌ پیم گه‌یشتوه ؟ جا نه‌گهر شتیکی باس کرد که‌ به‌عوزر دابنری نه‌وا لی‌ی وه‌ربگره . به‌لام نه‌گهر عوزری به‌ده‌سته‌وه نه‌بوو و ، تۆش پی‌ی نا‌په‌خته‌

^{۳۶۲} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۵) .

^{۳۶۳} توالی التأسيس (۷۲ : ۷۳) .

^{۳۶۴} توالی التأسيس (۷۲ — ۷۳) .

^{۳۶۵} توالی التأسيس (۷۲ — ۷۳) .

^{۳۶۶} توالی التأسيس (۷۲ — ۷۳) .

^{۳۶۷} توالی التأسيس (۷۲ — ۷۳) .

بووی ، نهوا نهوکاته تاوانیکی لهسهر تۆمار بکه . پاشان به دهستی خۆته : نهگهر بتهوی به وینهی خۆی بهبی زیاد تۆلهی لی دهکتهوه و ، گهر بشتهوی چاوبوشی لی دهکهی و ، چاوبوشیش له تهقواوه نزیکتره و ، زیاتریش مایهی سهخاوهته ، نه مهش به پیی فهرمایشتی خوای گهوره ﴿ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ﴾ . جا نهگهر نهفست ههزی له تۆلهسهندن بوو ، نهوا بیر له چاکهکانی رابوردووی بکهروهه و بیانژمیرد ، پاشان بهم تاوانهی چاکهیهکی بکوژینهوه ، بهلام چاکهکانی تری پشتگویی نهخهیت ، نهگینا نهوه ستهمه .

ئهی یوونس ! نهگهر دۆستیکت ههبوو به ههردوو دهستت بیگره و بهری نهدهیت ، چونکه دهستخستنی دۆست گرانه و ، وازلێهینانیشی ناسانه .^{۳۶۸}
ههروهها فهرموویه : هاوهلێتی کهسیک که شوورهی نهفامیت ، شوورهی روژی قیامهته .^{۳۶۹}

ههروهها فهرموویه : ستهم کارترین ستهم کار بو خۆی کهسیک که بچوکیی بو کهسی بنوینی که ریزی لی نهگرت و ، ههزی له دۆستایهتی کهسیکیش بی که به کهلکی نهیهت و ، ستایشی کهسیکیش بیستی که نهی ناسیت .^{۳۷۰}
ههروهها فهرموویه : کهسیک ئارد له مالی دا نهبی راوژی پی مهکه .^{۳۷۱}

ههروهها فهرموویه : ههرکهسی قسهی بو هینای قسهیشت دهبات و ، ههرکهسیکیش باسی خهلکی بو هینای باسی تۆش دهبات و ، ههرکهسیش کاتی که رازیت کرد وهها ستایشی کردیت که پیتتهوه نهبوو ، کاتیکیش که تووهرت کرد شتانیکت پیوه دهنی که پیتتهوه نهبن .^{۳۷۲}

له باسی پیاوهتی و مهردایهتیشدا له نهحنهف پرسیار کرا : پیاوهتی چییه ؟ وتی : داوتن پاکیی و پیشهگهریی .

^{۳۶۸} صفة الصفة (۲ : ۱۴۳) .

^{۳۶۹} توالی التأسیس (۷۲) .

^{۳۷۰} توالی التأسیس (۷۲) .

^{۳۷۱} توالی التأسیس (۷۲) .

^{۳۷۲} توالی التأسیس (۷۲) .

ههروهه پرسیاری مهردایهتیی له یهکیکی تر کرا و ، وتی : مهردایهتیی ئهوهیه له نهینیی دا کارێک ئه نجام نه دهی که به ناشکرا له رووت نهیهت ئه نجامی بدهی .^{۲۷۳}

شافیهیی فهرموویه : مهردایهتیی چوار پایهی ههیه : رهوشتی جوان و سه خاوهت و ، خۆ به کهم زانین و ، شوکرانه بژیری .

(۱۶) نزاو پارانهوهی شافیهیی :

ههركاتی نیمام شافیهیی ناره حهتیه کی بهاتایهته ری ، به نزا و پارانهوه هانای دهبرده بهر ده رگانهی خوای گهوره . به لام چونکه به دلکیکی پر له ئیمان و تهقوا و یهقینهوه دهپارایهوه و متمانهی به خوای گهوره زۆر بوو ، ئهوا خوای گهوره پارانهوه کهی لی وهرده گرت و ، لهو ناره حهتیه رزگاری دهکرد ..

له هه موو هه لۆستێک ناره حهت تر به لایهوه ئهوا کاته بوو که به تاوان باریی بردیانه بهر دهست ئه میری ئیمان داران هاروونه پر هه شید که گویا له دهولهتی ئیسلام هه ل گهراوه تهوه و ناپاکیی کردوه . له هه لۆسته سه خته دا هانای برده بهر ده رگانهی خوا .. خوای گهوره ش گه یشته فریای و ده ربازی کرد .

فه ضلی کوپی ره بیع که له بهر دهستی خه لیفه دا بوو هه ر کاتێک ئهوا باسهی بگه راپه تهوه ئه یوت : چوو مه ژووره وه لای هاروونه پر هه شید ده بینم کۆمه لێک شمشیر و جوژه ها شتی سزادان وان له بهر دهستی دا .. پیم یوت : ئه ی فه ضل ! وتم : به لێ ، ئه ی ئه میری ئیمان داران ! وتی : ئهوا حه جازی یه م بۆ به ینه . واته شافیهیی . وتم : « إنا لله وإله الیه راجعون » کابرا تیا چوو . نه لیت : هاتمه لای شافیهیی و پیم وت : ئه میری ئیمان داران داوات ده کات .

فهرمووی : با دوو ره کههت نوێژ به جی به ییم .

وتم : نوێژ بکه . نوێژی کرد و ، پاشان سواری ئیستریکی خۆی بوو و پیکه وه چووین بۆ کۆشکی ره شید . که گه یشتینه دا لانی یه کهم ، شافیهیی ههردوو لیوی جوولاند . که گه یشتینه حزووری ره شید ، ئه میری ئیمان داران وه ک که سێک بچووکیی بۆ بنوێنی له بهری هه ستایه وه و ، له جیگه کهی خۆی دا دای نیشانده و ، خۆشی له بهر ده می دا دانیشته

و عوزری بو دهینایهوه .. دهست و پیوهندی نه میری نیمان دارانش به پیوه سهرنجی شهو ههموو جوړه نامیره ی سزادانیان ده کرد ، که چیی وا نیستا له بهر دهستی دا دانیشتووه .
ماوهیه کی درنژ قسه و باسیان کرد و ، پاشان ماوهی دا ههستی و پروات .
پی می وت : نهی فهضل .

وتم : به لئ ، نهی نه میری نیمان داران !
وتی : تووره که یه ک پاره ی بو هه ل بگره . منیش بوم هه ل گرت و ، کاتی گه یشتینه دالانی یه که می چوونه دهره وه ، وتم : له بهر خاتری شهو خوایه ی که تووره یی خه لیفه ی گورپی به ره زامه ندیی لیت پرسیارت لی ده که م و وه لامم بده ره وه ، له رووی نه میری نیمان داران دا چیت وت وا لیت رازی بوو ؟

پی می فهرموو : نهی فهضل ! وتم : له به یکه ، نهی سهرداری شاره زای دین !
فهرمووی : لیم وهر بگره و له بهری بکه :
وتم : « ﴿ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ﴾ (آل عمران : ۱۸) . أَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِنُورِ قُدْسِكَ ، و بركة طهارتك ، و بعظمة جلالك ، من كل عاهة وآفة و طارق الجن و الإنس إلا طارقاً يطرقني بخير ، يا أرحم الراحمين . اللهم بك ملاذي ، بك ألوذ ، و بك غيائي فبك أغوث ، يا من ذلت له رقاب الفراعنة ، و خضعت له الجبابرة . اللهم ذكرك شعاري ، و دنثاري ، و نومي ، و قراري ، أشهد أن لا إله إلا أنت ، إضرب علي سرادقات حفظك ، و قني رعي بخير منك يا رحمن » .

فهضل نه لیت : منیش نووسیمه وه و به گومه زی به ک دا هه لم واسیی . شهو بوو ره شیدیش زورم لی تووره ده بوو ، جا هه رچی بیروستایه لیم تووره ببی له رووی دا دم جوولاند ، نیتر رازی ده بوو . منیش له بهر که تی شافیهی شهو دم دهست کهوت .^{۳۷۴}
یه کی لهو دوعایانه ی که ناوبانگی بووه شافیهی فهرموو بیتهی نه مهیه : « یا لطیف ! اسألك اللطف فيما جرت به المقادير » .

نیبن خه له کان وتوویه : له نیوان زانیان دا وا مه شهووره که دوعایه کی گیرا بووه و ،
تاقیش کراوه ته وه .^{۳۷۵}

^{۳۷۴} الطبیقات الکبری (۲ : ۱۵۲) .

^{۳۷۵} مجمع الزبده (۱۷ : ۳۰۶) .

نیمام شافیهیی له هه‌موو هه‌لو‌ستیک‌دا په‌نای ده‌برده به‌ر ددرگانه‌ی په‌روه‌ردگار و لێی ده‌پاراپه‌وه . نه‌وه بوو روژتکیان له کاتی هه‌ج‌دا بو و وت و وێژ کۆری به‌ست و ، له‌و کاته‌دا ئافره‌تیک هات و پارچه‌ کاغه‌زیک‌ی بو هه‌ل‌دا که تیا‌یا نووسرا‌بوو :

عفا الله عن عبدٍ أَعَانَ بدعوة خَلِيلَيْن كانَا دائمينَ على ودِّ
إلى أن مشى واشي الهوى بنميمةٍ إلى ذلك من هذا فزالا عن العهد^{٣٧٦}

نیمام شافیهیی ، که به هۆی ئیمانه‌وه دلی یه‌کجار ناسک بووه ، ده‌ست به‌ گریان ده‌کات و نه‌فه‌رموئ : نه‌م‌پۆ روژی وت و وێژ نیه ، نه‌م‌پۆ روژی دوعایه . ده‌ستی به‌ پارانه‌وه کرد و هه‌ر خه‌ریکی وتنی اللهم اللهم بوو هه‌تا هاوه‌لانی هه‌ستان و رو‌یشتن^{٣٧٧} . یه‌کێ له‌و دوعایانه‌ی که له ئیمامه‌وه ده‌ی‌گیرنه‌وه دوعایه‌که که بو مردوو‌یه‌کی کردووه . یوونس‌ی کۆری عه‌بدولنه‌علا نه‌گیرته‌وه و نه‌لێ : گویم له شافیهیی بوو ، که هات‌بووه سه‌ر مردوو‌یه‌ک ، دوا‌ی نه‌وه‌ی دامان پۆشیی ، سه‌یری کرد و فه‌رمووی : « اللهم بغناك عنه، وفقره إليك اغفر له »^{٣٧٨} له خوا ده‌پارته‌وه که له‌به‌ر ده‌وله‌مه‌ندیی و بێ‌باکیی خۆی و هه‌زاریی و ئاتاجیی نه‌و مردوو له‌و خۆش بێی ..

(١٧) فه‌رمایشتی شافیهیی :

شافیهیی نموونه‌ی پیاوی ته‌واو و ، پیاوی رێک و پێک بوو .. بۆیه مه‌ردانه شوێن راستیی ده‌که‌وت و ، پیاوانه‌ش خۆی په‌روه‌رده کردبوو و ، جله‌وی نه‌فسی نه‌هماره‌ی توند گرتبوو ، تا خزمه‌تی دین و زانست و حق هه‌ل‌ببژێری و ، واز له‌ سۆز و یستی که‌سیی خۆی به‌یئنی . بۆیه به‌ رو‌حیک‌ی یه‌کجار پاکه‌وه خه‌ریکی خزمه‌ت ده‌بوو .. نه‌وه‌نده به‌ پاکیی کاری ده‌کرد خوا‌ی گه‌وره به‌ هه‌موو شتیه‌یه‌ک پشت‌گیرینی لێ ده‌کرد ، هه‌تا چه‌ند وته‌ی جوان به‌ ده‌میا هاتوون که‌که‌س له‌وه‌و پێش نه‌ی وتوون .

^{٣٧٦} به‌م دوو دێره‌ ده‌ری خست که ناحه‌زیک کهوتوته ئیوان خۆی و مێرده‌که‌ی و تیک‌ی داو و ، به‌لکو نیمام دوعای خێریان بو بکات .

^{٣٧٧} معجم الأدباء (١٧ : ٣٠٦) .

^{٣٧٨} صفة الصفة (٢ : ١٤٢) .

ئىبن حىبان لى صەحىحە كەىدا بۆمان باس دەكات كە شافىئى سى وتەى جوانى
هەيە كە لى ئىسلامدا لى پىش ئەووە كەس نەى وتوون و داوى ئەویش بە دەمى كەسدا
نەهاتوون :

يەكەمىيان : لى ئىبن خوزەيمەم بىستووە كە ئەىوت : لى موزەنىم بىستووە كە
ئەىوت : لى شافىئىم بىستووە كە ئەىفەرموو : « إذا صح لكم الحديث ، فخذوا به ،
ودعوا قولي » داوا لى فەقىھ و موجتەھىدان دەكات بە كوترانە شوئن ئەم نەكەون ،
بەلكو سەرنج بەدن ئەگەر فەرموودەى صەحىحيان دەست كەوت با واز لى راكەى ئەم بەئىنن .

دووھەمىيان : لى ئىبن مونلىرم بىست ئەىوت : لى حەسەنى كورپى موخەممەدى
زەغفەرانىم بىستووە كە ئەىوت : لى شافىئىم بىستووە كە ئەىفەرموو : « ما ناظرت
أحداً ، فأحببت أن يخطيء » . واتە : لى گەل ھىچ كەسدا بەرابەر كىم نەكردووە و پىم خۆش
بى ھەلە بكات .. ئەمە دەرى ئەخات كە شافىئى ھەل گەرى چ دلىكى پاك بووە ؟ ئەم
حەقى وىستووە دەربكەوى ، خوا بكا حەق بەلای بەرامبەرەو بىت .. ئەمە فرىدانى
ئەنانىيەتە لى بەرزترىن پلەدا !! كەسك ئەم رايەى ھەبىت ديارە خۆى بە خزمەت گوزارى
ئىسلام و موسلمانان دەزانىت و ھىچى تر .

سىھەمىيان : لى مووساى كورپى موخەممەدى دەيلەمىم بىستووە كە ئەىوت : لى
رەبىئى كورپى سولەيمانم بىستووە كە دەىوت : لى شافىئىم بىستووە كە ئەىفەرموو :
« وددت أن الناس تعلموا هذه الكتب ، ولم ينسبوا إلي » ^{۳۷۹} ھەموو ئاواتىكى
ئەوہىە خەلىكى شارەزای شەرىعت بى و ، ھەرچى زانستى ھەيە موسلمانان قىرى بىن ،
ئىتر قەيدى نىە ئەو كىتبانى بە ناوى ئەووە بلاو نەبنەوہ گەنگ ئەوہىە خەلك
كەلكيان لى وەربگەرى .

شايانى باسە نیمام شافىئى دووجار داواى لى كراوہ تا كاروبارى (قضاء) بگەرتە
دەست ، كەچى بە دەستى نەگرتووە

يەكەمىيان : لى سەردەمى خەلىفە ھاروونرپرەشىدا بووە ، كاتىك كە لى گەل ھەندى
عەلەوبىدا بە تاوانبارى ھىنايانە بەغدا و ، داوى خەلىفە دلى چووە سەر رەوشت و
زانستى و ، بووە جىي مەمانەى ، بە رادەيەك داواى لى كرد كاروبارى (قضاء) وەربگەرى ،
كەچى نیمام ئەىوت . خەلىفە وتى : چىت پىوستە داواى بكە . فەرمووى : پىوستى

من نه‌مه‌یه که به‌شی شرعی (ذوی القربی) له میصر به‌شم بدیت و به‌نیریته نه‌وی .
 نه‌وه بوو خلیفه به‌گوتی کرد و نامه‌شی بو نه‌میری میصر نویسی .^{٣٨٠}

دوووه‌میان : له سه‌رده‌می خلیفه مه‌نمرون‌دا بووه ، کاتیک که شافعی له
 میصر دا بووه . نه‌وه بوو خلیفه نیراوی خوئی ده‌نیریته میصر لای و داوای لی ده‌کات
 کاروباری (قضاء) به‌ده‌ست بگری .

به‌لام له‌وکاته‌دا نیمام یه‌کجار نه‌خوش بوو . نه‌وه بوو له‌خوای گه‌وره پارایمه‌وه که
 نه‌گه‌ر نه‌وکاره بو دین و دنیا و قیامه‌تی چاکه نه‌وا سه‌ربگری ، نه‌گینا بی‌یاته‌وه بولای
 خوئی که فدرمووی : « اللهم إن کان خیراً لی فی دینی و دنیای و عاقبة امری فأمضه ،
 وإلا فاقبضنی إلیک » . نه‌لی : به‌سی رۆژ دواي نه‌م دوعایه کۆچی دوايي کرد و ،
 نیراوه‌دهی خلیفه‌ش هیشتا نه‌گه‌را بوویه‌وه .^{٣٨١}

^{٣٨٠} توالی التأسیس (٧٧) .

^{٣٨١} توالی التأسیس (٨٤) .

نه خوش که وتن و کوچی دوايي

له ماوهی تهمه‌تیکی کورت‌دا نیمام شافیهیی خزمه‌تیکی زوری نیسلام و موسلمانانی کرد .. به‌لام خزمه‌تیکی ناوازه .. هه‌روه‌ک شه خزمه‌ته چاوه‌پروانی پیاوی خوی بی ، بیت و به موسلمانان به تایبه‌تی و به مروّقایه‌تی به گشتیی پیشکشی بکات .. نیتر شهوه بوو که کاری سهرشانی - که بۆی نه‌خشه کیشرابوو - ته‌واو کرد ، تووشی نه‌خوشیی بوو . له میصر تووشی نه‌خوشیی مایه‌سیری بوو ، نه‌مه‌ش له نه‌جامی به‌کاره‌ینانی (لَبَان) که رووه‌کیکی درکاوییه و بۆ له‌به‌رکردن و زیره‌کیی کاریگه‌ره ، وه‌ک خوی نه‌فه‌رموی : بۆ له‌به‌رکردن (لَبَان) م به‌کار هینا ، له نه‌جام‌دا بۆ ماوهی سالیک خوینم دانا .^{۳۸۲} شه خوین‌لی‌پرویشتنه هه‌ر به‌رده‌وام بوو ، به‌راوه‌س‌دک که نه‌گه‌ر سواری ولاغ ببوايه له پاژنه‌کانیه‌وه خوین سهری ده‌کرد ، هه‌تا زۆر جار به‌شتی که لبادی تیا‌بوايه له ژیری خوی‌دا دای ده‌نا .. نه‌خوشی‌یه‌کی یه‌کجار سه‌خت بوو .. شه‌وه‌بوو شه خوین‌لی‌پرویشتنه هیزی لی‌بریی .

یوونسی کوری عه‌بدوله‌علا نه‌ئیت : که‌سم نه‌دیوه وه‌ک شافیهیی ده‌ردی گران بیت .^{۳۸۳} جا به‌م نه‌خوشی‌یه سه‌خته‌وه نیمام شافیهیی توانیی شه هه‌مووه نووسینه‌ی نیج‌تی‌هاده نوئ‌که‌ی له ماوه‌ی چوار سال‌دا بنووسیت ، که به هه‌زاره‌ها په‌ره ده‌بوو ، سهره‌رای ده‌رس وتنه‌وه و به‌رابه‌رکی و خه‌ندنه‌وه‌ی به‌رده‌وامی شه و روژی .

هه‌رچۆن بوو نه‌خوشیی په‌کی شافیهیی خست و دای هینا و چاوه‌پروانی هاتنی نه‌جه‌لی ده‌کرد .. شه‌وه بوو له دواسته‌کانی تهمه‌نی‌دا یه‌کی له قوتابی‌یه ناوداره‌کانی ، که موزه‌نبی بوو ، هاته‌لای و هه‌والی نه‌خوشی‌یه‌که‌ی پرسیی ، نیمامیش وه‌لامی دایه‌وه و فه‌رموی : « أَصْبَحْتُ مِنَ الدُّنْيَا رَاحِلًا ، وَلِلْإِخْوَانِ مَفَارِقًا ، وَلِكُلِّ الْمُنِيَّةِ شَارِبًا ، وَعَلَى اللَّهِ جُلْ ذِكْرُهُ وَارْدًا ، وَلَا وَاللَّهِ مَا أُدْرِي رُوحِي تَصِيرُ إِلَى الْجَنَّةِ فَاهْنُهَا ، أَوْ إِلَى النَّارِ فَأَعْزِيهَا » .

^{۳۸۲} شذرات الذهب (۹ : ۲) .

^{۳۸۳} تذهیب الأسماء واللغات (۱ : ۶۵) .

دهری بری که نه دنیایه به جی ده هیلی و ، له برایان داده بریت و ، شه رابی مهرگ
ده چیت و ، به خوی گه وره ده گاتهوه .. ئیتر نازانی رۆحی به بههشت ده گات تا
پیروزیایی لی بکات ، یان بو ناو ناگر ده روات تا سهره خوشیی لی بکات .. پاشان ده ست
به گریان ده کات و پارچه شیعیک نه لیت که بریتی به له وت و ویتکی پر نه ده ب له گهل
په روهرد گاردا و ، لاوایی و تاوان باری خوی ده رده خات و چاوه پروانی چاوپوشیی خوییه که
نه فهرموئ :

ولما قسی قلبي وضاعت مذاهي جعلت الرجا مني لعفوك سلما
تعاضمني ذنبي فلما قرنته بعفوك ربي كان عفوك اعظما
ومازلت ذا عفو عن الذنب لم تزل تجود وتعفو منة وتكرما^{۳۸۴}

هه ر له وکاته دا یوونسی کوری عه بدولته علا ده چیته ژووره وه لای و نیمام پی
نه فهرموئ : ئه بو مووسا ! نایه تی صه د و بیستی ئالی عیمران به دواوه م به سه ردا بخوینه ،
به لام خویندنه که ت ده رمه خه و با قورسیش نه بی . منیش به سه ری دا خویندم .. که ویستم
ههستم ، فهرمووی : لیم غافل نه بی ، چونکه من وام له ته نگانه دا .
یوونس نه لی : مه بهستی شافعی له نایه تی صه د و بیست به دواوه ، باسی نه و
ناره حه تی بهیه که هاته به رده م پیغه مبه ر ﷺ و هاوه له کانی .^{۳۸۵}

حه زمه له ش نه لی : شافعی پی می فهرموو : برۆ بو لای ئیدریسی خواناس و پی بلی :
لای خوی گه وره بۆم بیاریته وه .^{۳۸۶}

ره بیع یش نه لیت : که خۆر ناوا بسو ، ئاموزاکه ی پی وت : داده به زینه خواره وه بو
نوێژ کردن . فهرمووی : دانیشن چاوه پروانی دواوه ناسه م بن .. ئیمه ش خیرا دابه زین و پاشان
هاتینه وه سه ره وه ، وتمان : نوێژت کرد ؟ فهرمووی : به لی . نه وه بوو داوای ناوی کرد و ،
کاتیش زستان بوو . ئاموزاکه ی وتی : ناوی گهرمی تیکهل بکه ن . شافعی فهرمووی : نا ،
ربی به هیی تیکهل بکه ن . نه وه بوو دواوی نوێژی عیسا کۆچی دواپی کرد .^{۳۸۷}

^{۳۸۴} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۶) .

^{۳۸۵} أداب الشافعي (۷۶) .

^{۳۸۶} توالي التأسيس (۸۳) .

^{۳۸۷} توالي التأسيس (۸۴) .

ره بیعی کوری سوله یمان نه لیت : شافعی شهوی جومعه دوی عیشا که دواړوژي ره جدب بوو کچی دوايي کرد و ، روژي جومعهش ناشتمان . که گه پراينه وه هیلالی مانگی شه عباتی سالی دوو صده و چوارمان بینیی ، که تهمه نی په نجا و چوار سال بوو .^{۳۸۸}

تهرمه که یان له فوسطاطی میصره وه بهر وه قهبرستانی نه وهی زوهره هل گرت ، که کومه لیک له نه وهی زوهره له نه وهی عه بدورپه حماني کوری عه وفی زوهری له ده وریا نیژر رابوون .. نهو قهبرستانه (تربة ابن عبدالحکم) یشی پی دهوتری ..^{۳۸۹} قهبری نیمام شافعی له وی به ناوبانگه و که سی قهر له پال یه ک دان ، که نهو دوانه کesh یه کیکیان قهبری عه بدوللای کوری عه بدولحه که مه که سالی (۲۱۶) ی کچی کچی دوايي کردوه و ، نهوی تریشان قهبری عه بدورپه حماني کوری عه بدوللای کوری عه بدولحه که مه که له سالی (۲۵۷) ی کچی دا کچی دوايي کردوه .^{۳۹۰}

که دهنگ و باسی کچی دوايي نیمام شافعی بلاو بوویه وه ، خه لکی سهرسام و وړبوون و ، زانایان خهم و خه فته دای گرتنه وه و ، نه لقه دهرسه کانی چول بوو .. هه تا دوی مردنی به ماویه کی کهم عه ره بیکی دهشته کی دیته مزگهوت و له سر نه لقه که نیمام ده وهستی و نه لی : نه وه خور و مانگه کهی نه م نه لقه یه کوا ؟ وتیان : کچی دوايي کرد : که نه مه نه بیستی دهست به گریانیکي گهرم ده کات و نه لیت :

« رحمه الله و غفر له ، فقد کان یفتح بیانه مغلّق الحجة ، ویسد علی خصمه واضح الحجة ، ویغسل من العار وجوهاً مسودة ، ویوسع بالرأي أبواباً منسودة » .^{۳۹۱} پاشان رویش .^{۳۹۲}

لهو کاته دا که نیمام کچی دوايي کرد خه لکیکی زور له خواناسان و پیاوچاکان و زانایان خه ویان ده بینیی ، که نه مهش به لگه بوو له سر گه وره یی نهو موسیبه ته ی که تووشی نیسلام و موسلمانان بوو ، نهویش به له دهست دانی نهو که له زانایه ی که مهزدانه خزمه تی شهریه تی پیغه مبهری نازیزی ﷺ کرد و ، خه لکی به وردیی تی گه یاند و ، بهرگری یه کی بی وینه ی له سونهت کرد و سهری نیسلام و موسلمانانی بهرز کرده وه .

^{۳۸۸} صفة الصفوة (۲ : ۱۴۷) و آداب الشافعی (۲۶) .

^{۳۸۹} تاج العروس : شفع .

^{۳۹۰} معجم الأدباء (۱۷ : ۳۲۱) .

^{۳۹۱} یتیمان خوش بوو دهقی وته کانی دابنیتین نهک وهرگیرانه کی .

^{۳۹۲} الروافی بالوفیات (۱ : ۱۷۷) .

عزیزی - که پیانکی خواناس بوو - نه لیت : نهو شهوی که شافعی تیایا کچی
 دواپی کرد له خهوم دا دهوترا : نه مشه و پیغه مبر ﷺ کچی دواپی کردوو و ، وه هاشم
 بهرچاو ده کهوت که له مه جلیسی عه بدورپه حمانی زوهیری دا له مزگهوت دا ده شوریت و ،
 پیشم وترا : دواپی عه صر بۆ سهرقه برانی ده بن . که رۆژم لی بوویه وه پیان و تم :
 شافعی مردوو و ، پیشان و تم : دواپی جومعه بۆ سهرقه برانی ده بن . و تم : نهوی من
 له خهوم دا دیومه ، پیان و تم : دواپی عه صر بۆ سهرقه برانی ده بن و له خهوشم دا - کاتی
 که بردیان بۆ سهرقه بران - وام ده زانی جهنازهیه کی شری نافرته تیکی له گهل دایه . نهو بوو
 نه میری میصر پیای ناردبوو که : تا دواپی عه صر نهی بهن بۆ سهرقه بران . نهو بوو تا
 دواپی عه صر هیشتیانه وه .. عزیزی نه لیت : نامادهی بهرپی کردنی جهنازه کهی بووم ،
 کاتیک گه یستمه شوینه فراوانه که ده بینم و جهنازهیه ک - به وینهی جهنازه شپه کهی
 نافرته که - له گهل جهنازه کهی دایه .^{۳۹۳}

سوفیانی کوری وه کیعی کوری جه پراحیش - که تیر میذی و نیبن ماجه فهرموده یان لی
 وهرگرتوو و سالی (۲۴۷) ی کچی کچی دواپی کردوو - نه لیت : له خهوم دا وام
 ده زانی که قیامت هه ستاو و خه لکی به جار پی شوکاون ، له وکاته دا برا کهم بۆ
 ده رکهوت و تم : نیوه چۆن ؟ وتی : براینه بهردهم پهروه ردگارمان . و تم : نهی باو کم
 چۆنه ؟ وتی : چاوپوشی لی کرا و ، فهرمان درا ببری بۆ به ههشت . و تم : نهی
 موحه ممدی کوری ئیدریس ؟ وتی : به وینهی نوینر برا بۆ لای خوی ره حمان و ، خشی
 کهرامدی له بهر کراو ، تاجی به هایش کرایه سهری .^{۳۹۴}

ره بیع یش نه لیت : له خهوم دا ئادهم (علیه السلام) کچی دواپی کردبوو . که
 پرسیری تهعبیره کهیم کرد ، وتیان : نهو نیشانهی مهرگی زانترینی دانیشتوانی
 سه رزهوییه ، چونکه خوی گه وره زانستی هه موو ناوه کانی فیری ئادهم کرد . نهو نهی پی
 نه چوو ، شافعی کچی دواپی کرد .^{۳۹۵}

^{۳۹۳} آداب الشافعی (۷۳) .

^{۳۹۴} الراوی بالوفیات (۲ : ۱۷۶) .

^{۳۹۵} المجموع (۱ : ۱۵) .

ههروه ها نه لیت : شافیعیی دواى مردنى له خه مودا بینى ، وتم : نه بو عه بدوللا ! خوا چیی پى کردی ؟ فهرمووی : له سفر کورسی به کی زیرین دای نیشاندم و ، لوئوئى تهرى به سهرم دا پزانده .^{۳۹۶}

نیستهش با نازیزانمان گوئى له م چیرۆكه خنجیلانه به بگرن ده باره ی گواستهوه ی تهرمه كه ی نیمام شافیعیی بۆ به غداد

ئه م چیرۆكه به ریز مه قریزی^{۳۹۷} له كتیبی (الخطط) دا به م شیویه گپراویه تهوه : (نظام الملك) نه بو عه لیلی حه سه نی كورپی عه لیلی كورپی ئیسه قاك كه ماوه ی ده سال وه زیری سولتان ئه لب ئه رسه لان بووه و ، خزمه تی كردووه و ، له سه رده می سولتان مه لیک شای كورپشی دا بۆ ماوه ی بیست سالی تر کاروبار هه ره مووی له دهستی دا بووه ، به راده به ك كه ولات گه شه ی كرد و زانایان به دلی خویان کاریان ده كرد ، كه له سالی چوار سه د و سه فتا و چواری كۆچی دا له به غداد قوتابخانه ی (النظامیه) ی بنیات نا - پیی خوش بوو تهرمه كه ی نیمام شافیعیی له قه برستانی میصره وه بگوازیته وه بۆ قوتابخانه كه ی خۆی .

بۆ ئه مه نامه ی بۆ (بدر الجمالي)^{۳۹۸} نه میری سوپا و وه زیری ده وله تی (المستنصر بالله) مه عدی كورپی عه لیلی كورپی (الحاكم بأمر الله) كه به كئى بوو له خه لیفه كانی ده وله تی فاطیمیی له میصر ، نووسی و دیازی و خه لاتیکى زۆر زۆری بۆ نارد و داواى لی كرد لاشه ی پیروزی نیمام شافیعیی بۆ ره وانه بكاته وه .

نه میری سوپا به خۆی ده سه و تاقمه یه وه ، به و په رپی سام و هه به ته وه ، له گه ل پیاوه ناو دا ره سانی ده وله ت دا و ، له گه ل زانا ناو دا ره كانی میصر دا كه وه ری و خه لكیش پۆل پۆل وه ستابوون و ته ماشای ئه و قه له با لقی به یان ئه كرد .. كه چوونه سه ر قه بران و وسته یان قه بره كه هه ل بكه من ، خه لكه كه زۆر نا ره حه ت بوون .. قه ره قه و هه را هه را به رز بوویه وه ودها دلی ئه و خه لكه گه رم بوو خه ریک بوو ره جمی نه میر بكه ن و لیتی هه ل بگه رینه وه كه نه میر ئه مه ی زانیی ، خه لكه كه ی پى ده نگ كرد و ، هه وایشی بۆ نه میری نیمام داران

^{۳۹۶} . نغمة الصفوة (۲ : ۱۴۷) .

^{۳۹۷} . بۆ : نه حه مدی كورپی عه لیلی كورپی عه بدولقاده كه میژوو نووسی به ناویانگی ولاتی میصر بووه و ، به . سه ن خه نگی به به كته وه . نه به هیره له . ایک بووه و هه ره لوئش له سالی (۸۴۵) ی كۆچی دا كۆچی داوی كرده .
^{۳۹۸} . به میری . به پای میصر و باوکی مه لیک (الفضل) شاهنشاه بووه ، سالی ۴۸۷ ی كۆچی كۆچی

خهلیفه (المستنصر) نارد که کاره که نه نجام نادرئ . خهلیفه وه لامی گیرایه وه که ده بی وستی (نظام الملك) جئ به جئ بکری . که وه لامه که گهشت له لای قهبره که دا بۆ خه لکی خوینرایه وه و هه رچی دهنگ و هاواری لی بهرز ده بوویه وه دوورخرانه وه و دهستیان به هه ل کهندن کرد هه تا گهشتنه لای قهبره که . که وستیان خشتی سه ر قهبره که لابده ن ، له قهبره که وه بۆنی جوړه عه تریک بهرز بوویه وه که هه رچی به سه ر قهبره که وه بوون هه ر هه موویانی بی هۆش کرد و که وتن و ، دوا ی سه عاتیگ نه وسا هۆشیان به خویاندا هاته وه و ، له خوا پارانه وه تا له سه ر نه م کاره یان لی یان ببووری و ، قهبره که یان وه ک خۆی لی کرده وه و ، گه رانه وه دوا .. به راستیی روژیککی ناودار بوو .. نه وه بوو بۆ ماوه ی چل شه و . روژ خه لکی به کۆمه ل ده هاتنه سه ردانی قهبره که ی نیمام شافیهی و ، نه وه ندهش قه له بالغ بوو به نا ره هه تی به کی زۆر ده گهشتنه لای قهبره که .

نه میری سوپا که نه م حاله ی دیی روودا وه که ی وه ک خۆی نووسی به وه و ، له گه ل دیاری به کی زۆر و نامه یه ک دا ناردی بۆ (نظام الملك) و ، نه ویش له وئ خه لکیکی زۆری له هه موو چین و توژه کان کۆ کرده وه و نامه که ی بۆ خویندنه وه . به راستیی نه و روژهش له به غداد روژیککی دیار و ناودار بوو ..

(نظام الملك) هه ر به مه شه وه نه وه ستا به لکو نامه یه کی بۆ هه موو ناوچه جوړ به جوړه کانی ده و له تی فراوانی ئیسلام نووسی و نامه و نووسینه که ی نه میری سوپای میصریشی له گه ل دا ناردن و له هه موو نه و ناوچانه دا موسلمانان کۆده کرانه وه و نامه که و روودا وه که یان بۆ ده خوینرایه وه . به مه نیمام شافیهی نه وه نده ی تر ریز و حورمه تی له دلی موسلمانان دا زیادی کرد .

پاشان مه قریزی میژوونوس روونی ده کاته وه که له و کاته وه قهبری شافیهی سه ردانی ده کرىت هه تا نه وه بوو روژی یه ک شه ممه ی خه وته م روژی مانگی جومادی یه که می سالی (۶۰۸) ی کۆچی هاته به ره وه .. نه و روژه ی که نه و گومه زی یه ی که و به سه ر قهبره که یه وه ته و او کرا ، نه مهش به دهستی پادشای پایه دار نه میری ئیمان داران ناصر الدین ظهیری کوری سولتانی پادشای دادپه ره ره سیف الدین نه بوبه کری کوری نه ییوب ، که په نجا هه زار دیناری میصری نه و روژه ی تی چو ..

جا له باره ی نه و گومه زی به وه چهند شاعیریگ شیعیان وتوه ، که یه کی له وانه نه دیبی نو سه ر (ضیاء الدین ابو الفتح) موسای کوری موله م بووه ، نه لیت :

مررت علی قبة الشافعي

فعاین طرفی علیها العشاري

فقلت لصحي : لا تعجبوا

فإن المراكب فوق البحار

هدهدها (علا الدين أبو علي) عوثمانی کوری نیبراهیمی نابولسییش وتوویه :

لقد أصبح الشافعي الإما م فینا له مذهب

ولو لم يكن بحر علم لما غدا وعلى قبره مركب

هدهدها ناماژه بۆ قهبره کهی ، شاعیرکی تریش وتوویه :

اتيت لقبر الشافعي أزوره تعرضنا فلك وما عنده بحر

فقلت : تعالى الله تلك إشارة تشير بأن البحر قد ضمه القبر

له تاج العروس یشدا شاعیر ناماژدی بۆ قهبری شافعی کردووه :

أكرم به رجلاً ما مثله رجل مشارك لرسول الله في نسبه

اضحي بمصر دفناً في مقطمها نعم المقطم والمدفون في ترابه

نیمام بوصیریش که ناوی موحه ممدی کوری سه عیدی کوری جه ممدی صه نهاجیی

میصرییه و خاوهنی (البردة) یه وله سالی (۶۹۶) ی کۆچی دا کۆچی دواپی

کردووه، وتوویه :

بقبة قبر الشافعي سفينة

رست من بناء محکم فوق جلمود

وإذ غاض طوفان العلوم بقبره

استوى الفلك من ذاك الضريح على الجودي

له كۆتايىدا

ئازىزان ! ئەمە كورته ژيانىكى ئىمام شافىيى بو .. ئەمە كورته ژيانى مەردىكە كە ئىسلام پەرۋەردەي كىرد و پىي گەياندا .. ئەمە نمونەي ھەزارەھا بەلكو مليۆنەھا مەرد و بەشەرەف و بەغیرەتە كە ئىسلام بۆ خزمەتى مرۆڧايەتتى پىي گەياندا .. بەللى ، ئىمام شافىيى ۋەك مۆم خۆى تۈندەۋە و ، بەرھەمىكى نايابى بۆ ئوممەتى ئىسلام بەجى ھىشت ، بى ئەۋەى چاۋى لە ژيان و ، خۆشى و سەرۋەت و سامانى ئەم دىنايە بىت .. بە پەرۋەردەيەكى ئىمانىي ناۋازە فىرى ئەۋە بوو بوو كە تەنھا مەبەستى رەزامەندىي خوا بىت ..

ئىمام شافىيى بە سەرى بەرزەۋە رىي قىامەتى گرتە بەر و گەپايەۋە بارەگاي پەرۋەردگارى تا پاداشتى خۆى لاي خۋاي خاۋەن شەفەقەت و سەخاۋەت ۋەربگىرت و ، لە بەھەشتى بەرىندا پشۋىكە بدات ..

سەربەرزىي بۆ ئەۋانەي كە دەبنە قوتايىي شافىيى و ھاۋىننى تا خزمەت بە بەندەكانى خوا بكن و ، گۈللىك زياتر لەم ژيانەدا پروىنن و درگىكىش زياتر لەبەر پىي رىبۋاراندا لابدەن ..

سەربەرزىي بۆ ئەۋ بەرژانە كە مەبەستىان ئاسودەيى و سەرفرازىي ئادەمىيەكانە و ، ناۋاتەخۋازن ئادەمىيەك زياتر رىبازى خواناسىي بدۆزىتەۋە ، تا لە ئاگرى دۆزەخ رزگارى بىي ..

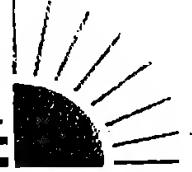
خۋاي گەۋرە كۆمەكى ھەموو خىرخۋازلىك بىت ، بۆ خزمەت كىردنى مرۆڧايەتتى .. خۋاي گەۋرە ھىدايەتمان بدات لە ژىر بەيداخى رسول الله دا بوەستىن و ، لە شەفاعەتتىشى بىبەش نەبىن ..

سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين .

سليمانىي

۱۰ / رەبىيى دوۋھەم / ۱۴۲۲ ك

۲۰۰۱ / ۲ / ۱۰ ز

دانهر

كتيب

ابن حجر العسقلاني
عبدالغني الدقر
أبو نعيم الأصبهاني
ابن الجوزي

الإصابة
الإمام الشافعي ، فقيه السنة الاكبر
حلية الأولياء
صفة الصفوة

پیشەکیی	۳
پی گەشتنی شافعیی	۷...
بەرەو مەدینەى مونەووەرە	۱۸.....
گەزانەوێ بۆ مەككە	۲۸.....
دووھەم و سى ھەم گەشتى بۆ عىراق	۲۴.....
گەشتى ولاتى مىصر	۴۶.....
فراوانیى زانستى شافعیى	۵۶.....
۱ - زانستەکانى قورئان	۵۷.....
۲ - زانستى فەرموودە	۵۹.....
۳ - فیهى شافعیى	۶۸.....
۴ - بەرابەرکى	۷۲.....
۵ - زانستى کەلام	۷۸.....
۶ - شارەزایی زمان و شیعەر	۸۵.....
۷ - فیراسەتى شافعیى	۹۰.....
۸ - نووسینی شافعیى	۹۳.....
۹ - زانایان و ستایشى ئیمام شافعیى	۹۸.....
۱۰ - ستایشى ھەندى لە زانایان	۱۰۳.....
۱۱ - نوى خوازى ھەدەى دووھەم	۱۰۸.....
۱۲ - ھەقلی شافعیى	۱۰۹.....
۱۳ - تەقوا و خوا پەرستى شافعیى	۱۱۱.....
۱۴ - سەخاوەتى شافعیى	۱۱۳.....
۱۵ - ھیکمەتى شافعیى	۱۱۶.....
۱۶ - نزا و پارانەوێ شافعیى	۱۲۰.....
۱۷ - فەرماشتى شافعیى	۱۲۲.....
نەخۆش کەوتن و کۆچى دواى	۱۲۵.....
لە کۆتایی دا	۱۳۲.....
سەرچاوەکان	۱۳۳.....

﴿ مَا رَأَيْنَا وَلَا سَمِعْنَا أَكْمَلَ عَقْلاً، وَلَا
أَحْضَرَ فَهْمًا، وَلَا أَجْمَعَ عِلْمًا مِنَ الشَّافِعِيِّ ﴾

من أقوال الفضل بن دكين

له بلاوگراوه کانی

کتیبخانه‌ی سَوْر له سلیمانی